МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

СТУДІЇ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Збірник матеріалів
ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю

23-24 жовтня 2025 року

Київ – 2025

УДК [104+930.22+02+930.25](100)

Редакційна колегія:
Ю.О. Демидова, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ (голова),
І.В. Мельничук, кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету філології та масових комунікацій МДУ (заст. голови),
В.О. Кудлай, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач кафедри інформаційної діяльності МДУ,
О.В. Євмененко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української філології МДУ,
І.О. Петрова, кандидат історичних наук, доцент кафедри інформаційної діяльності МДУ,
О.О. Федотова, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри інформаційної діяльності МДУ.

Затверджено на засіданні кафедри інформаційної діяльності
(протокол № 3 від 18.11.2025)
Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою факультету філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету
(протокол № 3 від 19.11.2025)

Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб. матер. III Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 23-24 жовтня 2025 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю.О. Демидова, І.В. Мельничук; упоряд. В.О. Кудлай, О.В. Євмененко, І.О. Петрова, О.О. Федотова. – Київ : МДУ, 2025. – 500 с.

Збірник містить матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «СТУДІЇ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ», яка відбулася 23-24 жовтня 2025 року з ініціативи кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету.

В конференції взяли участь представники освітянської, наукової, фахової спільнот України та Європейського Союзу.

У тематичних напрямках учасниками конференції розглянуті актуальні питання інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі, інформаційні технології та інтернет ресурси у діяльності сучасних інформаційних агенцій, бібліотек, служб діловодства та архівів, виклики у підготовці фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, культурології, філології, журналістики та інших, дотичних до соціальних комунікацій спеціальностей, особливості інформаційної та документознавчої діяльності, менеджменту та маркетингу у сфері соціальних комунікацій, культури та мистецтва, прикладних студій та інновацій в журналістиці, рекламі та зв'язках з громадськістю, інноваційних технологій в мовознавстві та літературознавстві, тенденцій розвитку україністики в умовах становлення інформаційного суспільства.

Видання адресоване науковцям, викладачам, здобувачам та усім, хто цікавиться сучасними проблемами розвитку інформаційної науки, філології, журналістики, документознавства, бібліотекознавства та архівознавства.

Відповідальність за зміст, достовірність, оригінальність поданих матеріалів несуть автори опублікованих у збірнику доповідей

© Автори тез, 2025
© МДУ, 2025

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

учасникам ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «СТУДІЇ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ», 23-24.10.2025, Київ,

кандидата філологічних наук, доцента,

декана факультету філології та масових комунікацій

Маріупольського державного університету

Ірини Вікторівни МЕЛЬНИЧУК

Шановні колеги, дорогі учасники ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі»! Щиро рада вітати Вас у Києві – місті, яке попри всі виклики війни залишається одним із центрів інтелектуального, культурного й комунікаційного життя України. Те, що ми сьогодні зібралися тут – у змішаному офлайн та онлайн форматі, – є не лише показником стійкості академічної спільноти, а й переконливим свідченням того, що українська наука вміє адаптуватися, зберігаючи гідність і високі стандарти в найскладніших умовах.

Для нашого факультету філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету ця конференція – вже стала традиція, що формується й міцнішає. Минулого року ми з Вами провели ІІ конференцію, підсумком якої став збірник матеріалів, де представлено широкий спектр проблем інформаційної науки, соціальних комунікацій і філології.

Сьогодні ж ми продовжуємо цю розмову на новому етапі – в умовах ще інтенсивнішої цифрової трансформації, глибших суспільних викликів та розширення міжнародного партнерства.

ІІІ конференція показує, що наша ініціатива переросла рівень одноразового проєкту й перетворилася на сталий майданчик для фахової дискусії та міжуніверситетської кооперації. До нас долучаються представники

закладів вищої освіти, наукових установ, бібліотек, архівів, культурних і громадських організацій з різних регіонів України, а також партнери з країн Європейського Союзу – Греції, Латвії, Польщі, Норвегії та інших держав.

Така широка географія підтверджує: тематика нашої конференції є резонансною, а поєднання інформаційної науки, соціальних комунікацій і філології – справді перспективним науковим вектором.

Сьогоднішній світ живе в умовах постійного інформаційного напруження. Ми одночасно маємо доступ до безпрецедентних обсягів даних і щодня зіштовхуємося з маніпуляціями, фейками, мовою ворожнечі, спробами переписати історію та девальвувати цінність фактів. На цьому тлі інформаційна наука постає як дисципліна, що формує правила руху знань у глобальному цифровому просторі; вона визначає підходи до збирання, систематизації, верифікації й інтерпретації інформації. Соціальні комунікації, своєю чергою, показують, як ці знання «оживають» у комунікативних практиках – від традиційних медіа до соціальних мереж та інституційних каналів взаємодії держави, бізнесу й громадянського суспільства. Філологія надає цьому процесові смислової глибини, адже саме вона вчить нас уважно слухати й читати тексти, розпізнавати підтекст, реконструювати цінності та ідентичності, зашифровані у слові.

Тому не випадково, що саме ця троїста оптика – філологія, соціальні комунікації та інформаційна наука – обрана змістовим ядром нашої конференції. У сучасній Україні вона набуває особливого значення. В умовах повномасштабної війни слово стає і зброєю, і засобом підтримки, і способом фіксації правди, і механізмом збереження пам'яті. Архівні документи й цифрові ресурси документують досвід спротиву, бібліотеки захищають читача від інформаційного хаосу та стають простором психологічної й культурної підтримки, університети – лабораторіями нових рішень у галузі освіти, науки й комунікацій.

Цьогорічна програма конференції дуже чітко відбиває ці тенденції.

Пленарні виступи, присвячені цифровізації документації у воєнний час, інформаційній безпеці, модернізації документних систем, новітнім підходам до оцінювання якості вищої освіти, розвитку архівної справи та комунікативних стратегій бібліотек, задають тон дискусії про те, як ми маємо будувати інформаційну інфраструктуру держави в умовах довготривалих викликів.

Йдеться про те, як зробити інформаційні системи гуманно орієнтованими, прозорими, етичними та чутливими до потреб різних аудиторій.

Окремої уваги заслуговує акцент на підготовці фахівців зі спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», що відображений і у виступах наших колег, і в попередніх матеріалах конференції.

Зміна освітніх стандартів, поява нових навчальних дисциплін, інтеграція цифрових технологій у підготовку бібліотекарів, архівістів, документознавців – це стратегічна ставка на покоління фахівців, які одночасно володіють компетентностями в галузі інформаційних систем, гуманітарного аналізу, менеджменту та комунікації. Саме вони у найближчі роки будуть відповідати за те, як виглядатимуть українські бібліотеки, архіви, центри документації, як вони включатимуться в європейські й глобальні мережі обміну знаннями.

Ми бачимо, як тематичні напрями конференції охоплюють широкий спектр проблем – від інформаційної стійкості бібліотек у час війни та особливостей цифровізації архівних фондів до міждисциплінарних підходів у викладанні, нових форматів наукової комунікації, креативних практик у журналістиці, рекламі та зв'язках з громадськістю, трендів у мовознавстві та літературознавстві.

Така палітра тем демонструє, що ми поступово виходимо з вузьких рамок окремих спеціальностей і вчимося мислити системно – бачити взаємодію технічного й гуманітарного, локального й глобального, академічного й прикладного.

Для нас як для факультету, який об'єднує філологічні й комунікаційні напрями, особливо цінною є присутність у програмі виступів, присвячених

взаємодії культур через мову, текст і візуальний наратив, питанням перекладу, репрезентації історичної пам'яті, аналізу сучасного медіаландшафту, осмисленню ролі університетських студій у професійному становленні здобувачів освіти.

Саме тут народжується відповіді на запитання: як говорити зі світом українською, як робити український досвід видимим і зрозумілим; як дбати про якість публічного дискурсу, не зводячи його до поверхневих інформаційних хвиль.

Не можу не підкреслити й те, що наша конференція – це простір взаємодії поколінь. Поруч із відомими вченими, керівниками провідних архівних, бібліотечних, освітніх та наукових інституцій виступають молоді дослідники, здобувачі вищої освіти, які роблять свої перші, але вже впевнені кроки в науці. У попередньому збірнику матеріалів ми побачили, наскільки важливими можуть бути студентські та магістерські дослідження, коли вони виконані відповідально, із залученням сучасних методологій і з огляду на актуальні суспільні виклики.

Глибоко переконана: саме ця наступність – коли досвідчені науковці передають знання та підтримують молодь – робить наші конференції живими.

Цьогорічний формат роботи – з поєднанням пленарного засідання, круглого столу, секційних дискусій та воркшопів – створює максимально сприятливі умови для того, щоб кожен і кожна з Вас могли знайти свій простір для фахової розмови, поставити гострі запитання, випробувати ідеї, запропонувати спільні проєкти.

Обговорення траєкторії спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» між культурою та соціальними науками, дискусії про цифровізацію документних систем, міжнародні архівні й бібліотечні ініціативи, інноваційні форми медіаосвіти й наукової комунікації – усе це реальні «точки росту» для наших спільнот.

Для Маріупольського державного університету, який був змушений переїхати до Києва через російську агресію, ця конференція має ще один

важливий вимір. Вона є свідченням того, що університет – це не стіни, а люди, їхня солідарність, їхня готовність працювати разом, формуючи нові осередки науки та освіти. Ми вдячні нашим партнерам – міністерським структурам, українським і зарубіжним університетам, бібліотекам, архівам, громадським організаціям, зокрема Фонду збереження культурної спадщини Маріуполя, – за постійну підтримку й співучасть у наших ініціативах.

Дозвольте висловити щиру подяку всім авторам доповідей, членам програмного та організаційного комітетів, модераторам напрямів і секцій, технічним фахівцям, які забезпечують безперебійну роботу онлайн-майданчиків, а також нашим гостям з інших міст і країн, які знайшли можливість долучитися до конференції, незважаючи на складну безпекову ситуацію, приїзд з віддалених регіонів та інші обставини. Без Вашої активності й підтримки цей науковий форум не став би таким насиченим і змістовним.

Щиро бажаю, щоб для кожного з Вас ці два дні стали часом справжнього інтелектуального обміну, нових знайомств, народження міждисциплінарних ідей та міжуніверситетських і міжнародних проєктів. Нехай результати нашої спільної праці втіляться у нових публікаціях, навчальних курсах, освітніх програмах, цифрових платформах, які служитимуть розвитку української науки й освіти, зміцненню інформаційної стійкості нашої держави, утвердженню українського голосу в глобальному просторі.

Зичу всім учасникам конференції плідної роботи, активних дискусій, відкритості до нових підходів і натхнення для подальших наукових і професійних звершень. Дякую, що Ви сьогодні з нами, що вірите в силу знання, слова й відповідальної комунікації.

Миру нашій країні, перемоги Україні, злагоди й невичерпної енергії кожному з Вас!

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Спрінсян Василь

/ м. Одеса /

ДО ПИТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що цифровізація документації обумовлена необхідністю модернізації традиційних підходів до управління документацією, що дозволяє значно знижувати час обробки даних, підвищувати точність та надійність інформації. Зростання обсягів даних та необхідність підтримки складних проєктів вимагають впровадження передових цифрових рішень.

Сучасна цифровізація неможлива без застосування відповідних технологій, які забезпечують оцифрування даних, управління інформацією та її зберігання. Так, використання хмарних технологій (Cloud Computing) дозволяє підприємствам відмовитися від зберігання документів на локальних серверах і перейти до віддалених центрів обробки даних. Це дає можливість зберігати великі обсяги інформації, що особливо важливо для компаній з величезними архівами документації. Хмарні сервіси надають підприємствам гнучкість, дозволяючи користувачам отримувати доступ до документів у будь-який час та з будь-якого пристрою [2]. Хмарні рішення спрощують роботу з розподіленими командами. Наприклад, інженери з різних країн можуть працювати над спільними проєктами, обмінюючись документацією в режимі реального часу. Це особливо важливо для великих глобальних корпорацій, що мають виробництва і філії в різних країнах.

Завдяки Інтернет речей (IoT) можна підключати виробниче обладнання та інші системи до інтернету для збору та передачі даних у реальному часі, що дає

змогу автоматично оновлювати документацію, коли відбуваються зміни у виробничому процесі, а також спрощує управління великими обсягами інформації.

Технології штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML) використовуються для аналізу великих обсягів даних, які постійно оновлюються. Наприклад, у сфері документації штучний інтелект може використовуватися для автоматичного створення або оновлення документів на основі попередніх проєктів та шаблонів [3].

Блокчейн-технології зазвичай асоціюються з криптовалютами, проте також можуть застосовуватися для забезпечення безпеки та відстеження змін у документації. У блокчейні кожна зміна в документі записується як новий блок, що дозволяє відстежувати зміни та забезпечувати прозорість процесу управління документацією. Це важливо для компаній, які працюють в регульованих галузях, де необхідно вести точний облік змін і гарантувати відповідність нормативам.

Технології AR (доповненої реальності) та VR (віртуальної реальності) знаходять своє застосування у документації завдяки можливості створювати інтерактивні інструкції або симуляції. Доповнена реальність дозволяє користувачам переглядати документацію в реальному часі, візуалізуючи їх на фізичних об’єктах. Наприклад, AR можна використовувати в ремонті обладнання, коли технічна інструкція накладається на зображення реального механізму [4].

Варто звернути увагу на те як цифровізація змінює роботу з документацією у кількох ключових галузях: будівництві та медицині. У медицині документація включає специфікації на обладнання, протоколи обслуговування та стандарти безпеки. Цифровізація в цих сферах забезпечує швидший доступ до актуальних документів, мінімізує ризик втрати даних та сприяє покращенню ефективності роботи. Перехід від паперових носіїв до цифрових форматів змінює підхід до управління документацією, що особливо важливо для великих

підприємств [8].

Цифровізація документації – важливий етап для підприємств, що дозволяє не лише підвищити ефективність роботи, а й мінімізувати вплив нестабільних умов, таких як воєнний стан. В умовах воєнного часу підприємствам необхідно не лише швидко адаптувати свої системи до змін, а й забезпечити належний рівень безпеки даних, оперативність роботи та інтеграцію з іншими цифровими рішеннями. У табл. 1 подано основні етапи впровадження цифровізації, що включають оцінку потреб, вибір і тестування рішень, інтеграцію, навчання співробітників та моніторинг результатів. Кожен крок має чітку мету, термін реалізації, основні дії та необхідні ресурси.

Таблиця 1 - Кроки для впровадження цифровізації

Крок	Мета	Термін	Основні дії	Необхідні ресурси
Оцінка потреб та аудит поточних систем	Визначення проблем та можливостей для цифровізації	1 місяць	.Провести аудит існуючих систем документообігу. Опитування співробітників Оцінка потреб різних відділів	IT-фахівці, бізнес-аналітики, співробітники для опитувань
Вибір та тестування цифрових рішень	Вибір оптимальних інструментів для цифровізації	1,5–2 місяці	Аналіз доступних інструментів (Confluence, Jira, SharePoint). Тестування платформ на пілотних проектах Оцінка результатів.	Ліцензії на програмне забезпечення, IT-спеціалісти
Інтеграція нових рішень у систему	Інтеграція обраних інструментів у роботу компанії	2–3 місяці	Інтеграція з існуючими платформами. Налаштування автоматичних процесів (перевірка, затвердження).	IT-команда, проектні менеджери, технічна підтримка
Навчання співробітників	Навчання персоналу роботі з новими цифровими інструментами	1–1,5 місяці	Розробка програм навчання. Проведення тренінгів. Підтримка користувачів.	Тренери, IT-відділ, навчальні платформи
Моніторинг та контроль впровадження	Оцінка ефективності та коригування стратегії цифровізації	6 місяців	Розробка метрик для оцінки впровадження. Постійний моніторинг та зворотний зв'язок.	Системи моніторингу (Power BI, Tableau), проєктні менеджери

Отже, цифровізація документації є важливим етапом модернізації та оптимізації виробничих процесів на підприємствах України, особливо в умовах нестабільності та воєнного часу. Ефективне впровадження цифрових рішень значно покращує не лише управління документацією, а й загальну продуктивність, безпеку та здатність швидко адаптуватися до змін. Для підприємств, які працюють в умовах воєнного часу, особливу увагу слід приділяти забезпеченню кібербезпеки документації, використовуючи багаторівневі системи захисту та моніторинг потенційних загроз.

Література

1. ДСТУ ISO 9001:2015. Системи менеджменту якості. Вимоги. К., 2015. 48 с.

2. ДСТУ 3002:2015. Технологічні процеси. Загальні вимоги до технологічної документації. К., 2015. 24 с.

3. ДСТУ 3008:2015. Звіти у сфері науки і техніки. Загальні вимоги до оформлення. К., 2015. 32 с.

4. ДСТУ ISO/IEC 38500:2015. Управління IT та інформаційними технологіями. Основи та концепції. К., 2015.

5. Адамчук О. В. Цифровізація бізнес-процесів: теорія і практика: монографія. К., 2021. 320 с.

6. Бондаренко О. М. Організаційні бар'єри цифровізації в українській промисловості: монографія. К., 2020. 178 с.

7. Вакуленко В. М. Технічна документація: основи теорії і практики. Львів, 2021. 168 с.

8. Голуб І. О. Цифровізація документообігу: сучасні підходи та тенденції. Львів, 2022. 250 с.

9. Гребінь А. П. Цифровізація української промисловості: реалії та перспективи. Дніпро, 2021. 174 с.

Шевченко Олена

/ м. Одеса /

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ: ВИКЛИКИ І РІШЕННЯ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що у сучасному цифровому середовищі інформаційна безпека постає як один із найважливіших аспектів захисту особистих, корпоративних та державних даних. Проблема забезпечення й гарантування економічної та інформаційної безпеки в Україні нині стоїть дуже гостро, враховуючи те, що накопичення, передавання та обмін інформацією ведеться за допомогою комп'ютерних програм де-факто іноземного виробництва, включаючи ті, які можуть містити в собі програмні модулі для несанкціонованого отримування конфіденційної інформації, можуть використовуватися як інструменти та канали для кіберзлочинів.

Проблема інформаційної безпеки у сучасних умовах набуває особливого значення, адже користувачі постійно наражаються на ризик зіткнення з фішингом, спамом, фейками та шкідливими програмами – троянами, хробаками, маскувальниками. Ці явища не лише підривають довіру до інформаційного середовища, а й можуть призводити до серйозних фінансових, технічних та репутаційних втрат. Усвідомлення механізмів їх дії, форм поширення та потенційної шкоди є важливою умовою ефективного захисту в цифровому середовищі.

Фішинг – це один із найпоширеніших видів шахрайства в мережі Інтернет, метою якого є отримання конфіденційної інформації користувачів, зокрема реквізитів банківських карток, логінів, паролів та іншої персональної інформації. Шахраї створюють підроблені сайти, які візуально майже не відрізняються від офіційних ресурсів банків або онлайн-сервісів, і заманюють користувачів привабливими пропозиціями (наприклад, обіцяють грошову винагороду або

бонуси за введення особистих даних). Особливу небезпеку становить мобільний фішинг, коли користувача через повідомлення або дзвінок спонукають самостійно переказати кошти або надати доступ до фінансової інформації. Також набуває поширення вішинг – телефонне шахрайство, під час якого зловмисники представляються працівниками банку та вмовляють повідомити конфіденційні дані [8].

Фішингові атаки часто спрямовані на людей з недостатнім рівнем цифрової грамотності, неуважних або надмірно довірливих. У середньому шахрайські ресурси відвідують десятки тисяч користувачів, що свідчить про масштабність проблеми. Найбільша загроза полягає в тому, що жертва самостійно надає доступ до своїх даних, не усвідомлюючи наслідків. Для запобігання фішингу важливо дотримуватись елементарних правил безпеки: ніколи не передавати термін дії платіжної картки, CVV-код та одноразові паролі з SMS, а також перевіряти достовірність веб-ресурсів.

Антифішингові фільтри — це перша лінія оборони, яка застосовується для захисту користувачів від підозрілих посилань та електронних листів. Автоматичне блокування підозрілих посилань, це коли фільтри автоматично блокують переходи на відомі фішингові сайти. Це досягається шляхом оновлення баз даних про відомі шкідливі ресурси та оперативного блокування таких доменів. Антифішингові системи також перевіряють репутацію домену, який намагається встановити контакт із користувачем. Застарілі або підозрілі домени можуть бути заблоковані ще до їх відображення користувачу;

Антифішингові фільтри для електронної пошти застосовують алгоритми, що аналізують вміст повідомлення, перевіряють заголовки, а також використовують методи аутентифікації, як-от SPF (Sender Policy Framework), DKIM (DomainKeys Identified Mail), та DMARC (Domain-based Message Authentication, Reporting & Conformance), щоб виявляти фішингові листи [5].

Варто звернути увагу на машинне навчання та ШІ, що дозволяють антифішинговим системам адаптуватися до нових загроз завдяки аналізу

великих обсягів даних. Так, ШІ може аналізувати поведінкові патерни та визначати потенційно небезпечні дії, навіть якщо вони раніше не були зафіксовані. Моделі машинного навчання здатні передбачати нові загрози на основі минулих атак і блокувати їх на ранній стадії. ШІ може автоматично оцінювати рівень ризику різних дій у мережі, допомагаючи фокусувати ресурси на найбільш небезпечних інцидентах.

Отже, використання технічних засобів у протидії фішингу має багатокомпонентний характер, охоплюючи як перевірку окремих елементів (фільтрування повідомлень та посилань), так і складніші заходи захисту, такі як багатофакторна автентифікація та інтелектуальні системи виявлення загроз.

Спам – це масова розсилка небажаних повідомлень, найчастіше рекламного характеру, яка здійснюється без згоди одержувача. Такі повідомлення можуть надходити через електронну пошту, месенджери, соціальні мережі або SMS. Основною метою спаму є нав'язування товарів, послуг або перенаправлення користувачів на сторонні ресурси. Часто спам використовується не лише для реклами, а й як інструмент фішингу чи поширення шкідливих програм. Його масовість перевантажує поштові системи, уповільнює роботу пристроїв та може викликати інформаційне перевантаження у користувачів. Для боротьби зі спамом використовують фільтри, чорні списки та антивірусне програмне забезпечення, але повністю уникнути спаму в мережі практично неможливо [7].

Фейк – це навмисне викривлена або вигадана інформація, яка маскується під достовірну з метою дезінформації та впливу на аудиторію. Його характерною рисою є правдоподібність: фейкове повідомлення зазвичай має зовнішні ознаки реального новинного повідомлення, що створює ілюзію правди й полегшує маніпуляцію свідомістю. У широкому розумінні фейк може бути як повністю вигаданим, так і частково правдивим або таким, що подається крізь призму суб'єктивного бачення, особливо якщо це вигідно певним політичним або соціальним силам. Фейки можуть розповсюджуватися будь-яким способом:

через ЗМІ, соціальні мережі, блоги чи усну комунікацію, і навіть одна особа як отримувач уже формує аудиторію впливу. Така інформація є інструментом інформаційної війни, що може мати серйозні наслідки для національної безпеки, суспільної стабільності чи міжнародного іміджу держави [9].

Шкідливі програми – це спеціально створене програмне забезпечення, яке виконує небажані або небезпечні дії на комп'ютері чи в мережі без відома користувача. До найпоширеніших видів належать троянські програми (трояни), комп'ютерні хробаки та програми-маскувальники (руткіти). Вони можуть пошкоджувати або знищувати дані, красти особисту інформацію, надавати віддалений доступ до пристрою зловмиснику, або працювати як елементи великих бот-мереж.

Троянські програми маскуються під корисне або легальне програмне забезпечення, але після встановлення відкривають доступ до системи зловмисникам. Вони не самостійно поширюються, як віруси чи хробаки, а потребують дій користувача – наприклад, завантаження файлу або запуску підозрілого додатку. Трояни можуть реєструвати натискання клавіш, викрадати паролі, фотографії, документи чи надавати повний контроль над комп'ютером.

Хробаки – це самовідтворювані програми, які здатні поширюватися через мережу без участі користувача. Вони можуть проникати через вразливості в програмному забезпеченні, поширюватися через електронну пошту або мережеві служби, сповільнюючи роботу мережі, засмічуючи її трафіком або спричиняючи масові збої в системах.

Програми-маскувальники або руткіти призначені для приховування шкідливої діяльності або присутності інших вірусів у системі. Вони можуть змінювати системні файли, приховувати процеси, файли або записи в реєстрі, щоб антивірусне програмне забезпечення не змогло їх виявити. Узагальнюючи зазначимо, що сучасні загрози в інформаційному просторі становлять серйозну небезпеку для користувачів та організацій, адже вони спрямовані не лише на викрадення даних, а й на дестабілізацію інформаційного середовища загалом.

У воєнний час інформаційна безпека стає одним із ключових елементів національної безпеки, оскільки сучасні конфлікти супроводжуються не лише збройним протистоянням, а й масштабним інформаційно-психологічним впливом на свідомість громадян.

Варто звернути увагу на те, що інформаційна безпека в Україні забезпечується широким колом нормативно-правових актів, серед яких ключову роль відіграють Конституція України, Закони України «Про національну безпеку», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних» і «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Важливими стратегічними орієнтирами виступають укази Президента України, зокрема щодо формування державної політики у сфері інформаційної безпеки, Стратегії національної безпеки та Стратегії інформаційної безпеки України. Ці документи створюють цілісну систему нормативного забезпечення захисту інформаційного простору, яка відповідає сучасним загрозам і викликам, зокрема в умовах воєнного стану.

В умовах гібридної війни держава стикається з фейками, пропагандою, кібератаками, що підривають довіру до інституцій, деморалізують населення та загрожують єдності суспільства. Саме тому захист інформаційного простору та впровадження ефективної інформаційної політики мають стати пріоритетними завданнями у збереженні суверенітету, стабільності та національної ідентичності України. Окрему увагу потрібно приділяти захисту від фішингових атак, які є однією з найбільш поширених форм кібератак.

Серед провідних технологій, що активно впливають на захист інформаційних ресурсів ЗМІ, нами виокремлено штучний інтелект (AI) та машинне навчання (ML), які дозволяють ефективно аналізувати мережеву активність, виявляти потенційні атаки та прогнозувати нові загрози. Важливе місце займає архітектура нульової довіри (Zero Trust Architecture), що запроваджує суворий контроль доступу незалежно від розташування користувача. Блокчейн-технології забезпечують незмінність та прозорість

цифрових записів, що є дієвим інструментом у боротьбі з дезінформацією та фейковим контентом. Також зростає значення хмарних технологій із посиленими механізмами захисту, багатофакторної автентифікації, а також систем резервного копіювання та відновлення даних. Актуальними стають технології розпізнавання deepfake та автоматизовані платформи фактчекінгу. Водночас важливу роль у зміцненні кіберзахисту відіграє розвиток культури кібергігієни та підвищення цифрової грамотності населення.

Література

1. Про Національну програму інформатизації. Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 12.09.2025).

2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII : станом на 20 квіт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text (дата звернення: 23.09.2025).

3. Про стратегію інформаційної безпеки України/ Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documtnts/6852021-41069 (дата звернення: 14.09.2025).

4. Про стратегію національної безпеки України. Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: https://www.president.gov.ua/documtnts/2872015-19070 (дата звернення: 14.09.2025).

5. Про захист персональних даних. Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 14.09.2025).

6. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України. Указ Президента України від 28.04.2014 р. № 449/2014. URL: https://www.president.gov.ua/documents/17588.html (дата звернення: 14.09.2025).

7. Сіленко А. Електронна Україна. URL: http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=17&c=151 (дата звернення: 14.08. 2025).

8. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 верес. 2017 р. № 649-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text (дата звернення:14.09.2025).

Філіпова Людмила,

Шелестова Анна

/ м. Харків /

ДОКУМЕНТНІ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Інформаційний простір визначається як сукупність інформаційної інфраструктури, ресурсів, технологій та нормативно-регламентних механізмів їх використання. Відкритість такого простору для суспільства створює умови для реалізації узгоджених інтересів громадян, соціуму та держави на системній і комплексній основі. У сучасних умовах розвиток єдиного інформаційного простору базується на державній інформаційній політиці, спрямованій на формування інформаційного суспільства та подальше впровадження електронного урядування. Єдиний інформаційний простір – сукупність баз і банків даних, технологій їх формування та використання, а також інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж, що функціонують за єдиними принципами і загальними правилами. Це забезпечує інформаційну взаємодію між організаціями та громадянами, а також задоволення їхніх інформаційних потреб. Основними структурними компонентами єдиного

інформаційного простору є:

• інформаційні ресурси, що включають дані, відомості та знання, зафіксовані на різних носіях інформації;

• організаційні структури, відповідальні за підтримання функціонування та розвиток простору, включаючи процеси збору, обробки, зберігання, пошуку, передачі та розповсюдження інформації;

• засоби інформаційної взаємодії громадян і організацій, що забезпечують доступ до ресурсів на основі відповідних інформаційних технологій, які охоплюють програмно-технічні рішення та організаційно-нормативну документацію [1; 2].

Поява електронного урядування (е-урядування) пов'язана з трансформацією моделей державного управління, що мають відповідати сучасним інформаційним, технологічним, екологічним, економічним та соціальним викликам. Ключовими характеристиками цих моделей стали вимоги до оптимального поєднання професійних, інформаційних і технологічних аспектів адміністративної діяльності. Електронне урядування розглядається як форма управління, заснована на використанні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що підкреслює роль електронної інфраструктури управлінських процесів.

В архітектурі системи е-уряду вирізняють територіально розподілену систему, яка включає низку інформаційно-технологічних складових, зокрема:

• підсистему інформаційних ресурсів органів влади, що охоплює національний реєстр, депозитарій електронних інформаційних ресурсів, а також державні реєстри й кадастри (нерухомості, громадян, юридичних осіб, земельний, біоресурсів тощо); до цієї підсистеми належить також система класифікаторів та довідників загальнодержавного рівня, включаючи адміністративно-територіальний устрій, органи державної влади та місцевого самоврядування з відповідними контактними даними та веб-ресурсами;

• веб-портал електронного уряду як окремий інформаційний ресурс і

технологічна складова (у складі єдиного державного порталу органів влади, порталу адміністративних послуг, включаючи сервіси подання електронної звітності та звернень громадян);

• підсистему міжвідомчої інформаційної взаємодії на основі систем електронного документообігу та кваліфікованого електронного підпису та електронної печатки органів влади;

• підсистему електронної ідентифікації громадян, що функціонує на основі електронних посвідчень та кваліфікованих електронних підписів, які виступають персональними ключами доступу до сервісів е-уряду;

• інформаційно-аналітичні (ситуаційні) центри та інші структурні елементи [1; 2].

Документні системи інформаційної інфраструктури електронного урядування України становлять комплекс технологічних, нормативно-правових і організаційних компонентів, спрямованих на забезпечення електронного документообігу, обробки, зберігання та обміну електронними документами між органами влади й громадянами.

Основні складові електронного документообігу на державному рівні охоплюють:

•єдину систему електронної взаємодії (СЕВ), яка забезпечує централізоване захищене середовище для обміну електронними документами між органами виконавчої влади;

• національні реєстри та інформаційні ресурси, інтегровані в систему е-урядування, що гарантують уніфікацію та стандартизацію даних;

• портали електронних послуг, які створюють інструменти для взаємодії громадян і бізнесу з державними структурами в онлайн-режимі;

• нормативно-правову базу, що включає законодавство про електронні документи, інформаційну безпеку та стандарти обробки інформації.

Формування документної системи інформаційної інфраструктури е-урядування України здійснюється шляхом застосування стандартів опису

архітектури електронного уряду на різних рівнях управління; впровадження хмарних технологій для забезпечення надійності, доступності та безпеки систем електронного документообігу [3]; а також завдяки розвитку міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії, що сприяє ефективному обміну документами між державними інституціями.

Раціонально побудована документна система інформаційної інфраструктури е-урядування сприяє підвищенню прозорості, оперативності та ефективності адміністративних процесів [4]; забезпечує організацію та підтримку інформаційної безпеки, а також захист персональних даних у процесі електронного документообігу [5]; підтримує реалізацію державної політики цифрової трансформації управлінської діяльності [4].

Отже, документні системи інформаційної інфраструктури електронного урядування України виступають базовою ресурсною, технологічною та правовою платформою розвитку е-уряду. Вони забезпечують електронний документообіг, надання державних послуг (зокрема із застосуванням AI-асистента на порталі «Дія» [6]) та ефективну комунікацію й взаємодію між державними інституціями і суспільством.

Література

1. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 5 травня 2017 р. №2155-VIII (зі змінами та доповненнями від 18.12.2024) : сайт URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text

2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування України : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція, Перелік від 20 вересня 2017 р. №649-р : сайт URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#n14

3. Кандзюба С. П. Регіональна хмара публічного управління як складова електронного уряду України // Аспекти публічного управління, 2019. Т. 7, № 12. С. 28–37.

4. Khomyn, O. (2025). Development of Information Systems in Local Authorities: International and Ukrainian Realities // Public Management and Policy,

2025. №4(8). https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.4.11

5. Цегельник Н. І., Гайдучок Т. С. Електронне діловодство та облік в умовах кіберзагроз: проблеми захисту інформації // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2025. №20. https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-20-09-02

6. AI-асистент уже на порталі Дія — першими у світі отримуйте послугу з допомогою ШІ : сайт. URL : https://diia.gov.ua/news/ai-asystent-uzhe-na-portali-diia-pershymy-u-sviti-otrymuite-posluhu-z-dopomohoiu-shi.

Добровольська Вікторія

/ м. Київ /

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В13 БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний стан системи вищої освіти України засвідчує зростання проблем, пов’язаних із зниженням мотивації абітурієнтів до вступу на гуманітарні спеціальності, зокрема на спеціальність «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». Зменшення кількості вступників спостерігається протягом останніх років і пов’язане з низкою чинників: недостатньою популяризацією професії, стереотипним сприйняттям бібліотечно-архівної діяльності як традиційної та «непопулярної», а також зростанням конкуренції з боку спеціальностей, пов’язаних з ІТ, менеджментом та комунікаціями.

У цих умовах виникає потреба в оновленні змісту освітніх програм та пошуку нових підходів до підготовки фахівців, здатних працювати в динамічному цифровому середовищі. Міждисциплінарний підхід стає одним із

стратегічних інструментів подолання кризи набору, оскільки він дозволяє поєднати бібліотекознавчі, архівознавчі, інформаційно-аналітичні, управлінські, культурологічні та технологічні компетентності. Такий підхід розширює можливості працевлаштування випускників, підвищує привабливість освітньої програми та забезпечує відповідність сучасним вимогам ринку праці.

Запровадження міждисциплінарних освітніх моделей сприяє формуванню конкурентоспроможних фахівців нового покоління, здатних ефективно діяти в умовах цифрової трансформації та міжнародної інтеграції. Таким чином, дослідження міждисциплінарного підходу у підготовці фахівців зі спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» є актуальним як у контексті підвищення якості освіти, так і як важливий інструмент подолання проблеми скорочення контингенту здобувачів вищої освіти.

Оновлення освітніх програм у галузі бібліотечної справи з включенням більшої кількості бібліотекознавчих дисциплін є важливим для підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в умовах сучасного інформаційного суспільства, що підтверджується дослідженнями Надії Бачинської [1], Андрія Гуменчука [2; 3] та інших фахівців галузі.

Метою дослідження є виявлення проблем і перспектив підготовки фахівців за спеціальністю «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» в умовах сучасних трансформацій вищої освіти України та визначити шляхи модернізації освітніх програм із впровадженням міждисциплінарного підходу й посиленням бібліотекознавчої та управлінської складових.

Міждисциплінарний підхід дозволяє інтегрувати знання з кількох галузей, формувати критичне мислення, здатність до креативного вирішення комплексних завдань та навички роботи в умовах цифрової трансформації. Такий підхід робить освітні програми більш привабливими для абітурієнтів, підвищує мотивацію вступу на спеціальність та сприяє формуванню фахівців нового покоління, готових до інноваційної діяльності в бібліотечно-інформаційній сфері.

Однією з ключових складових модернізації підготовки фахівців у сфері бібліотечної, інформаційної та архівної справи є розробка сучасних освітніх стандартів, які враховують динамічні зміни у професійній діяльності. Сучасні стандарти повинні інтегрувати бібліотекознавчі, архівознавчі, інформаційні, управлінські та технологічні компетентності, що забезпечує формування випускників, здатних працювати на перетині різних галузей та успішно адаптуватися до цифрових та культурних трансформацій.

Сучасна бібліотечно-інформаційна сфера стрімко змінюється під впливом цифровізації, розвитку електронних ресурсів та інтеграції України у світовий культурно-освітній простір. У цих умовах професія бібліотекаря стає більш комплексною: фахівець повинен не лише здійснювати традиційне бібліотекознавче обслуговування, а й управляти цифровими колекціями, інформаційними потоками, забезпечувати доступ користувачів до ресурсів та брати участь у культурно-освітніх проєктах.

Разом із тим, сучасні освітні програми зі спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» часто містять недостатню кількість спеціалізованих бібліотекознавчих дисциплін, що обмежує глибину професійної підготовки майбутніх бібліотекарів. Як наслідок, випускники отримують загальні інформаційні та міждисциплінарні знання, але не завжди володіють достатньою практичною підготовкою для ефективної роботи у бібліотечних установах.

Вирішення цієї проблеми передбачає: збільшення обсягу бібліотекознавчих дисциплін у навчальних планах, що дозволить студентам глибше оволодіти специфікою професії, історією, нормативними аспектами та сучасними методами організації бібліотечної діяльності; інтеграцію практичних модулів і стажувань, що дозволяє студентам набувати реального досвіду роботи з каталогами, електронними базами даних, архівними фондами та сучасними бібліотечними сервісами; поєднання бібліотекознавчих знань із міждисциплінарними компетентностями, такими як інформаційні технології,

менеджмент, комунікації та культурологія, що підвищує універсальність та конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Таким чином, посилення бібліотекознавчої складової у підготовці фахівців не лише підвищує рівень професійної компетентності, а й забезпечує ефективну роботу бібліотек у сучасному цифровому та інформаційно-насиченому середовищі. Це є важливим фактором підвищення престижу професії та мотивації вступу на спеціальність.

Сучасна система підготовки фахівців за спеціальністю «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» повинна поєднувати міждисциплінарні знання та управлінські компетентності, що дозволить не лише підвищити якість освіти, а й вирішити проблему нестачі кваліфікованих фахівців у бібліотечно-архівній сфері, підвищивши привабливість професії для нових вступників.

Отже, проблеми підготовки фахівців зі спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» пов'язані зі зниженням мотивації вступників, недостатньою популярністю професії та браком фахових компетентностей. Впровадження міждисциплінарного підходу та модернізація освітніх стандартів дозволяє інтегрувати бібліотекознавчі, архівознавчі, управлінські та цифрові компетентності, підвищуючи привабливість спеціальності. Це сприяє формуванню конкурентоспроможних фахівців нового покоління, здатних ефективно працювати в сучасному цифровому та міжнародному інформаційному середовищі.

Література

1. Бачинська Н. А. Запровадження освітньо-професійних програм спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: традиції та інновації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 95–101.

2. Гуменчук А. В. Інноваційні вектори розвитку вищої бібліотечно-інформаційної освіти Канади. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2023. Вип. 63. С. 88–104. DOI: https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.06

3. Гуменчук А. Складові цифрової культури бібліотечного фахівця. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 5. С. 96-105. DOI: 10.31866/2616-7654.5.2020.205733. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujlis_2020_5_8

Збанацька Оксана

/ м. Київ /

МІЖНАРОДНЕ ТОВАРИСТВО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗНАНЬ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

У добу інформаційного перевантаження знання стали не лише потужним ресурсом, а й викликом, оскільки постало питання упорядкування безмежних потоків даних таким чином, щоб вони приносили реальну цінність. Організація знань є ключем до перетворення інформації на осмислений і доступний контент, що сприяє розвитку науки, освіти, бізнесу та управління. Провідну роль у формуванні теоретичних засад та практичних інструментів систематизації знань відіграє Міжнародне товариство організації знань.

Міжнародне товариство організації знань (International Society of Knowledge Organization; ISKO) [2]. (Рис.1) – професійна асоціація вчених, які займаються класифікаційними дослідженнями, організацією та структурою знань, інформації.

ISKO заснована у 1989 році в Німеччині, а з 2020 року зареєстрована в Торонто (Канада). Її місія полягає в проведенні концептуальної роботи з організації знань у різних формах і з різною метою, як от бази даних, бібліотеки, словники та Інтернет. Це міждисциплінарне товариство об'єднує професіоналів з багатьох сфер. ISKO налічує близько 600 членів по всьому світу, з таких галузей, як інформатика, філософія, лінгвістика, інформатика, а також спеціальних галузей, таких як медична інформатика [2].

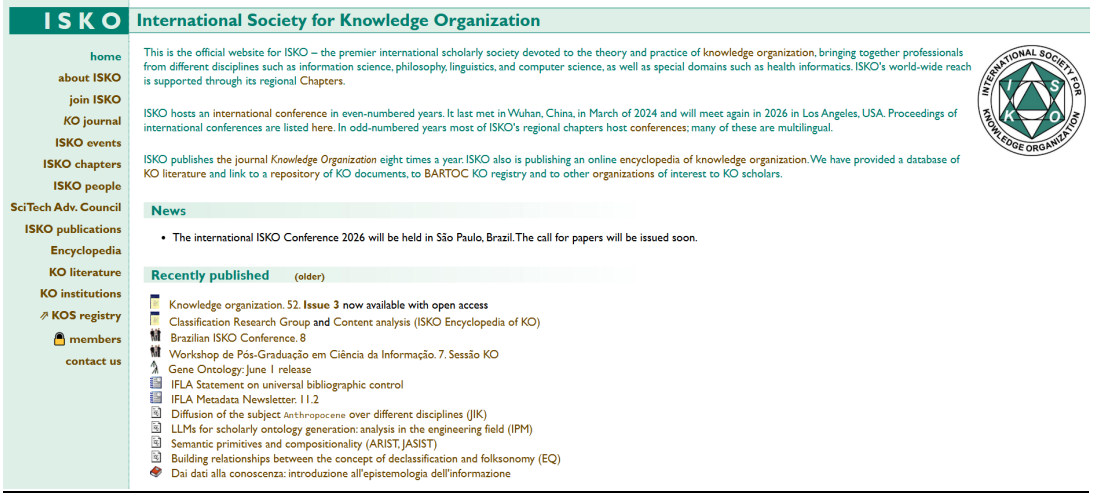

Рис.1. Скірншот головної сторінки ISKO

Структурно ISKO складається з Ради директорів і Науково-технічної консультативної ради, а також має ряд національних та регіональних відділень. Поточним керівним документом є Статут 2020 року. Регіональні відділення регулюються Статутом ISKO для регіональних відділень (2023 р.) та власними Статутами.

Для досягнення своєї місії та цілей, ISKO працює над тим, щоб:

- сприяти дослідженню, розробці та застосуванню систем організації знань, які сприяють розвитку філософських, психологічних та семантичних підходів до впорядкування знань;
- забезпечувати засоби комунікації та налагоджувати зв'язки з питань організації знань для своїх членів;
- функціонувати як сполучна ланка між усіма інститутами та національними суспільствами, що працюють з тематикою, пов'язаною з концептуальною організацією та переробкою знань.

Найважливішими напрямами діяльності є:

- проведення міжнародних конференцій (кожні два роки);
- проведення національних та регіональних конференцій за спеціальною тематикою;
- видання провідного наукового журналу в галузі: «Knowledge Organization» («Організація знань)» (попередня «International Classification» («Міжнародна класифікація», заснованого у 1974 році);
- публікація новин ISKO у «Knowledge Organization»;

- видання серії «Досягнення в організації знань» – матеріалів міжнародних конференцій ISKO;
- ведення онлайн-енциклопедії з відкритим доступом «Енциклопедія організації знань», що підтримується ISKO та випускається Науково-консультативною радою ISKO.

ISKO співпрацює з міжнародними та національними організаціями, такими як ЮНЕСКО, Європейська комісія та Міжнародна організація зі стандартизації. Крім того, на сайті розміщено посилання на:

- ІФЛА (Міжнародну федерацію бібліотечних асоціацій та установ);
- DCMI (Дублінську ініціативу основних метаданих);
- ASIS&T SIG/CR (Групу спеціальних інтересів з класифікаційних досліджень Американського товариства інформаційних наук і технологій);
- NKOS (Мережеві системи організації знань/послуги);
- Infoterm (Міжнародний інформаційний центр термінології);
- Семантичний веб (W3C) та ін.

W3C Semantic Web Activity була окремою ініціативою, яка зосереджувалась на розвитку технологій Семантичного Вебу, таких як RDF, OWL, SPARQL тощо. У грудні 2013 року вона була інтегрована в нову, ширшу програму – W3C Data Activity, яка охоплює не лише традиційні семантичні технології, а й нові підходи до обробки даних, відкритих даних, пов'язаних даних тощо [3]. Внаслідок цього стара сторінка вебсайту була «заморожена», тобто більше не оновлюється, але зберігається як архів для довідки та історії розвитку напрямку. Тобто, Семантичний Веб не зник, а став частиною ширшої системи, де його технології інтегруються з новими стандартами та практиками. Це свідчить також про еволюцію концептуальних рамок: від ізольованої «семантики» до більш комплексного підходу до даних, їх інтероперабельності та використання в різних контекстах.

У таблиці 1 наведено порівняння W3C Semantic Web Activity та W3C Data Activity.

Таблиця 1

Еволюція від W3C Semantic Web Activity до W3C Data Activity

Критерій	Semantic Web Activity (до 2013)	Data Activity (після 2013)
Фокус	Семантичне моделювання знань	Широке управління даними, включаючи відкриті, пов'язані, урядові
Концептуальна основа	Онтології, формальна семантика	Інтероперабельність даних, доступність, повторне використання
Ключові технології	RDF, OWL, SPARQL, SKOS	CSV on the Web, Data Catalog Vocabulary (DCAT), JSON-LD, RDF
Типи ресурсів	Онтології, словники, тріплети	Таблиці, метадані, API, урядові набори даних
Підходи до зв'язності	Linked Data через URI та RDF	Пов'язані дані + інтеграція з Web API, JSON, CSV
Стандартизація	OWL 2, SPARQL 1.1, RDF 1.1	CSVW, DCAT, JSON-LD 1.1, RDF
Цільові аудиторії	Семантичні інженери, дослідники онтологій	Розробники, урядові агенції, аналітики даних
Статус активності	Заморожена у грудні 2013	Активна, розширюється з новими робочими групами

Таблиця показує еволюцію від W3C Semantic Web Activity до W3C Data Activity, з акцентом на зміни у фокусі, технологіях та підходах. Ця трансформація демонструє зміщення акценту з формальної семантики до практичного управління даними, що відповідає потребам сучасного вебу, відкритих даних та міждисциплінарного використання.

Певний час регіональне відділення ISKO мала Росія, з фокусом на класифікаційні системи, зокрема на Бібліотечно-бібліографічну класифікацію (ББК). Ключовою фігурою у розвитку ББК та представником в ISKO був Е. Р. Сукіасян, публікації якого зосереджувалися на модернізації радянської класифікації, її деідеологізації та адаптації до нових умов після 1991 року. У 2006 році російське відділення ISKO було закрито [2]. Офіційні відомості про причину закриття відсутні, але можна реконструювати контекст на основі діяльності Е. Р. Сукіасяна та загальної ситуації. Це:

- інституційна нестабільність: після розпаду СРСР багато наукових структур втратили підтримку, а російське відділення ISKO, ймовірно, не змогло забезпечити сталу діяльність;

- обмежена інтеграція з міжнародною спільнотою: ББК мала специфічні риси, які складно інтегрувати в глобальні стандарти ISKO.
- зміна пріоритетів ISKO: у 2000-х роках ISKO активніше розвивало напрями, пов'язані з онтологіями, семантичним вебом, цифровими технологіями, а російське відділення не змогло адаптуватися до цих змін.

Україна не є членом ISKO, проте відбувається постійне листування між Книжковою палатою України імені Івана Федорова та Консорціумом Універсальної десяткової класифікації. Так, 28 січня 2025 р. у Facebook в спільноті «Універсальна десяткова класифікація (УДК) в Україні» розміщено інформацію з проханням від Науково-технічного комітету ISKO допомогти в проведенні дослідження з управління метаданими для вдосконалення предметного доступу, і «зібрати цінні ідеї щодо використання предметного словника у наукових та університетських бібліотеках» України.

Отже, Міжнародне товариство організації знань відіграє ключову роль у формуванні глобального простору для обміну знаннями, сприяючи інтеграції наукових, освітніх та інноваційних процесів. Організаційна структура товариства базується на принципах відкритості, міждисциплінарності та партнерства, що забезпечує ефективну координацію діяльності між учасниками з різних країн та сфер. Членство України в ISKO мало б позитивний вплив на бібліотечну сферу в частині таких видів індексування як класифікація та предметизування з використанням Інформаційно-пошукового тезауруса.

Література

1. Універсальна десяткова класифікація (УДК) в Україні. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/groups/1810154329247023/posts/3799006183695151/

2. International Society of Knowledge Organization. URL: https://www.isko.org.

3. W3C. URL: https://www.w3.org.

Тюрменко Ірина

/ м. Київ /

ДІАЛОГИ КУЛЬТУР ЧЕРЕЗ ВИШИВКУ: СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ В УКРАЇНСЬКИХ І ЧЕСЬКИХ ОРНАМЕНТАХ

Слов'янське коріння українського і чеського народів, незважаючи на віддаленість територій, різні історичні парадигми відбилося в орнаменталістиці вишивки, яка фіксується на одязі, предметах побуту, прикрасах. Вишивка має давню традицію як в українського, так і чеського народу. Як зазначала дослідниця вишивки Т. Кара-Васильєва, з часом семантика багатьох стародавніх значень забулася, «втратилось їх первісне значення». Вишивка почала виконувати не лише естетичне значення, а набула нового смислу [1, с. 154]. В українській вишивці в порівнянні з чеською переважають геометричні мотиви: квадрати, ромби, хрестики, солярний символ «сварга». Чеська – має перевагу в квіткових та рослинних орнаментах: рози, листочки, гілочки, які, зазначимо, є також уживаними в українській традиції [2]. І вже спільними можна вважати символи «серця» та «дерева життя», зооморфні мотиви (птахи, півні), візерунки сонця та зірок.

Семантика орнаментів є досить близькою, хоча має деякі відмінності. Чеська традиція передає значення квіткових, рослинних мотивів як красу, природу, а любов втілена у «серці». Українська вишивка має жіночій та чоловічій розділ. Так, калина – суто жіночій символ для позначення краси, крові та невмирущості роду. Дуб – означає чоловічу силу, енергію. Мак – слугує за охоронний символ. Хоча у чеській та українській семантиці гроно винограду передається дуже близько – як родинне щастя та достаток в чеській семантиці, а в українській – радість при створенні роду. Птахи у чеській семантиці – символ свободи та щастя, а візерунок півня означає пильність; в українській – птахи є знаком заснування роду та щастя. Їх часто можна побачити на у

візерунках «дерева життя». Цікавим є і близькість солярних знаків. Вони в обох традиціях означають охорону від зла, хвороб, а в чеській доповнюються ще й коловоротом життя.

Спільним є вживання мережива (крайка – чеською). Загалом крайку можна вважати суто чеським національним витвором ужиткового мистецтва, ознакою розкоші, високого соціального статусу та вишуканості. Вона отримала розквіт та поширення в XVII-XVIII століттях. На ній витиналися різні візерунки: рослинні, декоративні, геометричні. Мала досить широке ужиткове поширення: від оздоби одягу, постільної білизни до інтер'єру. У XIX ст. з'являється нове ремесло: мереживо виготовлене на котушці (paličkování krajky). Починаючи з другої половини XIX ст., аж до початку XX ст. таке мереживо плели к кожній чеській родині. Однак з появою машинного виробництва народна традиція виготовлення крайки почала поступово занепадати. Мабуть, саме тому у 1889 р. в м. Вамберк (Vamberk) була заснована школа плетіння на котушках, яка існує і зараз, а в 1929 році на базі колекцій школи відкрився музей крайки. Музей спільно зі школою у 2002 р. провели першу бієнале, що свідчить, що крайка і досі залишається поширеною народною традицією і є важливою в оздобі одягу та ужиткових предметів [3]. В Україні мереживо з'явилося в XVI–XVII ст. та використовується в ужитковому мистецтві (на рушниках, вишитих сорочках, постільній білизні, обрядовому одязі), але на відміну від Чехії, здебільшого поєднувалося разом із вишивкою для оздоби одягу, білизни та мало не лише естетичне, а й охоронне значення.

Загалом в Чехії налічується 124 костюмованих регіонів, які мають особливості вишивки – типової для тієї чи іншої частини Чехії. Багатство та розмаїття чеського костюму і вишивки представлено в Музеї чеського костюму, який відкрився в Острове у Богданче (Ostrov u Bohdanče), що біля Кутної Гори [4]. Поширеними вважаються ходська вишивка (chodská výšivka), валашська вишивка (valašská výšivka) та словацька вишивка (slovácká výšivka). Так для ходської вишивки характерні яскраві кольори на всіх деталях одягу. Розвиненим

є чоловічій одяг. Льняні сорочки прикрашаються білою вишивкою особливо на комірі, рукавах, нагруднику зі складкою. Навіть в Ходському регіоні, звідки і пішла назва вишивки, виділяють костюми Нижнього і Верхнього Ходська. Найяскравіше і багатше оздоблений національний костюм в Нижньому Ходську, який прикрашається крайкою. Валашська вишивка традиційно є білою. Вона була представлена 1892 р. в Оломоуці та високо оцінена не лише в Чехії, а й отримала визнання на міжнародних виставках у Відні, Парижі, Лондоні. Слованська вишивка відображала особливості словацько-моравського краю.

Українська вишивана традиція так само має регіональні особливості, хоча зооморфні, квіткові, геометричні та солярні мотиви можна знайти на вишиванках по всій території України. Типовою є яскравість та багатство орнаментів. Поширеним в багатьох регіонах є «дерево життя». На Полтавщині та загалом у Середньому Подніпров'ї переважає вишивка «білим по білому» [1, с. 157]. Всім відома клембівська вишивка (Хмельниччина), якщо виконувалася комбінованою технікою виключно була «білим по білому» [5]. Загалом клембівська вишивка з початку XX ст. була відома в Англії, Німеччині, Данії [1, с. 196]. У полтавській вишивці також можна простежити близькість її кольорової та орнаментальної традиції із розписами трипільської мальованої кераміки. На Львівщині переважали рослинні мотиви в яскравій кольоровій гамі: червоній, синій, білій, зеленій та жовтій барвах [5; 6]. Слобожанська вишивка рясніє зображеними на полотні людей, птахів, квітів, а на Тернопільщині зустрічається вишивка чорними нитками на рукавах [6].

Звісно, з часом тлумачення образів на вишитому полотні може сприйматися дещо умовним і може викликати багато сумнівів. Водночас орнаменталістика та її семантика тісно пов'язані із регіональми традиціями, переказами, віруваннями, які ще досі живі у народній пам'яті.

Література

1. Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки = History of Ukrainian Embroidery : книга-альбом / Т. Кара-Васильєва. – К.: Мистецтво, 2008. – 464 с.

2. Nováková L. Tradiční vzory v české vyšívce. URL: https://sladkaya-papaiya.com/blog/tradi%C4%8Dn%C3%AD-vzory-v-ceske-vysivce.html?utm_source=chatgpt.com

3. Muzeum krajky Vamberk. URL: https://www.moh.cz/muzeum-krajky

4. Unikílní muzeum krojů v Bohdanči pro veřejnost otvěřou v neděli 5. září. Svoboda. Info. URL: https://www.svoboda.info/unikatni-muzeum-kroju-v-bohdanci-pro-verejnost-otevrou-v-nedeli-5-zari/

5. Гаврилишина Н.А. Вишивка. Декоративно-ужиткове мистецтво України. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D1%83%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

6. Вишиванка як унікальний код твого краю. Від Луганська до Львова – особливості вишиванок кожного регіону. *Український центр культурних досліджень*. Новини. 2019, 15 березня. URL: https://uccr.org.ua/.

Палеха Юрій

/ м. Київ /

ВИМОГИ ДО СИСТЕМИ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Логістика, як відомо, – теорія і практика управління матеріальними і пов'язаними з ними інформаційними потоками. Науковці подають її як процес планування, впровадження і контролю над достатнім та ефективним потоком і зберіганням сировини, незавершеної і готової продукції, обслуговуванням і відповідною інформацією від пункту надходження до пункту споживання з

метою задоволення потреб споживача [1] Транспортна логістика – функціональна сфера логістики, що оптимізує переміщення будь-яких матеріальних предметів або речовин з однієї точки в іншу за оптимальним маршрутом. Оптимальним, вважається той маршрут, по якому можливо доставити логістичний об'єкт в найкоротші терміни з мінімальними витратами, а також з мінімальною шкодою для об'єкта доставки [2].

У модерному динамічному бізнес-середовищі, де зростаюча складність ланцюгів постачання матеріалів та продукції стають визначальними факторами конкурентоздатності, визначальним фактором забезпечення ефективного функціонування всього логістичного ланцюга перевезень стає злагоджена система транспортно-логістичної документації. Транспортно-логістична система документації – документація, що супроводжує логістичний процес переміщення товарів транспортними засобами від місця їх виробництва до місця споживання, включаючи: систему інфраструктурної документації; систему документації господарських операцій на транспорті; систему сервісної документації; систему товаросупровідної документації; систему страхової документації на транспорті; систему митної документації на транспорті [3]. Система забезпечує взаємодію різних видів документації, їхній життєвий цикл, взаємозв'язок між ними та способи опрацювання, формуючи основу для прозорого та контрольованого руху вантажів та інформації про стан їх транспортування й має низку вимог, дотримання кожної з яких відіграє важливу роль в ефективності та надійності всіх логістичних процесів

Основні вимоги до побудови досконалої системи транспортно-логістичної документації зведено на рисунку 1.

Розглянемо вищезазначені на рис.1 вимоги до системи більш детальніше.

Цілісність. Система документаційного забезпечення транспортно-логістичних операцій не обмежується одним чи кількома універсальними документами, натомість, вона включає широке коло різноманітних документів, кожен з яких розроблений для фіксації конкретної логістичної операції. Від

первинних видів документів, що супроводжують вантаж на кожному етапі його руху (наприклад, коносамент, транспортна накладна, товарний чек), до документів, що підтверджують якість, походження, безпеку вантажу (сертифікати, декларації), та комерційних документів, що регулюють розрахунки між учасниками (рахунки-фактури, платіжні доручення), – кожний документ є невід'ємною ланкою цієї системи.

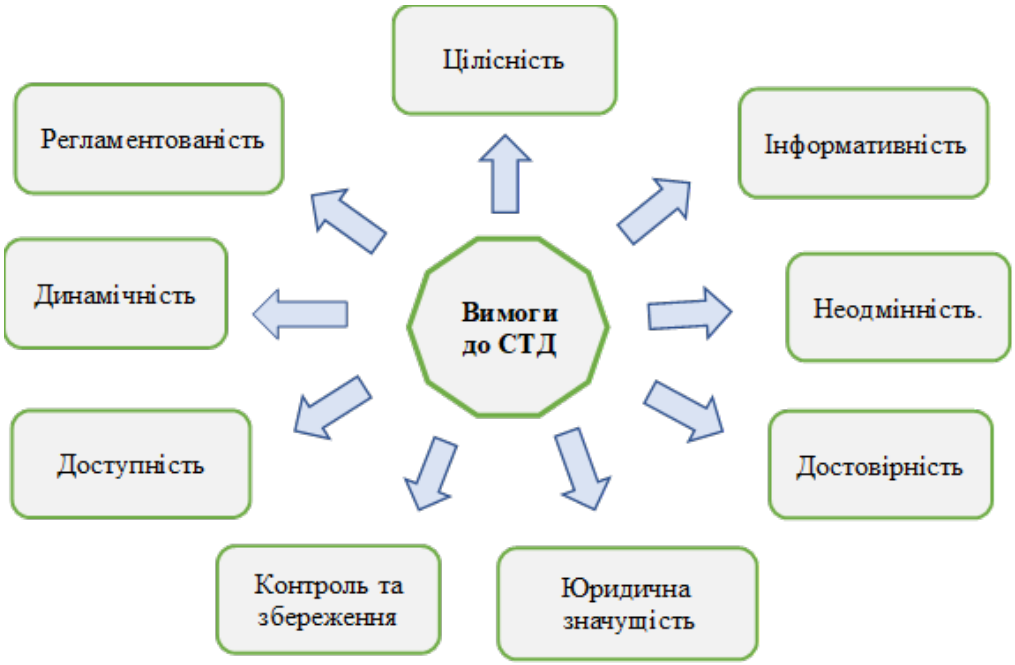

Рис. 1. Вимоги до побудови системи транспортно-логістичної документації

Інформативність. Кожен документ у складі системи транспортно-логістичної документації несе в собі великий об'єм важливої інформації, яка є необхідною для ідентифікації вантажу, визначення його характеристик, відстеження його руху, встановлення відповідальності учасників логістичного процесу та здійснення відповідних процедур. Вона проявляється у детальному описі вантажу (найменування, кількість, вага, об'єм, особливі характеристики), даних про учасників логістичного ланцюга (відправник, отримувач, перевізник, склад, страхові та митні органи), інформації про маршрут, умови транспортування, терміни доставки, вартість послуг та інші ключові параметри.

Юридична значущість. Документи, що входять до інформаційно-логістичного супроводу транспортно-логістичних операцій, мають офіційну юридичну силу та є документальним підтвердженням договірних зобов'язань

(наприклад, договір перевезення), факту передачі відповідальності за вантаж (наприклад, дорожня відомість, транспортна накладна з відміткою про прийняття), права власності (у певних випадках), а також можуть слугувати доказовою базою при виникненні спірних ситуацій чи страхових випадків.

Неодмінність. Документи, що входять до складу системи транспортно-логістичної документації, є обов'язковими до оформлення та застосування відповідно до чинного законодавства, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Це стосується, зокрема, товарно-транспортних накладних, митних декларацій, документів, що підтверджують якість певних видів товарів, їх безпеку. Дотримання вимог щодо неодмінного документування є критично важливим для уникнення юридичних проблем, штрафів, затримок вантажів та забезпечення законності проведення логістичних операцій.

Регламентованість. Документи в системі транспортно-логістичної документації не лише фіксують факти, але й визначають порядок виконання певних дій та процедур на різних етапах логістичного процесу, наприклад, інструкції з транспортування та зберігання небезпечних вантажів, митні процедури, описані у відповідних деклараціях, складські правила, зафіксовані в ордерах, – все це регламентує дії учасників та забезпечує стандартизацію виконання операцій. Чітке дотримання інструкцій та вимог, зафіксованих у документах, сприяє підвищенню ефективності та безпеки логістичних процесів.

Достовірність. Документаційний супровід є первинною основою для ведення обліку руху товарів, контролю за їхнім кількісним та якісним станом, а також для здійснення фінансового обліку витрат на логістику та доходів від надання логістичних послуг. Транспортні накладні фіксують факт переміщення вантажу, складські документи – його надходження та вибуття зі складу, рахунки-фактури – вартість наданих послуг. Точність та достовірність відображення інформації в облікових документах є необхідною умовою для ефективного управління ресурсами та прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

Доступність. Складники документаційної системи послуговують важливим засобом комунікації між усіма учасниками логістичного ланцюга – від відправника та перевізників, складських операторів, страхових компаній й митних брокерів до отримувача. Вони забезпечують передачу необхідної інформації, узгодження дій, підтвердження виконання операцій та вирішення питань, що виникають у процесі перевезення та обробки вантажів. Доступність документів є запорукою ефективної взаємодії між усіма зацікавленими сторонами.

Динамічність. Характер та склад документаційної системи не є статичним, а може змінюватися залежно від цілого ряду факторів, таких як вид транспорту, що використовується для перевезення (автомобільний, залізничний, морський, авіаційний), тип вантажу (звичайний, небезпечний, швидкопсувний), специфіка маршруту (внутрішній, міжнародний), митні правила країн, через які здійснюється транзит або імпорт/експорт, а також внутрішні вимоги та процедури логістичної компанії. Гнучкість та динамічність документаційної системи до різних умов є важливою умовою її ефективності.

Контроль та збереження. Наявність повного та досконало оформленого пакету документів відіграє ключову роль в контролі як кожної логістичної операції так і всього логістичного процесу. Завдяки документації можна відстежувати поточне місцезнаходження вантажу, перевіряти дотримання термінів доставки, контролювати умови транспортування та зберігання, а також виявляти та аналізувати причини можливих відхилень від запланованих параметрів. Безперервний аналіз інформації, що міститься в документах, є важливим інструментом для постійного вдосконалення логістичних процесів;

Розуміння та врахування вищезазначених вимог є фундаментальним для побудови багатоаспектної, ефективної та надійної, системи транспортно-логістичної документації, що охоплює всі задіяні види документації, а ті, в свою чергу, різноманітні документи, які є край необхідними для повноцінної організації, ретельного контролю, точного обліку та чіткого регулювання всіх

аспектів логістичних процесів.

Таким чином, система транспортно-логістична документації – це не просто сукупність окремих, розрізнених документів, а складна динамічна система взаємопов'язаних складників (видів документації). Вона мусить постійно вдосконалюватися та адаптуватися до безперервних змін як у внутрішніх, так і у зовнішніх транспортних комунікаціях, миттєво реагувати на технологічні інновації, коливання попиту й пропозиції замовників, зміни в нормативно-правових актах та умовах господарювання. Оптимізація системи транспортно-логістичної документації сприятиме підвищенню якості та оперативності транспортно-логістичних процесів, що базуються на глибокому розумінні їх циклічності, динамічності та взаємозалежності складників, дозволить значно підвищити загальну ефективність транспортних комунікацій, зменшити операційні витрати та сприятиме підвищенню рівня обслуговування споживачів продукції, забезпечуючи їхню лояльність та конкурентні переваги на ринку.

Підсумовуючи, можна з упевненістю стверджувати, що ефективна побудова системи транспортно-логістичної документації є наріжним каменем успішного забезпечення функціонування будь-якої логістичної системи. Ретельно збудована й налагоджена система транспортно-логістичної документації не лише забезпечує безперебійність операцій та зниження витрат, але й сприяє підвищенню якості транспортно-логістичних послуг, дотриманню законодавчих вимог, розвитку міжнародної торгівлі, управлінню ризиками та створенню міцної основи для впровадження сучасних технологій.

Література

1. Безсмертна О.В., Маценко А.В. Особливості транспортної логістики на підприємстві Вінницький національний технічний університет. Анотація 2021. https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37528/11509-41068-1-PB.pdf.

2. Страшинська Л.В. Конспект лекцій з дисципліни "Логістика" для

студентів спец. 7.050108 «Маркетинг» усіх форм навч. К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2007. 38 с. https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c569deba-8361-4a0d-8454-fcfc9c5c8332/content.

3. Палеха Ю.І. Модель документаційного забезпечення транспортних комунікацій. Матеріали Восьмої міжнародної наукової конференції 15–17 травня 2025 р. Київ : Видавничий центр КНУКІМ, 2025. Частина 1. С.33-36 https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52961/1/Hryhorevska_OV_8_ICMKGW_FUFKM.pdf.

Охріменко Ганна
/ м. Острог /

СПЕЦИФІКА ПЛАНУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЕКТІВ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»)

Проект - це комплексний, неповторюваний, одномоментний захід, обмежений за часом, бюджетом, ресурсами, а також чіткими вказівками щодо виконання, розробленими під потреби замовника [1, с. 25].

Проект поєднує різноманітні види діяльності, що характеризуються низкою ознак: 1) спрямованість для досягнення конкретної мети; 2) координоване виконання взаємозалежних дій; 3) обмеженість у часі виконання, визначення певної дати початку та закінчення.

Для системної реалізації соціокультурної проектної діяльності важливими складовими є високий рівень корпоративної культури, цілеспрямована політика розвитку професіоналізму персоналу, чіткість в алгоритмах організації процесу управління проектами. Водночас, за підрахунками Інституту з управління проектами (2015 р.) лише 29% запропонованих проектів успішно досягали своїх кінцевих результатів. Основною причиною такого невисокого показника - це

погане планування [2].

Планування соціокультурного проекту передбачає циклічну реалізацію основних етапів: коректне формулювання проблеми, стратегування, імплементаційне планування, контролінг та завершення проекту. На думку дослідниці У. Ройс: «менеджери проектів зможуть досягти більшого, якщо застосовуватимуть методи управління, характерні для кіноіндустрії: наявність зіркових акторів не забезпечує успіху фільму, адже тільки менеджер-режисер здатний організувати та надихнути акторів на створення шедевра, відкрити нові зірки на основі запланованого сценарію (плану проекту)» [4, с. 87].

Окрім того при плануванні проектів у галузі соціокультурного розвитку варто враховувати такі нюанси: 1) зростання продуктивності праці в галузі культури завжди відстає від зростання продуктивності праці в цілому в економіці - оскільки в секторах економіки з «відстаючою продуктивністю» витрати виробництва зростають швидше, ніж ціни на кінцевий продукт, то це, своєю чергою, призводить до хронічної нерентабельності з економічного погляду сфери культури в цілому; 2) наявність механізму деградації культури у ринкових умовах: якісні продукти витісняються або губляться в масі неякісних продуктів або їх сурогатів - продукт культури завжди дороговартісний та унікальний; 3) необхідність державного регулювання сфери культури, адже результати діяльності належать до форм інтелектуальної власності, що потребує нормативного підґрунтя.

Визначення ефективність діяльності культурної діяльності, на відміну від виробничих сфер економічної діяльності, не використовує поняття рентабельності, а обгрунтовується доцільністю. Тому методика оцінки ефективності діяльності організацій культури дозволяє порівнювати один з одним різні організації та установи культури незалежно від їх типу, виду та категорії. В основі порівняння лежать показники результатів роботи, специфічні для кожного виду установ.

Порівняння здійснюється в 5 етапів: 1) установи групуються за

однотипною діяльністю; 2) показники роботи для кожної групи установ формуються за трьома напрямками: показники обсягу роботи; показники якості роботи; показники ефективності роботи; 3) кожній з груп показників присвоюється базова сума балів, яка розподіляється всередині кожної конкретної групи за типами установ; 4) підводяться підсумки діяльності за певний період за кожним показником; 5) визначається кількість фактично набраних балів за кожним показником. Для закладів культури в цілому, і для бібліотечних установ, зокрема, визначальними є показники соціальної рентабельності. Коефіцієнт соціальної рентабельності розраховується як відношення грошової оцінки соціального ефекту до витрат на виробництво даного соціального ефекту. Відповідно, коефіцієнт соціальної рентабельності не завжди піддається обчисленню. На практиці показник соціальної рентабельності знаходить своє застосування при оцінці проектів, що мають соціальну значимість. Тому, благодійні фонди при проведенні експертизи проектів часто використовують даний показник.

Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія» як суб'єкт соціокультурного проєктування розпочала свою діяльність паралельно із відродженням колегіуму Острозької академії у 1994 році. Суттєво вплинула на кількісний і якісний склад фондів передача книг Національною Парламентською бібліотекою, Національною бібліотекою України ім. В.Вернадського, Національною Академією Наук України, Науковою бібліотекою ім. М. Максимовича, Науковою бібліотекою Львівського національного університету ім. І. Франка, співпраця з Інститутом історії України НАН України, товариством «Просвіта», Державним комітетом національного телебачення та радіомовлення, з обмінно-резервними фондами провідних бібліотек вищих навчальних закладів, науковими інституціями, видавництвами, редакціями фахових періодичних видань. Із 2002 р. бібліотека розпочала роботи з упровадження комп'ютерних технологій. На сьогодні забезпечено комплексну комп'ютеризацію усіх виробничих циклів на основі програми АБІС Koha:

комплектування, каталогізація, видача літератури; створено електронний каталог книг, повнотекстові бази даних електронних підручників, публікацій із періодичних видань, а також з'єднано швидкісним каналом доступу локальну мережу бібліотеки із загальноуніверситетською та всесвітньою мережею Інтернет. Сьогодні Наукова бібліотека університету – це сучасний автоматизований бібліотечно-інформаційний центр що забезпечує доступ до фондів та електронних ресурсів. Книжковий фонд налічує понад 500 тис. книг і щороку поповнюється на 10 тисяч примірників. Функціонують дві читальні зали, одна з яких носить ім'я Володимири та Романа Василишиних – меценатів бібліотеки, а також зала абонементу імені Олени та Володимира Гайдуків. З вересня 2025 бібліотека була перейменована на Наукову бібліотеку імені академіка Миколи Жулинського [3].

Проектна діяльність наукової бібліотеки пов'язана з оцифруванням унікальних видань, формування відкритих просторів та виставкових локацій. Зокрема, останньою проектною ініціативою, до якої була залучена університетська бібліотека - це челендж «Острозька академія читає», приуроченою до Всеукраїнського Дня Бібліотек (рис.1,2,3).

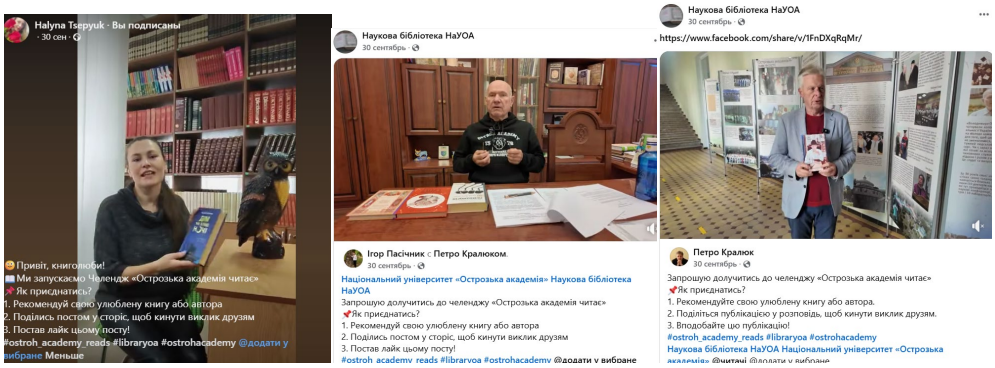

Рис 1,2,3. Скріншоти з офіційної сторінки Facebook Наукової бібліотеки НаУОА (https://www.facebook.com/profile.php?id=100057326595426)

Керівництво бібліотеки організувала серію відео з представниками ректорату, адміністрації та науково-педагогічного персоналу університету, які активно популяризували культури читання та «вірусили» власні книжкові уподобання через соціальні медіа.

Основними аспектами планування для реалізації даного некомерційного проекту стали: просоціальна позиція науковців університету - їх ініціатива та бажання поширювати відеоконтент через доступні канали комунікації; актуальність та оперативність у подачі відеоконтенту; жанрове різноманіття інформаційної продукції (книжкових видань), які рекламували герої челенджу.

Література

1. Грей Кліффорд Ф., Ларсон Ерік У. (2015). Управління проектами: Практичне керівництво. Харків: Діло і Сервіс. 528 с.

2. Інститут управління проектами. Україна (2025). URL: https://pmiukraine.org/about-us/

3. Наукова бібліотека імені академіка Миколи Жулинського Національного університету «Острозька академія». URL:https://lib.oa.edu.ua/

4. Ройс У. (2017). Управління проектами зі створення програмного забезпечення. Уніфікований підхід. Київ: КСТ, 424 с.

Політова Олена

/ м. Київ /

ЗНАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ» У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В13 «БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства пов'язаний зі стрімким прогресом цифрових технологій та розширенням доступу до великих обсягів даних, що зумовлює необхідність переосмислення професійної комунікації та впровадження нових підходів до навчання. У цьому контексті особливої ваги набуває процес формування нової генерації професіоналів, здатних вирішувати проблеми архівної та бібліотечної галузей, інтегруючи цифрові, комунікативні

компетентності з управлінськими навичками. Важливо на початковому, адаптаційному етапі якнайбільше зацікавити здобувачів освіти до обраної професії і не лише розкрити потенціал інформаційної сфери та окреслити перспективи її розвитку, а й орієнтувати студентів на змістовне професійне зростання.

У Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка (далі – КСУБГ) у всіх освітніх програмах на початку навчання передбачено обов'язковий освітній компонент (далі – ОК) «Університетські студії», який забезпечує засадничу академічну підготовку та інституційне орієнтування здобувачів. Із цього ж компонента починається навчання здобувачів спеціальності В 13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», що дозволяє уніфікувати освітні вимоги на початковому етапі, сформувати спільні академічні підходи й створити підґрунтя для подальшого опанування фахових дисциплін.

Перший модуль ОК «Я – студент» забезпечує адаптацію до університетського середовища, подолання організаційних труднощів на початку; другий модуль – «Лідерство служіння» – формує засади корпоративної культури й соціальної відповідальності, систематизує знання про лідерство в контексті служіння суспільству й громаді та розвиває необхідні лідерські вміння. Завершують ОК два змістові модулі, об'єднані в межах блоку «Вступ до спеціальності».

Мета повідомлення – висвітлити особливості ОК «Вступ до спеціальності», її значення й вплив на професійне становлення здобувачів спеціальності В 13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа».

Питання важливості викладання дисциплін, які сприяють гармонійному залученню студентів до освітнього процесу та професійного середовища, постійно знаходяться у центрі уваги науково-педагогічних працівників. Цю проблематику, зокрема, у своїх працях розглядали Кравченко О., Підвальна Ю. та Гедзик А. [1], Павлюк Р. О., Клішевич Н. А. та Музиченко І. В. [3], Щербяк Ю. та Патряк О. [4] та ін. Вченими підкреслено актуальність подібних дисциплін та доцільність створення інтегрованих навчальних курсів, що сприяють фаховому самовизначенню здобувачів освіти й формуванню їх професійних компетентностей.

Як правило, «Вступ до спеціальності» націлений на ознайомлення студентів із професійними особливостями обраного фаху, демонструє можливості відповідної професії та сприяє формуванню інтересу до саморозвитку та усвідомленню перспектив особистої освітньої траєкторії. На кафедрі інформаційних комунікацій КСУБГ для засвоєння змістового модуля «Вступ до спеціальності» у межах блоку «Університетські студії» за навчальним планом передбачено 2 кредити, що становить 60 год., 14 год. – лекції, 14 год. – семінарські заняття, 28 год. – самостійна робота, 4год. – модульний контроль. Цей блок структуровано у два змістові модулі – модуль 3. «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа на сучасному етапі» та модуль 4. «Компетентнісні виміри професії». Така побудова забезпечує логічну послідовність у засвоєнні теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для подальшого професійного становлення студентів спеціальності В 13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа».

У 3 модулі «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа на сучасному етапі» увагу зосереджено на вивченні тенденцій розвитку бібліотечної, інформаційної та архівної справи в Україні й світі, нормативно-правових засад діяльності, соціальної місії установ галузі, ролі фахівців у забезпеченні відкритості, доступності та збереження інформаційних ресурсів. У лекції також стисло окреслено місце спеціальності В 13 у системі вищої освіти України та висвітлено траєкторію подальшого навчання і наукових досліджень – від бакалаврату до магістратури й PhD.

У межах модуля передбачено три семінарські заняття різних форматів (доповіді, диспути, дискусії), їх тематика зосереджена на обговоренні перших дослідницьких розвідок студентів, опрацюванні джерел та виробленні відповідей на питання семінарів про трансформації в бібліотечній та архівній сферах, обговоренні актуальних тенденцій в інформаційній галузі, аналізі правових засад діяльності та професійної відповідальності; осмисленні взаємозв'язку освіти й професії в умовах інформаційного суспільства, проблем формування

інформаційної культури, медіаграмотності та інформаційної гігієни, а також окреслення індивідуальних кар'єрних траєкторій.

Четвертий модуль – «Компетентнісні виміри професії» – спрямований на формування ключових компетентностей майбутнього спеціаліста через перетворення галузевого контексту на персональний вектор розвитку здобувача: опановуються інструменти професійного самовизначення та планування, вибудовується цілісна матриця загальних і фахових компетентностей із чіткими очікуваними результатами навчання, відпрацьовуються навички командної взаємодії, проєктного мислення, академічної доброчесності, а також окреслюються можливості професійної мобільності та співпраці в національних і міжнародних спільнотах, що зрештою забезпечує здатність студентів усвідомлено планувати майбутню кар'єру відповідно до стандартів професії.

У цьому модулі семінари побудовано як практичні «сходинки» професійного зростання: спершу студенти опрацьовують професійний стандарт бібліотекаря [2] в контексті співставлення його вимог зі своїми уміннями та формують власну карту компетентностей, щоб зрозуміти, які навички необхідно розвивати під час навчання. Наступне заняття присвячене самоорієнтації, де здобувач визначає свої сильні сторони, прогалини й моделює способи саморозвитку. Завершують модуль семінари, присвячені міжнародній професійній взаємодії: від огляду форматів співпраці та партнерств до участі у проєктах в Україні й за кордоном. Вивчаючи практики Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА), Міжнародної ради архівів, Української бібліотечної асоціації здобувачі формують первинне уявлення про можливості професійного розвитку на національному й міжнародному рівні

Кожен змістовий модуль завершується контрольною роботою, в якій передбачається оцінювання виконаних відкритих завдань у формі есе, що показує уміння аргументовано застосовувати теоретичні положення, а також тестових завдань, спрямованих на перевірку відтворення й розуміння ключових понять.

ОК «Вступ до спеціальності» виконує стратегічну функцію в підготовці

бакалаврів спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». Дисципліна має інтеграційне значення, адже вона поєднує знання предметної області з практичним застосуванням, формуючи у здобувачів аналітичне мислення, етичну відповідальність, цифрову компетентність, а також здатність до командної роботи. Використовуючи інтеграцію у напрямах «знання-уміння-поведінка» зазначений ОК закладає підґрунтя для успішного навчання студентів, їх подальших досліджень та усвідомлення свого професійного шляху.

Література

1. Павлюк Р. О., Клішевич Н. А., Музиченко І. В. Адаптація студентів до умов навчання у закладі вищої освіти на основі вивчення дисципліни «Університетські студії». Перспективи та інновації науки. 2025. 53 (7). С. 702-720. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52664/1/Pavliuk_Klishevych_Muzuchenko_PIN_2025_FPSRSO.pdf

2. Професійний стандарт «Бібліотекар» : затв. наказом Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 10 берез. 2025 р. № 17. Київ, 2025. 24 с. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/728-bibliotekar.pdf

3. Кравченко О., Підвальна Ю., Гедзик А. Адаптація студентів першого курсу до навчання у закладі вищої освіти. Соціальна робота та соціальна освіта. 2024. 1 (12). С. 253-267. DOI: 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305359

4. Щербяк Ю., Патряк О. Адаптація першокурсників до нових умов освітнього середовища у закладах вищої освіти як соціально-педагогічна проблема. Наукові проєкти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ. 2023. С. 85-98. DOI: https://doi.org/10.54937/2023. 9788056110096.

Ковальська Леся

/ м. Київ /

ОСМИСЛЕННЯ ЧАСУ ТА УТРИВАЛЕНІ ПІДХОДИ У СПРИЙНЯТТІ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЯХ

У навколишній дійсності суспільства та сформованому сьогодні інформаційному просторі, особливістю функціонування якого є режим постійної присутності, швидкість і потреба обміну повідомленнями стає визначальним чинником комунікаційної динаміки. Новітні тренди та специфіка формування соціальних комунікацій нового типу зумовлюють трансформацію категорії часу, зміни у сприйняття та відчутті часу, встановлення нового тайм менеджменту та таймінгу життя. Сприймання часу, його відчуття та означення його цінності зумовлює те, що інформація сприймається фрагментарно, короткочасно й доволі емоційно. Такі тенденції призводять до втрати аналітичності та глибини осмислення подій, фактів та процесів, що мають місце тут і тепер. Інформація у сучасних соціальних мережах, як найбільш затребуваному середовищі налагодження соціальної комунікації, присутня завжди, оновлюється постійно, видозмінюється і затягує нових учасників комунікації / контактування. Виникає неусвідомлене відчуття надлишковості інформації, з'являється проблема несвоєчасного аналізу споживачем отримуваної інформації та постійний пошук нового і цікавого у спілкуванні. Унаслідок надлишку контенту формується феномен «сталого теперішнього» – безперервного потоку повідомлень, у якому минуле і майбутнє розчиняються в постійному оновленні інформації, повідомлень, новин.

Постійна присутність людини в цифрових потоках формує нову часову динаміку – швидкість реагування, миттєвість публікацій, короткочасність уваги, потреба нової інформації. Така взаємодія корегує характер сприйняття інформації: переважає реактивне, емоційне, фрагментарне мислення, тоді як осмислення подій та з'ясування причинно-наслідкових зв'язків часто втрачається. Тимчасовість, миттєвість і фрагментарність інформаційних потоків

призводять до втрати глибинного розуміння подій. Соціальні мережі в системі новітньої соціальної комунікації формують новий тип часовості – інформаційний момент, у якому події існують короткочасно та швидко втрачають актуальність. Миттєвість комунікацій змінює культуру сприйняття, за якої користувач орієнтується на емоційні реакції, а не на осмислення змісту. За таких умов виникає потреба в утриваленні підходів – переосмисленні часу як чинника якості, глибини й достовірності інформації [1].

Проблема осмислення часу у системі соціальних комунікацій та утриваленості підходу сприйняття дійсності зумовила формулювання мети дослідження. Логічним тут видається поєднання потреби проаналізувати процес осмислення часу в сучасних соціальних комунікаціях та з'ясувати можливості впровадження утривалених підходів до сприйняття інформації в умовах цифрової швидкості. Загалом, осмислення часу дозволить виробити дієві механізми забезпечення тривалості та стійкості у сприйнятті інформації.

Осмислення часу в комунікаційних процесах пов'язане не лише з темпом поширення повідомлень, а й із культурними способами запам'ятовування, рефлексії та переосмислення досвіду. Утривалені підходи – це стратегія уповільнення, аналітичності та глибини, яка протистоїть інформаційній поверхневості. Сьогодні вони реалізуються через «повільні медіа», документальні формати, цифрові архіви, аналітичні платформи, що сприяють формуванню сталих інформаційних смислів.

Задля повного розуміння проблеми часу в соціальних комунікаціях та організації інформаційної діяльності в новітніх умовах важливо чітко розуміти категорію час, визначати її змістову глибину та значення у соціальних процесах. Категорія часу у філософії – це фундаментальне поняття, що позначає загальну форму буття, яка виражає тривалість процесів та послідовність зміни станів. Філософія розглядає час як онтологічну категорію, що визначає умови зміни в матеріальній реальності, та екзистенційну категорію, пов'язану з особистісним переживанням минулого, теперішнього і майбутнього. Плюралізм філософських

експлікацій категорії «час» визначає її як форму буття речей та явищ у їх діалектичній взаємодії [2]. Час – одне з центральних понять філософії, в якій воно розглядається як незворотна течія (з минулого через теперішнє у майбутнє), всередині якої відбуваються всі існуючі у бутті процеси, що є фактами. Згідно з міфологічним світоглядом, час – циклічний, він є незмінним повторенням вже колишнього. Окремі аспекти сприйняття часу дозволяють побачити минуле як приклад для сьогодення. Філософія та міфологізування буття дозволяє побачити майбутнє як повторення сьогодення. У цьому русі подій і плинності буття одиниці часу служать для вимірювання відстані. Безперечним залишається той факт, що час неоднорідний [2].

Подібні думки і сприйняття часу існують в індійській філософії у вигляді «колеса сансари» – циклічності життя і смерті у світах. Ідея циклічності є базовою у багатьох індійських релігіях – буддизмі, джайнізмі, індуїзмі, сикхізмі та інших. Тут чітко можна простежити ідею циклічності подій у світі, коловороті, постійному повторенні одного і того ж. Натомість Аристотель говорить про час, відокремлюючи його від змін. У намаганні пізнати час він намагається абстрагуватись від суті зміни, і пізнати суть часу як об'єктивну субстанцію. Він говорить про те, що час є суть зміни з рухом. Його ж поняття руху тотожне з сучасним поняттям процесу. В монадології Лейбніца час (як і простір) суб'єктивні – це всього лише способи сприйняття монад (*монади – це живі, духоподібні одиниці, з яких все складається і крім яких нічого у світі немає*) [2].

У філософській системі І. Канта час розглядається як апріорна (перед-досвідна) форма чуттєвого споглядання. У своїх роздумах І. Кант говорить, що час не є емпіричним поняттям, виведеним з якогось досвіду. «Час є чиста форма чуттєвого споглядання … Час є не що інше, як форма внутрішнього почуття, тобто споглядання нас самих і нашого внутрішнього стану … Час є апріорна формальна умова всіх явищ взагалі … Простір і час, разом узяті, суть чисті форми всякого чуттєвого споглядання, і саме завдяки цьому можливі апріорні синтетичні положення». У філософії Г. Гегеля час і простір є

категоріями абсолютного духу [2]. Пізнання часу та наповнення категорії змістом продовжується і сьогодні, враховуючи нові форми соціальної взаємодії та використання часу і сприйняття інформації через категорії часу і простору.

Категорія часу у соціальних комунікаціях сьогодні постає не лише як хронологічний вимір, а як культурно-комунікаційний конструкт, що визначає якість сприйняття інформації. Миттєвість цифрових комунікацій формує нову логіку взаємодії користувачів, у якій переважають емоційна реакція та короткотривала увага. Соціальні мережі сьогодні, що є домінантним середовищем комунікації, сприяють формуванню поверхневих практик споживання інформації, коли швидкість поширення переважає над глибиною змісту.

Постмодерн характеризується зміною низки уявлень про базові категорії – простір та час. Соціальний час, завдяки інтернету та новітнім засобам масової комунікації, отримав такі нові характеристики як поверненість часу, розтягування теперішнього у вигляді тут і зараз, стиснення історичного часу. На відміну від модерну, час стає значно більш фрагментарним для окремих соціальних груп мережевого суспільства, яке формується. Ми спостерігаємо змішування циклічності та лінійності як уявлень про траєкторії часу [3]. Соціальні мережі розмивають межі між особистим та професійним часом. Це призводить до того, що час стає суб'єктивним, а онлайн-присутність може бути сприйнята як постійна доступність. Необхідно провести порівняльне вивчення швидкоплинних і стійких комунікаційних моделей у соціальних мережах та виробити зручні і комфортні умови взаємодії у соціальних комунікаціях, які б гарантували толерантне ставлення до особистого простору та часу. Проблема осмислення часової динаміки соціальних медіа як чинника впливу на суспільну свідомість потребує активного обстеження та практичних рекомендацій для користувача соціальних мереж, новітніх медіа. Окремим напрямом є потреба розроблення підходів до збереження тривалих смислів у короткоживучому медійному середовищі. Збереження інформації у соціальному полі та

подовження тривалості її життя є актуальною проблемою сучасного суспільства. На сьогодні проблема не лише у питанні створення інформації, але й забезпечення її поширення, використання, зберігання і удоступнення, що сприятиме належному просторово-часовому сприйняттю [2].

У пізнанні часу та інформації у соціальних комунікаціях виділяється потреба здійснити аналіз механізмів фіксації, архівування й повторного осмислення інформації з соціальних мереж. Для новітнього суспільства важливо зафіксувати, що інформація жива і зберігається постійно, а звідси її можна і потрібно використовувати у повсякденному та професійному житті. Важливо актуалізувати роль цифрових архівів і платформ пам'яті у забезпеченні тривалості інформаційного контенту.

Постійний доступ до соціальних комунікацій призводить до інтенсифікації спілкування, але при цьому може знижувати якість взаємодії. Інтенсивність та постійний тиск інформації мають суттєве навантаження на учасників комунікаційного процесу, що призводить до втрати чіткості сприйняття інформації, перевантаження та неусвідомленості власних дій чи думок. Щоб уникнути цього, важливо розуміти, коли комунікація стає надлишковою або нав'язливою, як потрібно поводитися з інформаційними потоками сьогодні. Важливо усвідомлювати, як соціальні мережі впливають на наше сприйняття часу та комунікації, щоб зберегти баланс між віртуальним та реальним життям. Проблема віртуалізації життя має і позитивні і негативні наслідки, оскільки перебудовує психологію присутності людини – учасника комунікаційної співдії, змінює суб'єкт-суб'єктні відчуття, впливає на сприйняття простору і часу у інформаційно-комунікаційному процесі.

З-поміж реальних практик та технік утривалення сприйняття інформації і трактування часу в ній млжна перелічити такі прикладні кейси: формування культурної пам'яті через переосмислення минулих подій у цифровому просторі; аналіз і впровадження комунікаційних практик, які сприяють «уповільненню часу» (аналітичні медіа, документальні формати, цифрові архіви); усвідомлення

впливу часових інтервалів на сприйняття достовірності й значущості інформації; осмислення ролі пам'яті, повторення та реконструкції минулих подій у соціальних комунікаціях.

Загалом, проблема осмислення часу у соціальних комунікаціях полягає в пошуку рівноваги між динамікою інформаційного потоку та потребою утриваленості й змістовності сприйняття. Утривалені підходи формують нову якість комунікацій – від миттєвої реакції до осмисленої взаємодії, від короткого повідомлення до документального свідчення. Усвідомлення часової природи комунікаційного процесу є передумовою формування зрілої інформаційної культури, що поєднує технологічну ефективність і гуманітарну глибину. Проблема осмислення часу у соціальних комунікаціях полягає у пошуку балансу між швидкістю поширення інформації та глибиною її розуміння. Вона охоплює не лише технічний, а й культурно-філософський вимір – як суспільство пам'ятає, інтерпретує й передає досвід у добу миттєвих повідомлень. Трактування часу як вирішального комунікаційного чинника дозволяє поєднати технологічний і гуманітарний підходи в аналізі інформаційно-комунікаційних процесів. Утвердження тривалих, осмислених форм взаємодії в медіапросторі стає умовою розвитку зрілої інформаційної культури та відповідальної комунікації.

Література

1. Холод О. Квантово-холістичні категорії соціальних комунікацій. Соціальні комунікації: теорія і практика / Social Communications: Theory and Practice, 2022. 14(2), 9–34. https://doi.org/10.51423/2524-0471-2022-14-2-1.

2. Практичні аспекти філософії часу / В.О. Артюх, О.П. Бойко, А.В. Вертель та ін. ; за ред. Є.О. Лебедя. Суми : Сумський державний університет, 2017. 155 с.

3. Сюмар В. Соціальний час в постмодерні: як на нього впливають нові засоби комунікації. Міждисциплінарний семінар «Обрії науки». Цикл лекцій «Історія часу». Київ: Інститут масової інформації, 2013.

Хіміч Ярослава

/ м. Київ /

СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В13 «БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні характеризується інтенсивним оновленням змісту, методів і технологій професійної підготовки фахівців гуманітарної сфери. Особливо значущими ці процеси є для бібліотечно-інформаційної освіти, яка формує фахівців для роботи з інформаційними ресурсами, комунікаційними процесами та культурною спадщиною в умовах стрімких суспільних трансформацій.

Зміна у 2025 році назви спеціальності, за якою здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [1] - перенесення акценту з «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» на «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», відображає підсилення ролі бібліотечної складової в системі професійної підготовки. У цьому ж контексті важливим кроком стало затвердження професійного стандарту «Бібліотекар» [2], який визначає сучасні вимоги до компетентностей та професійних функцій фахівця.

Такі зміни актуалізують необхідність оновлення змісту ключової освітньої компоненти - навчальної дисципліни «Бібліотекознавство», що забезпечує розуміння теоретичних засад бібліотечної діяльності та відображає сучасні тенденції її розвитку. Сучасний зміст цієї дисципліни має відповідати як новим нормативним орієнтирам, так і глибинним трансформаціям бібліотечної практики, зумовленим цифровізацією суспільства, зміною користувацьких потреб, розширенням функцій бібліотек і впливом зовнішніх соціокультурних чинників.

Особливу увагу сьогодні привертають виклики, пов’язані з повномасштабною військовою агресією рф проти України. Бібліотеки, виступаючи осередками підтримки громади, інформаційної та культурної стійкості, демонструють нові форми діяльності, спрямовані на забезпечення доступу до інформації, організацію психологічної та соціальної підтримки,

збереження культурної пам'яті. У таких умовах зміст навчальної дисципліни «Бібліотекознавство» потребує посилення акцентів на питаннях кризового управління в бібліотеках, інформаційної безпеки, соціальної ролі бібліотек у період воєнних і післявоєнних трансформацій.

Отже, здійснюючи перегляд змісту та форм викладання навчальної дисципліни «Бібліотекознавство», варто звернутися до її історії. Одним із перших, хто окреслив структурні розділи бібліотекознавства, був український бібліолог К. Рубинський. (1910). Науковець виділив такі складові бібліотекознавства як: знання про бібліотечні приміщення та зберігання книг; придбання, опис і каталогізацію літератури; питання користування бібліотекою; вивчення бібліотечних працівників. Одним із важливих напрямів бібліотекознавства він вважав історію бібліотечної справи, проблем її дослідження і викладання майбутнім фахівцям [3]. У першому підручнику з бібліотекознавства української мовою, С. Сірополко в 1924 р. виділив історичну, теоретичну та практичну частину науки, а до основних розділів бібліотекознавства автор відносив: історію зарубіжних та вітчизняних бібліотек, засади управління бібліотечною справою, бібліотечне обладнання, техніку бібліотечної справи, бібліотечну статистику, комплектування бібліотек, бібліотечні кадри [3]. Даний підхід став класичним і більшість авторів-розробників робочої програми навчальної дисципліни «Бібліотекознавство» спираються саме на такі структурні компоненти бібліотекознавства як науки. Проте, ще у 1993 році, автори підручника «Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек» В. Ільганаєва та М. Слободяник, зауважували що «... структура наукових знань, як і структура науки не може одночасно вписуватись у структуру навчальних дисциплін. Перш за все, це пов'язано з тим, що сфера науки більш складніше явище і більш динамічне, ніж структура учбових дисциплін» [4]. Погоджуючись з першою тезою, про нетотожність структури наукових знань і навчальної дисципліни, можемо говорити про дискусійність її другої частини, що до більшої динамічності науки.

На сьогодні внесення змін до робочих програм навчальних дисциплін відбувається фактично щорічно, тоді як дисертаційні та монографічні дослідження, що формують науковий дискурс бібліотекознавства, потребують значно тривалішого часу для опрацювання, рецензування та впровадження результатів. Саме освітній процес сьогодні реагує на трансформації швидше, ніж фундаментальна наука, оскільки змушений оперативно відповідати на запити професійного середовища, технологічні інновації та соціальні виклики.

Можливо, саме ця «динамічність» і детермінувала відсутність сучасного вітчизняного підручника з «Бібліотекознавства» за наявності значної кількості різноманітних навчально-методичних матеріалів, присвячених викладанню цієї дисципліни. Адже створення комплексного підручника передбачає стабільність підходів, узгодженість наукових позицій і відносну сталість професійних орієнтирів, тоді як сучасна бібліотечна практика постійно змінюється, потребуючи оперативних методичних рішень. (Зазначимо, що нами було знайдено посилання на навчальний посібник «Романюк Н. В. Бібліотекознавство : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" освітньо-професійної програми "Інформаційно-комунікаційна справа"», розроблений на базі Запорізького національного університету у 2022 році, проте, він зберігається в репозитарію ЗНУ без відкритого доступу як «конфіденційний файл» (https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/17037), тож ми не можемо його аналізувати).

Сучасні вектори розвитку бібліотек: цифровізація, розширення соціальних функцій, зміна користувацьких практик, поява нових форматів обслуговування, управління інноваціями та зростання ролі інформаційної стійкості суспільства, не лише розширюють тематичне поле безпосередньо «Бібліотекознавства», а й зумовлюють введення або оновлення низки пов’язаних (похідних) навчальних дисциплін. Це, у свою чергу, вимагає комплексного перегляду змістової логіки освітньої програми, аби забезпечити цілісну систему професійної підготовки

здобувачів спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа».

В цьому контексті, на наш погляд, варто процитувати й визначення «Бібліоткознавства», подане у Великій українській енциклопедії (О. Збанацька, 2023): «Бібліотекознавство, бібліотечна наука - комплексна соціогуманітарна наука про бібліотеки та бібліотечну справу, що вивчає закономірності формування, розвитку і функціонування бібліотек ***у конкретних соціокультурних умовах певної історичної доби*** *(виділено Я. Хіміч)*, розпрацьовує теоретичні, правові та методичні питання бібліотечної справи, досліджує типо-видовий склад бібліотечних фондів, історію та зміст документних джерел, обслуговування користувачів» [5]. Там же вказано, що у ДСТУ 7448:2013 «Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» бібліотекознавство визначене як «наукова дисципліна, яка вивчає теорію, історію, методологію, технологію, методику та організацію бібліотечної справи». Водночас ***бібліотечну справу*** тлумачать як галузь інформаційної, культурної та освітньої діяльності суспільства, спрямовану на створення та розвиток мережі бібліотек, формування, опрацювання, упорядкування та зберігання бібліотечних фондів, організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотеки, підготовку та підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотечної діяльності» [5].

Повертаючись до характеристики змісту навчальної дисципліни «Бібліотекознавства», то, наприклад, вона може розглядати «основи теорії бібліотекознавства, зокрема, становлення та розвиток бібліотекознавства як науки і навчальної дисципліни, структуру бібліотекознавства, методологію бібліотекознавчих досліджень; теоретичні засади організації та функціонування бібліотечної справи; «бібліотеку» як наукове поняття та соціальний (соціокультурний) інститут, складові бібліотеки як системи; сучасні тенденції розвитку бібліотек, їх інноваційну діяльність [6], при цьому варто звертати увагу на наявність міждисциплінарних зв’язків та викладання таких навчальних

дисциплін як «Інформаційний сервіс», або «Інформаційно-бібліотечне обслуговування», «Аналітико-синтетична переробка інформації», «Бібліографознавство» або «Інформаційно-бібліографічна евристика», «Фондознавство» або «Інформаційні колекції та цифрові ресурси» тощо.

Звичайно, при створенні програми навчальної дисципліни, важливим є й чітке визначення компетентностей та програмних результатів навчання, на формування яких дисципліна спрямована, а також добір релевантних форматів викладання – від лекційно-практичних до інтерактивних, проєктних та дослідницьких.

Сучасне викладання бібліотекознавства має ґрунтуватися на засадах активного та інтерактивного навчання, що забезпечує залученість здобувачів і розвиток їх практичних навичок. Застосування методів дискусії, кейс-аналізу та проєктного навчання, не лише сприяють кращому засвоєнню теоретичного матеріалу, а й навчають студентів приймати рішення, працювати в команді, формулювати власну позицію, здійснювати аналіз інтернет ресурсів, критично оцінювати інформацію.

Оновлений зміст і сучасні форми викладання «Бібліотекознавства» сприятимуть формуванню у здобувачів не лише фахових знань, а й здатності розуміти роль бібліотеки в суспільстві, діяти в умовах змін і приймати обґрунтовані професійні рішення.

Системне оновлення дисципліни та узгодження її змісту з іншими навчальними компонентами освітньої програми сприятимуть формуванню у здобувачів спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» цілісного бачення професії, здатності працювати в кризових і трансформаційних умовах, а також реалізовувати сучасні соціальні, інформаційні та культурні функції бібліотек у суспільстві.

Література

1. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021.

Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 22.10.2025).

2. Професійний стандарт «Бібліотекар». Наказ Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 10.03.2025 р. № 17. Національне агентство кваліфікацій URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/728-bibliotekar.pdf (дата звернення: 22.10.2025).

3. Новальська Т. В. Бібліотечне читачезнавство в Україні: історія, теорія, практика: монографія.Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. – 352 с.

4. Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек : підручник / за ред. М. С. Слободяника, В. О. Ільганаєвої. Харків : Основа, 1993. 176 с.

5. Збанацька О. М. Бібліотекознавство. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Бібліотекознавство (дата звернення: 22.10.2025).

6. Хіміч Я.О. Робоча програма навчальної дисципліни «Бібліотекознавство» для здобувачів вищої освіти галузь знань 02 Культура і мистецтво, Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна і архівна справа, освітній рівень перший (бакалаврський) Освітня програма Інформаційна діяльність та медіакомунікації Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Київ НАКККіМ 2022. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/in_prakt_kulturolohii/K_art-menedzhment/RP/bibliotekoznavstvo.pdf (дата звернення: 22.10.2025).

Вовк Наталія,

Трач Ольга

/ м. Львів /

СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ПЛАТФОРМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ БРЕНДУ ВИПУСКОВОЇ КАФЕДРИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Цифрова присутність закладів вищої освіти (далі – ЗВО) у сучасному інформаційному просторі є одним із ключових напрямів комунікаційної

стратегії як складової формування бренду та іміджу ЗВО. Конкуренція між ЗВО, освітніми програмами (далі – ОП) дедалі частіше переходить у площину інтернет-комунікацій, що зумовлено зростанням популярності соціальних медіа серед цільової аудиторії ЗВО – абітурієнтів та ключових користачів освітніх послуг – здобувачів вищої освіти.

Ключовим поняттям у розробці стратегії просування ЗВО у соціальних медіа є формування бренду випускової кафедри для зміцнення її іміджу серед наявної та потенційної цільової аудиторії. Відповідно брендом випускової кафедри ЗВО тут є сукупність унікальних характеристик, цінностей, досягнень і комунікаційних проявів кафедри, які створюють її позитивний образ у свідомості цільових аудиторій – студентів, абітурієнтів, випускників, науковців, роботодавців та партнерів. Бренд випускової кафедри відображає її академічну репутацію, професійну компетентність викладацького складу, специфіку освітньо-професійних програм, а також активність у науковій, проєктній та громадській діяльності.

Розвинений цифровий профіль закладу вищої освіти в соціальних мережах є важливим показником його відкритості, сучасності та здатності ефективно взаємодіяти з аудиторією. Досвід провідних університетів світу демонструє, що формування сильного освітнього бренду в онлайн-просторі потребує професійного підходу – часто із залученням спеціалізованих команд, які володіють інструментами цифрового маркетингу та комунікацій. Ефективна стратегія діяльності в соціальних медіа передбачає системну роботу зі створення позитивного іміджу, підвищення довіри до закладу та залучення потенційних здобувачів освіти. Основна мета такої діяльності полягає не лише у реалізації профорієнтаційних завдань, а й у формуванні стійкої лояльності та емоційної прихильності до бренду серед молодіжної аудиторії, яка сприймає престиж університету передусім через його цифрову присутність та активну комунікацію в соціальних мережах [1, с. 279].

Сьогодні офіційні сторінки навчальних закладів у соціальних мережах уже

не є лише додатковим компонентом до вебсайту. Вони перетворилися на важливий віртуальний простір, де формується, підтримується й розвивається позитивний імідж закладу освіти. Для ефективного спілкування з абітурієнтами та здобувачами освіти доцільно використовувати найпопулярніші серед молоді соціальні платформи – Facebook, Instagram, TikTok і YouTube. Водночас важливо забезпечити активну участь структурних підрозділів університету, які зможуть безпосередньо взаємодіяти з цільовою аудиторією та підтримувати постійну комунікацію [2, с. 130].

Окрім того, використання соціальних мереж у навчальному процесі сприяє впровадженню сучасних комунікативних підходів у діяльність випускової кафедри та університету. Створені облікові записи соціальних мереж виконують низку важливих функцій:

– інформативну – поширення актуальної інформації про освітнє середовище;

– комунікативну – забезпечення швидкого обміну повідомленнями між усіма учасниками навчального процесу;

– навчальну – доступ до матеріалів і анонсів заходів у зручному форматі;

– виховну та розважальну – висвітлення студентської творчості й виховних ініціатив;

– іміджеву – формування позитивного уявлення про кафедру через відкриту комунікацію;

– інформаційно-аналітичну – розвиток навичок пошуку, аналізу та обробки даних у цифровому середовищі;

– рекламно-презентаційну та профорієнтаційну – популяризація спеціальностей і підтримка зв'язків з випускниками;

– організаційну – розміщення навчально-методичних матеріалів і документів для зручної координації навчального процесу [3, с. 62].

Таким чином, соціальні мережі стають ефективним засобом навчальної, комунікаційної та іміджевої діяльності кафедри. Прикладом цього є концепція формування бренду кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності (далі – СКІД) Національного університету «Львівська політехніка» у

цифровому середовищі, яка ґрунтується на цілісній комунікаційній стратегії, що передбачає використання соціальних медіа як інструменту позиціонування, популяризації та взаємодії з різними групами користачів. Через офіційні сторінки у Facebook, Instagram та TikTok кафедра СКІД представляє свої цінності, демонструє результати діяльності, поширює актуальні новини та створює спільноту навколо власної освітньої ідеї. [4, с. 250]

Інформаційне наповнення стоірнок стосується діяльності кафедри протягом навчального року (вересень-червень), яке включає афіші, дописи про події, корисну інформацію, термінові оголошення тощо та інформаційне наповнення, яке стосується реклами кафедри для залучення нових студентів. Найбільшу увагу такому інформаційному наповненню приділяють під час вступної кампанії (липень-серпень).

На рис.1-3 представлені офіційні сторінки кафедри СКІД у соціальних мережах Facebook, Instagram та TikTok. Варто зауважити, формування та наповнення сторінок кафедри відповідає «Вимогам до формування сторінок підрозділів університету у соціальних мережах» (наказ №173-1-10 від 07.04.2020 року), а саме:

- на основну світлину профілю використано офіційний логотип кафедри;
- назви сторінок відповідають заданій структурі (Facebook – Кафедра ‘назва кафедри’ Львівської політехніки; Instagram, TikTok – назва кафедри_lpnu);
- оформлення шапки профілю та основної інформації відповідно до структур соціальних мереж (Назва сторінки, Повна назва підрозділу, Абревіатура інституту, Приналежність до університету, Сайт підрозділу , Адреса підрозділу);
- інформаційне наповнення сторінок кафедри стосується підрозділу та університету, основних напрямів його діяльності та не суперечить Корпоративному кодексу університету.

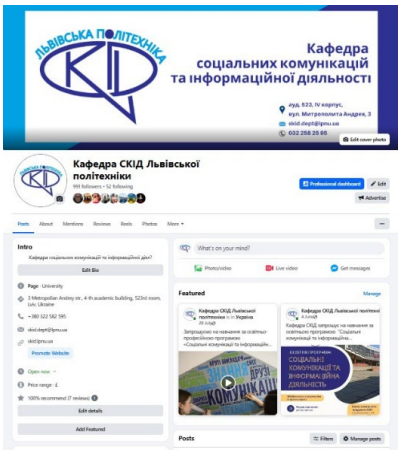

Рис. 1. Офіційна сторінки кафедри в соціальній мережі Facebook

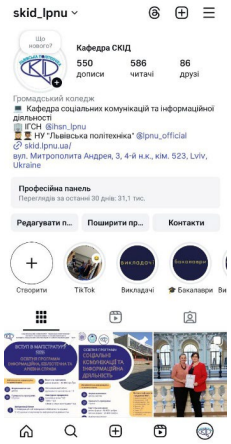

Рис. 2. Офіційна сторінки кафедри в соціальній мережі Instagram

Рис. 3. Офіційна сторінки кафедри в соціальній мережі TikTok

Проте, вибір та публікація інформаційного наповнення в соціальних мережах кафедри відбувається відповідно до цільової аудиторії, яка є в підписниках сторінки. Так, на рис. 4 представлений відсотковий розподіл підписників та глядачів на сторінках кафедри за віковими групами.

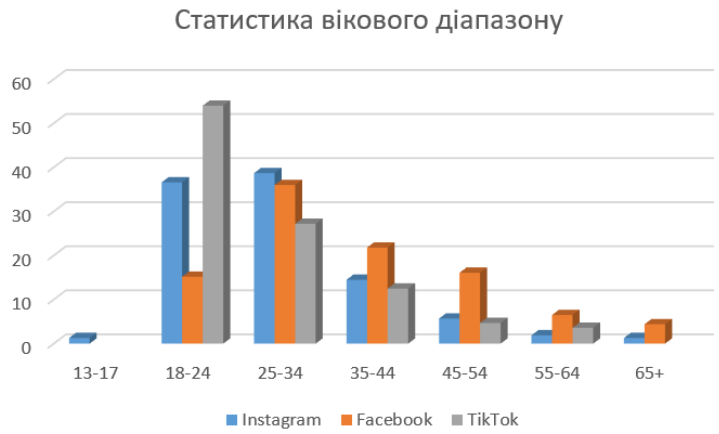

Рис. 4. Статистика аудиторії за віком

Найбільша частка підписників припадає на вікову категорію 18-24 роки, де особливо помітна активність у TikTok (понад 55%) та Instagram (приблизно 38%). У віковій групі 25-34 роки найвищі показники має Instagram (близько 40%), а Facebook демонструє близький рівень (до 38%). Для вікових категорій 35-44 та 45-54 роки лідирує Facebook, що свідчить про більшу популярність цієї мережі серед старшої аудиторії. З цієї статистики ми бачимо, що платформи Instagram та TikTok є найбільш ефективними засобами для інформування та комунікації зі студентами та ведення профорієнтаційної діяльності. Цільова аудиторія цих соціальних мереж належить до молодіжного сегменту (віком від 16 до 25 років),

який активно споживає візуальний та відео контент. Такі соціальні мережі відзначаються високою інтерактивністю та креативними можливостями подачі інформаційного наповнення, що в свою чергу, робить їх дієвим інструментом залучення уваги студентів та абітурієнтів, формування позитивного іміджу кафедри та популяризації спеціальності серед абітурієнтів. Проте, соціальна мережа Facebook залишається актуальною для комунікації з іншими цільовими групами, такими як: викладачами, колегами, батьками студентів та потенційними роботодавцями. Аудиторія цієї соціальної мережі відзначається вищим середнім віком, та актуальною для ефективного висвітлення офіційних новин, результатів наукової діяльності, партнерських ініціатив.

Таким чином, вибір соціальної мережі для комунікації та оприлюднення інформаційного наповнення кафедри має грунтуватися на аналізі вікових та професійних характеристик цільової аудиторії.

Література

1. Бондаренко, Т. В., Стеценко, В. П., Стеценко, Н. М., Ткачук, Г. В. (2021). Цифрова присутність закладів вищої освіти у соціальних мережах Facebook та Instagram. Інформаційні технології і засоби навчання, 84(4), 271–285. https://doi.org/10.33407/itlt.v84i4.

2. Книш, М. О., Бутко, Л. В., Маслак, В. І. (2025). Роль соціальних мереж в інтернет-комунікації кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва: аналіз і перспективи розвитку. Вісник Харківської державної академії культури, 67, 59–72. https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.051

3. Макогін, І. С., Вовк, Н. С. (2024). Соціальні мережі як інструмент вебпредставлення закладів вищої освіти. Вісник Харківської державної академії культури, 66, 127–143. https://doi.org/10.31516/2410-5333.066.101

4. Trach O. (2025). Methods and tools for implementing educational web projects in social media on the Internet. Studies in Systems, Decision and Control, Vol. 578, 245–267. DOI: 10.1007/978-3-031-80935-4_12.

Чередник Людмила

/ м. Полтава /

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ: МІЖОСОБИСТІСНИЙ ТА ЦИФРОВИЙ РІВЕНЬ

У XXI столітті бібліотека давно вже перестала бути лише сховищем документів чи місцем для доступу до інформації. Вона перетворилася на відкритий соціокультурний простір, де відбувається постійна взаємодія між людьми, інформацією та технологіями. Сучасна бібліотека – це центр суспільного життя, де поєднуються освітня, культурна, комунікативна та інноваційна функції. Вона активно впроваджує цифрові технології, розвиває електронні ресурси, створює медіапростори та коворкінги, організовує події, спрямовані на формування інформаційної культури громади. Тобто, бібліотека стає «не лише місцем збереження знань, а й простором для їхнього створення, обміну та спільного осмислення»[3, с. 34].

Ця тема висвітлюється у численних працях дослідників, серед яких варто назвати таких, як: І. Лобузін, Т. Биркович, В. Добровольська, Л. Дубровіна, Т. Гранчак, Т. Яворська, О. Мар'їна, Т. Ярошенко, О. Івашкевич та багато інших.

Ключова умова ефективного функціонування бібліотек – комунікація, оскільки саме завдяки їй вибудовуються зв'язки з користувачами, формуються нові послуги, створюється позитивний імідж у суспільстві.

Варто наголосити, що комунікативна стратегія сучасної бібліотеки охоплює як міжособистісний, так і цифровий рівень взаємодії.

Так, на міжособистісному рівні важливими є уміння бібліотекарів налагоджувати діалог, забезпечувати доброзичливу атмосферу спілкування, враховувати потреби різних груп користувачів.

Цифровий рівень передбачає використання соціальних мереж, вебсайтів, онлайн-платформ для популяризації послуг, залучення нових аудиторій та

формування віртуальної спільноти навколо бібліотеки. Системна, продумана комунікація дозволяє бібліотеці бути не лише посередником між інформацією та користувачем, а справжнім партнером у розвитку особистості й суспільства загалом.

Безперечно, що міжособистісне спілкування традиційно було основою діяльності бібліотекаря. Саме завдяки живому контакту формується довіра, створюється атмосфера партнерства, розвивається індивідуальний підхід до кожного користувача. Бібліотекар сьогодні виступає не лише посередником між книгою та читачем, а й консультантом, наставником, фасилітатором, комунікатаром, який допомагає зорієнтуватися у світі інформації. Його завдання – не просто надати доступ до джерел, а навчити критично мислити, користуватися різними інформаційними ресурсами, формувати інформаційну культуру.

До ефективних форм міжособистісної комунікації належать такі технології, як:

1) референс-інтерв'ю, під час якого бібліотекар уточнює інформаційні потреби користувача;
2) навчальні заходи (тренінги, майстер-класи, індивідуальні консультації);
3) клуби за інтересами, де формується колективна комунікація навколо книги, кіно чи мистецтва;
4) психологічно комфортне середовище (відкритий простір, привітність, інклюзивність).

Тобто, міжособистісний рівень дозволяє бібліотеці залишатися живим центром соціальних контактів, де цінується безпосереднє спілкування.

Нині сучасні інформаційні технології докорінно змінили способи взаємодії бібліотеки з користувачами. Цифрові комунікації дають змогу «подолати просторові й часові бар'єри, пропонують нові можливості для залучення аудиторії та просування послуг» [3, с. 144] і саме тому широко застосовуються в бібліотеках.

Цифровий рівень комунікації у бібліотеці – це сукупність процесів взаємодії між бібліотекою та її користувачами, що відбувається за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Йдеться не лише про надання доступу до електронних ресурсів, а й про створення інтерактивного середовища, де відбувається постійний обмін інформацією, думками, рекомендаціями.

У сучасних умовах цифрова комунікація охоплює електронну пошту, соціальні мережі, месенджери, офіційні сайти, блоги, подкасти, онлайн-конференції, платформи для дистанційного навчання. Такий формат дозволяє бібліотеці підтримувати діалог із різними категоріями користувачів незалежно від місця їхнього перебування, оперативно інформувати про новини, події, послуги та ресурси. Цифрова комунікація також сприяє формуванню позитивного іміджу бібліотеки як відкритого інноваційного простору, здатного адаптуватися до викликів інформаційного суспільства.

Найважливішим інструментом цифрової взаємодії бібліотек із користувачами є онлайн-ресурси та різні сервіси. Вони забезпечують доступ до електронних каталогів, цифрових колекцій, електронних версій періодичних видань, баз даних, віртуальних виставок, бібліографічних оглядів тощо. Із-поміж найпоширеніших сервісів слід окреслити такі:

1) електронна доставка документів;
2) онлайн-реєстрація читачів;
3) електронне продовження терміну користування книгою;
4) віртуальні консультації;
5) інтерактивні події (вебінари, онлайн-презентації, буктрейлери, марафони читання).

Ці інструменти роблять бібліотеку «відкритою 24/7» та забезпечують доступність її ресурсів незалежно від місцезнаходження користувача.

Варто підкреслити також, що усі вище перелічені сервіси не лише спрощують доступ до інформаційних ресурсів, а й формують у користувачів

звичку до постійної взаємодії з бібліотекою в цифровому середовищі. Онлайн-ресурси стають своєрідною «вітриною» бібліотеки, що демонструє її сучасність, технологічність і відкритість.

Заклади культури мають розробити цифрові стратегії, тобто такі довгострокові плани, які визначають, як бібліотеки будуть використовувати цифрові технології та інструменти для покращення своїх послуг, ресурсів та взаємодії з користувачами. На думку науковців, основними напрямами таких стратегій є:

1) цифровізація бібліотечних фондів (оцифрування документів, створення електронних архівів та репозитаріїв);
2) розвиток онлайн-комунікацій (ведення сторінок у соціальних мережах, інтерактивна взаємодія з користувачами);
3) використання аналітичних інструментів для вивчення потреб аудиторії;
4) впровадження елементів штучного інтелекту та автоматизованих систем обслуговування;
5) підвищення цифрової компетентності працівників.

Важливою платформою комунікації є соціальні мережі – це «потужний інструмент для бібліотек, який дозволяє спілкуватися з читачами, просувати свої послуги, досліджувати інтереси аудиторії, оптимізувати свою діяльність та зворотній зв'язок з користувачами»[1, с. 56]. Facebook, Instagram, TikTok, YouTube стали майданчиками, де бібліотека може активно працювати над формуванням власного бренду та залученням молодіжної аудиторії. Сьогодні у бібліотечній діяльності соціальні мережі виконують такі основні функції:

1) інформування (новини, анонси, оголошення);
2) промоція книги та читання (буктрейлери, флешмоби, челенджі);
3) зворотний зв'язок (коментарі, опитування, прямі ефіри);
4) побудова спільноти навколо бібліотеки як культурного центру [1, с. 57].

Загалом соціальні медіа «перетворюють бібліотеку на активного учасника цифрової комунікації, який може говорити мовою сучасного користувача» [4, с.

24].

Необхідно підкреслити, що справжня сила бібліотеки XXI століття полягає у поєднанні обох комунікативних вимірів. Міжособистісний рівень створює відчуття довіри й близькості, а цифровий – забезпечує масштабованість, швидкість і мобільність. Наприклад, бібліотекар може під час живого спілкування запросити користувача підписатися на онлайн-сторінку бібліотеки або скористатися мобільним додатком. Водночас, підписники соціальних мереж, дізнавшись про цікаву подію, приходять офлайн та встановлюють міжособистісні зв'язки. Така взаємодія дозволяє, насамперед, розширити аудиторію; підвищити рівень довіри; зробити бібліотеку сучасним комунікаційним хабом.

Не можна також не зупинитися на використанні ШІ, який є «одним із нових техеталонів часу»[2, с. 97]. Окремі його елементи вже успішно застосовують у вигляді чат-ботів, що функціонують на базі довідково-інформаційних служб, «у процесах автоматичної каталогізації та класифікації за допомогою оптичного розпізнавання символів (OCR), автоматичного перекладу іншомовних матеріалів за допомогою обробки природної мови (NLP), у системах інтелектуального управління бібліотечним книгосховищем» [2, с. 98] тощо. Ці перші паростки застосування ШІ в бібліотечній галузі, безумовно, матимуть свій подальший розвиток.

Отже, комунікативна стратегія сучасної бібліотеки – це складна система, що поєднує людський фактор та цифрові інструменти. Міжособистісний рівень гарантує якість індивідуального контакту, формує емоційну прихильність до бібліотеки, тоді як цифровий рівень забезпечує доступність і гнучкість у задоволенні інформаційних потреб.

Успіх бібліотеки в інформаційному суспільстві залежить від уміння гармонійно інтегрувати обидва виміри комунікації, формуючи простір, де поєднуються традиції та інновації, людина і технологія, книга та інформація у всіх її формах.

Література

1. Биркович Т. І., Морозова Я. А. Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал.* 2024. № 1. С. 56–62.

2. Івашкевич О. В. Штучний інтелект в акустиці функціонування книгозбірень України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія,* 2023. № 2. С. 97-101.

3. Лобузін І. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія; відп. ред. В. А. Широков; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 216 с.

4. Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати.* 2023. №4. С. 21–27.

Думанський Нестор

/ м. Львів /

ВИКОРИСТАННЯ ФОРМАТІВ WEBP ТА WEBM У ГАЛУЗІ ОЦИФРУВАННЯ АРХІВНИХ ТА БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ

Перед архівами та бібліотеками, що стикаються з експоненційним зростанням обсягів оцифрованих фондів, постає нагальна потреба знайти ефективні рішення для забезпечення довготривалого, надійного та економічно вигідного зберігання даних, не жертвуючи при цьому їхньою якістю та доступністю. У цьому контексті сучасні відкриті формати, такі як **WebP** (для зображень) та **WebM** (для відео/аудіо), набувають особливого значення як потенційні інструменти для оптимізації робочих процесів оцифрування [1; 2]. Розглянемо детальніше їхні технічні переваг та недоліків порівняно з традиційними стандартами у сфері архівування та доступу до оцифрованої інформації.

WebP – це передова технологія стиснення зображень, розроблена Google на основі формату кодування відео VP8[1]. Оцінка цього формату демонструє

значні переваги над існуючими стандартами, такими як JPG та PNG [3].

Ключовою перевагою WebP є його особлива ефективність стиснення. Формат дозволяє досягти меншого обсягу файлу порівняно з популярними JPG та PNG, зберігаючи при цьому ту саму якість зображення [3]. Ця характеристика є критично важливою для економії місця при оцифруванні великих бібліотечних та архівних фондів.

Крім того, WebP пропонує гнучкість, підтримуючи як стиснення із втратами (lossy), так і стиснення без втрат (lossless). Можливість кодування без втрат є особливо значущим аспектом при архівуванні та оцифруванні фондів бібліотек та архівів. Дослідження, що порівнювали WebP з іншими форматами, використовуючи об'єктивні метрики PSNR (співвідношення пікового сигналу до шуму) та SSIM (Structural Similarity – структурна схожість), підтвердили, що WebP має хороші перспективи розвитку [4]. Актуальність формату для архівування також підтверджується оцінкою його продуктивності щодо коефіцієнта стиснення та часу для кодування без втрат, що є критичними показниками у галузі оцифрування фондів [3].

Формат WebP чудово підходить для публікації в мережі, його доцільно використовувати для створення копій доступу (Access Copies). Адже головна перевага WebP – зменшення обсягу файлів – робить його ідеальним для веб-галерей, де висока якість має поєднуватися з максимальною швидкістю завантаження [4].

WebM – це формат, що використовує відеокодек VP8, і є об'єктом активних досліджень щодо порівняння його продуктивності з такими кодеками, як H.264/AVC та Xvid [1; 5].

Однією з основних переваг WebM/VP8 є його висока стійкість до помилок та нестабільності мережі. Дослідження, що оцінювало вплив продуктивності кодеків на якість сприйняття відео (QoE) у дротових та бездротових мережах, аналізуючи різні значення втрати пакетів та варіації затримки, виявило, що WebM/VP8 перевершив Xvid та H.264/AVC у випадках втрати пакетів та

затримки у роботі мережі [5].

Цей факт може свідчити про більшу надійність формату при роботі з пошкодженими або неповними даними, що робить його потенційно кращим вибором для довгострокового зберігання, де цілісність даних може бути під загрозою.

З іншого боку, при нижчих значеннях втрати пакетів та затримки, H.264 показав кращі результати порівняно з WebM/VP8 та Xvid. Загалом, H.264/AVC та WebM/VP8 продемонстрували кращу продуктивність, ніж Xvid, при цьому всі три кодеки краще працювали у дротовій мережі, ніж у бездротовій. Оцінка їхньої продуктивності проводилася з використанням як суб'єктивних (ITU-T ACR/Mean Opinion Score), так і об'єктивних методів (метрика SSIM) [5].

WebM також пропонує особливі функціональні можливості, які можуть бути використані для архівних цілей. Одне з досліджень показало, як структурна гнучкість WebM може бути використана для приховування та відновлення конфіденційного вмісту у відео [6]. Запропонований метод, заснований на підході приховування даних, використовує особливості формату WebM для видалення конфіденційного вмісту, непомітного вбудовування цього видаленого вмісту назад у те саме відео та подальшого його вилучення для відновлення оригінальних конфіденційних даних. Ця функція підкреслює структурну гнучкість формату, що має потенціал для вбудовування критичних метаданих або інформації про доступ безпосередньо у відеопотік, зберігаючи при цьому можливість повного відновлення оригінального вмісту.

Проведені дослідження чітко вказують на те, що формати WebP та WebM/VP8 пропонують значні переваги для оптимізації процесів оцифрування. WebP дозволяє досягти значної економії обсягу файлів зображень, а WebM/VP8 демонструє високу стійкість до пошкоджень, що робить його потенційно надійним вибором для довгострокового зберігання. Окрім цього, WebM має функціональні можливості для приховування та відновлення даних, що може бути використано для управління конфіденційною інформацією або для

вбудовування метаданих.

З огляду на ці переваги, формати WebP та WebM є ідеальними кандидатами для створення високоефективних копій доступу для публікації в мережі. Водночас, для забезпечення довготривалого архівного збереження (Preservation Masters) оригіналів, установам доцільно продовжувати використовувати перевірені формати без втрат (наприклад, TIFF та FFV1), застосовуючи WebP та WebM як важливі інструменти для оптимізації доступу та економічної ефективності.

Література

1. Addu, R. K., & Potuvardanam, V. K. (2014). Effect of Codec Performance on Video QoE for videos encoded with Xvid, H.264 and WebM/VP8 (Dissertation). Retrieved from https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:bth-3489

2. Si, Z., Shen, K. (2016). Research on the WebP Image Format. In: Ouyang, Y., Xu, M., Yang, L., Ouyang, Y. (eds) Advanced Graphic Communications, Packaging Technology and Materials. Lecture Notes in Electrical Engineering, vol 369. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-10-0072-0_35

3. Ozturk, E., & Mesut, A. (2021). Performance Evaluation of JPEG Standards, WebP and PNG in Terms of Compression Ratio and Time for Lossless Encoding. 2021 6th International Conference on Computer Science and Engineering (UBMK), 15–20. https://doi.org/10.1109/UBMK52708.2021.9558922

4. Jakopec, T., & Hrkac, Z. (2021). Use of Image File Format WebP on Websites in Croatian top Domains. 2021 44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO), 464–469. https://doi.org/10.23919/MIPRO52101.2021.9596819

5. Nawaz, O., Minhas, T. N., & Fiedler, M. (2017). QoE based comparison of H.264/AVC and WebM/VP8 in an error-prone wireless network. 2017 IFIP/IEEE Symposium on Integrated Network and Service Management (IM), 1005–1010. https://doi.org/10.23919/INM.2017.7987426

6. Tseng, HH., Tsai, WH. (2013). Protection of Privacy-Sensitive Contents in Surveillance Videos Using WebM Video Features. In: Pan, JS., Yang, CN., Lin, CC. (eds) Advances in Intelligent Systems and Applications - Volume 2. Smart Innovation, Systems and Technologies, vol 21. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-35473-1_23.

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Новальська Тетяна

/ м. Київ /

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ЯК ОСЕРЕДКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабна російсько-українська війна загострила питання воєнної, економічної безпеки та інформаційної стійкості українського суспільства. Інтенсивні інформаційні атаки, масові кампанії дезінформації, спроби історичного ревізіонізму та руйнування культурної спадщини роблять інформаційний простір одним із ключових театрів війни [1]. У цих умовах публічні бібліотеки України виступають важливою системою осередків інформаційної стійкості громад – сукупністю просторів, сервісів, людських і цифрових ресурсів, що забезпечують доступ до достовірних знань, підтримують критичне мислення та укорінюють національну пам’ять [1; 2].

Мета публікації – на основі узагальнення новітніх практик окреслити публічні бібліотеки України як осередки інформаційної стійкості під час війни, проаналізувати їхню роль у збереженні культурної спадщини, протидії дезінформації та підтримці громад, а також визначити перспективні напрями розвитку. Для досягнення мети передбачено: конкретизувати поняття «інформаційна стійкість» у бібліотечному контексті; показати структурні рівні бібліотечних осередків як системи (простір, фонди, цифрові сервіси, партнерства); проаналізувати основні практики публічних бібліотек у воєнний період; окреслити ключові виклики та можливості.

Під інформаційною стійкістю у контексті публічних бібліотек доцільно

розуміти здатність громади зберігати доступ до достовірних джерел знань, підтримувати критичне мислення та ціннісні орієнтири навіть в умовах фізичних руйнувань, інформаційного тиску й кризових станів. Попередні дослідження засвідчили, що публічні бібліотеки України вже зарекомендували себе як складова інформаційного спротиву російській агресії та як інституції історичної пам'яті [1; 2]. У цій публікації пропонується розширити фокус: розглядати їх не тільки як учасників інформаційної боротьби, а як систему осередків стійкості, яка працює на стику безпеки, пам'яті, освіти й соціальної підтримки.

Із початком повномасштабного вторгнення саме мережа публічних бібліотек зазнала одних із найбільших втрат. Пошкоджені або повністю зруйновані сотні бібліотечних будівель, знищені або розграбовані фонди, спалені українські книги на тимчасово окупованих територіях – ці факти фіксуються як у державній статистиці, так і в бібліотечній фаховій літературі [1; 2]. Втрачаються не лише приміщення й документи, а й цілі комунікативні вузли громад. Водночас досвід доводить: навіть за умов руйнувань бібліотеки продовжують виконувати свої функції – переїжджають у модульні будинки, підвальні приміщення, простори громад, працюють у метро, відновлюють обслуговування в онлайн-форматах. Таке «переосмислене» бібліотечне просторове рішення перетворює бібліотеки на елементи критичної інфраструктури громади, поруч із медичними, освітніми та адміністративними установами [1].

Матеріально-просторовий вимір бібліотечних осередків інформаційної стійкості проявляється насамперед у тому, що публічні бібліотеки стали місцями базової безпеки й підтримки: тут розгортають «пункти незламності», обладнують укриття, організовують видачу гуманітарної допомоги, проводять заняття для внутрішньо переміщених осіб і дітей військовослужбовців. В умовах регулярних обстрілів і відключень електроенергії бібліотечні приміщення виконують функції коворкінгів, навчальних центрів, простору для

психологічного розвантаження, де люди можуть не лише скористатися ресурсами, а й просто побути разом. Стійкість у такому підході - це не абстрактне поняття, а конкретна здатність громади знайти в бібліотеці місце, де зберігається порядок, доступ до світла, тепла, інтернету і, найголовніше, до правдивої інформації.

Другий важливий вимір – інформаційно-комунікаційний. Дослідження останніх років показали, що публічні бібліотеки активно переорієнтували свою діяльність на протидію дезінформації й підвищення медіаграмотності населення [1]. Вони стали посередниками між офіційними джерелами (державні органи, органи місцевого самоврядування, міжнародні організації) та громадянами, допомагаючи відфільтровувати фейки, пояснювати контекст новин, надавати практичні поради щодо інформаційної безпеки в соцмережах. У соціальних мережах бібліотеки ведуть сторінки, де оперативно поширюють перевірену інформацію, публікують добірки матеріалів, організовують онлайн-лекції та вебінари з медіаграмотності. У такий спосіб формується «м'яка» інфраструктура інформаційної стійкості: звички довіряти перевіреним джерелам, навички критичного читання, розуміння небезпек маніпуляцій.

Третій ключовий блок – пам'ятестворювальний. Як інституції історичної пам'яті, публічні бібліотеки накопичують, зберігають і популяризують документи про новітню історію України - від Революції Гідності до подій повномасштабної війни [2]. Йдеться про книжкові й документальні колекції, електронні архіви, фотодокументи, зібрані свідчення очевидців, матеріали усної історії, які фіксують досвід військових, добровольців, волонтерів, цивільних. Такі ресурси виконують подвійну функцію: з одного боку, дають громаді символічні орієнтири, укорінюють відчуття тяглості історії і справедливості боротьби; з іншого - створюють доказову базу для майбутніх досліджень, судових процесів, міжнародної адвокації. У цьому сенсі публічні бібліотеки працюють як «інфраструктура пам'яті», що є серцевиною інформаційної стійкості: суспільство, яке пам'ятає й розуміє минуле, значно менш вразливе до

маніпуляцій [2].

Суттєву роль відіграє цифровий компонент бібліотечної інфраструктури. Йдеться про розгортання електронних каталогів, повнотекстових баз даних, репозитаріїв локальної історії, тематичних онлайн-колекцій до пам'ятних дат, віртуальних виставок. У партнерстві з державними структурами, міжнародними проєктами з цифрового збереження культурної спадщини, українські публічні бібліотеки долучаються до веб-архівування, оцифрування локальних колекцій, створення електронних бібліотек для дітей-біженців, ВПО, громади діаспори [1]. Такі практики дозволяють зменшити ризики фізичного знищення фондів, забезпечити віддалений доступ до ресурсів для мільйонів українців, розсіяних війною по різних регіонах України та світу. Цифрова складова таким чином стає «резервним контуром» інформаційної стійкості, який дублює та підсилює офлайн-інфраструктуру.

Не менш важливою є мережевість і партнерська взаємодія бібліотек. Публічні бібліотеки активно співпрацюють із закладами освіти, громадськими організаціями, медіа, волонтерськими ініціативами, психологічними службами. Спільні заходи - тренінги з медіаграмотності, правопросвітницькі лекції, групи психологічної підтримки, мистецькі акції – дозволяють не лише ефективніше використовувати ресурси, а й будувати довготривалі горизонтальні зв'язки в громаді. Такі мережі сприяють швидкому поширенню перевіреної інформації, взаємодопомозі, мобілізації громадян у кризових ситуаціях, що є невід'ємною ознакою стійкої спільноти.

Разом із тим посилення ролі публічних бібліотек як осередків інформаційної стійкості супроводжується низкою викликів. Серед них – хронічна недофінансованість, руйнація матеріальної бази, потреба в оновленні технічного забезпечення, кадрові втрати, професійне вигорання працівників. Не менш гострою є потреба в системному підвищенні кваліфікації бібліотекарів у сферах медіаграмотності, цифрової безпеки, кризової комунікації, роботи з травмою. Без вирішення цих проблем бібліотечна мережа ризикує

перетворитися на «інфраструктуру ентузіастів», яка тримається на окремих командах, а не на структурно підтримуваній державою політиці.

Підсумовуючи, слід наголосити, що публічні бібліотеки України у воєнний час виконують функції значно ширші, ніж традиційне «зберігання й видача книжок». Вони формують багаторівневу систему осередків інформаційної стійкості, що включає безпечні фізичні простори, фонди друкованих та електронних ресурсів, цифрові сервіси, пам'ятестворювальні практики та партнерські мережі. Саме поєднання цих елементів забезпечує здатність громад протистояти інформаційним атакам, зберігати ідентичність, підтримувати психологічну рівновагу та планувати майбутнє навіть за умов тривалої війни. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розроблення індикаторів інформаційної стійкості бібліотек, опис моделей взаємодії з органами влади й громадянським суспільством, а також на вироблення рекомендацій для державної культурної політики щодо підтримки публічних бібліотек як стратегічної інфраструктури в післявоєнній відбудові України.

Література

1. Новальська Т. В., Горбань Ю. І., Бачинська Н. А., Пристай Г. І. Публічні бібліотеки України як складова інформаційного спротиву російській агресії. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 69-77.
2. Новальська Т. В., Бойчук Н. Публічні бібліотеки як інституції історичної пам'яті українського народу. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. Вип. 13. С. 222-232.

Gentile Michael

/ Oslo, Norway /

THE MEDIA LANDSCAPE OF THE DONBAS

"That's what your media tell you, ours say this!"

In the past, in the Donbas, I used to hear this or similar declarations with a certain regularity, superficial symptoms of the multimorbidity of its media ecosystem. Typical situations include those times when I tried to convince someone that "the West" is not trying to subsume or subdue Ukraine, that it is not a security threat to Russia, that the LGBT+ community isn't trying to "gayropeanize" Ukraine, or that George Soros doesn't secretly control all global levers of power.

In comparison with Russia's, and with some of Ukraine's prior to 2021, most of our legacy media really do say different things, so there is a kernel of truth. The only exceptions are some of the fringe media who happily magnify stories produced (or fabricated) by Russian sources, while platforming Russian agents of influence, rogue academics, conspiracy theorists, and their appendages of far-right and far-left "useful idiots." However, there are a few major problems with this widespread but highly simplistic understanding of the (news) media, which include online and offline editions of newspapers, television and radio news broadcasts, news-related talk shows, documentaries, podcasts, news (v/b)logs, and other comparable media products.

First, it is uncompromisingly Manichean: the media either promote one view or its opposite, they can thus only be for Russia, or against it. Such a view is supported by the cynical, a.k.a. "realist," geopolitical worldview that large states (USA, Russia, China), regional blocks (EU), or alliances (NATO), fiercely compete over the control and exploitation of smaller states, whose agency is severely constrained. True sovereignty is thus reserved for a handful of great powers, who wine and dine on the rest, spitting out the bones if needed.

Second, there is no space for a plurality of voices, perspectives, and opinions. The Western media speak with a uniform voice, and their sole role is to act as communicators of government ideology and policies, as in the Soviet times. Some media do take on this role, of course, mainly in countries where democracy is backsliding, such as the United States or Hungary, but even in these cases, the average media consumer *can* choose to have a varied and balanced diet. Even in Russia, where the state has almost entirely subjugated the media, alternative views *can* be found by the fading group actively seeking them out. For now, at least. In general, however, the Russian media remain true to an unmistakable master narrative where an angelic Russia is engaged in an increasingly sanctified war against the demonic cultural or geopolitical foes – or "fascists" – of the moment, whose number has grown over time. Against this background, considering that the vast majority of the residents of the Donbas do not follow the news in any language other than Russian, it is not surprising that many will assume the same regarding the Western media, albeit with inverted roles: our media say you're bad, so that must mean that yours behave the same way towards us.

Third, and perhaps most importantly, who are the "we" in "our" media? In this case, the answer is straightforward: the consumers of Russian media products and of certain Ukrainian pro-Russian channels who act as Channel One's altar boys during its propagandistic rituals. Most people in the Donbas have little if any direct experience of Russia, and therefore of Russians from Russia. What many Donbas Russian-speakers do have in common with Russia's Russians is that they have been trapped inside the same (dis)information space throughout their entire lives. This mediatic prison is populated by "our [Russian] media," which, as Russian propagandist Margarita Simonyan [1] happily admits, do more than just read out the news – they are fighting an information war against the West. And if Russia is fighting an information war, it makes sense to believe that the West, the Collective West, is doing the same. Our media say this, yours say that. All told, neither can be trusted.

Russia is indeed fighting an information war, and it is doing so on multiple fronts. But why? The reasons have varied over time depending on Moscow's strategic priorities. In general, however, it has three fundamental inter-linked motivations: (a) imperial aspirations, (b) a desire to reshape the global order and to deconstruct Western/American hegemony, and (c) regime preservation. These motivations arguably also underpin much of Russia's foreign policy priorities under Putin, including why the aspiring czar made the fateful decision to invade Ukraine starting in 2014: information aggression, electoral interference, gas wars, and routine bullying alone proved insufficient to achieve its goals. The motives of regime preservation and, if possible, regime proliferation, probably weigh somewhat heavier: successful democracies, especially if in neighbouring countries and in Ukraine in particular, present a mortal threat to the Russian autocracy and, by extension, to suspected war criminal Vladimir Putin's personal security. Therefore, undermining democracy and the rule of law is one of, if not the, main strategic goal of the regime: democracies must look weak, chaotic, poor and defenceless, autocracies, in comparison, offer stability and security in exchange for political conformism, truncated civil rights and a widespread corruption.

This contribution explores the Donbas media landscape within the wider national and international context in order to make sense of the cynicism embedded in the article's opening quotation.

Polarized media and the domestic information war

Russia is attempting to destroy Ukraine physically, with missiles, bombs and artillery, and psychologically, using information warfare. However, like any influence operation, information offensives succeed best where they can capitalize on existing societal fissions and conflicts. In Ukraine's case, political polarization between the Donbas and Ukraine's Western regions provided the ideal setting for Russia's aggressive interference. Before Russia invaded Crimea and parts of the Donbas (2014), Ukraine was experiencing what could be called an "informational civil war." In

democratic societies heated debates can take place in the open, and it is common for different media to be associated with particular ideological directions while maintaining healthy standards of fair and just coverage. What was happening in Ukraine until 2014, and to some extent all the way until 2022, was something different: an informational "civil war" fought between (the media of) the Donbas and the western regions of Ukraine. Lviv and Donetsk were systematically portrayed as ideological counterpoles, exacerbating existing political tensions and intensifying the Donbas's understanding of itself as a region whose uniqueness sets it irreconcilably apart from the rest of the country.

But why the informational civil war, and why the explicit incitement of prejudice and intolerance between the two geographical ends of the country? To a large extent, this was a stratagem concocted by the Donetsk political machine to advance its political and business objectives and to gain a stable foothold (and subsequently monopolize power) in Kyiv. Reviving historical enemies such as the western Ukrainian nationalists (real or imaginary) is a time-tested method which, combined with the spreading of simple myths such as "the Donbas feeds the entire country" or "the Donbas listens to no one," is a remarkably efficient way to create politically exploitable social divisions. Add a dash of language-related grievances, and the plate is served. The problem is that this recipe also fanned the flames of a nascent separatism, which the Donetsk clan tolerated because it did not see it as a real threat. Which it was not. Until Russia decided to use it as its local springboard to foment unrest in the Donbas, facilitating its subsequent occupation.

Starting in 2014, the temperature of domestic information warfare dropped significantly. Instead, Ukraine's information civil war gave place to an inter-state information war accompanying Russia's kinetic operations in Crimea and in the Donbas. Of course, Ukraine had long been exposed to Russian influence operations, peaking during the Orange Revolution and the gas wars, and making their final acceleration during the Euromaidan, but by 2014 this had reached an entirely new level, which reflected, not least, the Kremlin's marked conspiratorial turn following

Putin's (formal) return to power in 2012. Political scientist Ibrahim Muradov argues that Russia's approach was to appropriate the conflicting domestic narratives in order to foment unrest and secessionism [2].

The oligarch-controlled nationwide media

Until 2021-2022, Ukraine's media system was dominated by a handful of oligarchs who used their media assets to influence public opinion in order to gain leverage on the country's political elite – or to become part of it. In itself, media ownership was not profitable, but the ability to influence public opinion was a highly valuable asset because it facilitated securing political influence and preferential treatment by the government, particularly regarding the oligarchs' core business areas. In practice, this means that the most influential television channels and printed editions were captured by the state, directly or indirectly, whereas there was more space for independent voices among the online media. And in the absence of direct state or oligarch control, positive media coverage—and negative media coverage of opponents—could be secured using a range of methods: bribery or *dzhynsa* (paid media coverage), lawfare, state subsidies, bailouts, tax breaks. This, in turn, encouraged other methods, such as firing independent-minded editors, in-house censorship, and self censorship [3]. To this, one may add the occasional use of violence against journalists, a problem which has fortunately been declining over time.

At the same time, the fact that the oligarchs had different political interests helped prevent the country's descent into Russian-style authoritarianism. In other words, despite its flaws and endemic corruption, Ukraine's oligarch-steered media system remained pluralist until Viktor Yanukovych's presidency (2010-2014), when the noose was tightened [4]. Nevetherless, shifting oligarch loyalties meant that some of the media were forced to follow suit.

Such loyalties were usually, but not necessarily, centred on Kyiv. As a recent research report notes, the Ukrainian media, particularly the main television channels,

were controlled not only by oligarchs, but quite often by Russia-connected ones, giving the Kremlin multiple channels through which it could propagate its narratives on top of the actual physical presence of some of its media until 2022 (notably Pervyi Kanal [Channel One], RT and Sputnik) [5]. Among the oligarchs most known for their close ties to Russia, as well as to Russia-friendly domestic political forces, are Rinat Akhmetov, Ukraine's wealthiest man, and Viktor Medvedchuk, whose daughter's godfather is Russia's highest ranked war-crimes suspect (Vladimir Putin). Both have central links to Russophile political parties, the Opposition Bloc and Opposition Platform for Life parties, respectively.

Because media ownership is used to forward business and political interests rather than to generate profits, the media market has become over-saturated at all levels. According to Natalya Ryabinska, by 2014, only the city of Odesa hosted 26 local television stations shared a market of approximately one million residents [6].

For the average consumer, state capture of the media meant that the playing field was tilted in the government's favour during national election campaigns, particularly under Yanukovych. Oligarch control, in turn, meant that the media owner's business empire was regularly glorified, and worst of all, that Russian narratives waltzed into Ukrainian information space, especially when they served the oligarch business or political interests.

Summing up, state capture of the country's most popular national media, and the oligarchic concentration of their ownership, posed both democratic and security risks, even though the divergence of oligarch interests also ensured the survival of a pluralist media system. The balance, however, is negative, and in order to consolidate its democracy, Ukraine needs quality media to foster genuine debate and democratic deliberation rather than Kremlin proxies or oligarch megaphones engaged in a perennial circuit of self-glorification and black PR-smearing of opponents. The most notorious Kremlin proxies (ZIK, NewsOne and 112-Ukrayina) known for their conspiracy-theory mongering and outright Russian propaganda, were banned in

February 2021, predictably attracting Russia's ire, but also some rather naïve criticism from democratic countries. "De-oligarchization" is dealing with the rest.

Deoligarchization

On 23 September 2021, the Verkhovna Rada passed a controversial law on "de-oligarchization" aimed at reducing the influence of oligarchs on politics and, by extension, national security [7]. The law required the creation of a register of oligarchs to be subjected to limitations on making significant donations to political parties, campaigns or rallies, and on participation (as buyers) in large-scale privatization processes. One of the criteria for inclusion in this register is "excessive influence on the media." [8] It complements earlier and later legislation targeting the country's lack of transparency regarding media ownership interests. In reality, de-oligarchization was largely achieved as a consequence of the Russian full-scale invasion rather than of the new law. Within the media sphere, the latter came through the creation of a national information space and, specifically, the state-supported national television marathon's unified news broadcast (United News). While this order is temporary, it has essentially jettisoned oligarch interests from the main information channels of the country. Rinat Akhmetov bombastically announced his – allegedly involuntary – exit from the media branch in July 2022 in order to comply with the de-oligarchization law, although some observers suspect that the decision was largely based on economic calculation [9]. Stripped of its ability to influence political decisions by the United News, his media empire lost its main raison d'être.

Lack of trust and the social media alternative

Media consumers are generally aware of the problems associated with oligarch media ownership, resulting in a predictable lack of trust. In pre-occupation Mariupol, over 65% of the population incorrectly believed that there is direct censorship of the

media in Ukraine, with an additional 12% unsure. At the same time, more than 85% correctly assessed that media ownership influences content [10].

Table 1 reports the overall trust levels towards the Ukrainian and Russian media, respectively, in Mariupol approximately 18 months before the city's occupation. Distrust is widespread, and it applies to both sources. On surface, moreover, it would seem that the Russian media were slightly less trusted than were the Ukrainian media. However, the devil is in the detail: many more respondents expressed uncertainty, rather than outright rejection, regarding the trustworthiness of the Russian media. Considering that the city was under firm Ukrainian control at the time, it is very likely that the difference in hard-to-say answers has to do with social desirability bias: rather than admit trusting Russian media sources, many respondents preferred the evasive hard-to-say answer. With this in mind, it is likely that the Russian media enjoyed slightly *more* trust than did the Ukrainian – a success story from the Kremlin's perspective, though less so than what Moscow likely believed to be the case on the eve of its full-scale invasion.

	Completely disagree	Rather disagree	Rather agree	Completely agree	Hard to say
Ukrainian media can be trusted	18.3	29.4	38.7	5.1	8.3
Russian media can be trusted	15.8	25.6	28.5	3.6	25.9

Table 1: Opinion about trustworthiness of Ukrainian vs. Russian media in Mariupol (2020, n=1251).

Against this background, although television remains an important source of information for many Ukrainians, reliance on alternative sources has increased. Unfortunately, this does not necessarily lead to an improvement in the information diet. As elsewhere, Ukrainians are exposed to online misinformation and disinformation divulged through social media, video sharing sites and messenger services. In the past, these included now banned VKontakte (VK), a Russian copy of Facebook, and Odnoklassniki, and both were highly popular across the country and especially in the Donbas. Former VK and Odnoklassniki users have largely migrated to Facebook, removing them from the Kremlin's direct reach. Facebook, of course,

harboured plenty of Russian propaganda too—until it started dealing with the mis/disinformation problem, yielding mixed results. With the Kremlin expelled from Ukrainian television, its social networks sites banned, and Facebook less willing to help distribute false news, Russian influence operations shifted their focus onto Telegram and private messenger services, particularly Whatsapp and Viber. According to Ukrainian social communications expert Yevhen Solomin, this is particularly problematic because Telegram is both the most used social medium and news source [11].

Most studies of the Ukrainian media landscape identify oligarch ownership of the national media as its key weakness. And yet, oligarchs also controlled many of the local or regional media, from which some of the national media evolved (Akhmetov's in particular).

Local and regional media

Traditionally, the distance between politics, business interests, and the local/regional news media, has been short. The latter present a rather mixed picture regarding ownership – and thus relative independence. While oligarch control is widespread, it is not total, giving space for both local business elites (local "mini-oligarchs") and relatively independent and nonpartisan voices. In practice, this means that some regions and cities have developed pluralistic local media ecosystems, whereas others have not. Moreover, within local media ecosystems, owner interest bias and overall quality differ, with the coverage of domestic topics generally being more biased because international themes are typically covered by reprinting material from other media [12]. On the whole, however, the local media tend to be entangled with the local political and business elites, with whom they have a relation of economic dependence, which is why one of the main challenges facing them is to unbundle themselves from the local power structures [13]. As a report by the Ukrainian Institute of Mass Information summarizes the situation, "most local media are owned by Rinat Akhmetov's 'Metinvest.' This also is the

difference of Donetska oblast from other regions of the country, where competition between different owners still existed – in Donetska oblast, the prevailing number of media outlets in fact follows the same 'party line,' although they claim to be 'independent' media outlets." [14]

The strong connection between the local power structures and the local media is partly a legacy inherited from Soviet times, and partly a systemic feature of the contemporary media system. In the Donbas, before the Revolution of Dignity, the Soviet legacy was also very directly on the front pages of local newspapers, which were abundantly adorned with hammer, sickles and Lenins. This was, for example, the case of the *Luganskaya Pravda*, the Russian-language newspaper that acted as the Luhansk regional administration's megaphone before it was shut down at the beginning of the Russian proxy occupation in 2014. Before the occupation, the *Luganskaya Pravda* curated an outdoor wall newspaper vitrine adjacent to the central Taras Shevchenko monument. During one of my first visits to the city, in 2009, the vitrine was displayed a collage of images and text entitled "This is how NATO acts [15]" (Figure 1).

Figure 1: Information vitrine curated by the *Luganskaya Pravda*, Luhansk, March 2009.

In a city where less than 5% of the population supported Ukrainian NATO accession, public opinion about the alliance was generally negative, but the local Pravda goes far beyond mere negativity. The alliance is portrayed as uniquely bloodthirsty and corrupt, moreover in a language so crudely propagandistic that one would be tempted to dismiss the collage as caricatural. there is Trigger-happy American soldiers. Blood-soiled knives. Dollar bills. Serbian children's artwork. Limbs. Explosions. It's all there. But most importantly, the readers are invited to discover the truth by visiting enlightening websites, including uznavaypravdu.ru, usinfo.ru, slobodan-memorial.narod.ru, children.org.yu and my personal favourite politicalmavens.com/index.php/2008/04/13/babies-cut-from-mothers-wombs-warning-grapgic-visuals-at-bottom.

Of course, not all regional media are like the *Luganskaya Pravda*, and even within the Donbas the media landscape varied significantly. Before 2022 there were independent media, mainly online, but they were generally resource-starved and dependent on meagre advertisement income. Quality suffered accordingly. Even so, they fulfilled an important function in that they were the only real channel through which (local) opposition voices could be heard. However, their independence was under the local political machine's pressure. Authors of articles challenging the business or political interests of the local elite frequently experienced pressure, threats and violent acts against them. In other cases, the threat of (unfounded) legal action could result in demands for "compensation articles" that would glorify the victims of the critical articles. I have experienced mild versions of this kind of pressure twice: on one occasion I sent a personal comment via Facebook Messenger to an independent journalist regarding an article she had written about a new facility that the city's main patron was planning to build. Contrary to basic journalistic ethics, and quality, a few days later I found a picture of myself, together with the unredacted comment, published online. A personal comment sent in Russian using Latin characters, which I wrote in about five minutes, became an op-ed by a foreign expert without my knowledge or approval. The only change was that the Latin

characters had been replaced by Cyrillic ones. The picture was copied from my personal web page at the University of Oslo. Of course, I reprimanded the journalist in question: instead of turning a personal message into an op-ed, perhaps she could have interviewed me or asked me to write an op-ed on the topic of the message instead? She apologized, adding that the article had already been viewed more than 10,000 times! However, it is what happened the following week that is more interesting: a representative of the city's (criticized) dominant industrial giant wrote me a letter complaining about my "op-ed" and asking whether it was true that I wrote it. Overall, however, the tone was polite. I replied saying that the op-ed was in fact not an op-ed but a mere private message sent via Messenger, and the matter died out.

On a second occasion, however, the same company got upset by an article I really did write, this time with a Ukrainian colleague. The article happened to mention that the residents of the city believed that most of the city's infrastructure was funded by the company's budget, which it is not (as was the case during Soviet times). Given that they had spent much effort into nurturing this illusion, it was so disturbed by an article mentioning reality that it threatened to sue the publisher for defamation. The publisher pacified them by allowing them to publish a corporate hagiography of sorts. Considering that the company has a history of issuing such threats without following up on them, it was likely a false alarm, but it is better to be on the safe side when the independence of the judicial from oligarch interests cannot be guaranteed.

The Mariupol media landscape

Being the largest city in Donetsk oblast after Donetsk, Mariupol used to have an array of local media before the Russian occupation, most of which directly or indirectly controlled by the city's patron oligarch Rinat Akhmetov. Accordingly, local news reports were heavily biased in favour of his Metinvest corporation, which owned the city's two steelworks, and an extraordinary amount of coverage was

devoted to his charity foundation (the Rinat Akhmetov Foundation). In practice, this means that the local media were largely geared towards promoting Akhmetov's overlapping business and political interests. They also helped ensure the victory of his favourite mayoral candidate, Vadym Boichenko, who was director for human resources and social matters at the Illich steelworks, virtually cancelling the line separating business from politics. Therefore, as a local activist told me, "the city is [was] totally controlled by Metinvest, the city administration is run like a business." And most of the local media were thus not only accomplices, they were part and parcel of the Mariupolitan political machine, following the Metinvest party line.

Anything even remotely positive Metinvest did in or for the city received ample coverage, whereas the less flattering sides of its presence were left to the few independent media, who would think twice before publishing anything excessively critical. Specifically, and considering their relevance to the everyday lives of the population, Mariupol's severe steelworks-related environmental problems were glaringly silenced. If, however, Metinvest happened to install a new filter in one of its production units, this was loudly announced as an important step towards making the air great again—rather than as an inevitable investment in upgrading obsolescent technology [16].

Of course, the local media in Mariupol—even the ones under Akhmetov's control—were the professional home of a wide range of journalists, some of whom were motivated to deliver fair assessments of Metinvest's Janus-faced role in Mariupol. Unfortunately, from the perspectives of the news editors, to think freely is great, but to think correctly is greater [17], and some in-house censorship necessarily followed.

But the political machine didn't control everything, and it was dependent on an electorate willing to support it. Whatever the Akhmetov-controlled media published, they had to take into consideration their audience's preferences and expectations, with some unintended consequences. While mayor Boichenko himself, in the words of a local journalist, was (and is) "clearly not pro-Russian, the topic [of

the shelling of Skhidnyy] does not get touched upon for fear of losing voters." And if the mayor doesn't want to talk about it, nor do the local media.

Skhidnyy is the easternmost neighbourhood of Mariupol, which was hit by artillery shells on the 24th of January 2015 in one of the bloodiest attacks on civilians to have taken place during the 2014-2022 phase of the war. More than 30 died and about 100 got injured. It is absolutely clear that the attack was perpetrated by Russian and Russian proxy forces [18], yet a widespread (and Russian-spread) belief in Mariupol was that the Ukrainian forces were responsible, either because they happened to shell Skhidnyy by mistake or because they did so intentionally as a false flag to blame Russia. Even many Ukrainian patriots were willing to "admit" a Ukrainian mistake.

As a matter of fact, the Skhidnyy topic was amply covered by the local media, but with little or no blame attribution [19], like a sudden earthquake. They didn't explicitly blame Ukraine, but the accusations directed towards Russia were timid at best. But why? Because, on the one hand, excessive sincerity would have risked antagonizing core members of the electorate, and on the other, some local journalists were likely similarly biased: Russia couldn't have done anything like this because they are our friends! Besides, the relatively few who accepted the fact that Russia was responsible almost certainly sympathized with the opposition, unattainable votes in other words. Therefore, coverage of the Skhidnyy "disaster" focused on the human suffering and, especially, on the Rinat Akhmetov Foundation's–very real –contributions to reconstruction.

While most of the Mariupol local media were owned by, or influenced by, the city's main oligarch, who preferred being identified as its main benefactor and philanthropist, oppositional voices did have limited space to spread their views, including a more or less independent local news website 0629.ua (0629 is Mariupol's telephone prefix), and social media channels, primarily Facebook as well as the Russian social media sites before they were banned in 2017. However, Telegram channels and Viber and Whatsapp groups were particularly strongly positioned to

disseminate information about the city's life, politics and environmental problems. Over time, Mariupol media adopted Telegram as one of their main communication instruments, and Telegram groups remain the main source of information about life in Mariupol under occupation to this date. Unfortunately, the quality of the Mariupol's independent media was hampered by their reliance on social media sources rather than on actual field reporting.

During the 2022 siege, local Viber groups were created by residents as a partial solution to the city's long-lasting information blackout. As soon as diesel generators (and starlink terminals) reached the besieged city, cell phones could be recharged, becoming lifelines for sharing information on missing people, filtering procedures, and so forth, using these neighbourhood-based groups. As two Ukrainian scholars note, this was a rare and ephemeral case of media depoliticization. Once the shelling stopped and the Russians had established occupational control over the city, "re-ideologization" took place, breaking apart the social cohesion previously characterizing these groups [20].

The Russian occupation shattered Mariupol's media landscape, even though some media live on, including 0629.ua and the legal municipal administration's informational channel (mariupolrada.gov.ua). Most media either shut down or were repurposed as propaganda outlets, and some journalists reprogrammed themselves to adjust to this change, through coercion or voluntarily. The local newspaper *Pryazovskiy Robochiy* [21], which translates as The Pryazovian Worker, printed its last issue on the 23th of February 2022, its website remaining updated by its exiled journalists until July. The Russian occupiers subsequently cloned their own version, without renaming it so as to exploit its well-known trademark. Interestingly, the front page of nearly every recent issue contains material associating Mariupol with the Donbas, rather than with the Pryazovia region which the publication's title refers to. On the 23rd of October 2025, for example, one may read "Let's rebuild the Donbass together" as well as "Head of DPR" Denis Pushilin's statement that "Donbass is about the truth". For comparison, the last issue of the Akhmetov version of the paper,

published hours before the full-scale invasion started, highlights a mayoral quote: “We will continue to develop our wonderful city of Mariupol” (Figure 2).

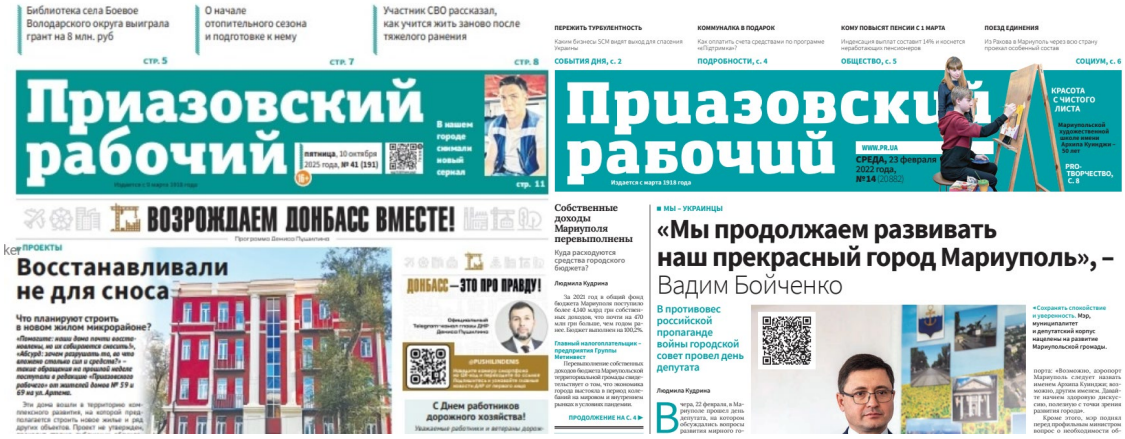

Figure 2: Front page of the Russian occupation version of *Priazovskiy Rabochiy* (left) and of the last issue of the Akhmetov-owned version. Source: https://vk.com/priazovskiy_mrpl and pr.ua (accessed 23 October 2025).

Russian media exposure

Russian information warfare uses a rich arsenal of disinformation weapons to achieve its strategic aims abroad, nowhere as aggressively as in the countries of the “Near Abroad” which the Kremlin regards as belonging to Russia’s “sphere of interest,” which in fact means sphere of influence, which in the Russian understanding falls just short of direct control. Ukraine *in primis*, but the Russian-speaking community is the bull’s eye.

The aim of disinformation isn’t about making a target audience believe something that isn’t true. It’s to make it doubt what *is* true, to start believing that there is no truth, or that it cannot be known anyway. In essence, it moves people from a state of knowledge (e.g., that vaccination saves lives) to one of non-knowledge (that this is the case). Unlike during Soviet times, when it had a stronger ideological component because it was supposed to attract people to Communism, this is post-modern disinformation: the expectation is that, over time, it will foster mistrust and cynicism towards the authorities, the atomization of society, and political apathy.

Russia uses disinformation and other so-called active measures to achieve a number of strategic goals, including but not limited to increasing societal polarization, inducing political paralysis, encouraging pro-Kremlin foreign policy, weakening military and political alliances, provoking as much economic instability and uncertainty as possible, and, perhaps most important because it is crucial for regime survival, undermining (trust in) democracy. To achieve these goals, however, Russia is forced to rely on intermediaries such as sympathetic far-something political parties, manipulable activist groups (e.g. certain "peace" activists), susceptible individuals from the economic or cultural elites, and above all partisan media who can act as entry points into the legacy media, ensuring the visibility of Kremlin talking points within national discussions. All of this should ideally take place on a voluntary basis; when it does not, corruption or coercion can do the trick instead.

In 2014, Ukraine banned Russian television channels for broadcasting war propaganda [22]. As such, it largely vanished from Ukrainian information space, except for some border areas where it is possible to pick up some signal from analogue television transmitters located on Russian soil. A notable study by political scientists Leonid Peisakhin and Arturas Rozenas shows that exposure to Russian analogue television in such regions increases the mobilization rate of pro-Russian voters, as well as their pro-Russian convictions, while lacking a persuasion effect [23]. We can assume that a similar effect occurred nationally before the 2014 ban. The good news is that this means that Russian television does not succeed in convincing people to switch sides. The bad news is that it strengthens pro-Russian sentiment, securing more votes for pro-Russian parties and exacerbating societal polarization. In short, this means that exposure to Russian television is a threat to national security, that banishing it from Ukrainian information space was a correct, if somewhat controversial, decision, and that similar policies across the European Union (blocking access to RT, Sputnik and similar), are equally motivated, even though they have proved to be easily circumventable [24]. Of course, this didn't solve the problem of Ukraine's own pro-Russian media, which remained influential until the

eve of the full-scale invasion, although the three most notorious television channels were banned a year earlier. It also didn't solve the problem that many Ukrainians somehow managed to maintain access to Russian television channels despite the ban. "I know this," I was told by a Mariupol journalist during the last week of January 2022, "because when I am out interviewing people in their homes, they often don't bother switching off their TVs, so I see Russian television programmes in the background." Interestingly, according to another local journalist whom I interviewed at about the same time, the problem was most acutely felt in areas lacking access to cable television. Without cable television, the only alternative was to get a satellite disk, and satellite television means Russian television.

Imperfect as the Mariupol media ecosystem may have been, exposure to the Russian media has been far more damaging. While Russian analogue television signal strength is not strong enough in Mariupol, there remained the problem of Ukraine's own pro-Russian media, particularly television (and internet) channels ZIK, NewsOne and 112 Ukrayina, which were bought by disgraced Ukrainian oligarch and former OPZZh pro-Russian lawmaker Taras Kozak (and indirectly by his close ally Viktor Medvedchuk), in an intricate scheme using money earned—or otherwise obtained—in Russia and through coal mines in the proxy-occupied parts of the Donbas [25]. As soon as the new owner(s) took over, they immediately forced changes in editorial policy, prompting a mass exodus of journalists [26], including 95% of the ZIK news agency's staff [27]. Inter alia, the new policy included a blacklist of individuals forbidden from appearing on air, notably including former allies from the Opposition Bloc who refused to join the new political party (the OPZZh) created by, among others, Viktor Medvedchuk. These Opposition Bloc "stayers" are known as the Akhmetov wing, and include Oleksandr Vilkul, who is currently the head of Kryvyy Rih military administration, and Vadym Novynsky, a Russia-connected oligarch and, according to Ukraine's State Investigative Committee, the main curator of the Russian Orthodox Church in Ukraine [28].

While the content broadcasted by these three channels was hardly discernible from Russian propaganda, the message was tailored to fit the Ukrainian audience. Suddenly, unhinged conspiracy theories were vomited into Ukraine's fragile information space, with ZIK leading the charge with the other two close behind [29]. Before long, George Soros had a grip on all levers of power and minuscule microchips were being implanted into the bodies of countless unwitting citizens by means of the coronavirus vaccines. Well, with the exception of the Russian Sputnik-V jab, of course [30].

It follows from the above that Russian disinformation operations can be deadly. Thousands of Ukrainians perished because they feared the vaccine more than the coronavirus. Tens of thousands failed to evacuate in time from cities like Mariupol, Volnovakha and Rubizhne because they believed Russian narratives of friendship, care and perennial brotherhood.

A natural experiment in Mariupol

Conspiracy thinking is a considerable problem in Mariupol, and while its origin cannot be ascribed solely to Russia, for it is a global phenomenon after all, Russian media sources have used conspiracy theories as weapons to disorient Ukrainians, as well as their own citizens, for many years, but particularly during the past fifteen years. During this period, they travelled from the fringes of Russian political discourse, via propaganda mouthpieces of increasing proximity to the Kremlin, until finally reaching the lips of Putin's inner circle and of the suspected war criminal himself. Ilya Yablokov, a leading scholar of Russian conspiracy thinking, noted how this is the end result of a negative spiral fuelled by "endless YouTube videos, loudmouthed radio DJs, pseudohistorical literature, incredibly vulgar talk shows, and court conspirologists like former Minister of Culture Vladimir Medinsky." [31] Yablokov distinguishes between systemic and situational conspiracy theories, i.e., between the overarching conspiratorial narrative edifice (the "Collective West is" hellbent on destroying Russia) and the ephemeral cluster of ad hoc conspiracy

theories accompanying the news cycle. In military speak, systemic conspiracy theories are at the strategic level, whereas situational ones are tactical. At the systemic level, the West is seen as the mastermind and funder of a string of "colour revolutions" that dethroned autocrats or aspiring autocrats in countries neighbouring Russia. At the situational level, Berlin and Warsaw organized the fraudulent poisoning of Aleksey Navalny in 2020 to be able to accuse Moscow [32]. And Navalny was a CIA agent anyway [33]. And the West murdered him while he was jailed in the Siberian Arctic—to blame Russia, obviously [34]. Or the passengers on downed Malaysian flight MH17 were in fact already dead before the plane crashed in Ukraine [35].

I would also add that there is an additional class of meso-level, or operational, conspiracy theories that provide vital links between local context-dependent ones, which are by nature situational, and the systemic level. Such operational-level conspiracy theories are regional in scope, and some of them are of the "travelling" sort, e.g. that the Pentagon runs secret "biolabs," first in Georgia, then in Ukraine.

By combining systemic conspiracy theories with context-specific ones, Russian disinformation became a powerful psychological weapon used against targeted audiences, influencing their beliefs and behaviour, including at the voting booth. The result, over time, is polarization, knowledge erosion, and the advancement of some of Moscow's strategic goals. But can the weapon secure short-term tactical victories? The answer appears to be yes, provided it targets the weak points.

Let me offer a concrete example taken from my past research with my colleague Martin Kragh [36]. In Mariupol, in 2020, the vast majority of the population were not able to reject the claims that (*a*) the shelling of the Skhidniy neighbourhood (24 January 2015) was perpetrated by Ukrainian forces, (*b*) American labs conduct secret medical experiments on the Ukrainian population, and (*c*) Ukraine is ruled by external forces such as George Soros's and Bill Gates' organizations. On top of that, the vast majority believed that (*d*) former Acting Minister of Healthcare Ulana Suprun had a place in the Ukrainian government because the Americans demanded

it [37]. The same Dr. Suprun whom the full chorus of (pro-) Russian media had proclaimed to be Doctor Death [38], in view of the healthcare reforms introduced under her oversight.

By pure chance, the Mariupol survey data were collected around the time of the Belarusian presidential election of 2020, the one stolen by Alyaksandr Lukashenka, whose future depended on a last-minute rescue operation by Vladimir Putin which included a pledge to use force [39] if needed and, not least, the delivery of a team of propagandists who immediately took over Belarusian state television and radio broadcasts [40]. The main propaganda offensive started about ten days after the doctored election, and the operational-level conspiracy theory sustaining it was that the Belarusian opposition was (and still is) a malicious project of the West. This narrative was bound to resonate with the part of the Ukrainians who were critical of the Revolution of Dignity. It too was—and is—presented by the Russian media as a wicked ploy of the West to force Ukraine to abandon its sacred and historically predicated communion with Russia.

Against this background, the data offer the unique opportunity to compare conspiracy beliefs before and after a major political event—the presidential election in Belarus—as well as before and after Russia's propaganda assistance to Lukashenka's regime. The results of this exercise are published in an article I wrote together with Martin Kragh from the Stockholm Centre for Eastern European Studies. It turned out the election had little effect on conspiracy beliefs *a*, *b* and *d*, whereas there was a strong effect on conspiracy belief *c*, i.e., the one that implies that George Soros and/or Bill Gates control Ukraine [41]. Before the 9th of August, 28.1% disagreed with this claim, most of whom confidently. After the 10th of August, this share dropped to 8.9%, most of whom choosing the moderate disagreement option ("somewhat disagree"). However, this does not yet reveal the impact of the disinformation weapon. For that we need a different periodization: until the 30st of July, when the election had not yet made its way into the news cycle, disagreement stood at 30%; between 31st of July and the 19th of August, when the election and the

subsequent mass protests were amply discussed in the media, the figure dropped down to 21%; after the 20th of August, however, it falls dramatically to 5.9% [42]. Over the same time period, however, *confident* disagreement declined first from 19% to 14.2%, and then plunged down to 1.5%. Essentially, this means that hardly anyone was able to outright reject the Soros/Gates conspiracy theory after Russia deployed its disinformation weapon to alter the course of events in Belarus. From the Kremlin's perspective, this was welcome collateral damage. From the Ukrainian perspective, yet another reminder that Russia's information warfare needs to be countered with full force.

As if that weren't enough, exposure to the disinformation weapon seems to have increased pro-Russian sentiment in general. For example, after the 10th of August, Mariupol's residents were more likely to believe that the 11th of May 2014 DNR independence referendum was legitimate, that Russia had the right to inspect all ships passing through the Kerch strait, that the Russian language should be given official status, and that the pro-Russian bands (*gruppirovki*) were *not* primarily responsible for the violence that shook the city on the 9th of May 2014. Again, most of the change took place after the 20th of August, coinciding with the Kremlin's propaganda attack. Interesting, a substantial portion of the increase in pro-Russian sentiment seems to have been sourced from the group who answered "don't know" before the election. This implies both a persuasion effect and a political de-sensitization effect: after what appeared to be a Belarusian maidan, more people were willing to admit their pro-Russian sentiment to an unknown interviewer.

References

1. Kremlin's Most Loyal Propagandist and RT Chief. Who is Margarita Simonyan? TV Rain Newsroom. Online: https://www.youtube.com/watch?v=gyFU2U95swo.

2. Muradov, Ibrahim (2020), Information war in Ukraine before and after the Donbas Conflict, *International Journal of Russian Studies* 9(2): 202-222.

3. Ryabinska, N. (2014), Media capture in post-communist Ukraine, *Problems of Post-Communism* 61(2): 46-60, p. 54-55.

4. Ryabinska (2014).

5. Dumont, E., J. Solis and L. Zaleski (2023), *Ukraine: Profile of Media Ownership and Potential Foreign Influence* (Williamsburg, VA: AidData at William & Mary). Online: https://docs.aiddata.org/reports/media-resilience/ukr/Ukraine-Profile-of-Media-Ownership-and-Potential-Foreign-Influence-Channels.pdf (accessed 17 October 2025).

6. Ryabinska (2014), p. 56.

7. Law No. 5599 "On the prevention of threats to national security associated with the excessive influence of persons who have significant economic or political weight in public life (oligarchs)."

8. Rada passes at first reading bill on de-oligarchization. Online: https://en.interfax.com.ua/news/general/753210.html (accessed 15 October 2025).

9. Why Ukraine's Steel Tycoon Closed His Media Empire. Online: https://iwpr.net/global-voices/why-ukraines-steel-tycoon-closed-his-media-empire (accessed 15 October 2025)

10. Source: Author's survey in Mariupol, 2020, n=1251.

11. Solomin, Ye. (2023), Informattsiyna bezpeka v umovakh viyny ta vtruchan' u mediaseredovyshche, Derzhava ta Rehiony 2(54): 40-47.

12. Kosiuk,O. (2021), Vysvitlennya politychnoyi informatsiyi v rehional'nykh ZMI Ukrayini, Obraz 3(37): 45–51.

13. Zykun, N. (2020), Mistsevi ZMI y formuvannya imidzhu ukrayinskikh rehioniv, Imidzh i Reputatsiya Derzhavy conference proceedings (Kyiv: Ministerstvo Osvity i Nauky Ukrayiny, Ministerstvo Kul'tury Ukrayiny and Kyyivvskiy Natsional'nyi Universytet Kul'tury i Mystetstv), pp. 66-75.

14. Research of the media situation in Donetska oblast (Mariupol, Kramatorsk). Online: https://imi.org.ua/en/articles/research-of-the-media-situation-in-donetska-oblast-mariupol-kramatorsk-i1358 (accessed 23 October 2025).

15. The Russian original: так шагает нато.

16. Research of the media situation in Donetska oblast (Mariupol, Kramatorsk). Online: https://imi.org.ua/en/articles/research-of-the-media-situation-in-donetska-oblast-mariupol-kramatorsk-i1358 (accessed 23 October 2025).

17. "To think freely is great, but to think correctly is greater" is the controversial motto engraved above the entrance to Uppsala University's Aula Magna. It is attributed to Swedish philosopher Thomas Thorild, who studied there at the end of the XVIIIth century.

18. See Bellingcat's final investigation report: https://www.bellingcat.com/app/uploads/2018/05/Russian-Officers-and-Militants-Identified-as-Perpetrators-of-the-January-2015-Mariupol-Artillery-Strike.pdf (accessed 21 October 2025).

19. See https://voxukraine.org/en/descent-into-the-mariupol-disinformation-maelstrom (accessed 21 October 2025).

20. Pavlova, O. and M. Rohozha (2023), Mariupol siege viber-community as a form of grassroot movement in the context of "declining state of global democracy", Ideology and Politics Journal 1(22): 241-275.

21. Priazovskiy Rabochiy in its Russian-language printed version.

22. Ukraine bans Russian TV channels for airing war 'propaganda': https://www.reuters.com/article/world/ukraine-bans-russian-tv-channels-for-airing-war-propaganda-idUSKBN0GJ1QM (accessed 24 October 2025).

23. Peisakhin, L. and A. Rozenas (2018), Electoral Effects of Biased Media: Russian Television in Ukraine, American Journal of Political Science 62(3): 535–550.

24. Two Years Into EU Ban, Russia's RT And Sputnik Are Still Accessible Across The EU: https://www.rferl.org/a/russia-rt-sputnik-eu-access-bans-propaganda-ukraine-war/32803929.html (accessed 24 October 2025).

25. See https://english.nv.ua/nation/pro-russian-ukrainian-mp-taras-kozak-earned-over-50-million-on-the-sale-of-a-russian-oil-company-50208017.html; https://euromaidanpress.com/2021/02/05/where-putins-media-wielding-men-in-ukraine-get-their-money (accessed 24 October 2025).

26. Journalists resign en masse after Ukrainian media group's takeover: https://rsf.org/en/journalists-resign-en-masse-after-ukrainian-media-group-s-takeover (accessed 24 October 2024).

27. Що відбувається на ZIK: звільнення, «чорні списки» та перемовини з АП: https://detector.media/community/article/168295/2019-06-20-shcho-vidbuvaietsya-na-zik-zvilnennya-chorni-spysky-ta-peremovyny-z-ap (accessed 24 October 2025).

28. Суд обрав запобіжний захід «куратору» РПЦ в Україні, нардепу кількох скликань від «Опозиційного блоку» (ВІДЕО): https://dbr.gov.ua/news/sud-obrav-zapobizhnij-zahid-kuratoru-rpc-v-ukraini-nardepu-kilkoh-sklikan-vid-opozicijnogo-bloku#:~:text=Його%20під (accessed 24 October 2025).

29. Тхне Медведчуком, кремлівською пропагандою та Радянським Союзом: https://voxukraine.org/uk/thne-medvedchukom-kremlivskoyu-propagandoyu-ta-radyanskim-soyuzom (accessed 24 October 2025).

30. The Trojan Vaccine: How Russia Uses COVID-19 Vaccine In Its Information War: https://ukraineworld.org/en/articles/infowatch/trojan-vaccine-how-russia-uses-covid-19-vaccine-its-information-war (accessed 24 October 2025).

31. Yablokov, I. (2023), The Big Conspiracy Theory, The Russia file, January 27, Kennan Institute, available at https://www.wilsoncenter.org/blog-post/big-conspiracy-theory (accessed 24 October 2025).

32. Navalny and disinformation. Activity of the Russian Chief of Intelligence: https://warsawinstitute.org/navalny-disinformation-activity-russian-chief-intelligence (accessed 24 October 2025).

33. DISINFO: Prigozhin and Navalny were two CIA projects to weaken Putin: https://euvsdisinfo.eu/report/prigozhin-and-navalny-were-two-cia-projects-to-weaken-putin (accessed 24 October 2025).

34. Kremlin Seeks to Suppress Navalny's Influence, in Death as in Life: https://www.nytimes.com/2024/03/03/world/europe/navalny-russia-kremlin-putin.html (accessed 24 October 2025).

35. Propaganda war: Russia offers alternate takes to what brought down MH17: https://edition.cnn.com/2014/07/22/world/europe/malaysia-plane-crash-propaganda-war (accessed 24 October 2025).

36. The Mariupol example is taken from Gentile, M. and M. Kragh (2022), The 2020 Belarusian presidential election and conspiracy theories in the Russo-Ukrainian conflict, International Affairs 98(3), 973–994.

37. Over three quarters believed this to be the case, whereas a mere 1.4% confidently rejected the claim.

38. «Йод и зеленка - останки совка»: бывшая руководитель Минздрава Украины потребовала «декоммунизировать» домашние аптечки: https://www.kp.ru/daily/1712102.5/4341066 (accessed 24 October 2025, some readers might need to access this site using a VPN connection).

39. Putin says he could send police to Belarus if necessary: https://www.bbc.com/news/world-europe-53930796 (accessed 24 October 2025).

40. Belarus TV Staffs Up With Kremlin-Funded Journalists – RBC: https://www.themoscowtimes.com/2020/09/01/belarus-tv-staffs-up-with-kremlin-funded-journalists-a71306 (accessed 24 October 2025).

41. In fact George Soros, because Bill Gates had already fallen out of fashion by that time.

42. Gentile, M. and M. Kragh (2022), The 2020 Belarusian presidential election and conspiracy theories in the Russo-Ukrainian conflict, International Affairs 98 (3): 973–994.

Анісімова Ольга

/ м. Вінниця /

АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ВИМОГ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ПРОТОКОЛІВ І ДІЛОВОДНИХ ПРОЦЕДУР

У вересні 2025 року нормативна база діловодства в органах державної

влади зазнала змін у зв'язку з ухваленням Постанови Кабінету Міністрів України від 25.09.2025 № 1188 «Про внесення змін до Типової інструкції з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади». Основною метою цих змін є підвищення ефективності, прозорості та стандартизації процесів складання протоколів засідань колегіальних органів, комісій, дорадчих органів і робочих груп. Актуальність внесених змін обумовлена потребою уніфікації та цифровізації діловодних процесів, підвищенні юридичної точності протоколів, а також гармонізації їх із сучасними вимогами електронного урядування. Другою важливою причиною є уніфікація написання прізвищ та власного ім'я.

Одним із ключових аспектів змін є уніфікація та спрощення оформлення протоколів. Виключення формулювання «з поздовжнім розташуванням реквізитів» у пункті 108 надає більшу гнучкість у верстці документів, дозволяє адаптувати їх до електронних форматів. Протокол може бути оформлений як на офіційному бланку, так і на чистому аркуші формату А4, що створює умови для впровадження єдиної системи електронного документообігу в органах виконавчої влади. Тобто немає обмеження щодо розміщення ревізитів, можна використовувати як повздовжне так і куторе розміщення реквізитів.

Особлива увага приділяється структурі вступної частини протоколу. У пункті 114 уточнено, що у вступній частині обов'язково зазначаються прізвища та власні імена головуючого, секретаря, присутніх та запрошених осіб із зазначенням посади та найменування установи. Раніше під час створення протоколів виникав дисонанс: у вступній частині треба було писати прізвище та ініціали, а у підписі – власне ім'я та прізвище. Зараз ця невідповідність прибрана.

Перелік присутніх формується в алфавітному порядку: спочатку постійні члени колегіального органу, потім запрошені особи. Якщо кількість присутніх перевищує 15 осіб, зазначається їх загальна кількість із посиланням на додатковий список, що додається до протоколу. Крім того, уточнено порядок

формування порядку денного: кожне питання починається із прийменника «Про», нумерується арабськими цифрами та розташовується у порядку значущості, із зазначенням доповідача. Це дозволяє забезпечити чіткість, логічність та прозорість під час розгляду питань засідання.

Важливим нововведенням є деталізація оформлення виступів та рішень у пункті 118. Після слова «ВИСТУПИЛИ» фіксуються всі виступи учасників обговорення доповіді. Виступи оформлюються із зазначенням прізвища та власного імені промовця у називному відмінку, а також із викладенням суті питання та відповідей на нього від третьої особи однини. Рішення колегіального органу приймаються з кожного питання окремо та супроводжуються результатами голосування: «за», «проти», «утримався». Таке уточнення підвищує прозорість засідань, забезпечує юридичну точність і створює основу для контролю за виконанням прийнятих рішень.

Основна частина протоколу регламентується пунктом 115. Вона складається з розділів, що відповідають пунктам порядку денного, і оформлюється за схемою: СЛУХАЛИ – ВИСТУПИЛИ – ВИРІШИЛИ (УХВАЛИЛИ, ПОСТАНОВИЛИ). Великі літери у ключових словах без відступу від межі лівого поля забезпечують уніфіковану подачу матеріалу, логічну послідовність викладу та спрощують аналіз документа. Тексти виступів викладаються у третій особі однини, а тези та доповіді, оформлені окремо, зазначаються у протоколі із посиланням «Текст доповіді (виступу) додається до протоколу».

Зміни також охоплюють додатки до протоколу (пункт 120). У разі затвердження документа, що обговорювався, він додається до протоколу із зазначенням номера та дати. Інші матеріали нумеруються як Додаток 1, Додаток 2 тощо, із посиланням у тексті протоколу. Вилучено реквізит «Відмітка про наявність додатків», що спрощує структуру документа. Протокол підписується головуючим та секретарем, а копії можуть бути засвідчені печаткою служби діловодства та розіслані зацікавленим установам і посадовим особам.

Додатково постановою уточнено реквізити персональної інформації у документах: зазначення по батькові (за наявності), уточнення терміну «поштова адреса», а також точність формулювань щодо кадрових та адміністративно-господарських питань (пункт 80). Внесено уніфікацію та стандартизацію форм документів і примірних описів, що затверджуються Міністерством юстиції. Це підвищує рівень відповідності протоколів юридичним нормам, робить документи придатними для контролю та аудиту, а також дозволяє інтегрувати їх у сучасні електронні системи управління.

У цілому внесені зміни сприяють підвищенню ефективності діяльності органів влади за рахунок:

- стандартизації та уніфікації протокольних форм;
- підвищення прозорості та юридичної точності фіксації рішень і виступів;
- забезпечення структурованого порядку денного та логічного викладу матеріалів;
- впровадження уніфікованих правил для додатків та нумерації документів;
- інтеграції електронних форматів протоколів у системи цифрового документообігу;
- поліпшення контролю за виконанням рішень колегіальних органів.

Враховуючи сучасні виклики цифровізації та електронного урядування, законодавчі зміни у Типовій інструкції з діловодства забезпечують надійну правову основу для ведення протоколів, підвищують управлінську дисципліну та сприяють розвитку професійних компетенцій працівників у сфері документознавства, адміністративного управління та інформаційного контролю.

Таким чином, Постанова КМУ № 1188 від 25.09.2025 не лише удосконалює формальні аспекти протоколів, але й встановлює системні стандарти ведення діловодства, що відповідають сучасним вимогам державного управління та інтеграції цифрових технологій у документообіг органів виконавчої влади.

Література

1. Про внесення змін до Типової інструкції з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади: постанова КМУ від 25 вересня 2025 р. № 1188 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.10.2025).

Безчотнікова Світлана,

Горохова Анастасія

/ м. Київ /

ВІЗУАЛЬНИЙ НАРАТИВ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Повномасштабна російсько-українська війна остаточно закріпила той факт, що ми живемо у візуально орієнтованому суспільстві: події переживаються й осмислюються крізь призму фотографій, відео, мемів, інфографіки, стрімів. У кризових умовах, коли слово часто виявляється «запізнілим», саме візуальний наратив - продумана послідовність зображень, що розповідають історію, - стає ключовим інструментом комунікації. Він не лише фіксує події, а й задає рамки інтерпретації травматичного досвіду, допомагає підтримувати психологічну стійкість спільнот, створює відчуття залученості й перспективи майбутнього. У цьому сенсі сучасні візуальні практики – від фронтових фото до цифрового воєнного мистецтва - формують нову «мову» кризової комунікації, яку мають опанувати і журналісти, і бібліотекарі, і громадські комунікатори.

Поняття візуального наративу спирається на розробки у сфері візуальної граматики та мультимодальної комунікації. Ґ. Кресс і Т. ван Ліувен трактують зображення як повноцінну «мову» зі своїм синтаксисом, де важливими є

кадрування, композиція, колір, ритм, взаємодія з текстом [1]. Візуальний наратив – це серія візуальних висловлювань, які вибудовують сюжет: від точки напруження до розв'язки, від травми до можливості її подолання. У кризових умовах така послідовність працює як «дорога для погляду» – вона не лише інформує, а й пропонує емоційно безпечний маршрут переживання події. Це особливо важливо, коли йдеться про масовий досвід війни, насильства, втрати - те, що традиційний текст часто не встигає або не може передати настільки ж переконливо.

Дослідження медіатизації війни демонструють, що сучасні конфлікти принципово медіатизовані й візуалізовані: війна «відбувається» не лише на полі бою, а й у стрічках новин, соцмережах, цифрових архівах [5]. Саме візуальні наративи – фотозвіти, сторіз, цифрові ілюстрації, відеощоденники – конструюють образ «свого» і «чужого», задають рамки емпатії, визначають, які події вважатимуться ключовими для колективної пам'яті [4; 6]. У випадку російсько-української війни візуальний вимір конфлікту набув безпрецедентного масштабу: мільйони фото й відео документують руйнування міста, досвід вимушено переміщених осіб, волонтерський рух, повсякдення військових і цивільних. Ці матеріали одночасно виконують інформаційну, мобілізаційну та меморіальну функції й формують поле для майбутніх гуманітарних, правових та культурних інтерпретацій [4; 10].

Водночас візуальний наратив у кризових умовах не можна зводити лише до «свідоцтва жаху». Як показують роботи Б. Зелайзер, фотографія, яка документує травму, водночас пропонує глядачу шлях до колективного осмислення пережитого – так звану практику «свідка події», де акт бачення передбачає і взяття відповідальності [3]. Візуальний наратив стає інструментом етичної комунікації: він дозволяє говорити про страждання без вуайєризму, зберігаючи гідність тих, хто зображений. У контексті війни в Україні це особливо помітно в численних візуальних історіях про захисників, волонтерів, цивільних, які поєднують документальність і метафоричність: фотографії поранених дерев

у зруйнованому місті, тінь від дитячого велосипеда на фоні вирви від снаряда, символічні образи Азовсталі в цифровому мистецтві [4; 6].

Класичні моделі кризової комунікації (зокрема концепція Т. Кумбса) наголошують, що ефективне повідомлення має водночас інформувати, визнавати відповідальність і пропонувати шляхи дії [2]. Перекладено на мову візуального наративу, це означає: зображення має пояснювати ситуацію (що і де сталося), позначати позицію комунікатора (ми на чиєму боці й чому) та пропонувати адресату, бодай імпліцитно, можливий сценарій поведінки (підтримати, приєднатися, допомогти, не залишатися байдужим). Візуальні історії української війни демонструють усі ці компоненти: від фото збору донатів на дрони, де показано прозорий шлях коштів, до інфографіки з алгоритмами дій під час повітряної тривоги. Такі наративи не лише фіксують «момент кризи», а й працюють на суб'єктність аудиторії, трансформуючи шок у цілеспрямовану активність [2; 10].

Особливу роль у творенні візуальних наративів відіграють цифрові платформи – передусім Instagram, TikTok, Telegram. Аналіз українського цифрового воєнного мистецтва 2022-2024 рр. показує, що ілюстрації, колажі, меми та плакати, які масово циркулюють у соціальних мережах, формують цілі «сюжетні лінії» сприйняття війни: від перших днів шоку до історій про стійкість, гумор і повсякденну адаптацію [4]. Вони поєднують документальний фрагмент (наприклад, силует розбомбленої будівлі) з символічним змістом (етнічні мотиви, міфологічні образи, елементи попкультури), створюючи нову міфологію реальності. Такий неосинкретичний характер візуальних практик добре корелює з попередніми спостереженнями про мультимедійність сучасної масової культури [1; 5].

Однак надлишок зображень страждання створює ризики: притуплення емоційної чутливості, «емпатичне вигорання», недовіра до зображеного. А. Госкінс, аналізуючи поняття «цифрової війни», звертає увагу на те, що нескінченні потоки фото й відео страждання не гарантують ані глибшого

розуміння, ані реальних дій на підтримку жертв конфлікту; інколи вони навіть посилюють відчуття безсилля [7]. Візуальний наратив у кризі, отже, має балансувати між емоційною силою й етичним самоконтролем. Важливо не стільки шокувати аудиторію, скільки вписувати окремі кадри в ширший контекст - пояснювати причини, наслідки, можливі рішення, щоб глядач не залишався сам на сам із травмою та відчуттям безвиході [3; 7].

У цьому контексті особливої ваги набуває питання ролі публічних інституцій – насамперед бібліотек – у модерації та продукуванні візуальних наративів у кризових умовах. Бібліотека перестає бути лише «сховищем текстів» і перетворюється на медійну платформу, що поєднує виставки фотографій, візуальні архіви усних історій, інфографіку, цифрові колекції воєнного мистецтва. Досвід українських публічних бібліотек у воєнний час показує, що саме через локальні візуальні історії – фото укриттів, волонтерських штабів, інтеграційних заходів для ВПО, дитячих малюнків про війну - вибудовується мова солідарності на рівні громади та формується довіра до інституції як до безпечного простору [5; 10].

Візуальний наратив у публічних бібліотеках може виконувати щонайменше кілька стратегічних функцій. По-перше, документальну: систематизовані фото- та відеозбірки, доповнені метаданими й усними свідченнями, формують локальні архіви війни й криз, важливі для майбутніх досліджень і процесів правосуддя. По-друге, освітню: інфографіка, комікси, візуальні гайди з інформаційної безпеки, евакуації, психологічної самодопомоги роблять складні теми доступними різним аудиторіям - від дітей до людей старшого віку [1; 2]. По-третє, терапевтичну: колективне створення візуальних історій (фотовиставки, арттерапевтичні майстерні, комікс-щоденники) дозволяє відвідувачам проговорювати власний досвід через образи, а не лише слова, що важливо в умовах травми й втрати [3; 7]. По-четверте, інтеграційну: спільні візуальні проєкти місцевих мешканців і ВПО допомагають віднайти спільний наратив про громаду, що переживає війну, а не розколюють її на «своїх» і «чужих».

Не менш важливим є питання критичного читання візуальних наративів. Масове поширення фейкових зображень, маніпулятивних фотоколажів, вирваних з контексту відеофрагментів перетворює візуальний простір війни на поле інформаційних боїв [5; 6]. Тому одне з ключових завдань освітніх і культурних інституцій - навчити аудиторію ставити до зображень ті самі запитання, що й до текстів: хто є автором, у чиїх інтересах створений наратив, який контекст залишився «за кадром», які емоції в нас свідомо викликають. Для публічних бібліотек це означає впровадження програм візуальної медіаграмотності, де аналіз інфографіки, мемів, плакатів і фотографій поєднується з обговоренням етичних та психологічних аспектів сприйняття травматичного контенту [6; 7].

Таким чином, візуальний наратив у кризових умовах постає як багатовимірний інструмент комунікації, що поєднує інформування, емоційну підтримку, мобілізацію, етичне свідчення й формування колективної пам'яті. В українському контексті, де війна стала повсякденною реальністю, від того, які візуальні історії ми створюємо й поширюємо, залежить конфігурація майбутнього – чи буде воно побудоване на поєднанні травматичного досвіду й солідарності, чи на фрагментованих образах страху й втоми. Публічні бібліотеки, медіа, освітні й культурні інституції, працюючи з візуальними наративами, мають шанс стати просторами відповідального «погляду» – такими, де зображення не лише фіксують кризу, а й допомагають суспільству пройти шлях від шоку до усвідомленої дії.

Література

1. Kress G., van Leeuwen T. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. 2nd ed. London: Routledge, 2006. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Reading_Images.html?id=vh07i06q-9AC.
2. Coombs W. T. *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding*. 4th ed. Thousand Oaks, CA: Sage, 2014. URL:

https://collegepublishing.sagepub.com/products/ongoing-crisis-communication-4-238868.

3. Zelizer B. Photography, Journalism, and Trauma. In: Zelizer B., Allan S. (eds.). *Journalism After September 11*. London: Routledge, 2002. P. 55-74. https://books.google.com.ua/books?id=avjnnmGuHsEC.
4. Kot S., Mozolevska A., Polishchuk O., Stodolinska Y. The Discursive Power of Digital Popular Art during the Russo-Ukrainian War: Re/Shaping Visual Narratives. *Arts*. 2024. Vol. 13, No. 1. Article 38. URL: https://www.mdpi.com/2076-0752/13/1/38.
5. Худошник О., Бучарська І. Медіатизація війни у фокусі наукових теорій та аналітичних практик. *Communications and Communicative Technologies*. 2024. № 2. С. 5-24. URL: https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/250.
6. Makhortykh M., Sydorova M. Social Media and Visual Framing of the Conflict in Eastern Ukraine. *Media, War & Conflict*. 2017. Vol. 10, No. 3. P. 359-381. URL: https://doi.org/10.1177/1750635217702539.
7. Hoskins A. Media and Compassion after Digital War: Why Digital Media Haven't Transformed Responses to Human Suffering in Contemporary Conflict. *International Review of the Red Cross*. 2021. Vol. 103, No. 913. P. 117-143. URL: https://international-review.icrc.org/articles/media-compassion-digital-war-human-suffering-contemporary-conflict-913.

Мельничук Ірина

/ м. Київ /

ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНА ПРОЗА РОМАНА ІВАНИЧУКА: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ

Розвиток літератури нерозривно пов'язаний із розвитком історичної свідомості людства і відображає його. У філософії цю тезу обстоювали такі

вчені, як Г .-Гадамер, Г. Ріккерт, М. Гайдегер, К. Ясперс. Основою історії є історичне – усе, що наділене унікальною індивідуальністю, має тяглісний характер і здатне зафіксуватися в пам'яті поколінь. За твердженням Г. Ріккерта, кожен, хто говорить про історію, сприймає історичне як низку особливих, виняткових явищ. Неординарні особистості, великі творіння, прориви у мистецтві чи в науці, епохальні події в суспільному житті мають у собі певні ціннісні характеристики, які і роблять їх вартими історії.

Головне завдання історії – знайти в загальному ході подій доступну розуму закономірність. Виняткове значення надається при цьому певній ключовій події. Історична оповідь концентрується навколо цієї події, а всі попередні й усі наступні факти розглядаються як такі , що або ж ведуть до неї і готують її, або ж розвивають її наслідки. Ключова подія історії ділить історію на дві частини, кожна з яких є своєрідною.

Літературна творчість – оригінальний спосіб історизації, тобто ціннісного виділення з часового потоку сучасного і минулого, того, що є, на думку митців, феноменальним і надання йому художньої значущості.

Історико-біографічна література – сукупність художньо-наукових творів, об'єднаних наявністю в них героя, котрий залишив помітний слід у суспільно-політичному, науковому, мистецькому, літературному житті. Це один з найдавніших видів літератури, його витоки сягають античних часів. Однією з найважливіших жанрових рис художньої біографії є творче змалювання життєвого шляху конкретної історичної особи, реалізоване на основі справжніх документів і подій свого часу з глибоким зануренням письменника в її духовний і внутрішній світ, соціальну і психологічну природу історичних діянь. Поряд з художніми біографіями Т.Шевченка («Петербурзька осінь» О. Ільченка, «Тарасові шляхи» О. Іваненко тощо), Марка Вовчка («Марія» О. Іваненко), Лесі Українки («Дочка Прометея» М. Олійника), П.Тичини («Кларнети ніжності» П. Загребельного) помітним явищем стала історико-біографічні романи Романа Іваничука, присвячені науковцю Миколі Гулаку «Четвертий вимір» і поету Івану

Франку «Шрами на скалі».

Назва роману «Четвертий вимір» може трактуватися щонайменше двома шляхами. Найпростіше і найочевидніше визначення – це назва однієї з найвідоміших в усьому світі праці М. Гулака, яка була присвячена геометричним вимірам і продовжувала світові тенденції розвитку точних наук Лобачевського і Коперника. Але при більш глибокому аналізі більш вірогідим є інший варіант. Нагадаймо, що в романі в одній з частин є розділ з однойменною назвою «Четвертий вимір». Саме цей розділ і пояснює основне значення назви.

Цитуючи вислів французького філософа Сен-Мартена: «Світ наш побудований на трьох вимірах, тому підлягає знищенню. Якби він був побудований на чотирьох – був би вічний»[1,122], автор наштовхує нас на роздуми на перенесення такого визначення на людську сутність, а саме на постать головного героя. Особистість Микола Гулак має свої людські виміри:

- вимір громадського життя – він один з організаторів і учасників Кирило-Мефодіївського товариства – найгучнішого слов'янського явища свого часу;
- вимір науки – Гулак є автор цілої низки праць з різних галузей науки, починаючи з історії і філософії і закінчуючи точними науками;
- вимір особистого життя – він одружений з чарівною жінкою – акторкою Терезою, яка довгий час підтримувала його і була його найкращим радником у далекій Грузії.

Але четвертий вимір особистості цього героя – вимір його власної душі, його переживання і страждання, його спокутування перед власною совістю і непокора перед соціальним становищем. На підтвердження цих слів можемо цитувати визначення четвертого виміру за Майстром Простору і Часу – одним з дійових персонажів роману: «Четвертий вимір у тобі самому, у центрі твоєї душі, у закладених там принципах, від яких ти не відступаєш, і тільки з її надр можеш піти в безсмертя з доброю або лихою славою. Хай не мучать тебе сумніви – лихої слави ти не матимеш». [1, 125].

Саме особистості відомого громадського діяча і історика, четвертому

виміру душі забутого на Батьківщині генія присвячений роман Романа Іваничука «Четвертий вимір».

Роман «Четвертий вимір» складається з трьох основний частин і епілогу, в якому автор пояснює ідею створення і необхідність написання цього роману.

Однією із особливостей оповіді роману є те, що ведеться вона від особи різних персонажів. У літературознавстві цей термін має назву поліфонія. *Поліфонія* (грецьк. polyphonia) – багатозвуччя, засноване на одночасному гармонійному поєднанні та розвитку рівноправних самостійних мелодійних ліній, один із найважливіших виражальних засобів у музиці та поезії. [20]

Саме завдяки прийому поліфонії досягається різнобічна характеристика головного героя. Опосередкована характеристика ведеться від імені тих, хто відіграв значну роль і в житті самого Гулака. Кожному персонажу відводиться окреме місце. Вони представляють життя Гулака з різних подій, не лише аналізуючи його і даючи оцінку, а й дають змогу відкрити якісь потаємні сторони душі героя. Кожен з них представляє постать героя зі свого боку, відкриваючи читачеві нові виміри життя відомого вченого (Михайло Горяєв, Кінто Гіві, Тереза, Петро Клушин, Микола Костомаров та ін.).

Історико-біографічна проза не є життєписом, де документальність має перевагу над художністю. Ми маємо авторський художній вимисел і маємо конкретний факт: Іваничук не показує Гулака слабким, або сповненим ненависті до своїх побратимів, він до останньої хвилини захоплювався талантом Т. Шевченка і розумом М. Костомарова, але факт залишається фактом: як організатори братства відомими є М. Костомаров, Т. Шевченко та П. Куліш. Звідси і постає гірке відчуття забутості і втрати авторитету на Батьківщині, тому Р. Іваничук проєктує дійсність, показуючи її крізь призму свого розуміння.

Окремим, поза сюжетним образом є образ Майстра Простору і Часу.

У творі Романа Іваничука Майстер Часу і Простору є персонажем менш абстрактним, хоча й невидимим людському оку: «Серед безмежжя ночі був у кабінет, зримий тільки для Гулака, ще й пан у смокінгу, жабо й циліндрі з

магічною паличкою у руці, той самий, якого уявив, коли сидів у Воронцовському саду на лавочці під Липою – Майстер Часу і Простору. І нічого дивного: колись такі прояви ходили вільно по світу навіть удень…володар постійної часової форми, навідався до Миколи Івановича цієї тихої осінньої ночі, щоб провести його тим відтінком часу й простору, який його визначено, щоб завтра вранці доставити на очну ставку із своїм минулим» [1, 116].

Майстер Часу і Простору є своєрідним провідником героя у світ спогадів, він водить його темними коридорами минулого, він його радник і товариш, його найперший суддя, бо ж знаходить він у гулаковій душі і поради йому дає саме звідти.

Але разом з тим, говорить він і про свою безмежну владу над природою: «Злітало з липи, вигойдуючись у повітрі, пожовкле листя. Гулак замислено спостерігав цю форму руху часу. Дрібна деталь – а злагоджено, продумано, наче стоїть ось тут, за липою, і всюди – в кожній точці всесвіту – Майстер Часу і Простору, який володіє Рухом і має силу й право повертати його напрямки» [1, 30].

Маємо також висловити припущення, що за магічною постаттю цього неземного єства ховається постать самого автора, його авторське бачення. Аби не ламати сюжетної композиції, загальної картини твору автор висловлює свої думки і свої ставлення за допомогою такого незвичайного, новаторського прийому. Але у епілозі автор сам зазначає, що знаходиться під владою цього Майстра.

Історико-біографічна проза є явищем специфічним, міжжанровим, вона зображує постаті людей, що відіграли важливу, винятково незамінну роль в історичному процесі, показує людину на тлі історичного процесу, в якому вона творить, діє, керує громадським життям. Ця постать з перших уст говорить про свою епоху, аналізує її і робить власні висновки. Власне поєднання історичного минулого з біографічними відомими і невідомими широкому загалу подіями і створює цей специфічний жанр. Роман Іваничук «Четвертий вимір» є

жанровим різновидом роману-пошуку, автор, вибудовує четвертий вимір – вимір внутрішнього світу персонажа, одного з братчиків «Кирило-Мефодіївського братства», Миколи Гулака, використовуючи прийоми поліфонії та ретроспекції. Прийом ретроспекції – чи не найбільш вживаний і найбільш функціональний у творі. Саме за рахунок цього засобу автор відтворює різні площини спогадів, думок, душевних злетів і падінь. Такі прийоми не тільки переносять героїв на кілька десятків років у минуле, але й формує топос творів (Україна (Київ, Львів) – Росія (Петербург) – Грузія (Тифліс, Єлисаветполь), цей прийом ускладнює лінійний перебіг подій.

Література

1. Іваничук Р.І. Четвертий вимір; Шрами на скалі: Романи. Харків. Фоліо, 2007. 477с.

2. Савенко І. Стильові особливості біографічного роману-пошуку; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Т., 2006. 19 с.

Євмененко Олена

/ м. Київ /

НОВЕЛИ ҐЕО ШКУРУПІЯ: ЖАНРОВІ ЕКСПЕРИМЕНТИ

Постать Ґео Шкурупія сьогодні повертається до актуального літературного дискурсу як один із символів «розстріляного відродження», репресований письменник, поет-футурист, кіносценарист, журналіст і «король футуропрерій» – за власним самовизначенням. Його поетичні й прозові тексти, а також літературно-критичні виступи репрезентують як панфутуристичну модель мистецтва, так і унікальні спроби жанрового оновлення малої прози. У центрі уваги дослідників здебільшого опинялися роман «Двері в день» або велика проза митця, тоді як новелістика, попри наявність спеціальних студій, усе ще потребує комплексного аналізу з огляду на жанрові експерименти та їхню

кореляцію з європейськими модерністськими практиками.

Особливої актуальності такі студії набувають нині, коли питання культурної пам'яті, травми, репресій і відновлення літературного корпусу 1920–1930-х рр. прочитується крізь призму нинішньої війни та нових соціальних катастроф. Новели Ґ. Шкурупія, де поєднано революційний пафос, іронічну дистанцію, гротеск і кінематографічну динаміку, постають як лабораторія жанрового оновлення української прози й водночас як художній архів досвіду модерності.

За останні десятиліття корпус текстів Ґ. Шкурупія був суттєво розширений завдяки виданню тому «Вибрані твори» у серії «Розстріляне відродження» видавництва «Смолоскип», де представлено як поезію, так і прозу митця, зокрема низку новел і повістей. У бібліографічних та історико-літературних працях окреслено основні етапи його життєвого й творчого шляху, участь у футуристичних угрупованнях, зв'язки з панфутуристичним рухом, вагому роль у розвитку українського авангарду.

Комплексне вивчення спадщини письменника здійснено в дисертаційному дослідженні І. Томбулатової, де простежено взаємодію теоретичних декларацій футуризму й художньої практики, а також окреслено домінанти малої прози митця. У статті цієї ж дослідниці про рецепцію творчості Ґ. Шкурупія з'ясовано специфіку критичного сприйняття його текстів сучасниками та літературознавцями новішого часу. Важливими є праці С. Холодинської, яка акцентує на футуристичній складовій творчої спадщини письменника, зокрема на засобах естетики швидкості, техніки та експериментальної поетики.

У загальнотеоретичному плані до проблем поетики авангарду зверталися О. Ільницький, Д. Наливайко, А. Біла та інші дослідники, котрі пропонують контекстуальні моделі для аналізу українського літературного модернізму й авангардизму. Однак жанрова природа саме новелістики Ґ. Шкурупія, її гібридна структура й функціонування монтажної композиції потребують

окремого системного розгляду.

Метою публікації є з'ясування особливостей жанрових експериментів у новелах Ґео Шкурупія, визначення типів жанрових гібридів і художніх стратегій, які дозволяють письменникові поєднувати різні моделі оповіді – репортажну, пригодницьку, урбаністичну, експресіоністичну – у межах короткої прози.

Однією з найвиразніших тенденцій у новелах Ґ. Шкурупія є тяжіння до репортажності. Досвід журналістської роботи в редакціях періодики, а також участь у літературних дискусіях 1920-х рр. зумовили для митця особливий тип оповідача – «свідка-репортера», який ніби фіксує події «з місця подій», проте водночас конструює насичений метафорами й гротескними деталями художній світ.

У низці новел («Січневе повстання», «Нарком», «Страшна мить» тощо) використано жанрову модель репортажу з революційного фронту: читачеві пропонується швидка зміна планів, короткі фрази, монтажні склейки, а внутрішні монологи персонажів уривчасті, ніби записані «з ходу». Проте техніка «об'єктивного» репортажу в автора постійно руйнується – з'являються елементи гротеску, зсуви перспективи, музикалізація фрази, що перетворюють документальну ситуацію на символічну сцену зіткнення людини й історії. Унаслідок цього новела перестає бути лише фіксацією події й набуває рис притчі про межові ситуації буття.

У книзі оповідань «Переможець дракона» новелістика Ґ. Шкурупія демонструє активне засвоєння структур пригодницького й детективного наративу. Автор працює зі стереотипами масової літератури – сюжетами переслідування, змови, диверсії, – але переакцентує їх, показуючи героя не стільки як всесильного переможця, скільки як людину, втягнуту в стихію історичних катастроф.

У низці текстів семантика «пригоди» посилюється мотивами подорожі, втечі, переходу кордону. Так, у «Mongольських оповіданнях» (цикл, створений за враженнями від подорожі автора до Монголії) екзотичний простір степів і

пустелі стає ареною не лише етнографічних спостережень, а й складної міжкультурної зустрічі, де радянський суб'єкт стикається з іншою цивілізаційною логікою. Жанрова модель тут поєднує елементи подорожнього нарису, репортажу й притчі, а композиція вибудовується як низка епізодів-кадрів, об'єднаних лейтмотивом випробування людини «пограниччям».

Пригодницька схема дозволяє письменникові загострити динаміку сюжету, однак розв'язки часто позбавлені класичної гармонії – замість повного торжества справедливості читач отримує відкритий фінал або іронічне «зламування» очікувань. Таке використання жанру наближує новели Ґ. Шкурупія до модерністської традиції, де «пригодою» стає не подія, а саме переживання реальності.

Дослідники неодноразово наголошували на важливості кінематографічного досвіду для поетики Шкурупія, який працював редактором і сценаристом на кінофабриці й брав участь у створенні перших українських фільмів. У новелах митця це виявляється у використанні монтажних переходів, різких змінах ракурсу, «крупних планів», раптових затемнень і світлових контрастів.

Наприклад, у ряді текстів композиція будується як послідовність «кадрів» – коротких сцен, розділених паузами-прогалинами. Читач змушений «домонтовувати» смисл, заповнюючи лакуни між епізодами. Часто в межах однієї новели поєднуються «кінохронікальний» план (масові сцени, натовп, голос диктора) й інтимний план внутрішніх переживань героя. Така двоплановість створює ефект одночасної присутності індивідуального й колективного вимірів досвіду.

Кінематографічність новел означає не лише зовнішню формальну запозиченість, а й особливу логіку мислення, орієнтовану на ритм, темп, динамічну зміну перспектив. Завдяки цьому Шкурупій досягає ефекту «прискореного» часу, що відповідає відчуттю модерної епохи з її технологічними і революційними потрясіннями.

Для багатьох новел Ґ. Шкурупія знаковим є урбаністичний простір – Київ, Харків, індустріальні околиці, залізничні вузли. Місто постає як лабіринт, у якому перехрещуються шляхи революціонерів, авантюристів, бюрократів, випадкових перехожих. У цьому лабіринті герой нерідко втрачає індивідуальні риси, перетворюючись на «маску» – типову фігуру епохи. Подібна маскова типізація пов'язана як із футуристичною естетикою, так і з трагічним досвідом нівелювання особистості тоталітарною системою.

Гротеск, гіперболізація, іронічне зміщення акцентів дозволяють авторові вивести на перший план абсурдні, травматичні, але водночас буденні аспекти життя нової «червонозоряної» дійсності. У новелах про міських «маленьких людей» бюрократична рутина або революційна героїка постають у дещо карнавальній перспективі: патетика постійно підважується побутовою деталлю, а трагічні події супроводжуються іронічними ремарками оповідача.

Таке поєднання урбаністичного реалізму й гротеску створює жанрові гібриди на перетині соціальної новели, сатиричної притчі та експресіоністської замальовки. Вони розмивають межу між «високим» і «низьким» стилями, пропонуючи поліфонічне бачення міського простору.

Хоча новели Ґ. Шкурупія рідко містять прямі автобіографічні вказівки, у багатьох текстах проступають досвід автора-журналіста, мандрівника, учасника літературних дискусій. Біографічні дослідження й архівні матеріали засвідчують його активну участь у роботі футуристичних об'єднань, редакцій газет і журналів, у тому числі «Нової генерації», що, безперечно, вплинуло на тематичний і жанровий спектр новел.

Інтермедіальні зв'язки з кіно, плакатом, газетною публіцистикою, а також з масовою культурою 1920-х рр. розкриваються через включення в текст кінематографічної лексики, назв газет, гасел, урбанонімів. Новела стає своєрідним перехрестям різних медіумів, що відповідає панфутуристичній установці митця на «всеохопне» мистецтво. Така інтермедіальність додатково підсилює жанрову гібридність і сприяє формуванню поліфонічного наративу.

Новелістика Ґео Шкурупія постає як поле інтенсивних жанрових експериментів, у межах яких письменник поєднує репортаж, подорожній нарис, пригодницьку прозу, сатиричну притчу й експресіоністську замальовку, активно залучаючи кінематографічні засоби й урбаністичну образність. Гібридні жанрові моделі дозволяють йому осмислити досвід модерної епохи – революцій, технічного прогресу, тоталітарного насильства – крізь фокус індивідуального переживання та колективної пам'яті.

Новели митця демонструють високу міру саморефлексії, іронії та смислової відкритості. Вони пропонують читачеві не готові ідеологічні відповіді, а радше – множинні сценарії прочитання, які актуалізуються в сучасному контексті війни й нових загроз для української культури. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на порівняльний аналіз новел Ґ. Шкурупія з прозою інших авангардистів (М. Семенка, О. Слісаренка, В. Поліщука), вивчення рецепції його текстів у пізніших літературних поколіннях, а також на інтермедіальні студії, пов'язані з кіноадаптаціями та мультимедійними практиками репрезентації «розстріляного відродження».

Література

1. Шкурупій Гео. Вибрані твори / упоряд. О. Пуніна, О. Соловей. – Київ : Смолоскип, 2013. – 872 с.

2. Томбулатова І. Ґео Шкурупій – футурист. Літературна критика та художня практика : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.01.01 / І. Томбулатова ; Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2017. – 16 с.

3. Томбулатова І. Рецепція творчості Ґео Шкурупія сучасниками та літературознавцями нового часу // Проблеми сучасного літературознавства. – 2014. – Вип. 19. – С. 155-166.

4. Холодинська С. М. Футуристична складова творчої спадщини Ґео (Георгія) Шкурупія // Гуманітарний часопис. – 2016. – № 3. – С. 30-40.

5. Ільницький О. Український футуризм 1914–1930 / пер. з англ. – Львів : Літопис, 2003. – 456 с.

6. Наливайко Д. Про співвідношення «декадансу», «модернізму», «авангаризму» // Слово і час. – 1999. – № 11–12. – С. 44-48.

7. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки. – 2-ге вид., допов. і переробл. – Київ : Смолоскип, 2006. – 464 с.

8. Шкурупій Гео. Переможець дракона : книга оповідань. – Харків : Держвидав України, 1925. – 244 с.

9. Шкурупій Гео. Монгольські оповідання. – Харків : Рух, 1932. – 176 с.

10. Шкурупій Гео (Георгій) Данилович (1903–1937). Біобібліографічні матеріали / Національна історична бібліотека України. – Київ, 2023. – Режим доступу: електронний ресурс.

Трима Діана

/ м. Київ /

ПРОГРОМАДСЬКА КОМУНІКАЦІЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ З ТОТ В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Повномасштабна російсько-українська війна радикально змінила простір культури: значна частина українських музеїв, бібліотек, театрів, культурних центрів опинилася під прицілом обстрілів, у зоні окупації або була вимушено евакуйована. Численні дослідження та звіти свідчать, що разом із будівлями та колекціями під загрозою опиняється й нематеріальна культурна спадщина – мови, традиції, ритуали, локальні практики, що існують лише доти, доки ними живе спільнота.

У цій ситуації переміщені заклади культури стають своєрідними «трансплантованими корінням» громад із ТОТ: вони фізично присутні в нових містах, але працюють із пам’яттю, ідентичностями та травмами територій, які лишаються окупованими. Від того, як ці інституції комунікують зі своїми аудиторіями – колишніми й новими, офлайновими й онлайн, – залежить, чи

буде спадщина зруйнованих і окупованих міст «замороженою колекцією» або живим ресурсом для солідарності, взаємопідтримки й майбутнього повернення.

Поняття нематеріальної культурної спадщини у сучасній гуманітаристиці пов'язане з «живою спадщиною» – практиками, знаннями й уміннями, які передаються від покоління до покоління і формують відчуття приналежності до спільноти. На рівні міжнародних політик його закріплено Конвенцією ЮНЕСКО 2003 року, а у публічному дискурсі популяризовано через численні кейси, зокрема включення борщу до переліку елементів НКС, що потребують термінового захисту.

Дослідники наголошують: у ситуаціях екологічних та воєнних криз саме нематеріальна спадщина стає ресурсом психологічного відновлення та соціальної інтеграції переміщених спільнот; йдеться про «перенесену автентичність», коли традиції зберігають зміст, але набувають нових контекстів у місцях евакуації [1]. У випадку України ця логіка підсилюється тим, що війна спрямована не лише проти території, а й проти культурної ідентичності, мовної різноманітності, локальних історичних наративів.

ЮНЕСКО в останні роки послідовно підкреслює важливість пов'язування «живої спадщини» з освітою та психосоціальною підтримкою, зокрема у проєктах із формування стійкості українських школярів через інтеграцію НКС у навчальні програми. Такий підхід демонструє: робота зі спадщиною неможлива без активної участі самої громади. Саме тут з'являється поняття прогромадської комунікації – такого типу взаємодії культурних інституцій із публікою, де громада розглядається не як «одержувач послуг», а як співтворець змісту, партнер у ухваленні рішень і суб'єкт політики пам'яті.

Для переміщених закладів культури прогромадська комунікація означає:

- слухання – системне збирання голосів людей із ТОТ і в евакуації;
- співтворення – залучення громадян до дизайну програм, виставок, дискусій;
- спільну турботу – підтримку людей, які переживають травму війни, через

культурні практики;

- адвокацію – публічне захист прав на культуру й видимість «окупованої» спадщини.

З перших місяців повномасштабної війни українські музеї, розташовані у прифронтових та окупованих регіонах, були змушені вивозити колекції, евакуювати співробітників, шукати партнерів на заході України й за кордоном. Паралельно виникли горизонтальні ініціативи підтримки музейників, зокрема Museum Crisis Center, що надає фінансову та організаційну допомогу співробітникам регіональних музеїв, включно з тими, які працюють поблизу ТОТ.

Поступово змінюється роль музею й бібліотеки: від «місця зберігання експонатів» – до простору безпеки, взаємодопомоги, документування воєнного досвіду, роботи з травмою. Дослідження, присвячені українським музеям під час війни, фіксують появу нових функцій: центри збору гуманітарної допомоги, хаби для ВПО, осередки неформальної освіти, майданчики для публічних дискусій про минуле й майбутнє регіону [2; 3].

Для переміщених інституцій із ТОТ ситуація ще складніша. Вони вимушено працюють у двох напрямках: 1) інтегруються у нові міські спільноти, доводячи свою корисність і релевантність; 2) одночасно залишаються символічними представниками громад, які лишилися по той бік лінії фронту.

У цьому контексті НКС стає ключовим змістовим ресурсом: через пісні, локальні топоніми, кулінарні практики, родинні ритуали, ремесла, усні історії можна «повернути голос» тим територіям, що залишаються в інформаційній тіні окупації. Але для цього необхідна спеціально вибудувана комунікація, яка не травматизує людей повторно, не перетворює їхній досвід на «екзотику страждання», а дає можливість говорити від свого імені.

Спираючись на міжнародні підходи до роботи з НКС у контексті вимушеного переміщення [1; 4] та досвід українських культурних ініціатив, доцільно запропонувати чотирирівневу модель прогромадської комунікації

переміщених закладів культури.

Перший рівень – системне й етичне збирання голосів людей із ТОТ та ВПО. Це може відбуватися через: інтерв'ю та історії життя; відкриті фокус-групи «що для нас є нашою спадщиною?»; анонімні опитування щодо потреб у культурних сервісах; онлайн-анкети для тих, хто не може фізично відвідати події.

Важливо, що у цьому форматі інституція не приносить «готових відповідей», а визнає за громадою право визначати, які практики вони вважають своєю спадщиною. Це особливо актуально для регіонів, де культура десятиліттями репресувалася або маргіналізувалася радянським та пострадянським каноном.

Другий рівень – ко-продукування культурних програм і проєктів із самою громадою. Йдеться про спільне планування виставок і подій, коли: ВПО й мешканці приймаючих громад виступають кураторами мікровиставок («один предмет – одна історія»); локальні спільноти залучені до створення карт нематеріальної спадщини своїх міст та сіл; формати зустрічей передбачають не лише «лекцію експерта», а й простір для взаємного обміну досвідом.

Такі практики співтворення відповідають логіці «living heritage», яку просуває ЮНЕСКО у шкільній освіті: спадщина стає не об'єктом споглядання, а інструментом участі, міжпоколіннєвого діалогу й інклюзії.

Третій рівень – розуміння культурної інституції як простору турботи. У переміщених закладах культури це проявляється в: організації заходів психоемоційної підтримки (майстерні спільного співу, кулінарні зустрічі, ремісничі воркшопи, де традиційні практики поєднані з елементами арт-терапії); створенні «безпечних кімнат пам'яті», де люди можуть залишити свої історії, фотографії, речі без страху бути засудженими за травматичні переживання; партнерствах із психологами, соціальними працівниками, НУО, які працюють із ВПО.

Міжнародні дослідження свідчать, що саме включення елементів НКС у

програми психосоціальної підтримки допомагає зменшити відчуття «вигнання» та відновити почуття контролю над власною історією [1].

Четвертий рівень – публічна адвокація. Переміщені заклади культури стають голосом тих, хто не має доступу до медіа та міжнародних майданчиків. Вони можуть: документувати випадки нищення НКС на ТОТ та передавати інформацію у правозахисні й міжнародні структури; організовувати публічні дискусії про культурну політику щодо ТОТ, де звучатимуть голоси самих громад; працювати з журналістами й митцями, допомагаючи їм уникати спрощених, стереотипних образів «прифронтових» регіонів.

Такі адвокаційні практики узгоджуються з підходами міжнародних організацій, які трактують захист НКС як частину ширшої боротьби за культурні права людини та спільноти.

Сучасний медіаландшафт надає переміщеним закладам культури потужні інструменти для конструювання візуальних наративів, що роблять видимою «окуповану» спадщину: онлайн-виставки, сторіс-кампанії, подкасти, цифрові карти пам'яті. Саме візуальний наратив – поєднання фотографії, графічного дизайну, коротких текстів і свідчень – дозволяє водночас говорити про війну й спадщину мовою, зрозумілою міжнародній аудиторії, але не травматичною для самих учасників.

Практика показує, що найефективнішими є формати, де візуальний матеріал створюють самі члени громад: фотопроєкти ВПО про «нові тимчасові домівки», серії малюнків дітей із ТОТ, цифрові колекції сімейних реліквій. Вони стають не лише документом часу, а й інструментом залучення – люди, які ніколи не відвідували музей чи бібліотеку, долучаються до їхніх онлайн-платформ через участь у спільних твореннях.

Важливу роль відіграють також міжнародні мережі підтримки, зокрема ініціативи зі збору коштів на потреби українських музеїв, створення «музейних швидких допомог», програм резиденцій для митців із ТОТ [2; 3]. Участь переміщених закладів культури в таких мережах дозволяє їм перетворювати

локальний досвід на аргумент у глобальній дискусії про право спільнот на пам'ять і культурну тяглість.

Концепція прогромадської комунікації особливо яскраво проявляється у форматах, що поєднують професійну експертизу та голоси громад. Одним із таких майданчиків став прогромадський дискусійний форум «Окупована культура України за межами дому: консолідація трансплантованих культурних інституцій та практик», орієнтований на взаємодію переміщених закладів культури, ініціатив із ТОТ, дослідників і активістів. Форум передбачає: обмін досвідом між представниками переміщених музеїв, бібліотек, театрів, громадських організацій; дискусійні панелі про стратегії збереження НКС та протидії культурній асиміляції; обговорення моделей співпраці з громадами з ТОТ – як тими, що лишаються під окупацією, так і діаспорними; презентації «історій успіху» – від локальних проєктів цифрових архівів до міжнародних партнерств.

Саме такі майданчики дають змогу сформувати спільну мову для різних акторів – культурних інституцій, освітян, дослідників, активістів, донорських організацій, – та узгодити вектори дій: від невеликих локальних ініціатив до національних стратегій збереження НКС ТОТ.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на емпіричний аналіз конкретних кейсів прогромадської комунікації переміщених закладів культури, оцінку їхнього впливу на відчуття ідентичності та психологічну стійкість громад із ТОТ, а також на розроблення рекомендацій для інтеграції підходів «живої спадщини» в освітні й медіаполітики України.

Література

1. Intangible cultural heritage: a benefit to climate-displaced and host communities. *Journal of Environmental Studies and Sciences*. 2021. Vol. 11, № 3. DOI: 10.1007/s13412-021-00697-y.

2. About us: Museum Crisis Center. URL: https://www.mccukraine.com/about (дата звернення: 07.12.2025).

3. Nahaievshchuk A. The Rapid Museum Emergency: Who rescues the Ukrainian museums that have suffered from the war. *Музей «Територія Терору»*. 2023. URL: https://museumterror.com/en/publications/the-rapid-museum-emergency-who-rescues-the-ukrainian-museums-that-have-suffered-from-the-war (дата звернення: 07.10.2025).

4. Current armed conflict series: Ukrainian museums // ICOM UK [Електронний ресурс]. 2022. URL: https://uk.icom.museum/current-armed-conflict-series-ukrainian-museums/ (дата звернення: 07.10.2025).

5. UNESCO and Ukraine: scaling up the teaching and learning with living heritage methodology in schools. UNESCO Intangible Cultural Heritage, 01.10.2025. URL: https://ich.unesco.org/en/news/unesco-and-ukraine-scaling-up-the-teaching-and-learning-with-living-heritage-methodology-in-schools-13562 (дата звернення: 07.10.2025).

6. UNESCO actions for Ukraine: actions timeline. UNESCO, 2023. URL: https://www.unesco.org/en/ukraine-war/actions-timeline (дата звернення: 07.10.2025).

7. Sheiko V. The Siege of the Soul: Ukrainian Culture in Wartime. *IAI Commentaries*. 2023. № 23. URL: https://www.iai.it/en/pubblicazioni/siege-soul-ukrainian-culture-wartime (дата звернення: 07.10.2025).

8. Миронець Н. Етнографія. Етнологія. Нематеріальна культурна спадщина: відеокурс. *Громадський простір*. 2024. URL: https://www.prostir.ua/?news=etnohrafiya-etnolohiia-nematerialna-kulturna-spadschyna (дата звернення: 07.10.2025).

Жерносєков Андрій

/ м. Київ /

СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКА ЯК УСТАНОВА НАДАННЯ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ОТГ

Перші роки Незалежності припали на період економічного занепаду та відтоку молодого населення з села. Не оминув регрес і мережу бібліотек, серед яких найбільш постраждали саме сільські установи. Масовий витік людей з сіл, низьке фінансування та зарплатня співробітників лише посилили важке становище сільських бібліотек у часи змін. До початку 2010-х років значна частина установ продовжувала функціонувати за залишковим принципом, що зводило їхню діяльність до підтримки фондів, які часто були застарілими і проведення мінімальних культурних заходів. Ця інерція та відсутність системних управлінських змін на місцевому рівні законсервували кризовий стан, роблячи будь-які локальні спроби оновлення малоефективними, оскільки попередня організаційна мета не ставила перед собою рентабельність та гнучкість як завдання. Таким чином, за перші двадцять років Незалежності загальна кількість публічних бібліотек скоротилася на тисячі одиниць, а значна частина сільських населених пунктів залишилась зовсім без бібліотечного обслуговування. [2, 3]. У цій роботі розглядається процес функціональної трансформації сільських бібліотек та їхня роль як ключових установ, що надають цифрові послуги населенню на сьогодення.

Весь цей час бібліотеки функціонували за залишковим принципом, що зводило їхню діяльність до підтримки застарілих фондів і проведення мінімальних культурних заходів. Заклади залишались переважно

"книгозбірнями", оскільки велика кількість неефективних установ на додачу до недостатнього фінансування не дозволило їм швидко інтегруватись в нові суспільні процеси.

Шанс змінити статус-кво з'явився у 2014 році, з початком реформи децентралізації, та активним формуванням Об'єднаних Територіальних Громад (ОТГ). Метою реформи децентралізації був розвиток місцевого самоврядування та розширення переліку повноважень місцевих громад, що в свою чергу на папері передбачало консолідацію бюджетних ресурсів та підвищення фінансової самодостатності на місцях, в результаті, усі установи культури, включно з бібліотеками, перейшли на баланс місцевих рад. Цей механізм спрямований на підвищення ефективності використання публічних коштів шляхом прямої відповідальності органів ОТГ за місцеву соціально-культурну інфраструктуру. У нових умовах, тепер для того щоб отримати фінансування від місцевої громади, установа повинна була довести свою економічну життєздатність а також проявити соціальну активність організовуючи заходи для населення.

Таким чином, для збереження фінансування сільські бібліотеки були вимушені переорієнтувати свою місію, перетворившись на гнучкі установи, які зацікавлені у наданні послуг відвідувачам, в тому числі серед нових інновацій, ключовою стало надання цифрових послуг. [1] Проте перед сільськими бібліотеками стояла ще одна проблема, яка витікала з браку фінансування і яка прямо спричинила необхідність технічного оновлення. Щоб стати сучасною установою, бібліотеці було важливо подолати два ключові бар'єри: брак сучасної комп'ютерної техніки та відсутність якісного доступу до мережі Інтернет.

Отож, ця проблема потребувала оновлення або навіть формування технічної бази бібліотек з самого початку, оскільки більшість установ входила в період децентралізації, маючи застарілий або зовсім відсутній парк комп'ютерної техніки.[4]. Частковим рішенням стало широке залучення проєктної діяльності та активного пошуку нових партнерських зв'язків.

Бібліотеки ОТГ активно долучалися до державних та міжнародних програм, найвідоміша з яких - "Бібліоміст" та програм Міністерства цифрової трансформації. Саме завдяки цим проєктам більшість сільських бібліотек змогли отримати сучасні комп'ютери, багатофункціональні пристрої (БФП), а головне – багато де налагодили стабільний доступ до високошвидкісного Інтернету [4]. Ці проєкти хоча б на базовому рівні оснастили сільські бібліотеки та перетворили їх з найменш оснащених установ на ключові інформаційні вузли локальних громад, де зосереджуються необхідні цифрові ресурси, що часто були недоступні для окремих мешканців через їхню високу вартість або погане покриття в сільській місцевості.

Тут варто також згадати про відносно нову в Україні інновацію, яка покликана надавати різний перелік бібліотечних послуг та проводити навчання цифрової грамотності безпосередньо у тих селах, які втратили свої стаціонарні бібліотечні філії внаслідок оптимізацій. Назва цієї інновації - бібліобуси та пересувні бібліотечні пункти, їх використання є прямим наслідком реформи децентралізації, оскільки вони виступають компенсаційним механізмом після закриття багатьох стаціонарних філій, утримання яких стало економічно недоцільним для ОТГ.. Ці мобільні установи, оснащені Wi-Fi, комп'ютерами та базовим друкарським обладнанням, функціонують як пересувні цифрові "хаби". Вони дозволяють отримати доступ як до книг, так і до цифрових послуг, насамперед, для маломобільних груп населення та мешканців найбільш віддалених населених пунктів.

Важливо зазначити, що технічне оновлення не було самоціллю, а радше необхідною умовою, без якої було б важко реалізувати нову соціальну місію. Середньостатистична сільська бібліотека тепер отримала можливість забезпечувати рівний доступ громадян до інформаційних технологій, що прямо допомогло подоланню так званого цифрового розриву між містом і селом. Нарешті, у результаті корисних реформ було закладено фундамент для надання послуг для комплексних потреб користувачів. Цифрові послуги можна поділити

на дві організаційні форми, кожна з яких орієнтована на різні категорії користувачів: самообслуговування (використання відвідувачами доступу до Інтернету та комп'ютерів для самостійної роботи); асистований сервіс (надання консультаційної та практичної допомоги бібліотекарями, які виступають у ролі цифрових посередників) [5].

Найбільш важливими та соціально значущими для місцевих громад є чотири наступні категорії послуг:

Табл.1

Послуги електронного урядування (E-Gov)	Наразі з-за відсутності інших можливостей бібліотеки можуть функціонувати як точками доступу до державних онлайн-послуг, зокрема, порталу "ДІЯ". Бібліотекарі можуть допомогти мешканцям із реєстрацією, отриманням електронних витягів, поданням декларацій та оформленням субсидій, що є критично важливим для осіб, які не мають комп'ютерів або не володіють необхідними цифровими навичками [4].
Цифрова грамотність та освіта	Основний напрямок, що дозволяє бібліотеці виконувати функцію "Хабу" цифрової освіти [3]. Проводяться регулярні курси та індивідуальні консультації, націлені на подолання цифрового виключення, навчання безпеці в Інтернеті та використання базових офісних програм, що підвищує конкурентоспроможність громадян на ринку праці.
Дистанційні інформаційні послуги	Бібліотеки забезпечують можливість доступу до різноманітних електронних баз даних та здійснюють електронну міжбібліотечну доставку документів (МБА), розширюючи доступ до наукових та освітніх ресурсів, незалежно від обмеженості місцевого фонду.
Соціально-комунікаційні послуги	Це надання доступу та допомоги у використанні засобів відеозв'язку (Zoom, Skype) для комунікації з родичами, які перебувають у міграції чи інших регіонах, а також для участі у віддалених консультаціях (медичних, юридичних). Це підкреслює соціальну роль бібліотеки у підтримці зв'язків та зменшенні ізоляції [4, 5].

Незважаючи на доволі суттєві успіхи у технічному оснащенні, сталість трансформації сільських бібліотек стикається з кадровими проблемами. На сьогодення серйозною загрозою для бібліотек більшості типів залишається кадрове виснаження та особливо проблеми з залученням та утриманням молодих фахівців, які є життєво необхідними для ефективної роботи та подальшого розвитку такої установи як бібліотека.

Проблема має системний характер і має наступні причини:

- Низький рівень оплати праці: заробітна плата у сфері культури в сільській

місцевості часто залишається непривабливою та неконкурентною порівняно з іншими секторами, що в свою чергу відлякує потенційних працівників бібліотечної сфери.

- Відсутність кар'єрних перспектив: у невеликих ОТГ обмежені можливості для вертикального росту та професійного розвитку, це демотивує амбітну молодь.
- Високі вимоги до кваліфікації: бібліотекар-початківець сьогодні має бути не лише фахівцем з бібліотечної справи, а й володіти навичками медіа, цифрової грамотності та знанням державних електронних сервісів. Однак ці підвищені вимоги не завжди відображаються у відповідному рівні оплати [5].

Без молодих випускників, здатних управляти сучасними інформаційними ресурсами, впроваджувати нові послуги та навчати громаду користуванню цифровими технологіями, бібліотеки ризикують зупинитись у своєму розвитку. Для забезпечення сталості реформи необхідно запровадження державних або регіональних програм стимулювання, які будуть включати підвищену оплату праці для молодих працівників, які працюють у сільській місцевості, програми житлового забезпечення або можливості безперервної професійної перекваліфікації. Лише системна підтримка оновлення кадрів може гарантувати, що бібліотеки не повернуться до стану "застарілих книгозбірень" через брак кваліфікованого персоналу [4, 6].

Підводячи підсумки ми можемо сказати, що завдячуючи загалом успішній реформі децентралізації, трансформація сільських бібліотек України показала певний результат пристосування до сучасних реалій. Бібліотеки поступово змінюють свою роль - із звичайних книгозбірень перетворюються на активні центри цифрових послуг, що доводить їхню соціальну значущість для громади. Хоча й далеко не кожна установа показала свою ефективність після реформи, й велика кількість з них була приречена на ліквідацію, ті бібліотеки, яким вдалось адаптуватись до нових викликів сьогодні демонструють приклад того, як навіть

у невеликих громадах можна створити простір для розвитку, освіти та спілкування навіть у часи випробувань. Завдяки участі у грантових програмах, підтримці місцевої влади та власній ініціативності бібліотекарів, вони стали осередками культурної активності. Однак їх подальший розвиток потребує подальшого стабільного фінансування як на місцевому, так і на державному рівнях та оновлення кадрового ресурсу, оскільки без фахівців, здатних поєднувати бібліотечні й інформаційні компетенції, реформа ризикує втратити досягнуті результати. Тому держава не має забувати про сільські бібліотеки, оскільки вони в своєму роді приклад адаптації до складних часів.

Література

1. Реформування системи публічних бібліотек України в контексті децентралізації // hromady.org. URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2019/08/Bibliotek-A5-4mm-prew.pdf.

2. Концепція розвитку бібліотечної справи України // lib.if.ua. URL: https://lib.if.ua/prof/?p=718.

3. В Україні зникли вже сотні бібліотек. Що відбувається та чи можна цьому зарадити? // hmarochos.kiev.ua. URL: https://hmarochos.kiev.ua/2022/02/18/v-ukrayini-znykly-vzhe-sotni-bibliotek-shho-vidbuvayetsya-ta-chy-mozhna-czomu-zaradyty/.

4. Організація мережі публічних бібліотек ОТГ та складові їх діяльності // library.ck.ua. URL: http://www.library.ck.ua/files/2019/05/131652.pdf

5. Бібліотеки – Хаби цифрової освіти. Практичний посібник / О. Бруй, Т. Козицька, Г. Мацієвська та ін. ; ВГО Українська бібліотечна асоціація ; заг. ред. Я. Сошинської. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2023. 116 с. URL: https://ela.kpi.ua/items/d990e863-116d-4907-88cc-c98d5f00b159

6. Шевченко С. В. Проблеми кадрового забезпечення та професійної мотивації працівників публічних бібліотек в умовах децентралізації. // Вісник Книжкової палати. 2021. № 3. С. 45–51.

Гончар Олег

/ м. Львів /

ВІД ШРИФТУ ДО СПІЛЬНОТИ: ГАЗЕТА «CZCIONKA» І СТАНОВЛЕННЯ ТОВАРИСТВА ВЗАЄМОПОМОЧІ ДРУКАРІВ ЛЬВОВА

Метою дослідження є аналіз матеріалів газети «Czcionka» як історичного джерела для вивчення процесу становлення та розвитку Товариства взаємопомочі працівників друкарень у Львові в середині XIX ст., а також з'ясування ролі цього часопису у висвітленні соціально-професійного руху львівських друкарів.

Об'єктом дослідження є діяльність Товариства взаємопомочі працівників друкарень у Львові як прояв соціально-професійної самоорганізації робітників друкарської справи в середині XIX століття.

Предметом дослідження є газета «Czcionka» як джерело для вивчення становлення, розвитку та ідейно-організаційних засад Товариства взаємопомочі друкарів Львова.

У XIX ст. почали виникати друкарські товариства, які створювалися з метою захисту прав друкарів, підтримки їхнього професійного розвитку та поліпшення соціального становища. Вони сприяли самоорганізації працівників друкарської справи, надавали взаємодопомогу у разі хвороби чи безробіття, а також виступали осередками поширення просвітницьких ідей та культурного поступу. Такі товариства відігравали важливу роль у формуванні громадянського суспільства та пробудженні національної свідомості [1, с.1419-1424; 2, с.115-120; 3, с.32-40]. Тому не дивно, що більша частина матеріалів часопису прямо чи опосередковано торкалася діяльності таких товариств.

У випуску №6 від 19 червня 1875 р. зазначалося, що "ще на початку цього століття друкарні у Львові затруднювали відносно малу кількість працівників",

але навіть “це щупле гроно відчувало потребу взаємної підтримки у випадках хвороби тощо”. Саме тоді з’явилися “перші добровільні складки, які хоч і були щирими і зичливими, все ж залишалися лише складками”. “Отож у 1817 р. працівники друкарень Юзефа Піллєра і Юзефа Шнайдера утворили Товариство з метою обов’язкової взаємопідтримки в часі хвороби”. У 1829 р. з фондів цього Товариства почали виплачувати “подорожнє” (пол. – “wikt”) як часткову компенсацію за переїзд із старого до нового місця праці. У 1831–1857 рр. Товариство ще й займалося організацією і видатками на похорон померлого колеги [4, с.1], що нагадує середньовічну солідарність членів цеху чи братства у цьому питанні.

Коли ж у 1831 р. у Львові заклали Першу Урядову друкарню, при ній виникло подібне Товариство Взаємопомочі, але “з більш корисними умовами”. З 1850 р. там почали виплачувати допомогу вдовам друкарів. Однак, як тільки но фонди наповнилися більш менш коштами, спалахнула епідемія холери (1855 р.), яка ті всі фонди поглинула. Саме відтоді зрозуміли потребу подвоєння внесків від щотижневого заробітку на користь Товариств Взаємопомочі [4, с.1].

Оскільки такі товариства виникали при кожній друкарні, “на що уряд нерадо споглядав”, і в силу малої кількості персоналу там були неефективними, почали робитися спроби до їх об’єднання. Першу таку спробу намагалися приурочити до 400-літнього ювілею винайдення Йоганном Гутенбергом друкарського верстата (1440 р.) – по всій Європі святкові заходи планувалися на 24 червня 1840 р. Однак на запит львівських товариств про дозвіл на таке 20 червня несподівано прийшла відмова з Дирекції поліції Львова. У 1848 р. уряд здійснив спробу силоміць об’єднати всі Каси Взаємопомочі при друкарнях у одну, але з того нічого не вийшло, бо рівень організації та фінансового наповнення таких кас був різним. Коли ж влада згодом зрозуміла свою помилку, бо контролювати діяльність одного великого товариства легше, ніж десятка менших товариств, був виданий рескрипт від 26 листопада 1852 р., який вже зобов’язував всі існуючі у Львові товариства об’єднатися, інакше вони

будуть ліквідовані [4, с.1].

Зрештою "8 грудня 1856 р. було прийнято Ухвалу про об'єднання всіх львівських товариств в одне тіло", яке тоді налічувало 83 члени і мало у фонді 803 злотих 60 центів готівкою [4, с.1]. Хоча свою діяльність Товариство формально розпочало 1 січня 1857 р., лише 2 жовтня 1860 р. Галицьке Намісництво затвердило його Статут (Рескрипт L. 20.620) [4, с.1]. У початковій редакції Статуту не було мінімального чи максимального вікового цензу для членів Товариства. Однак, згодом поправкою до статуту (від 1 вересня 1875 р.) встановлювався мінімальний вік – 20 років [5, с.2].

Зокрема § 22 цього Статуту передбачав "за вчинки в офісі і публічних місцях, які б Товариству шкодили, покарання квотою у 2 злотих", а у § 23 (підпункт 4 d) йшлося про можливість виключення з Товариства когось із його членів, якщо той "через погану поведінку заслуговував на всезагальний осуд, чи якщо втратив повагу до колег" [6, с.1].

4 липня 1858 р. було утворено "Фонд для вдів і сиріт" з числа сімей ТВПДЛ, у який тоді було передано 589 злотих 90 центів [7, с.1; 8, с.1-2]. З 8 липня 1860 р. навіть неодруженим чоловікам дозволили брати участь й користати з фондів Товариства [8, с.2], хоча, наприклад, до "Фонду вдів і сиріт" вони у своєму теперішньому статусі здавалося б не мали жодного відношення. Станом на 1861-й рік організація налічувала 91 особу (для порівняння у 1875 р. – 140 членів). Тоді ж було підвищено на 5 центів суму внеску з тижневої зарплатні (з 15-ти до 20-ти) [8, с.2].

16 липня 1865 р. суму тижневого внеску підняли ще на 2 центи, а за вступ до ТВПДЛ встановили квоту – 10 злотих. Тоді ж було ухвалено рішення про можливість надалі залишатися членами Товариства для осіб, котрі виїхали зі Львова, але за умови, що на той момент вони вже 6 років були членами Товариства і їм виповнилося 40 років. Вони мали право користуватися фондами структури у разі скрути для підтримки своїх родин та для похорону. Станом на 1866-й рік у загальному фонді організації було 9343 злотих 93 центи [8, с.2].

Внесок для неодружених становив 22 центи з тижневої зарплатні, а для жонатих – 26 центів [8, с.2]. Поправкою до Статуту (1870 р.) кожен новий член товариства вже мав платити вступний внесок у розмірі 20 злотих [9, с.1].

Коли Товариство "власним крівним грошем" зрештою дійшло до накопиченої суми 12 тис. злотих, у серпні 1871 р. було внесено зміни до Статуту товариства, зокрема § 8. Згідно з цим фондами для інвалідів, вдів і сиріт товариства могли користуватися його члени з Галичини, Великого Князівства Краківського та Буковини. Зокрема, зазначалося, що станом на початок 1872 р. товариство в стані виплачувати допомогу (окрім хворих) 3 інвалідам і 10 вдовам [10, с.1].

Також у першому випуску редакція вважала за необхідне висвітлити важливу подію з життя своїх колег у Відні. Там 10 грудня 1871 р. відбулося злиття двох друкарських Товариств – "Взаємної помочі" та "Поступового". Учасників цієї події вітали телеграмами колеги з Граца, Праги, Будапешта, Любляни та Берліна [10, с.1].

У випуску №15 за 17 липня 1872 р. зазначалося, що процес об'єднання окремих товариств при друкарнях в єдине ТВПДЛ був важким. "Думка про створення "Поступового товариства" чи 'Товариства ощадності" також сприймалася паралізовано і байдуже". "Відбулося це лише зусиллями людей, які посвятили себе цьому і не вагалися від початку" [11, с.2].

Газета «Czcionka» є цінним джерелом для дослідження історії формування професійного руху друкарів у Львові та становлення їхніх організацій взаємодопомоги в середині XIX століття. На сторінках часопису відображено не лише хронологію створення Товариства взаємопомочі працівників друкарень Львова (ТВПДЛ), а й соціально-культурний контекст, у якому цей процес відбувався.

Матеріали газети дозволяють відтворити ключові етапи становлення Товариства — від перших добровільних кас підтримки у 1810–1830-х роках до об'єднання розрізнених осередків у спільну структуру 1856 р. та подальшої правової легалізації у 1860 р. «Czcionka» фіксує еволюцію внутрішніх правил, фінансових механізмів і соціальних функцій Товариства, що поступово розширювало спектр допомоги своїм членам, вдівцям і сиротам.

Важливим є й те, що публікації часопису відображають зародження серед львівських друкарів почуття професійної солідарності, моральної відповідальності та взаємопідтримки, що виводило їхню діяльність за межі вузько цехової традиції й наближало до формування елементів громадянського суспільства.

Таким чином, «Czcionka» не лише документує історію Товариства взаємопомочі друкарів Львова, а й виступає як активний учасник процесу його ідейного оформлення. Газета стала засобом самоідентифікації професійної спільноти друкарів, виразником їхніх соціальних прагнень і свідченням трансформації друкарської справи Галичини з ремісничого цеху у свідому соціальну спільноту.

Література

1. Берест І. Р. Законодавча база формування та розвитку профспілкового руху у Східній Галичині другої половини XIX – початку XX ст. // Народознавчі зошити, № 6 (2017), с. 1419–1424.
2. Берест І. Р. Страйкова боротьба з участю профспілок у Східній Галичині у другої половини XIX – початку XX ст. // Грані (2017), Том 20, № 10, с. 115–120.
3. Берест І. Р. Діяльність та реорганізація львівських профспілок “Стоваришування взаємної допомоги членів друкарської справи“ та “Товариства поступового“ в середині XIX століття // Сумський історико-архівний журнал, № 29 (2017), с. 32–40.
4. Czcionka. 19 czerwca 1875. R. IV. №6. – S. 1.
5. Czcionka. 11 września 1875. R. IV. №18. – S. 2.
6. Czcionka. 21 sierpnia 1875. R. IV. №15. – S. 1.
7. Czcionka. 1 stycznia 1872. R. I. №1. – S. 1;
8. Czcionka. 19 czerwca 1875. R. IV. №6. – S. 1-2.
9. Czcionka. 29 sierpnia 1874. R. III. № 16. – S. 1.
10. Czcionka. 1 stycznia 1872. R. I. №1. – S. 1.
11. Czcionka. 17 lipca 1872. R. I. №15. – S. 2.

Головченко Марія

/ м. Київ /

ДОКУМЕНТ ЯК НОСІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: СУЧАСНИЙ ВИМІР І КЛАСИЧНІ ПІДХОДИ

Відповідно до нормативно-правового та наукового визначення, зокрема, у Законі України «Про інформацію» та ДСТУ 4163:2020 [2], документ розглядається як багатовимірне явище, що поєднує у собі матеріальний носій, інформаційний зміст та соціально-комунікативну функцію [1]. Він виникає не лише як результат людської діяльності, але й як засіб її фіксації, упорядкування і передачі наступним поколінням. У класичних підходах документ завжди розуміється як засіб збереження знань, що увібрав досвід, події та ідеї у певній системі знаків. Водночас, у сучасному вимірі документ набуває нових форм, виходячи за межі традиційного паперового чи матеріального носія. На сьогодні ми спостерігаємо розширення поняття документа на цифрові, аудіовізуальні, мультимедійні об'єкти, які також виконують функції фіксації й збереження інформації.

Тобто, документ еволюціонує разом із суспільством, пристосовуючись до викликів, потреб та можливостей. Особливої ваги документ набуває як носій соціальної пам'яті. Соціальна пам'ять – це здатність суспільства зберігати, передавати й відтворювати знання про своє минуле. Забезпечуючи тяглість історичного процесу, вона формує ідентичність і є запорукою культурної спадщини. Документ у цьому контексті постає ключовим інструментом, адже саме він надійно фіксує факти, події, думки та духовні надбання. На відміну від індивідуальної пам'яті, соціальна потребує матеріальних носіїв, що гарантують її стабільність та тривалість. Документ забезпечує цю функцію завдяки своїй структурованості, відтворюваності й здатності зберігати інформацію у часовій перспективі.

Класичні підходи розглядали документ як засіб консервації знань, своєрідний «сховок» досвіду, покликаний передавати його від покоління до покоління. Саме завдяки документам людство отримало можливість відтворювати події минулого, відновлювати історичну правду та осмислювати культурні процеси. У сучасному вимірі роль документа як носія соціальної пам'яті набуває ще більшої актуальності. Цифровізація створює нові умови для фіксації та поширення інформації, але водночас ставить перед дослідниками питання автентичності, довготривалого збереження та надійності джерел. Соціальна пам'ять, закарбована в електронному форматі, залежить від технічних стандартів, систем архівації та інфраструктури збереження даних.

У такому випадку, сучасний документ стає не лише відображенням інформації, а й технологічним продуктом, що потребує комплексного підходу до організації його зберігання та використання [3]. Поєднання класичних і сучасних підходів дозволяє розглядати документ як універсальний інструмент підтримки соціальної пам'яті. З одного боку, він залишається носієм культурних і духовних цінностей, засобом історичного пізнання і символом тяглості традицій. З іншого – він перетворюється на динамічний об'єкт інформаційної інфраструктури, що забезпечує швидкий доступ, багатоканальність поширення та інтеграцію в глобальний інформаційний простір. Документ як носій соціальної пам'яті є невід'ємним елементом розвитку суспільства. Він поєднує в собі минуле, сучасне і майбутнє, стаючи єднальною ланкою між поколіннями. Саме завдяки документам ми можемо відновити історичну спадщину, зберегти культурні коди й забезпечити їхню трансляцію у прийдешнє. Тому дослідження цього феномена у класичному та сучасному вимірах має надзвичайне значення для інформаційної науки, документознавства й гуманітарної науки загалом.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну стало надзвичайним викликом не лише для держави та суспільства, але й для сфери збереження документальної спадщини. В умовах повномасштабної війни документ як носій соціальної пам'яті перебуває під прямою загрозою фізичного

знищення. Обстріли, пожежі, руйнування культурних установ і архівів призводять до непоправних втрат для національної пам'яті. Кожна втрата фонду чи окремого документа означає розрив у тяглості історичного процесу та втрачену можливість для наступних поколінь осмислювати своє минуле. Саме тому в умовах війни першочергового значення набуває процес оцифрування архівних матеріалів та стародруків. Цифрова форма дозволяє створити додатковий рівень захисту для унікальних і неповторних джерел, які неможливо відновити після фізичного знищення. Оцифрування не лише зберігає інформаційний зміст документа, але й відкриває доступ до нього для широкої аудиторії дослідників і громадськості [3]. Це формує новий вимір соціальної пам'яті – глобально доступної та менш залежної від територіальних обмежень.

Особливо гострою є проблема збереження організаційно-розпорядчої документації, яка відображає функціонування державних і місцевих органів влади, підприємств, громадських організацій. У час війни такі документи є важливим свідченням діяльності інституцій, прийнятих рішень і механізмів управління суспільством у кризових умовах. Вони становлять основу для формування об'єктивної історичної пам'яті про спротив, героїзм та процеси державотворення. Їхня втрата означала б серйозне викривлення майбутньої історичної реконструкції. Не менш важливим є питання цифрової безпеки. Переведення документів у електронний формат вимагає надійних систем архівації, резервного збереження та захисту від кібератак. Адже у сучасних умовах загрози мають не лише фізичний, а й інформаційний вимір. Ворог прагне знищити не тільки культурні артефакти, а й цифрові ресурси, які фіксують правду про війну та злочини проти людяності.

Варто зазначити, що процес оцифрування є також потужним інструментом міжнародної комунікації. Оцифровані документи можуть бути розміщені у світових базах даних, бібліотеках, наукових платформах, забезпечуючи глобальну присутність української культурної спадщини та історичного досвіду. Це сприяє формуванню позитивного іміджу країни, а також

зміцнює її інформаційний суверенітет.

Сучасні виклики демонструють, що без системного підходу до цифрової трансформації документознавчої сфери збереження соціальної пам'яті є неможливим. Необхідно об'єднувати зусилля державних інституцій, наукових установ, бібліотек, архівів і громадських ініціатив для створення масштабних програм з оцифрування. Важливо забезпечити стандартизацію процесів, уніфікацію форматів і розробку єдиної політики довготривалого збереження цифрових документів. Таким чином, документ у воєнний час постає не лише свідком історії, але й символом опору, доказом злочинів та джерелом відновлення правди. Його збереження вимагає нових підходів, заснованих на інтеграції класичних архівних практик і сучасних цифрових технологій. Тільки так можна гарантувати, що соціальна пам'ять українського народу буде надійно захищена від втрат, фальсифікацій і забуття.

Отже, документ як носій соціальної пам'яті в умовах війни стає важливим чинником національної безпеки, адже саме він фіксує не лише минуле, а й теперішнє, творячи підґрунтя для майбутнього.

Література

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII, чинний, поточна редакція — редакція від 14.06.2025, підстава - 4240-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text (дата звернення: 27.09.2025).

2. ДСТУ 4163:2020. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. URL: https://buhgalter.com.ua/upload/news/2021/9/DSTU_4163.pdf (дата звернення: 29.09.2025).

3. Що таке цифрові документи та їхні копії? URL: https://diia.gov.ua/faq/24 (дата звернення: 28.09.2025).

Безуса Катерина
/ м. Київ /

РОЛЬ БІБЛІОТЕК У РОЗВИТКУ ГРОМАД В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сьогодні бібліотеки займають важливе місце у формуванні громадянського суспільства, адже вони сміливо приймають зміни і ставлять перед собою амбітні цілі, стаючи рушійною силою розвитку громади. У сучасній Україні бібліотечні простори вже давно вийшли за рамки традиційного уявлення про «книгосховища», перетворившись на багатофункціональні хаби, що функціонують навіть у прифронтових чи постраждалих регіонах [7, с. 116]. В умовах воєнного стану, децентралізації та цифрових змін значення бібліотек для громад зростає, адже вони не тільки забезпечують доступ до знань, а й стають центрами психологічної підтримки, волонтерської діяльності та збереження культурної ідентичності.

З 2022 року незмінні завдання, передбачені Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», зазнали значної трансформації [3]. Серед них: задоволення інформаційних, освітніх, науково-дослідних та культурних потреб користувачів. Однак роль бібліотек лише посилюється. Їхній внесок виходить за межі базових функцій, адже вони стають справжніми комунікаційними центрами громади [4].

Бібліотека як комунікаційний простір об'єднує людей різного віку, професій та соціальних груп, сприяючи діалогу, взаємодопомозі та обміну знаннями. Цікавою перспективою розвитку може стати досвід наукової бібліотеки Маріупольського державного університету. Вже 30 вересня 2025 року студенти-магістранти спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» ініціювали захід, присвячений «бібліотерапії» – методу лікування через слово, читання та обговорення літератури. Заохочення подібних ініціатив на постійній основі могло б включити до участі внутрішньо переміщених осіб,

учасників бойових дій і родини військовослужбовців. Спільні книжкові зустрічі, дискусії про літературні твори та невимушена комунікація можуть стати потужними інструментами психологічної реабілітації та об'єднання громад [1].

З початку повномасштабного вторгнення в Україну бібліотеки активно долучилися до волонтерських ініціатив і перетворилися на важливі центри допомоги. Однією з таких ініціатив став проєкт «Libraries Without Borders» у 2023 році, який представив мобільні «pop-up» бібліотеки (Ideas Box) у Львові, Дрогобичі, Вінниці, Бучі й Дніпрі. Ці мобільні пункти забезпечують внутрішньо переміщених осіб доступом до освітніх та культурних матеріалів, допомагаючи їм адаптуватися та відновлювати життя в регіонах, що постраждали від війни [8]. Іншим прикладом є ініціатива Української бібліотечної асоціації Looking to Libraries for Resilience. У рамках цього проєкту бібліотеки забезпечували безкоштовний доступ до інтернету, копіювальних послуг, працювали як пункти евакуації, організовували волонтерську допомогу й надавали необхідні речі постраждалим від бойових дій [6].

Збереження культурної ідентичності – одна з ключових ролей бібліотек у громадах. Так, завдяки ініціативі «Бібліотека українського воїна» вдалося зібрати понад 5293 книги для бібліотек військових частин ЗСУ. До колекції увійшли видання з історії, культури України та твори про історію Збройних Сил України [5]. Ще одним значущим прикладом діяльності став клуб україномовного спілкування, заснований у 2023 році на базі Державної бібліотеки України для юнацтва. Цей проєкт об'єднав місцевих жителів та людей, які були змушені покинути свої домівки в Маріуполі, Луганську та Харкові. В теплій та дружній атмосфері учасники мали змогу вдосконалювати свої знання української мови, що не лише допомагало зберігати їх мовну ідентичність, але й сприяло налагодженню взаєморозуміння та культурного діалогу [2].

Таким чином, роль бібліотек у сучасному житті українських громад зазнала відчутних змін, набуваючи нових форм у відповідь на виклики часу.

Вони перестали бути лише місцями зберігання знань і перетворились на важливі центри комунікації, освіти, психологічної підтримки та волонтерської діяльності. Завдяки своїй відкритості, вміння швидко адаптуватися та оперативно реагувати на потреби суспільства, бібліотеки стають осередками соціальної згуртованості, духовної стійкості і відновлення довіри в громадах. Їхня робота сприяє не лише інтелектуальному розвитку, а й зміцненню громадянської свідомості, збереженню національної ідентичності та культурної спадщини українського народу. Саме у цьому полягає їхня ключова місія – бути простором, де слово, знання та спільнота разом формують майбутнє країни.

Література

1. Бібліотерапія як інструмент підтримки УБД, ВПО і студентів: від читання до підтримки громад. *Маріупольський державний університет.* URL: https://www.instagram.com/p/DPHGUusjJ8j/?igsh=N2JkbDZyd3V1azJn (дата звернення: 09.10.2025).

2. Досвід роботи розмовного клубу «Говоримо українською». *Державна бібліотека України для юнацтва.* URL: http://4uth.gov.ua/dosvid-roboty-rozmovnogo-klubu- govorymo-ukrayinskoyu/ (дата звернення: 08.10.2025).

3. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР. Дата оновлення: 28 серпня 2025 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 08.10.2025).

4. Сучасна бібліотека – ресурс для розвитку громади. *Громадська мережа публічного права та адміністрації UPLAN.* URL: https://uplan.org.ua/analytics/suchasna- biblioteka-resurs-dlia-rozvytku-hromady/ (дата звернення: 09.10.2025).

5. У 2024 році у межах Всеукраїнської акції «Бібліотека українського воїна» зібрано понад 5 тисяч книг. *Міністерство культури та стратегічних комунікацій України (МКСК).* URL:https://mcsc.gov.ua/news/u-2024-roczi-u-mezhah-

vseukrayinskoyi-akcziyi- bibliotekaukrayinskogo-voyina-zibrano-ponad-5-tysyach-knyg/?utm_source (дата звернення: 08.10.2025).

6. Looking to Libraries for Resilience: stories of support in Ukraine and beyond. *IFLA*. URL: https://www.ifla.org/news/looking-to-libraries-for-resilience-stories-of-support-in-ukraine-and-beyond/ (дата звернення: 08.10.2025).

7. Kolesnykova T. Year of sustainability, openness, and new roles: *A Ukrainian university library in wartime.* URL: http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.14 (дата звернення: 09.10.2025).

8. Ukraine: Libraries as a Refuge. *Libraries Without Borders.* URL: https://www.librarieswithoutborders.org/2023/03/08/ukraine-libraries-as-a-refuge/utm _source (дата звернення: 09.10.2025).

Молчанов Едуард

/ м. Київ /

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ СТУДЕНТІВ-ВПО: ПРІОРИТЕЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНИХ СЕРВІСІВ

Повномасштабне вторгнення Росії призвело до безпрецедентного внутрішнього переміщення в Україні: станом на кінець 2023 року Міністерством соціальної політики зареєстровано близько 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО), з яких значна частина – молодь та студенти. Для них зміна міста, університету й соціального оточення поєднується з навчальним навантаженням, фінансовою та психологічною нестабільністю. В таких умовах академічні та публічні бібліотеки виступають інфраструктурою інформаційної стійкості, простором безпеки й підтримки. Однак ресурси бібліотек обмежені, тому виникає потреба чітко окреслити та пріоритезувати сервіси, які в першу чергу відповідають на інформаційні запити студентів-ВПО.

У сучасній науковій літературі інформаційні потреби користувачів описують через моделі інформаційної поведінки, зокрема узагальнені підходи Д. Кейза та Л. Ґівен до аналізу інформаційної поведінки різних груп користувачів, де акцент робиться на контексті, мотивації та бар'єрах доступу до інформації [1]. Дослідження інформаційної поведінки студентів та ролі академічних бібліотек (зокрема праці Д. Лацовича, Т. Шопової) показують, що молодь демонструє сталу орієнтацію на швидкі веб-ресурси, але водночас критично залежить від підтримки бібліотекарів у відборі надійних джерел та розвитку цифрової компетентності [2; 3]. Окремий корпус робіт присвячено вразливим групам – біженцям та ВПО; у них підкреслено, що дефіцит достовірної інформації посилює вразливість, у тому числі в сфері охорони

здоров'я та доступу до сервісів [4]. На цьому тлі український контекст студентів-ВПО в академічних бібліотеках досліджено фрагментарно, що й зумовлює актуальність запропонованої теми.

Метою цього дослідження є спроба на основі теоретичних підходів до інформаційної поведінки користувачів та аналізу практик українських бібліотек окреслити ключові групи інформаційних потреб студентів-ВПО й запропонувати модель пріоритезації бібліотечних сервісів, орієнтовану на підвищення їхньої інформаційної стійкості.

Теоретичну основу становлять концепції інформаційної поведінки й інформаційних потреб (Д. Кейс, Т. Вілсон та ін.), а також емпіричні дослідження інформаційної поведінки студентів та ролі академічних бібліотек [1; 2]. Використано методи контент-аналізу наукових публікацій, порівняльно-аналітичний підхід до опису сервісів бібліотек, що працюють із ВПО, та узагальнення власних спостережень автора за комунікацією студентів-переселенців із бібліотекою Маріупольського державного університету, переміщеного до Києва.

Аналіз літератури та практики дозволяє виокремити щонайменше п'ять взаємопов'язаних блоків інформаційних потреб студентів-ВПО: 1) академічні потреби; 2) правові та соціальні потреби; 3) психоемоційні та культурно-ідентичні потреби; 4) інтеграційно-комунікативні потреби; 5) цифрові потреби та медіаграмотність.

Академічні потреби пов'язані з доступом до навчально-методичної літератури, електронних ресурсів, наукових статей, сервісів цитування та менеджменту джерел. Д. Лацович показує, що переважна частина студентів шукає інформацію насамперед для виконання навчальних завдань, поєднуючи використання електронних ресурсів бібліотеки з «швидким» пошуком в інтернеті [2]. Для студентів-ВПО академічні потреби доповнюються проблемами переходу до іншого університету, різними навчальними планами, зміною мови викладання тощо.

Правові та соціальні потреби обумовлюються тим, що студентам-переселенцям потрібна актуальна інформація про статус ВПО, стипендії, пільги, програми підтримки, можливості працевлаштування, житло, психологічну допомогу. Ці запити формально не належать до «традиційної» бібліотечної тематики, але в реальній практиці саме бібліотека нерідко стає першим пунктом звернення за консультацією.

В контексті психоемоційних та культурно-ідентичних потреб звернемося до досліджень, присвячених здоров'ю та добробуту ВПО, в яких наголошується, що відсутність інформації про доступні сервіси підтримки та можливості участі у житті громади погіршує психологічний стан і здоров'я внутрішньо переміщених осіб [4]. Для молоді важливими є «точки опори» – наративи, що дозволяють відновити відчуття нормальності, приналежності до своєї спільноти та міста, з якого довелося виїхати.

Інтеграційно-комунікативні потреби про те, що студентам-ВПО важливо швидко будувати соціальні зв'язки в новому місті й університеті, орієнтуватися в локальній інфраструктурі, розуміти культурні коди приймаючої громади. Інформація про студентські організації, волонтерські ініціативи, мовні клуби, заходи університету та міста стає ресурсом для інтеграції й зниження відчуття ізольованості.

За спостереженнями дослідників, рівень цифрових компетентностей студентів є нерівномірним: молодь активно користується гаджетами, але не завжди вміє працювати з науковими ресурсами, оцінювати надійність джерел, використовувати репозиторії відкритого доступу [3; 5]. Для студентів-переселенців до цього додаються проблеми нестабільного інтернет-з'єднання, відсутності власної техніки, залежності від мобільних пристроїв.

Спираючись на зазначені групи потреб, пропонується умовна трирівнева модель пріоритезації бібліотечних сервісів: базові, розвивальні та інноваційні. Такий поділ дозволяє співвіднести потенційний вплив сервісу на стійкість студентів-ВПО з ресурсами, необхідними для його реалізації.

До базових (критичних) сервісів належать ті, без яких подальша підтримка студентів-ВПО неможлива, зокрема, це: гарантований доступ до електронних ресурсів, довідково-консультаційна підтримка «одного вікна», базова інформаційна та академічна доброчесність.

Гарантований доступ до електронних ресурсів передбачає віддалений доступ до електронних каталогів, наукових баз даних, електронних підручників, а також стабільне Wi-Fi-покриття в бібліотеці. Моделі цифрової бібліотеки як центру формування цифрових компетентностей показують, що саме через роботу з електронними ресурсами студенти поступово переходять від «гугління» до системного використання наукової інформації [3].

Довідково-консультаційна підтримка «одного вікна» обумовлюється правом студентів-ВПО не витрачати години на пошук, хто саме в університеті відповідає за той чи інший сервіс. Бібліотека може виконувати роль навігатора: роз'яснювати, куди звернутися щодо стипендій, психологічної допомоги, юридичних консультацій, а також допомагати знайти перевірену інформацію онлайн.

Первинні тренінги з пошуку інформації, роботи з цитуванням, уникнення плагіату мають бути доступні у форматах, зручних для студентів-переселенців: короткі відео, міні-курси в системі дистанційного навчання, консультації в месенджерах.

Розвивальні сервіси є послугами, що підсилюють базовий рівень і сприяють інтеграції студентів-ВПО в академічну спільноту: 1) спеціалізовані тренінги з медіа- та інформаційної грамотності; 2) тематичні заходи з соціальної адаптації; 3) події, що підтримують культурну ідентичність.

Дослідження цифрових практик студентів показують, що молодь швидко адаптується до нових онлайн-інструментів, але потребує методичної підтримки для критичної оцінки інформації [2; 3]. Для ВПО це також питання безпеки – протидія дезінформації, розпізнавання ворожих наративів, грамотне споживання новин. Бібліотека може організовувати зустрічі з психологами,

юристами, представниками громадських організацій, які працюють із ВПО, створювати інформаційні добірки про можливості стипендій, грантів, волонтерства. Такі активності одночасно відповідають соціальним та психоемоційним потребам студентів. Виставки, кінопокази, читання, пов'язані з рідним містом чи регіоном студентів-переселенців, допомагають відновити відчуття належності й трансформувати досвід втрати на ресурс для самоусвідомлення.

Інноваційні сервіси пов'язані із довгостроковим розвитком бібліотеки як центру інформаційної стійкості університету: 1) персоналізовані цифрові сервіси; 2) співтворення сервісів із самими студентами-ВПО; 3) мережеві партнерства.

Персоналізовані цифрові сервіси передбачають використання чат-ботів, рекомендаційних систем у каталозі, персональних кабінетів користувача, де студент-ВПО відстежує взяті книги, онлайн-курси, тематичні добірки ресурсів з урахуванням його навчальної програми. Дослідження відкритої науки та користувацьких практик наголошують, що стійкі інновації формується в партнерстві бібліотек із користувачами [5]. Залучення студентів до фокус-груп, опитувань, спільного планування простору бібліотеки дозволяє уникнути формалізму і створювати сервіси, які реально використовуються. У співпраці з іншими університетськими та публічними бібліотеками, центрами підтримки ВПО, громадськими організаціями бібліотека може виступати вузлом мережі, що забезпечує обмін ресурсами (наприклад, між переміщеними закладами освіти з тимчасово окупованих територій) та спільні програми для студентів.

Інформаційні потреби студентів-ВПО виходять далеко за межі традиційного розуміння «навчальної» інформації. Вони поєднують освітній компонент із соціально-правовим, психоемоційним та інтеграційним вимірами. У ситуації війни й масового внутрішнього переміщення бібліотеки українських університетів стають інфраструктурою інформаційної стійкості, яка допомагає молоді не лише виконувати навчальні завдання, а й орієнтуватися в новій

реальності, зберігати ідентичність і планувати майбутнє.

Запропонована у статті трирівнева модель пріоритезації бібліотечних сервісів дозволяє структурувати роботу з студентами-ВПО відповідно до впливу сервісів на їхні інформаційні потреби та ресурсні можливості бібліотеки. Базові сервіси забезпечують мінімальний, але критичний рівень доступу до інформації; розвивальні сприяють інтеграції й самореалізації; інноваційні формують бібліотеку як активного актора мережевої взаємодії та відкритої науки. Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричне вивчення інформаційних потреб різних груп студентів-ВПО (за спеціальностями, віком, типом університету) та оцінку ефективності конкретних бібліотечних практик підтримки цієї категорії користувачів.

Література

1. Case D. O., Given L. M. *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior*. 4th ed. Bingley: Emerald, 2016. 507 p.

2. Lacović D. Students' information behaviour and the role of academic library. *Libellarium: journal for research in the field of information and related sciences*. 2015. Vol. 7, № 1. P. 119–139. DOI: 10.15291/libellarium.v7i1.202.

3. Shopova T. The University digital library as a center for increasing the digital competences of students. *EUREKA: Social and Humanities*. 2019. № 1. P. 59–70. DOI: 10.21303/2504-5571.2019.00828.

4. Ekezie W., Siebert P., Timmons S. et al. Exploring the influence of health management processes on health outcomes among internally displaced persons (IDPs). *Journal of Migration and Health*. 2022. Vol. 5. P. 100124. DOI: 10.1016/j.jmh.2022.100124.

5. Ярошенко Т., Сербін О., Ярошенко О. Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2022. Т. 5, № 2. С. 277–292. DOI: 10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132.

6. Number of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine from March 25, 2022 to December 31, 2023 (in millions). *Statista*. URL: https://www.statista.com/statistics/1377038/number-of-internally-displaced-persons-from-ukraine/ (дата звернення: 03.10.2025).

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ АГЕНЦІЙ, БІБЛІОТЕК, СЛУЖБ ДІЛОВОДСТВА ТА АРХІВІВ

Федотова Оксана

/ м. Київ /

ВИКОРИСТАННЯ КАНАЛІВ ІНФОРМАЦІЇ НА ЕТАПАХ ЗБОРУ ТА КОНСОЛІДАЦІЇ ДАНИХ

На початку XXI ст. посилюється роль інформації як стратегічного ресурсу, оскільки вона перетворюється на важливий фактор розвитку економіки та соціуму. Формування інформаційного суспільства, де виробництво, застосування й споживання інформаційних даних набувають пріоритетного значення, вимагає належного інформаційного забезпечення усіх сфер життя [9].

Основою розвитку інформаційного суспільства сьогодні стають канали інформації, які є засобом доступу до знань (дають змогу громадянам здобувати необхідні відомості для особистого та професійного зростання), формування громадської думки (чинять вплив на громадську позицію, інформують про останні події), сприяння ухваленню управлінських рішень (пропонують достовірну інформацію для прийняття виважених політичних, економічних та соціальних рішень на всіх рівнях), гарантування ефективності інноваційного розвитку (забезпечують обмін даними та стимулюють впровадження технологічних інновацій), налагодження глобальних зв'язків (відкривають, завдяки ефективній комунікації, доступ до світових інформаційних ресурсів).

Канали інформації є організаційною формою руху інформаційних даних та використовуються для збору, передачі, зберігання та відтворення інформації від джерела до приймача. Вони критично важливі для подальшої консолідації

даних, оскільки допомагають забезпечити інтеграцію та аналіз інформації з розрізнених джерел в єдиний, цілісний та несуперечливий інформаційний ресурс, тим самим перетворюючи сирі факти на цінні відомості для прийняття рішень.

У свою чергу консолідація інформації являє собою процес аналізу, синтезу та реструктуризації даних, що дозволяє шляхом їх зміни здобути максимально зручний для користувача формат споживання відомостей [8]. Він позначений ґрунтовністю з погляду на те, що допомагає подолати існуюче інформаційне перевантаження і надає доступ до знань у зручній формі. Цінною властивістю процесу консолідації також є здатність розмежовувати суттєве та другорядне, тим самим змінюючи початкові, неструктуровані дані, на корисну інформацію [10].

Ключовими аспектами консолідації можна вважати орієнтованість на споживача (передбачає створення інформації, що буде зрозуміла, цікава та потрібна кінцевому адресатові) та кооперацію (зумовлює необхідність налагодження співпраці між спеціалістами-практиками, які знають потреби замовників, та фахівцями з інформатики, що володіють навичками структурування й репрезентації інформаційних даних).

Загалом канали інформації відіграють важливу роль у ході передання повідомлень, забезпечуючи з'єднання джерела та отримувача інформації. Вони є основою комунікації в сучасному світі, починаючи від локальних мереж до глобального інтернету, і включають різноманітні фізичні та логічні шляхи для передачі відомостей.

Розрізняють як традиційні, так і сучасні канали, включаючи книги, веб-сайти, CRM-системи, звіти тощо. Кожен із них має свої особливості, переваги та недоліки. Залежно від поставлених цілей і задач, застосовуються різні види каналів. Усвідомлення специфіки окремого взятого каналу допомагає краще орієнтуватися в інформаційному потоці та обирати найбільш потрібні джерела.

На сучасному етапі використовуються такі канали задля розповсюдження

інформації,а саме: масові комунікації (для передання інформації для масової аудиторії за допомогою мас-медіа (теле/радіо, газетні видання, соціальні мережі, блоги); персональні способи комунікації (здійснення обміну повідомленнями між людьми за допомогою прямих каналів зв'язку, як от: електронне листування, індивідуальні зустрічі, наукові форуми тощо); поширення відомостей в Інтернет-мережі та різноманітних цифрових застосунках; дистрибуція (розподілення через інформаційні ресурси: бази даних установ, бібліотек, електронні репозиторії, де сконцентровані значні обсяги інформації для користувачів послуг); краудсорсинг (масштабне охоплення спільноти для вирішення різних питань шляхом залучення колективного інтелекту та потенційних можливостей аудиторії); партнерство (передача повідомлень через залучених від колективу осіб задля оперативного обміну знаннями) [3, с. 57].

Канали інформації відіграють важливу роль у забезпеченні потоку даних, необхідних для прийняття обґрунтованих рішень у різних сферах діяльності.

Загалом канали інформації характеризують такі ознаки:

1) доступність (засвідчує, наскільки легко можна отримати актуальні дані через певний канал, враховуючи рівень його відкритості);

2) швидкість передачі (вказує на те, як оперативно інформація може бути передана від джерела до одержувача);

3) надійність (характеризує ступінь точності та вірогідності інформації, що передається);

4) безпека (стосується захисту інформації від несанкціонованого доступу, зловмисного втручання або витоку);

5) вартість (включає в себе витрати, пов'язані з використанням каналу для передачі інформації);

6) інтерактивність (відображає можливість двостороннього обміну інформацією, де адресат за потреби може відповідати або запитувати про додаткові дані);

7) широта охоплення (показує, наскільки широко інформація може бути розповсюджена через канал, від локальних до глобальних масштабів);

8) формат (визначає типи даних, які можуть бути передані, включаючи текст, зображення, аудіо та відео);

9) зручність використання (демонструє, наскільки легко споживачі можуть використовувати канал для отримання та передачі інформації);

10) сумісність (передбачає здатність каналу інтегруватися з іншими системами та пристроями, що дозволяє більш гнучке використання інформації) [7].

До вищезазначених характеристик доцільно додати також наступні важливі критерії, як от: адаптивність (здатність швидко підлаштовуватися до змін вимог та умов передачі інформації), масштабованість (можливість збільшувати або зменшувати свою пропускну здатність відповідно до потреб користувачів), стійкість до помилок (спроможність підтримувати передачу інформації навіть у випадку помилок або збоїв), прозорість (показник того, наскільки легко користувачі можуть зрозуміти та контролювати процес передачі інформації через канал), інтегрованість (властивість каналу поєднуватися з іншими каналами та системами для створення єдиної інформаційної мережі), регульованість (наявність нормативно-правових актів, які визначають правила використання каналу), екологічність (ступінь впливу каналу на довкілля), культурна адекватність (показник врахування каналом культурних особливостей аудиторії), етичність (дотримання моральних норм та цінностей у процесі надання інформації) [4].

Отже, канали інформації допомагають здобути інформацію із джерел, здатних існувати у багатьох форматах (числові та текстові дані, візуальні зображення тощо) та розміщуватися в різноманітних системах (скажімо, бази даних, веб-сайти тощо). У ході отримання даних через низку каналів, вони трансформуються та об'єднуються в єдину структуру, що забезпечує їх узгодженість. На підставі консолідації здобутих відомостей створюється цілісна інформаційна модель, що включає повні, несуперечливі дані про окреслену

проблемну галузь для проведення її аналізу. Нарешті, консолідована інформація застосовується для підготовки звітів, оглядів та іншої аналітичної продукції, формування аналітичних моделей та прийняття ефективних рішень, оскільки вона допомагає реконструювати комплексну картину стану питання.

Таким чином, за результатами дослідження можна підсумувати, що канали інформації є допоміжним інструментом для збору та консолідації даних. Вони допомагають забезпечити точність, безпеку й своєчасність одержання інформації. Це нагально необхідно для прийняття обґрунтованих рішень у різних сферах діяльності. Ефективність їх використання залежить від розуміння властивостей кожного каналу та вибору найбільш оптимального для розв'язання конкретної задачі та подальшої інтеграції даних з різних джерел в єдиний, централізований масив знань.

Література

1. Батерняк Р., Черник Б. Особливості розробки консолідованого інформаційного ресурсу. Матеріали XX наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя. Секція: Інформаційні технології. Тернопіль, 2017. С. 72.

2. Жежнич П. І. Консолідовані інформаційні ресурси баз даних та знань: навч. посіб. Консолідована інформація. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010. 212 с.

3. Захарова І. В., Філіпова Л. Я., Задорожний І. С., Тарасенко Д. А. Основи інформаційно-аналітичної діяльності : навч. посіб. Черкаси: Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, 2024. 347 с.

4. Кубай Д., Горбаль А. Відкритий посібник з відкритих даних. URL: https://socialdata.org.ua/manual/

5. Кунанець Н.Е., Пасічник В.В. Консолідація інформації та інформаційна безпека. Системи обробки інформації. 2010. .Вип. 3. С.131-133. URL: http://nbuv.gov.ua/pdf/soi_2010_3_56.pdf

6. Муковський І.Т., Міщенко А.Г., Шевченко М.М. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах: навч. посіб. Київ: Кондор, 2024. 224 с.

7. Осовська Г.В. Основи менеджменту: навч. посібник, для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Кондор», 2003. 556 с.

8. Пітальова А., Михалюк Н. Особливості консолідації даних в умовах глобалізації. Суспільні комунікації. 2018. №2(4). URL: https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/71/65

9. Степаненко В.П. Інформаційне суспільство // Енциклопедія Сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-12462

10. Федотова О.О. Сутність та властивості процесу консолідації інформації. Scientific Collection «InterConf», (204): with the Proceedings of the 4rd International Scientific and Practical Conference «Modern Directions and Movements in Science» (16-18 червня, 2024; Люксембург, Люксембург) / comp. by LLC SPC «InterConf» Grand. Luxembourg Duchy of Luxembourg. №204. С. 267-269.

Яворська Тетяна

/ м. Вінниця /

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В ПРОЦЕСІ АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ДОКУМЕНТІВ

У сучасних умовах трансформації суспільства, цифровізації всіх процесів життєдіяльності, вміння здійснювати пошук інформації в різних джерелах, застосовувати сучасні методики і технології автоматизованого опрацювання інформації, формування та використання електронних інформаційних ресурсів та сервісів є важливим для інформаційного обслуговування в документно-

інформаційних структурах. Також для фахівців, що працюють з документними ресурсами, з інформацією, актуальними залишаються вміння здійснювати інформаційний аналіз/синтез під час створення інформаційних документів, вміння анотувати та реферувати документи.

Аналітико-синтетичне опрацювання документів (АСОД) здійснюється сьогодні всюди, де людина має справу з інформацією, документами. Це заклади документальних комунікацій, що мають документні ресурси, зокрема це бібліотеки, архіви, музеї. АСОД використовується в національній системі науково-технічної інформації, в інформаційно-аналітичній діяльності бібліографічних, видавничих та книготорговельних установ. Майже в усіх сферах суспільного життя суспільства створені інформаційні центри та служби, діяльність яких базується на різних видах АСОД.

В наукових дослідженнях якість будь-якої наукової роботи, правильність її бібліографічного оформлення сьогодні впливає не лише на академічний статус автора, але й на довіру до дослідження загалом. Правильне оформлення посилань та джерел потребує часу, уваги до деталей і знання міжнародних стандартів. Сьогодні сучасні цифрові технології пропонують зручні інструменти для автоматизації цього процесу. Вони дозволяють швидко створювати бібліографії, форматувати їх відповідно до потрібного стилю та мінімізувати ризик помилок.

Цифрові інструменти для аналітико-синтетичної переробки інформації охоплюють програмне забезпечення для бібліографічного опису, індексування, анотування, цитування, реферування та створення оглядів, а також інструменти для автоматичного перекладу.

Розглянемо сучасні цифрові інструменти та сервіси цитування, що мають важливе значення для академічного та професійного письма.

Інструменти цитування (бібліографічні менеджери або референс менеджери) це програмне забезпечення та онлайн-сервіси, що допомагають керувати бібліографічними посиланнями дослідження, зберігати інформацію

про джерела та автоматично форматувати списки використаних джерел згідно з різними стандартами цитування, як-то APA, MLA, Chicago, ДСТУ тощо.

Серед популярних інструментів, які спрощують процес цитування, синхронізують дані на різних пристроях та підтримують спільну роботу над текстами є: Zotero, Mendeley, Grafiati, EndNote тощо. Онлайн-сервіси допомагають зберігати та організовувати бібліографічну інформацію про джерела, автоматично створюють посилання та списки літератури згідно з обраним стилем цитування, надають можливість робити правильні посилання, що є ключовим для уникнення плагіату. Загалом вони спрощують трудомісткий процес оформлення цитат та списків літератури.

Обрання найзручнішого інструменту для створення бібліографії та управління джерелами залежить від кількох факторів, як-то: тип завдання, зручність використання**,** функціональні можливості**,** тип джерел інформації**,** інтеграція з іншими програмами, доступність і вартість, підтримка співпраці, кількість стилів цитування, безпека і конфіденційність**,** підтримка мобільних пристроїв.

До прикладу Zotero є безкоштовним інструментом з відкритим кодом для роботи з посиланнями, що допомагає збирати, організовувати, цитувати та ділитися дослідницькими джерелами. Сервіс дозволяє створювати власний бібліографічний список, зберігати бібліографічні записи, документи, файли PDF та інші типи даних, також дозволяє користувачам імпортувати посилання з текстових файлів або баз даних, наявних в Інтернеті. Це потужний інструмент для студентів, дослідників та будь-кого, хто працює з великою кількістю інформації, підтримує синхронізацію між пристроями та спільну роботу над проєктами.

Zotero допомагає організувати дослідження будь-яким зручним для дослідника способом, – це сортування елементів за колекціями та тегування їх ключовими словами. Або збереження пошукових запитів, які автоматично заповнюються відповідними матеріалами під час роботи.

Першу версію бібліографічного менеджера Zotero було запущено у 2006 році. Останнє оновлення програми вийшло у квітні 2022 року. Нині для користувачів доступна версія Zotero 6.0.6 [1].

Після завантаження інструменту на свій пристрій, відображається панель управління сервісом, яку умовно можна розділити на три частини: модуль управління бібліотекою – «My Library», модуль з відомостями про збережені документи, модуль, що відображає деталі обраного документу та способи роботи з ними. Дизайн програми лаконічний та інтуїтивно зрозумілий.

Способи додавання наукових матеріалів розміщуються на панелі інструментів, а саме: це додавання вручну, коли науковець може обирати який тип файлу, вказавши усі відомості, що включають метадані, посилання, необхідні ідентифікатори а допомогою ідентифікатора бібліографічний менеджер підтримує функцію додавання матеріалів за допомогою таких ідентифікаторів, як ISBN, DOI, PMID тощо. Для цього необхідно просто скопіювати та вставити значення ідентифікатора, матеріал автоматично відобразить в бібліотеці; Zotero Connector є вебплагіном бібліографічного менеджера, за допомогою якого можна зберігати в бібліотеку наукові матеріали, якими зацікавився дослідник.

Окрім основних способів додавання наукових матеріалів за допомогою бібліографічного менеджера, на панелі інструментів вгорі наявні такі функції (Рис. 1):

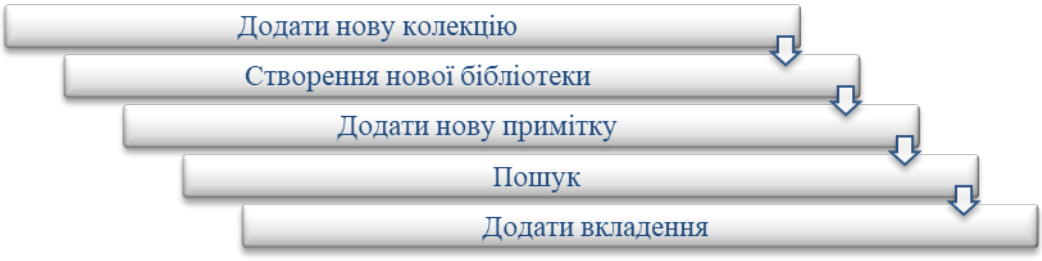

Рисунок 1 – Функції роботи у Zotero. Створено автором за [1]

Бібліографічний менеджер Zotero є одним із найбільш зручних та доступних інструментів, що дозволяє спростити процес пошуку, використання

та цитування необхідних наукових матеріалів, що допомагає зекономити час, відведений на написання наукового дослідження.

Отже, у сучасному академічному середовищі використання спеціалізованих цифрових інструментів для аналітико-синтетичного опрацювання документів і керування джерелами інформації стало необхідністю для студентів, науковців, викладачів і дослідників, що підвищує якість та продуктивність дослідницької діяльності.

Література

1. Сервіс Zotero: все, що потрібно знати про роботу з бібліографічним менеджером. *Блог «Наукові Публікації»*. URL: https://spubl.com.ua/uk/blog/servis-zotero-vse-chto-nuzhno-znat-o-rabote-s-bibliograficheskim-menedzherom.

2. Zotero. Ваш особистий помічник з досліджень. URL: https://www.zotero.org/.

3. Коблянська І., Костецька І. Сприяння розвитку емпіричних академічних досліджень в Україні: навчально-методичні матеріали. 2023. 124 с. Zenodo.https://doi.org/10.5281/zenodo.7817137.

Красинський Олексій

/ м. Львів /

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФОРМАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ CRM-СИСТЕМ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НАУКОВИХ УСТАНОВ

Сучасні наукові установи функціонують у контексті цифрової трансформації, що зумовлює потребу у створенні ефективних інформаційних систем, здатних інтегрувати ресурси, знання та комунікації. Традиційні бібліотечно-інформаційні системи (на зразок Koha чи ІРБІС) орієнтовані переважно на управління фондами

та каталогами, тоді як системи класу CRM (Customer Relationship Management) спрямовані на організацію взаємодії з людьми — клієнтами, партнерами, членами спільнот. Для наукових установ, де поряд з управлінням документами та публікаціями важливим є облік членства, комунікацій, внесків і участі у подіях, перспективним є поєднання підходів CRM-систем (зокрема CiviCRM, Zoho) з інформаційними моделями наукових ресурсів. Такий аналіз дозволяє виявити спільне ядро формальних моделей та визначити їх відмінності, що має значення для розробки гібридних інформаційних систем нового покоління.

Формальна модель CRM-системи описує ключові сутності та їх взаємозв'язки, що забезпечують управління взаємодією з користувачами чи членами організації. Серед базових компонентів виділяють клієнтів (контакти), організації (компанії), угоди, фінанси (внески, платежі), події та комунікації. Важливою характеристикою є також наявність аналітичних інструментів і можливостей інтеграції з іншими системами. Прикладом реалізації є CiviCRM[4; 5] — відкрита CRM-платформа, яка широко використовується неприбутковими організаціями, включно з бібліотеками та науковими установами. Вона забезпечує управління контактами, членством, внесками, подіями та має мобільний доступ через додаток CiviMobile [1; 2].

Дослідження у сфері управління науковими даними (Perrier et al., 2017) підкреслюють необхідність комплексного підходу до організації інформаційних ресурсів у вищих навчальних закладах та дослідницьких установах. Автори акцентують на важливості прозорості, якості даних і доступності репозитаріїв, що співвідноситься з вимогами до сучасних інформаційних моделей наукових установ. Це свідчить про те, що у перспективі такі моделі повинні враховувати як документально-ресурсний, так і людиноцентричний блок, подібний до CRM-підходів.[3]

Інформаційна модель наукової установи описує структуру та взаємозв'язки об'єктів, що забезпечують збереження, поширення та використання знань. Її ключовими сутностями виступають науковці та члени установи, структурні

підрозділи (кафедри, відділи), публікації та архівні документи, наукові проєкти, події та заходи (конференції, семінари), а також фінансові ресурси (гранти, членські внески). Бібліотечно-інформаційні системи (наприклад, Koha, ІРБІС) традиційно орієнтовані на облік документів і фондів: каталогізацію, комплектування, обслуговування користувачів, формування бібліографічних описів. Проте сучасні наукові установи потребують розширення цих моделей шляхом інтеграції з інструментами управління членством, комунікаціями та фінансовою діяльністю. Таким чином, інформаційні ресурси наукових установ є багаторівневими та включають як документально-орієнтований блок, так і людиноцентричний, що зближує їх із моделями CRM-систем і відкриває перспективи побудови гібридних інформаційних платформ.

Для більшої наочності спільні та відмінні риси формальних моделей CRM-систем і інформаційних ресурсів наукових установ зведено у таблицю. У ній представлено основні сутності, мету функціонування, фінансові механізми, подієвий та комунікаційний блоки, аналітичні можливості й фокус кожної з моделей. Такий порівняльний підхід дозволяє показати не лише структурну схожість, але й принципові відмінності, що визначають специфіку застосування CRM у бізнес-середовищі та інформаційних систем у наукових установах.

Аспект	CRM-системи (Zoho, CiviCRM)	Інформаційні ресурси наукових установ
Головні сутності	Клієнт, компанія, угода, фінанси, події, комунікації	Науковець, підрозділ, публікація, проєкт, захід, членство, фінанси
Мета	Управління взаємодією з клієнтами, маркетинг, оптимізація процесів	Збереження та поширення знань, наукова комунікація, розвиток досліджень
Облік фінансів	Продажі, підписки, платежі	Гранти, членські внески, фінансування проєктів
Події	Бізнес-зустрічі, маркетингові кампанії	Конференції, семінари, наукові заходи
Комунікації	Розсилки, CRM-модулі взаємодії	Оповіщення, внутрішня й зовнішня наукова комунікація
Аналітика	Продажі, KPI, активність клієнтів	Наукова продуктивність, участь у заходах, цитування
Фокус	Клієнт-центричність	Спільнота- та знаннє-центричність

У сучасних умовах наукові організації потребують інструментів, які здатні зменшити адміністративне навантаження та забезпечити ефективну взаємодію з членами. Одним із найбільш дієвих рішень у цьому напрямі є впровадження CRM-

систем. Дослідження показує, що такі системи допомагають організувати облік членів, налаштовувати персоналізовані повідомлення та інтегруватися з платіжними сервісами, створюючи комплексне рішення для управління комунікаціями й фінансовими процесами.

Формальні моделі CRM-систем (CiviCRM, Zoho) та інформаційних ресурсів наукових установ мають спільне ядро, яке включає сутності «люди — організації», події, фінанси та комунікації, а також спрямоване на аналітику й ефективне управління процесами. Водночас їхні відмінності є принциповими: CRM-системи зорієнтовані насамперед на клієнтів, маркетинг і оптимізацію взаємодій, тоді як інформаційні моделі наукових установ — на управління знаннями, публікаціями, членством і дослідницькою активністю. Це визначає перспективність інтеграції CRM-підходів у структуру бібліотечно-інформаційних систем та наукових реєстрів, що дозволить поєднати ресурсну (документальну) та людиноцентричну логіку в єдиній гібридній платформі. Важливим контекстом є те, що Україна демонструє приклад потужної цифрової модернізації: за даними UN E-Government Online Services Index, країна піднялася з 102-го місця у 2018 році на 5-те місце у 2024 році завдяки ініціативам Міністерства цифрової трансформації та його очільника Михайла Федорова. Це міжнародне визнання підтверджує здатність держави утримувати високі позиції у сфері диджиталізації, що водночас зобов'язує наукові установи наслідувати цей приклад у цифровій трансформації власних інформаційних систем.

Література

1. Buttle, F. (2009). Customer relationship management: Concepts and technologies (2nd ed.). Elsevier.

2. Horrocks, T. (2013). CiviCRM Cookbook. Packt Publishing.

3. Perrier, L., Blonda, E., Ayal, A. P., & Dearbor, D. (2017). Research data management in academic institutions: A scoping review. PLOS ONE, 12(5), e0178261. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0178261

4. CiviCRM Documentation. (n.d.). User and administrator guide. https://docs.civicrm.org

5. Krasynskyi, O. D. (2024). Перспективи використання CRM-систем для автоматизації роботи наукових установ. Кн. палата України, Харків. держ. акад. культури. Київ, 2025. № 3. с. 35-39.

Опря Марк
/ м. Київ /

ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН НА ЕНЕРГОНОСІЇ З УРАХУВАННЯМ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ

Українські ціни на бензин, дизель і автогаз поєднують у собі кілька рівнів впливу. Перший – зовнішній: вартість нафти марки Brent як бенчмарк і турбулентність світових товарних ринків. Другий – валютний: офіційний курс гривні до долара США, через який імпортний компонент «перекладається» у роздріб. Третій – внутрішній: податкова політика, операційні витрати мереж, логістика, маржинальні практики та регіональна конкуренція. Саме ця багатофакторність пояснює, чому «швидкий» стрибок нафти не завжди миттєво бачимо у колонках, а «повільне» зміцнення або послаблення гривні іноді довше відбивається на ціні. У цій публікації ми узагальнюємо актуальні статистичні відомості та демонструємо, які індикатори є ключовими для коротко- та середньострокового прогнозу.

За даними Мінфіну нам відомо, що середня роздрібна ціна по країні у жовтні 2025 р. на бензин А-95 складає 59,73 грн/л, на дизель – 57,75 грн/л, на автогаз – 28,50 грн/л [1; 2]. До аналізу долучаємо індикатори щодо нафти Brent на зовнішньому ринку, зокрема, помісячні оцінки та сценарні коридори за Short-Term Energy Outlook (EIA) на 2025 рік [3]. Важливо в прогнозуванні враховувати щоденні актуальні та архівні значення, так ми орієнтуємося на офіційний курс НБУ американського долару до української гривні [4]. І одним з

найважливіших показників, які маємо враховувати у прогнозі є інфляційне тло, зокрема, у жовтні 2025 р. індекс споживчих цін (р/р) складає 6,7% ().

Відомо, що автогаз після піку на початку року (реакція на зміну ставок акцизу - орієнтовно 36,03 грн/л на 8 січня 2025 р.) поступово знизився до 28-29 грн/л восени, що обумовлюється сукупним ефектом сезонності, валютною динамікою та коригуванням стратегій трейдерів у мережах.

Паливні ціни в роздробі є «веденими» одночасно Brent-динамікою (через імпортний канал) та офіційним курсом (через перерахунок контрактів і логістики). Інфляційне тло є умовно «повільним» чинником, що зумовлює траєкторію витрат мереж, але рідко визначає короткострокові переломи в ціні. Автогаз чутливіший до податкових рішень і сезонного попиту, а А-95 і дизель – до Brent і курсу з лагами, пов'язаними із закупівельними циклами та конкуренцією мереж. Короткий горизонт (2-6 тижнів) – оновлювані ряди Brent і гривні до долару США разом з оголошеними фіскальними змінами; середній горизонт (квартал) – додається інфляційний фон і сценарні коридори STEO.

На початку 2025 р. середня ціна реагує на підвищення акцизу (близько додалося 0,65 грн/л до 36,03 грн/л), далі – спад до 28-29 грн/л восени. Регуляторний імпульс був відчутним, але не визначив повну траєкторію року: ринок «переварив» фіскальні зміни через конкуренцію мереж і мікс імпортних поставок. Щодо А-95 та дизелю відомо, що осінні середні рівні склали 59,7 грн/л (А-95) і 57,8 грн/л (дизель) і ці показники узгоджуються з тим, що нафта більшість року не виходила за межі «середини 80-х» дол./бар., а валютний канал не демонстрував екстремальних рухів.

Для відкритих даних доцільно застосовувати регресії з лагами Brent і долар США до гривні (1-4 тижні) та подієвими змінними на акциз та ПДВ разом з сезонністю. На середньому горизонті додаємо інфляцію (далі ІСЦ) та використовуємо коридори STEO як зовнішній «якір». Залежні змінні: середні роздрібні ціни А-95, дизеля, автогазу. Регресори: Brent (дол./бар.), долар США до гривні (середній за період), ІСЦ (р/р, %), подієві змінні, сезонні компоненти.

На основі аналізу можемо зробити практичні висновки корисні для прогнозистів: Brent і курс – «якір» короткого прогнозу для А-95 та дизеля; автогаз – окремий сценарій: чутливість до податків і сезонності потребує подієвих змінних; ІСЦ формує «повільну» траєкторію витрат мереж у середньому горизонті; щоденні та щотижневі ряди відкритих даних дають достатню базу для оперативних моделей.

Отже, у 2025 році український роздрібний ринок пального демонструє узгоджену картину: бензин і дизель залишаються прив'язаними до коридору Brent і валютного тла, тоді як автогаз виразно реагує на фіскальні імпульси та сезонність. Актуальні рівні – близько 59,7 грн/л для А-95, 57,8 грн/л для дизеля і 28,5 грн/л для автогазу – відповідають «помірній» нафтовій траєкторії 2025 р. та відсутності різких валютних шоків. Для короткого горизонту виправдані лагові моделі з Brent і співвідношення долару США до гривні, підсилені подієвими змінними; на середньому горизонті – інтеграція інфляційного фону та коридорів STEO. Таким чином, моделювання ціни як функції зовнішнього бенчмарку, курсу та інфляції підтверджується актуальними даними 2025 року і може слугувати практичним інструментом для оперативних оцінок та сценарного планування.

Література

1. Середні ціни на бензин та дизель (жовтень 2025). *Мінфін*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/markets/fuel/.

2. Консалтингова група «А-95»: Моніторинг ринку автогазу (осінь 2025). *Enkorr*. URL: https://enkorr.ua/.

3. Short-Term Energy Outlook (Brent). *U.S. EIA*. URL: https://www.eia.gov/outlooks/steo/.

4. Офіційний курс гривні. *НБУ*. URL: https://bank.gov.ua/.

5. Інфляція (2025). *Держстат*. URL: https://ukrstat.gov.ua/.

6. Вплив підвищення акцизу на роздрібні ціни автогазу на початку 2025 р. *Мінфін (новини)*. URL: https://minfin.com.ua/.

Журенко Микита

/ м. Київ /

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ БІБЛІОТЕК ЗВО ЯК ЗАСІБ ПІДТРИМКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність є фундаментальною основою якісної освіти та наукової діяльності у закладах вищої освіти. Порушення її принципів (плагіат, фабрикація, фальсифікація результатів, недотримання етичних норм) підривають довіру до наукових результатів і знижують престиж вищої освіти. У цьому контексті бібліотеки закладів вищої освіти відіграють ключову роль у формуванні культури відповідального використання інформації. Інформаційні технології, інтегровані у бібліотечно-інформаційну діяльність, надають нові можливості для запобігання порушенням академічної доброчесності та розвитку інформаційної культури усіх учасників освітнього процесу.

Разом з тим, практика засвідчує наявність низки проблем: обмеженість доступу до якісних наукових баз даних; недостатня інтеграція бібліотек закладів вищої освіти у глобальні наукові комунікації; низький рівень сформованості цифрової та бібліографічної компетентності користувачів; відсутність системної підготовки щодо коректного цитування та академічного письма. Додатковим викликом стає поширення інструментів штучного інтелекту, які, з одного боку, відкривають нові можливості для наукового пошуку та обробки інформації, а з іншого – створюють ризики зловживань (автоматизоване генерування текстів без посилань, підміна авторства, ускладнене виявлення академічних порушень).

Саме поєднання традиційних бібліотечних практик із сучасними інформаційними технологіями стає ключовим чинником підтримки академічної доброчесності в освітньому процесі. До таких технологій належать системи перевірки текстів на плагіат, відкриті репозитарії, сервіси ідентифікації авторів та цифрові інструменти управління бібліографією, які дозволяють підвищити

ефективність контролю за дотриманням академічних стандартів та формувати у здобувачів освіти і науковців відповідальне ставлення до використання інформації.

Означені проблеми намагалися розв'язати в наукових працях як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники: Давшан В. [1], Жигалкіна М. [2], Журенко М. [3], Ніколаєнко Н., Рибальченко О. [4], Олійник О. [5], Gunton L. [6], Seeland J., Openo J. [7]. Варто зазначити, що тематика використання бібліотеками закладів вищої освіти інформаційних технологій у контексті забезпечення академічної доброчесності набула особливої актуальності в зарубіжних дослідженнях, де її розглядають як один із ключових напрямів розвитку сучасної освітньої та наукової інфраструктури.

Ефективність діяльності бібліотек закладів вищої освіти у сучасному освітньому процесі значною мірою визначається рівнем упровадження цифрових рішень та інформаційних технологій. З огляду на зростання вимог до академічної доброчесності, саме бібліотеки мають відігравати провідну роль у формуванні культури відповідального використання інформації, забезпеченні прозорості дослідницьких результатів і підтримці наукової етики. Тому для підвищення ефективності їхньої роботи доцільним є комплексне впровадження та розвиток інформаційних технологій у таких основних напрямах діяльності:

1. **Перевірка на дотримання принципів академічної доброчесності.**

Одним із пріоритетних напрямів розвитку бібліотек закладів вищої освіти є впровадження сучасних інформаційних технологій для забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності. Зокрема, бібліотеки виступають не лише посередником між користувачами та сучасними цифровими інструментами, а й активними суб'єктами контролю якості наукових текстів, координуючи процеси перевірки, аналізу та профілактики академічних порушень.

Бібліотекарі, виконуючи функції консультантів і модераторів академічної етики, здійснюють аналітичну обробку результатів перевірок, надають

індивідуальні рекомендації авторам щодо усунення недоліків, удосконалення культури цитування та оформлення посилань. Важливою складовою цієї роботи є формування у користувачів розуміння значущості академічної доброчесності як складової професійної культури науковця.

2. **Розвиток відкритих репозитаріїв та електронних бібліотек.**

Створення відкритих електронних репозитаріїв та електронних бібліотек акумулюють результати наукової, освітньої та методичної діяльності університетської спільноти, гарантують тривале збереження, відкритий доступ і цитованість наукових праць і навчально-методичних матеріалів. Єдина інституційна система відкритого доступу сприяє розвитку академічної культури та наукових комунікацій, дозволяючи дослідникам ефективно обмінюватися результатами і формувати академічну репутацію. Репозитарії водночас виконують превентивну функцію щодо порушень академічної доброчесності, оскільки публічність матеріалів зменшує ризик несанкціонованих запозичень і дублювання досліджень.

Для підвищення ефективності їх роботи важливими є стандартизація метаданих, використання міжнародних протоколів опису, інтеграція з агрегаторами наукового контенту та впровадження політик відкритого доступу. Бібліотеки закладів вищої освіти поступово стають координаторами наукової комунікації, формуючи цифрову інфраструктуру управління знаннями й підтримки академічної доброчесності.

3. **Освітня діяльність з формування академічної культури.**

Важливою складовою підтримки академічної доброчесності є системна освітня діяльність бібліотек закладів вищої освіти, спрямована на підвищення рівня інформаційної та цифрової грамотності учасників освітнього процесу. Бібліотеки виступають центрами неформальної освіти, організовуючи тренінги, семінари, вебінари та консультації з питань академічного письма, культури цитування, роботи з науковими базами даних та етичного використання джерел.

У межах цієї діяльності створюються електронні навчальні курси і методичні рекомендації, які систематизують знання користувачів щодо принципів академічної доброчесності, правил посилання на джерела, особливостей використання цифрових ресурсів і технологій штучного інтелекту в дослідженнях. Такі заходи сприяють формуванню навичок критичного мислення, усвідомленого добору інформації та відповідального ставлення до результатів наукової діяльності. У результаті бібліотека перетворюється на активного суб'єкта формування академічної культури закладу вищої освіти та розвитку цифрової компетентності його спільноти.

4. Аналітична підтримка та моніторинг.

Аналітична діяльність бібліотек закладів вищої освіти є важливим інструментом забезпечення академічної доброчесності, оскільки дозволяє здійснювати системний контроль за ефективністю впроваджених заходів і своєчасно реагувати на виявлені порушення або проблемні тенденції. Інтегровані системи моніторингу та аналітики надають можливість відстежувати динаміку використання електронних ресурсів, активність користувачів у відкритих репозитаріях, частоту звернень до систем перевірки текстів, а також рівень участі у просвітницьких заходах із питань академічної доброчесності.

На основі отриманих даних формуються аналітичні звіти, які слугують підґрунтям для прийняття управлінських рішень адміністрацією університету та визначення подальших напрямів розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності. Аналітична підтримка дозволяє не лише оцінити ефективність існуючих механізмів забезпечення академічної доброчесності, а й прогнозувати потенційні ризики її порушення, розробляти профілактичні заходи та рекомендації для науково-педагогічних працівників і здобувачів освіти. У такий спосіб бібліотека виступає аналітичним центром закладу вищої освіти, який забезпечує науково обґрунтовану підтримку освітнього процесу та сприяє формуванню культури академічної доброчесності в академічному середовищі.

Бібліотеки закладів вищої освіти в умовах цифрової трансформації освітнього процесу стають не лише інституціями зберігання й надання доступу до інформаційних ресурсів, а повноцінними учасниками формування академічної культури та забезпечення академічної доброчесності. Застосування сучасних інформаційних технологій дозволяє бібліотекам ефективно інтегруватися в систему управління якістю освіти, виконуючи функції моніторингу, аналітики, просвітництва та консультування. Цифрові інструменти — від систем антиплагіатної перевірки до відкритих репозитаріїв і сервісів наукової ідентифікації — формують екосистему, у якій прозорість, достовірність і відтворюваність наукових результатів стають ключовими принципами.

Упровадження таких технологій сприяє не лише попередженню порушень академічної доброчесності, а й розвитку цифрової та інформаційної компетентності здобувачів освіти й науково-педагогічних працівників. Бібліотека перетворюється на осередок наукової етики, відповідального використання даних і сталого розвитку університетського інформаційного середовища.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методичних моделей оцінювання ефективності цифрових рішень у підтримці академічної доброчесності, вивчення впливу штучного інтелекту на академічні практики та створення бібліотечних політик його етичного використання, формування концепції цифрової трансформації університетських бібліотек як системи забезпечення академічної доброчесності на інституційному рівні, а також дослідження взаємозв’язку між рівнем цифрової компетентності користувачів бібліотеки та дотриманням принципів академічної доброчесності. Таким чином, інформаційні технології бібліотек закладів вищої освіти стають стратегічним чинником розвитку академічної спільноти, що забезпечує якість, прозорість і етичність сучасної освіти та науки.

Література

1. Давшан В. Запобігання плагіату в науковій роботі: з досвіду роботи наукової бібліотеки МДУ. *Феномен бібліотек в сучасному світі* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Маріуполь, 30 вересня 2021 р. / МДУ. Маріуполь, 2021. С. 178–182.

2. Жигалкіна М. Академічна доброчесність в навчальній та науковій діяльності бібліотеки ЗВО. *Бібліотека XXI століття: виклики, нові можливості, перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практична конференції, м. Миколаїв, 7–8 листопада 2019 р. / НУК. Миколаїв, 2019. С. 31–36.

3. Журенко М. Академічна доброчесність і штучний інтелект: нові виклики та шляхи співіснування. *Advanced Technologies in Scientific Research* : матеріали I Міжнародної науково-практична конференції, м. Роттердам, Нідерланди, 20–22 серпня 2025 р. / International Scientific Unity. Роттердам, 2025. С. 159–162.

4. Ніколаєнко Н., Рибальченко О. Моніторинг стану академічної доброчесності в університеті. *STUDIA SLOBOZHANICA* : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2023», м. Харків, 6 квітня 2023 р. / ДБТУ. Харків, 2023. С. 179–204.

5. Олійник О. Наукова бібліотека як комунікатор наукової етики та академічної доброчесності. *Biblio-Колегіум*. 2024. №17. URL: https://surl.li/oclohj (дата звернення: 04.10.2025).

6. Gunton L. Librarians as drivers of academic integrity for student success: A case study from an Australian regional university library. *Journal of the Australian Library and Information Association*. 2022. Vol. 71, No. 2. P. 187–199. DOI: https://doi.org/10.1080/24750158.2022.2063101.

7. Seeland J., Openo J. (eds.). Academic integrity and the role of the academic library: Institutional examples and promising practices. Springer Nature, 2024. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-65731-3.

Шикова Оксана

/ м. Київ /

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РАЙОННИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ: ДОСВІД АДАПТИВНОГО РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ МАРКА ВОВЧКА ЦБС ГОЛОСІЇВСЬКОГО РАЙОНУ М. КИЄВА

Повномасштабна війна кардинально змінила умови функціонування публічних бібліотек України. Понад 89% бібліотечних установ змушені адаптувати діяльність до кризових реалій. Районні бібліотеки-філії ЦБС стикнулися з необхідністю системної трансформації традиційних форм роботи.

Актуальність дослідження. Дослідження процесів адаптації бібліотек до екстремальних умов набуло критичної важливості. Відсутність наукового осмислення механізмів кризової трансформації створює прогалину в теорії бібліотекознавства. Потреба в науково обґрунтованих моделях адаптивного розвитку зумовлює актуальність дослідження.

Гіпотеза дослідження. Кризові ситуації можуть стати каталізатором позитивних трансформацій у бібліотечній діяльності. Гібридна модель розвитку поєднує максимальне використання ресурсів ЦБС із власними інноваційними ініціативами. Стратегічне планування та готовність персоналу до змін забезпечують успішну адаптацію.

Методи дослідження. Використано комплексну методологію дослідження включаючи системний аналіз трансформаційних процесів. Проведено якісний аналіз організаційних змін методом "дослідження зсередини". Здійснено кількісний аналіз статистичних показників діяльності за період 2020-2024 років. Застосовано соціологічне опитування користувачів (вибірка 371 респондент).

Результати дослідження. Концептуалізація інформаційно-аналітичної діяльності в кризових умовах: Сформульовано авторське визначення

інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек як інтегрованої системи процесів створення знань. Виокремлено п’ять ключових компонентів: збір інформації, систематизація, аналітична обробка, синтез, представлення результатів. Ідентифіковано основні функції: інформаційну, аналітичну, прогностичну, консультативну, освітню.

Емпірична верифікація ефективності гібридної моделі: Статистичний аналіз продемонстрував зростання ефективності використання ресурсів ЦБС з 40% до 95%. Кількість користувачів збільшилася на 22,2% (з 1800 до 2200 осіб). Відвідування зросли на 23,8% (з 10500 до 13000). Книговидача збільшилася на 20,4% (з 38200 до 46000 примірників).

Роль авторських проєктів у трансформації. Флагманський проєкт "Авторпростір" став інноваційним інструментом популяризації української літератури та мови через 10 онлайн-інтерв’ю з сучасними письменниками, які зібрали близько 800 переглядів за три роки. Проєкт створив унікальний майданчик для живого спілкування читачів з авторами, сприяючи формуванню нової генерації шанувальників української словесності. Зростання тривалості заходів з 45 до 58 хвилин та підвищення залученості аудиторії з 78% до 85% засвідчили успішність формату. Найважливіше досягнення - збільшення відвідування бібліотеки на 23,8%, що демонструє вплив цифрових ініціатив на фізичну присутність користувачів та їх інтерес до бібліотечних ресурсів.

Ефективність партнерських програм: Співпраця з проєктом "Єдині" охопила 85 учасників мовних курсів. Партнерство з Товариством Червоного Хреста забезпечило навчання 120 мешканців основам медичної допомоги. Програма "Арт-терапія" залучила 95 учасників з рівнем задоволеності 4,6-4,8 балів.

Цифрова трансформація районної філії: Кількість підписників у соціальних мережах зросла на 200-300%. Середній час пошуку в електронному каталозі скоротився з 8-10 до 1-2 хвилин. Ефективність онлайн-консультацій через месенджери збільшилася на 60%. Середній час перебування на сайті подвоївся.

Практичне значення. Розроблена модель адаптивного розвитку: Створено

комплексну модель для стратегічного періоду 2025-2030 років. Модель базується на принципах системної інтеграції, поетапної трансформації, орієнтації на користувача. Визначено ієрархію функціональних пріоритетів з чотирма рівнями від інформаційно-аналітичної діяльності до культурно-просвітницької.

Стратегічне планування модернізації: Розроблено поетапний план технологічної модернізації на період 2025-2030 років. Визначено пріоритетні напрями впровадження інноваційних технологій від базової автоматизації до систем штучного інтелекту. Створено систему показників економічної ефективності з урахуванням специфіки публічних бібліотек.

Система моніторингу ефективності: Розроблено комплексну систему оцінки включаючи операційну, інноваційну, соціальну ефективність. Створено методологію збору даних через автоматизовані системи та соціологічні дослідження. Впроваджено процедури стратегічного планування та корекції діяльності.

Висновки. Дослідження підтвердило здатність районних бібліотек-філій до успішної трансформації в кризових умовах. Гібридна модель розвитку забезпечує значне підвищення ефективності при оптимальному використанні ресурсів. Ключовими факторами успіху є професійне освоєння ресурсів ЦБС, розвиток власних проєктів, стратегічне партнерство.

Модель адаптивного розвитку може бути тиражована в інших районних бібліотеках-філіях. Досвід трансформації створює наукове підґрунтя для формування національної стратегії підвищення стійкості бібліотечної системи. Результати дослідження мають міжнародне значення для країн з подібними викликами.

Література

1. Матвійчук, Лариса. Соціальне партнерство в системі соціокультурної діяльності національних бібліотек НАН України у воєнний час. Наукові праці Національної бібліотеки України імені ВІ Вернадського 71, 2024. 266-287.

2. Ковтанюк, Ю. Актуальні питання збереженості фондів архівів, бібліотек і музеїв як установ культури в умовах воєнного стану. Бібліотечний вісник, 2024, 2: 12-31.

3. Ковальська, Л., Яворська, Т., Ковальський, Г. (2024). Документно-інформаційні ресурси архівів, бібліотек і музеїв: цифрові трансформації та виклики війни. Бібліотечний вісник, (4), 3-18.

4. Дубровіна, Л. А., Вощенко, О. І., Гарагуля, С. С., Дем'янюк, Л. М., Закірова, С. Г., Коновал, Л. В., ... & Удовик, В. М. Цифрові бібліотечні продукти і послуги в інформаційному забезпеченні державного розвитку: аналітична записка/відп. ред. ЛА Дубровіна, кол. авт.–Київ: НБУВ, 2023.–75 с.

5. Макарова, М. (2023). Культурно-мистецькі заходи бібліотек України в умовах війни. Питання культурології, (42), 195-205.

6. lytvyn, S. (2022). Особливості надання інформаційних послуг органами державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія, (4), 35-43.

7. Кісарець, С. О. (2025). ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ РЕАЛІЙ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ. Молодий дослідник, (5), 57-62.

8. Dobreva, M., & Anghelescu, H. (2022). Libraries and COVID-19: Opportunities for innovation. IFLA journal, 48(1), 3-8.

СЕКЦІЯ 3. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ, КУЛЬТУРОЛОГІЇ, ФІЛОЛОГІЇ, ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ІНШИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ, ДОТИЧНИХ ДО СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Ємельянова Тетяна

/ м. Київ /

ЕЛЕКТРОННІ АРХІВИ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Цифрова трансформація суспільства, посилена викликами повномасштабної війни, робить електронні документи й цифрові архіви базовим середовищем існування документальної пам'яті. Для архівів, бібліотек, музеїв та інших установ пам'яті перехід до електронного формату означає зміну управлінських моделей, нормативної бази, інфраструктури збереження та вимог до професійної освіти. В наші дні вкрай важливо, аби фахівець з інформаційної, бібліотечної та архівної справи міг одночасно орієнтуватися у традиційних принципах архівознавства й упевнено керувати трансформаціями в цифровому середовищі, забезпечуючи доступність електронних інформаційних ресурсів у довгостроковій перспективі. Ці тенденції знайшли відгук в оновленні освітніх програм закладів вищої освіти та появі окремих дисциплін, присвячених електронним архівам.

Український дискурс цифровізації архівної сфери розгортається на перетині теоретичних праць з архівознавства, документознавства, інформаційних технологій та практичних досліджень окремих проєктів електронних архівів. У контексті війни особливої ваги набувають студії щодо

збереження цифрової спадщини та ризиків її втрати. У співавторській статті Т. Ємельянової та В. Покляцької проаналізовано виклики комплектування цифрових аудіовізуальних колекцій в умовах воєнної агресії, акцентовано на загрозах втрати документної інформації, контексту створення документів та необхідності їх оперативного архівування. Проблематика цифровізації архівної сфери розглядається також у контексті управління й державної політики. Д. Василенко та Л. Бутко наголошують, що оцифрування архівних фондів змінює не лише технології роботи, а й модель взаємодії архівів із суспільством, вимагаючи від працівників нових управлінських і цифрових компетентностей. Важливим підґрунтям для осмислення навчальної дисципліни «Електронні архіви» є дослідження стандартів і термінології електронного документознавства та архівної справи. Зокрема, праця В. Бойко, Ю. Ковтанюка та С. Кулешова про стандартизацію термінології фіксує появу великої групи понять, пов'язаних із електронними документами, цифровими репозитаріями, електронним управлінням записами, що прямо впливають на зміст навчальних курсів. Міжнародний контекст окреслюють дослідження, пов'язані з проєктом InterPARES та концепціями довгострокового збереження автентичних цифрових даних (Лучіана Дуранті та інші), які сформували теоретичні моделі «надійного цифрового сховища», електронної автентичності й метаданих збереження. Ці підходи стали методологічною основою для проєктування навчальних модулів, присвячених електронним архівам, у низці університетів світу.

Метою публікації є проаналізувати становлення електронних архівів як навчальної дисципліни в системі інформаційно-бібліотечної та архівної освіти України, виявити її місце в сучасних освітніх програмах та окреслити компетентнісний потенціал на прикладі магістерської підготовки за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (нині В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа»).

Поняття «електронний архів» сьогодні охоплює щонайменше три взаємопов'язані площини: 1) інституційну (архів як установа для приймання, зберігання та удоступнення електронних документів); 2) технологічну (комплекс апаратного й програмного забезпечення, форматів, протоколів тощо);

3) управлінсько-правову (політики комплектування, експертиза цінності, забезпечення автентичності й довгострокового збереження, правові режими доступу).

Для майбутнього архівіста ці площини не можуть вивчатися фрагментарно: потрібне системне бачення повного життєвого циклу електронних документів – від створення в інформаційній системі юридичної особи до передавання у спеціалізований електронний архів або гібридне сховище. Саме це зумовлює появу спеціальних курсів, що синтезують теорію архівознавства, цифрові технології та менеджмент інформаційних систем.

Аналіз відкритих описів освітніх програм з архівознавства й документознавства у низці українських університетів свідчить, що тематика електронних архівів уже стала відносно сталим елементом навчальних планів. Так, у курсі «Архівні інформаційні системи» Одеської політехніки значну частину індивідуальної роботи студентів присвячено дослідженню структури Національного електронного архівного фонду, вебархівування, цифрових архівів періодики та проєкту Internet Archive. У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка в межах архівознавчої освітньої програми передбачена вибіркова дисципліна «Електронні архіви та інформаційні ресурси», яка поєднує вивчення історії створення та функціонування електронних архівів, їх нормативно-правового регулювання з опануванням дистантних інформаційних сервісів, що надаються установами пам'яті, використання інформаційно-джерельного потенціалу цифрової спадщини.

Подібні блоки з'являються й у програмах, де домінує бібліотечно-інформаційний компонент: вони пов'язані з електронними колекціями, цифровими виставками, онлайн-сервісами для віддалених користувачів, що вимагає від випускників розуміння архівних аспектів роботи з електронними інформаційними ресурсами.

Показовим прикладом інституціоналізації електронних архівів як навчальної дисципліни є магістерська освітньо-професійна програма «Інформаційна справа, розвиток цифрової громади» Маріупольського державного університету (м. Київ). У ній серед програмних результатів

навчання закріплено здатність застосовувати технології створення й підтримки функціонування електронних бібліотек та архівів, а також проводити аналіз інформаційних потоків і масивів у цифровому середовищі. Безпосередньо ці результати реалізуються через навчальну дисципліну «Електронні архіви», що входить до професійного циклу підготовки магістрів. Програма курсу побудована за модульним принципом і включає три змістові блоки: 1) історико-теоретичний – формування уявлення про генезу електронного архівознавства, розвиток національних і міжнародних проєктів цифрових архівів, вплив проєкту InterPARES та концепції «trusted digital repository»; 2) нормативно-організаційний – вивчення законодавчої бази України, стандартів і методичних рекомендацій з відбору, експертизи цінності та зберігання електронних документів; 3) практико-технологічний – опанування студентами базових принципів проєктування електронних архівів, роботи з метаданими, моделей OAIS, інструментів забезпечення автентичності та довгострокового збереження.

Особливість дисципліни – поєднання лекцій із практичними заняттями, що моделюють реальні завдання архівних установ. Студенти аналізують політики комплектування, створюють схеми метаданих для різних типів цифрових об'єктів (аудіо, відео, вебресурси), розробляють ескізи концепцій тематичних електронних колекцій, зокрема тих, що стосуються війни, окупації, культурної спадщини територій під тимчасовою окупацією.

Важливо, що дисципліна інтегрована з можливістю відвідувати базову установу – Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів, де студенти можуть ознайомитися з набором практик, спрямованих на захист, безпеку й зберігання цифрових колекцій, оцінити результати участі архіву в міжнародних проєктах, опанувати базові навички роботи з профільним програмним забезпеченням. Такий формат забезпечує безпосередній зв'язок між теорією, освітніми результатами та реальними потребами державної архівної служби.

У фокусі курсу «Електронні архіви» – формування комплексу компетентностей, які умовно можна поділити на такі групи: теоретико-концептуальні компетентності; нормативно-управлінські компетентності;

технологічні та аналітичні компетентності. Теоретико-концептуальні компетентності передбачають розуміння специфіки електронного документа як об'єкта архівного зберігання, різниці між «електронним документом», «електронним інформаційним ресурсом», «цифровим об'єктом», знання моделей OAIS, InterPARES, основ електронної автентичності та цифрового ланцюга доказів. Нормативно-управлінські компетентності пов'язані з орієнтацією в законодавстві України щодо електронних документів, національних стратегіях розвитку архівної справи, протоколах та моделях оцифрування, міжнародних стандартах опису й збереження цифрових ресурсів, а також із здатністю розробляти локальні регламенти роботи електронних архівів та політики доступу. Технологічні та аналітичні компетентності набуваються здобувачами вищої освіти через практичні уміння працювати з інформаційними системами електронного архіву, інструментами оцифрування, метаданими, засобами контролю цілісності й автентичності, опановування базових навичок проєктування користувацьких інтерфейсів, електронних виставок, онлайн-сервісів для різних категорій користувачів. Поєднання цих блоків забезпечує підготовку фахівця, здатного як обслуговувати наявні електронні архіви, так і брати участь у плануванні, куруванні та просуванні нових проєктів, адвокатувати потреби архівної спільноти в умовах цифрової трансформації та воєнних загроз.

Попри очевидні позитивні зрушення, дисципліна «Електронні архіви» в українських ЗВО перебуває у фазі становлення. Серед ключових викликів можна виокремити такі як дотеперішня відсутність в Україні фундаментальної концепції цифрового архівування, труднощі з ресурсним забезпеченням та координуванням інституцій пам'яті, відповідальних за збереження цифрової спадщини, динамічність нормативної бази тощо. Очевидно, що не всі університети мають доступ до спеціалізованих програмних продуктів, довготривалих тестових середовищ або партнерських архівів із цифровими колекціями. Це ускладнює практикоорієнтований характер навчання. Дається в знаки незабезпеченість викладання цієї дисципліни відповідними підручниками. Додатковий тиск створюють зміни законодавства щодо

електронних документів, персональних даних, інтелектуальної власності, національних стратегій цифровізації та рівень їх реалізації, вимагаючи постійного оновлення навчальних програм і навчально-методичних матеріалів, що є ресурсомістким процесом.

Перспективним напрямом розвитку є створення мережевих освітніх проєктів за участі кількох ЗВО та державних архівів – із можливістю спільного використання навчальних матеріалів, віртуальних лабораторій, кейсів та онлайн-курсів. Можна очікувати, що в перспективі дисципліна «Електронні архіви» переростатиме в комплексний магістерський модуль або навіть спеціалізацію, пов'язану з цифровим збереженням культурної спадщини та управлінням цифровими колекціями.

Отже, навчальна дисципліна про електронні архіви поступово стає невід'ємною частиною системи інформаційно-бібліотечної та архівної освіти України. Вивчення дисципліни допомагає майбутнім магістрам архівної справи дати відповіді на стратегічні виклики цифровізації, воєнних загроз, необхідності забезпечення доступу до документальної спадщини в умовах вимушеного переміщення, евакуації, руйнування традиційної інфраструктури архівної пам'яті. Досвід формування та викладання курсу «Електронні архіви» в Маріупольському державному університеті (м. Київ) демонструє можливість гармонійного поєднання теоретичних і практичних компонентів, тісної інтеграції навчального процесу з діяльністю Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву.

Подальший розвиток дисципліни потребує систематичної актуалізації її змісту з урахуванням міжнародних стандартів і національної нормативної бази, розширення партнерств між ЗВО та архівними установами, створення спільних освітніх проєктів у сфері цифрового архівування; підтримки міждисциплінарних досліджень, пов'язаних із електронними архівами. Реалізація цих напрямів сприятиме формуванню покоління фахівців, здатних демонструвати свою динамічну, адаптивну й інноваційну природу, оскільки технологічна трансформація є постійною, та одночасно відповідально й професійно піклуватися про цифрову архівну пам'ять України.

Література

1. Ємельянова Т., Покляцька В. Комплектування архівних аудіовізуальних колекцій: впливи та наслідки війни. *Архіви України*. 2023. № 4 (337). С. 46-57.

2. Vasylenko D., Butko L., Salem D. The Archives Governance in Conditions of Archive Fund Digitization. *Socio-Cultural Management Journal*. 2021. Vol. 4. № 1. DOI: 10.31866/2709-846x.1.2021.235693.

3. Бойко В., Ковтанюк Ю., Кулешов С. Стандартизація термінів з діловодства та архівної справи в Україні на сучасному етапі. Рукописна та книжкова спадщина України. 2023. № 30. С. 244-276.

4. Duranti L. The long-term preservation of accurate and authentic digital data: the InterPARES project. *Data Science Journal*. 2005. Vol. 4. P. 106-118.

5. Foscarini F. InterPARES 2 and the Records-Related Legislation of the European Union. *Archivaria*. 2007. Vol. 63. P. 121-136.

6. Освітньо-професійна програма «Інформаційна справа, розвиток цифрової громади» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». К.: Маріупольський державний університет, 2025. 27 с.

7. Електронні архіви: робоча програма навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістерського) рівня ОП «Інформаційна справа, розвиток цифрової громади». К.: Маріупольський державний університет, 2025. 19 с.

8. Архівні інформаційні системи : силабус навчальної дисципліни. Одеська політехніка. URL: https://op.edu.ua/education/programs/components/7117 (дата звернення: 03.10.2025).

9. Електронні архіви та інформаційні ресурси : опис навчальної дисципліни в межах освітньої програми «Архівістика та управління документацією» першого (бакалаврського) рівня. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: https://infopacket.knu.ua/SubjectInfo?subjectID=74398 (дата звернення: 03.10.2025).

Демидова Юлія

/ м. Київ /

КАР'ЄРНІ МАРШРУТИ ДЛЯ ВИПУСКНИКІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗВО ТА STEM: СПІЛЬНІ РІШЕННЯ З РОБОТОДАВЦЯМИ

Європейський та український ринки праці переживають період глибокої турбулентності: цифровізація, війна, вимушена міграція, демографічні зрушення і дефіцит кадрів змінюють структуру попиту на фахівців. Для випускників педагогічних спеціальностей це означає, з одного боку, стабільний запит на вчителів, особливо в малих громадах та прифронтових регіонах, а з іншого – необхідність швидко адаптуватися до нових форматів навчання, інклюзивних практик і STEM-підходів.

Дослідження Н. Мосьпан [1-3] показують, що випускники з педагогічною освітою традиційно мають відносно вищі шанси на працевлаштування за фахом порівняно з багатьма іншими спеціальностями, однак їхня інтеграція до ринку праці ускладнюється нерівномірною територіальною структурою попиту та обмеженими можливостями кар'єрного зростання в межах «класичної» школи. Умови повномасштабної війни додатково загострюють проблему: частина випускників вимушено змінює місце проживання, частина поєднує педагогічну діяльність із волонтерством чи роботою в громадському секторі, а частина переходить у сферу STEM та EdTech.

У цьому контексті важливо переосмислити поняття «кар'єрний шлях випускника» на користь більш гнучкого поняття «кар'єрний маршрут», який передбачає можливість горизонтальних переходів між секторами (формальна, неформальна освіта, бізнес, громадські організації), поєднання педагогічних і STEM-компетентностей та спільне планування професійних кроків разом із роботодавцями.

Сучасні дослідження взаємодії вищої освіти й ринку праці акцентують увагу на довгостроковій працевлаштовуваності випускника, тобто на здатності адаптуватися до змінних вимог роботодавців і будувати нелінійну кар'єру. Для педагогічних спеціальностей це означає перехід від моделі «готувати вчителя для конкретного типу школи» до моделі «готувати фахівця, здатного працювати з дітьми й дорослими в різних освітніх і позаосвітніх контекстах, включно зі STEM-проєктами, цифровими платформами та неформальною освітою» [4; 5].

Паралельно розвивається підхід до кар'єри як до послідовності ролей, які виконує людина протягом життя: викладач, тьютор, методист, фахівець з освітньої аналітики, менеджер проєктів, дослідник тощо. Для випускників педагогічних і STEM-спеціальностей це відкриває можливість проектувати індивідуальні траєкторії, де формальне місце роботи (школа, університет, IT-компанія, наукова установа) є лише одним із елементів більш широкої системи професійної реалізації.

Українські й міжнародні аналітичні матеріали фіксують структурний дефіцит учителів природничо-математичного циклу, інформатики та технологій, який посилюється відтоком молодих фахівців у бізнес та IT-сектор. Одночасно зростає стратегічне значення STEM-освіти – на рівні державної політики ухвалено Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року [6] та план заходів її реалізації [7], що орієнтують ЗВО на оновлення змісту освітніх програм і більш тісну взаємодію з роботодавцями.

Науковці Т. Назаренко, Н. Гончарова та В. Сіпій [4] розглядають STEM-освіту як інструмент підготовки фахівців нового типу – здатних працювати на стику природничих наук, інженерії, ІКТ та підприємництва, а також як відповідь на потребу економіки у кваліфікованих інженерах і дослідниках. У працях Л. Батюк [5] наголошується, що досвід США демонструє: стале державне фінансування STEM-ініціатив і партнерство університетів із бізнесом сприяють розширенню кар'єрних можливостей випускників, але водночас підвищують вимоги до їхньої готовності до міждисциплінарної діяльності й участі в

інноваційних проєктах.

Для українських ЗВО, які готують учителів та фахівців у STEM-галузі, це означає необхідність одночасно: забезпечити базову педагогічну й методичну підготовку; інтегрувати в освітні програми навчальні модулі з цифрової грамотності, проєктного менеджменту, освітньої аналітики, підприємництва; розвивати партнерства з роботодавцями, що дозволяють студентам побачити різні сценарії застосування власних компетентностей.

Спираючись на аналіз потреб ринку праці та сучасних практик співпраці ЗВО й стейкголдерів, доцільно виокремити кілька кар'єрних кластерів, у межах яких можуть вибудовуватися індивідуальні маршрути випускників, зокрема: 1) традиційний шкільний учитель, 2) педагог-STEM-фасилітатор; 3) фахівець EdTech; 4) менеджер освітніх і соціальних проєктів; 5) дослідник у галузі освіти та STEM.

Класична траєкторія, що передбачає роботу в школі, ліцеї, коледжі чи університеті. У межах цього кластера сьогодні з'являється потреба у вчителях-тьюторах, класних керівниках з досвідом роботи з ВПО, дітьми військових, підлітками з травматичним досвідом, а також у педагогах, які вміють інтегрувати елементи STEM і проєктного навчання у звичайний шкільний курс.

Педагог-STEM-фасилітатор - це фахівець, який поєднує педагогічну підготовку з компетентностями в галузі робототехніки, програмування, інженерії, природничих наук. Він може працювати в STEM-центрах, кванторіумах, молодіжних технохабах, на базі гуртків і позашкільних закладів, забезпечуючи дітям доступ до дослідницьких і проєктних практик.

Випускники за профілем «цифровий педагог» або «фахівець EdTech» можуть працювати методистами онлайн-шкіл, менеджерами освітніх платформ, авторами цифрового контенту, фахівцями з навчального дизайну. Їхні кар'єрні маршрути часто пов'язані з ІТ-компаніями, стартапами, проєктами дистанційної та змішаної освіти.

Менеджер освітніх і соціальних проєктів поєднує в собі педагогічну та управлінську складові. Випускники можуть працювати в громадських організаціях, органах місцевого самоврядування, міжнародних проєктах,

координувати ініціативи з розвитку освіти, STEM-табори, просвітницькі кампанії для молоді, інклюзивні та волонтерські програми.

Профіль випускника «Дослідник у галузі освіти та STEM» пов'язаний з аспірантурою, науковими інститутами, аналітичними центрами. Випускники, орієнтовані на дослідницьку кар'єру, можуть зосередитися на вивченні ефективності STEM-підходів, освітньої політики, впливу війни й міграції на кар'єрні стратегії молоді тощо.

Запропонований поділ підкреслює можливість переходів між кластерами. Наприклад, учитель природничих дисциплін може паралельно керувати STEM-гуртком, брати участь у міжнародних проєктах, а згодом перейти до EdTech-компанії або в аспірантуру.

Ключовою умовою реалістичності й життєздатності кар'єрних маршрутів є партнерство ЗВО з роботодавцями – школами, ліцеями, STEM-центрами, IT-компаніями, громадськими організаціями, муніципальними структурами. На основі аналізу сучасних практик і досліджень у сфері STEM-освіти можна виокремити базові формати такого партнерства: 1) спільне оновлення освітніх програм; 2) дуальна та змішана освіта; 3) наставництво та кар'єрний коучинг; 4) проєктна взаємодія; 5) системи моніторингу працевлаштування випускників. Роботодавці долучаються до формування переліку компетентностей, участі в робочих групах із перегляду ОП, експертизи навчальних планів. Це дає змогу скоротити лаг між очікуваннями ринку праці та реальним змістом підготовки. Частина навчального навантаження переноситься з аудиторії на реальне робоче місце студента: шкільний клас, STEM-лабораторію, освітній центр, IT-компанію. Світовий досвід показує, що проходження змістовного виробничого стажування істотно підвищує шанси випускників на успішний старт кар'єри. Успішні вчителі, керівники навчальних закладів, представники STEM-бізнесу виступають наставниками для студентів: допомагають обрати спеціалізацію, сформувати портфоліо, оцінити реалістичність кар'єрних планів, запобігти професійному вигоранню на старті. Студенти беруть участь у спільних проєктах ЗВО й

роботодавців: розробляють освітні продукти, проводять дослідження, організовують події. Таке «занурення» дає можливість побачити реальні вимоги роботодавців і одночасно протестувати власні інтереси та професійні ролі. Регулярне відстеження кар'єрних маршрутів випускників дозволяє виявляти «вузькі місця» освітніх програм, уточнювати компетентнісний профіль спеціальностей, будувати більш точні прогнози потреб ринку праці.

Співпраця в таких форматах дає змогу перейти до системного спів конструювання кар'єрних маршрутів, де ЗВО, роботодавці й самі студенти виступають партнерами.

Отже, трансформація ринку праці та воєнні виклики актуалізують потребу в переосмисленні кар'єрних стратегій випускників педагогічних спеціальностей та STEM-напрямів. Лінійна модель «диплом – перше робоче місце – поступове просування» змінюється на гнучкі кар'єрні маршрути з можливістю горизонтальних переходів між секторами.

Педагогічні та STEM-спеціальності в Україні розвиваються в умовах одночасного дефіциту фахівців і зростання вимог до їхніх компетентностей. Державна політика в галузі STEM-освіти та результати сучасних досліджень підтверджують необхідність інтеграції природничо-математичної, інженерної та цифрової підготовки в освітні програми ЗВО.

Запропонована система кар'єрних кластерів (учитель, педагог-STEM-фасилітатор, цифровий педагог, менеджер освітніх і соціальних проєктів, дослідник) дозволяє структурувати можливі напрями професійної реалізації випускників і слугує підґрунтям для індивідуального планування кар'єрних маршрутів.

Спільні рішення ЗВО та роботодавців – спільне оновлення освітніх програм, дуальна й змішана освіта, наставництво, проєктна взаємодія, моніторинг працевлаштування – створюють умови для узгодження освітніх результатів із реальними потребами ринку праці, знижують ризики професійного розчарування й підвищують стійкість кар'єри випускників.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричне вивчення

кар'єрних маршрутів випускників конкретних педагогічних і STEM-програм, аналіз регіональних особливостей попиту на фахівців та розроблення моделей інституційних кар'єрних сервісів для студентів і випускників.

Література

1. Mospan N. Teacher education graduates in Ukraine: Current state of play. *Cogent Education*. 2016. Vol. 3, 1221192. P. 2-9. URL: https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1221192.

2. Mospan N. Higher Education and The Labour Market in Ukraine: Trends and Challenges. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*. 3 (Nov. 2022), 7–14. URL: http://npo.kubg.edu.ua/article/view/266364.

3. Мосьпан Н. Вища освіта та ринок праці в Україні: рекомендації щодо гармонізації взаємодії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Випуск 68. С. 144-147. URL: https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/68-2019/33.pdf.

4. Nazarenko T., Honcharova N., Sipii V. Stages and conditions of implementation of STEM education in Ukraine. *Scientific Notes of Junior Academy of Sciences of Ukraine*. №2-3(21-22). 2022. P. 97-103. URL: https://doi.org/10.51707/2618-0529-2021-21_22-10.

5. Batyuk L. Major aspects of STEM education based on U.S. government initiatives. *Educational Challenges*. 2025. Vol. 30, № 1. P. 88-105. URL: https://doi.org/10.34142/2709-7986.2025.30.1.06.

6. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 960-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text.

7. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.02.2021 № 131-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text.

Берест Тетяна
/ м. Харків /

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ МОВИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ

Дистанційне навчання мови сьогодні набуло особливого поширення, ставши не лише технічною альтернативою аудиторним формам, а й каталізатором змін в освітньому середовищі. Якщо ще два десятиліття тому воно сприймалося переважно як експериментальна форма, пов'язана з розвитком технологій, прагненням студентів до індивідуальної освітньої траєкторії та ідеєю навчання протягом життя, то останні роки продемонстрували його критичну роль у кризових умовах – пандемії, воєнного стану, вимушеної міграції студентів і викладачів [2, 5, 7].

У нових умовах трансформації зазнає насамперед роль викладача. Він перестає бути лише транслятором знань і дедалі більше виступає організатором, модератором і координатором освітнього процесу**.** Викладачеві необхідно враховувати технологічні, організаційні, соціально-економічні та психологічні чинники, щоб зберігати ефективність навчання. Його завданням стає створення навчального середовища, яке не лише відтворює аудиторний курс у цифровому форматі, а й забезпечує інтерактивність, індивідуалізацію та гнучкість для студентів.

Після 2020 року дистанційні курси на платформі Moodle перестали бути лише «дублюючими» чи допоміжними. Вони стали повноцінною частиною освітньої системи**,** а навчальні заклади почали активно заохочувати викладачів до розроблення електронних курсів. Це суттєво змінило баланс у відносинах «викладач – заклад»: навчальна інституція надає технічну базу, а викладач бере на себе відповідальність за якість, інтерактивність та доступність навчання.

Така трансформація підсилює креативну функцію викладача: він має розробляти відеолекції, інтерактивні завдання, форуми та інші ресурси, а також

постійно оновлювати навчальні матеріали. Водночас від нього вимагається високий рівень технічної грамотності та готовність вирішувати проблеми, що виникають у студентів. Таким чином, викладач не лише адаптується до нових умов, а й **стає** співтворцем освітньої політики закладу**.**

Попри збільшене навантаження, дистанційне навчання розширює можливості для студентів і викладачів: воно сприяє індивідуалізації навчання, розвитку самостійності студентів, гнучкому поєднанню очної та онлайн-роботи. Для викладача ж воно означає необхідність постійного професійного зростання, міжкафедральної співпраці та відкритості до інновацій.

Отже, у дистанційному навчанні мови саме викладач стає ключовою фігурою, що поєднує технологічну інфраструктуру, інституційні вимоги та потреби студентів. Саме через його діяльність вибудовується нова модель взаємодії з навчальним закладом — від відносин підпорядкування до відносин партнерства.

Література

1. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. (2021). Оцінювання навчальних досягнень слухачів дистанційних курсів української мови. У: Кірвас, В. А та ін. ред. *Експертні оцінки елементів навчального процесу*. Харків: Вид-во НУА, с. 12–15.

2. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. (2021). Використання дистанційних курсів для підготовки до ЗНО та іспиту на володіння державною мовою. У: *Сучасні світові тенденції розвитку науки, освіти та технологій.* Полтава: ЦФЕНД, ч. 2, с. 19.

3. Берест, Т. М., Помазан, І. О. (2013). Використання дистанційних форм навчання: досвід кафедри українознавства ХГУ «НУА». *Проблеми освіти*, вип. 77, ч. 1, с. 23–30.

4. Мельник, Т. А., Волчкова, Г. К. (2021). Досвід застосування LSM Moodle при дистанційному навчанні у закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 192, с. 106–111.

Кузнецова Галина

/ м. Глухів /

КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ «ВІЛЬНЕ ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ»: ГЕНЕРАТИВНА ЧИ ОПОСЕРЕДКОВАНА РОЛЬ

Модернізація освітнього педагогічного сьогодення спрямована на підготовку висококваліфікованих кадрів, спеціалістів вищого ґатунку, спроможних усвідомлено виконувати функційні професійні обов'язки й на засадах якісно-розумної, демократичної та патріотичної освіти формувати майбутнє покоління української держави. Відповідальна роль у цьому складному процесі покладається на вчителів, викладачів, основним засобом роботи яких є українське слово в усій його стильовій та жанровій палітрі, і науково-навчальній зокрема.

Аналіз законодавчих документів (Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція «Нова українська школа», Стандарти вищої освіти за спеціальностями та освітніми рівнями тощо) засвідчує, що наскрізно-ключовою компетентністю, якою усвідомлено мають оволодіти здобувачі освіти, є *«спілкування державною мовою» / «вільне володіння державною мовою»*. Підґрунтя означеної компетентності – знання системи і структури сучасної української мови, її фонетичних, орфоепічних, орфографічних, акцентуаційних, морфологічних, лексичних, синтаксичних, пунктуаційних, стилістичних норм. З огляду на це генеративну роль у процесі формування знань, умінь, навичок, інших здатностей та компетентності вправно й майстерно послуговуватися українськомовними одиницями має відігравати навчальна дисципліна (освітній компонент) – сучасна українська літературна мова, усвідомлене опанування змісту якої розпочинається в закладах загальної середньої освіти. У передвищій

фаховій, вищій школі означений освітній компонент більш глибоко вивчається за спеціальностями А 3 Початкова освіта, А 4 Середня освіта, предметна спеціальність (Українська мова і література), А 6 Спеціальна освіта (спеціалізація Логопедія, Дефектологія), В 11 Філологія (за спеціалізаціями), С 7 Журналістика. В освітньо-професійних програмах інших спеціальностей (за відповідними предметними спеціальностями та спеціалізаціями) перевага надається «Українській мові за професійним спрямуванням», «Культурі української мови», «Культурі наукової української мови».

Початок XXI ст. засвідчив включення до багатьох освітньо-професійних програм вишів «Комунікативістики», «Комунікативної лінгвістики», «Теорії мовної комунікації» – інтегральної навчальної дисципліни-моделі ніби того самого явища – мови; мовознавчого напряму, що перебуває в маргінальних зв'язках із мовознавством, лінгвостилістикою, соціологією, філософією, когнітивною лінгвістикою, риторикою, логікою, психологією, культурологією, дискурсологією тощо. Основною одиницею дослідження комунікативної лінгвістики є комунікація, зорієнтована на «діяльність спілкування» (за О. Селівановою) у всіх площинах суспільного життя, на досягнення успіху, професійної мети через спілкування. Мабуть, з огляду на це О. Селіванова «Комунікативну лінгвістику» називає «парасольковою» дисципліною, що об'єднує доробок вивчення комунікації різних галузей мовознавства» [3, с. 551–552]. Студіюючи роль і місце «Комунікативістики» в системі формування мовно-мовленнєвої компетентності, варто закцентувати увагу на тому, що комунікативна лінгвістика виходить за межі гуманітарних дисциплін, набуває обертів соціального статусу, відповідно українську мову аналізує не в руслі взаємовпов'язаних систем її та мовних одиниць, а узагальнено – як вербальний і невербальний код, мовленнєвий, комунікативний акт; одиниці мови зводить до таких кодових категорій:

1) ***лексикону*** (слова (активні, пасивні, неологічні), словосполучення, або база знань людини з урахуванням її інтелекту, мовних здібностей і здатностей,

із-поміж яких – уміння аналізувати властивості слів вступати в семантико-синтаксичні зв'язки з іншими мовними елементами;);

2) ***граматики*** (правила побудови повідомлень; синтетичне проєктування «матриці» майбутнього мовленнєвого акту);

3) ***фонетики*** (сукупність звукового оформлення мовлення у процесі акції – що «здійснюється за допомогою звукових сегментів (фонем), які розрізняють значення слів, морфем, речень <…>, та супрасегментних засобів: інтонації, висоти, довготи, наголосів, конфігурації голосового тону, що накладаються на звуковий ланцюг під час продукування мовлення та надають йому певних значень, яких окремо взяті звукові сегменти не вміщують [4, с. 17–18].

Також випрацьовуються функціональні операції комунікування (здійснення мовленнєвого акту через мовний код):

1) ***локуцію*** (від лат. "locutio" – мовлення, від англ. locution – мовний зворот) – «говоріння як сукупність фонетичного (вимовляння слів), фатичного (лексикологізація та граматикалізація висловлювання / *вимовляння слів, словосполучень, що є складниками певних словників, поєднання повнозначних, службових слів за граматичними правилами* – уточнення Г.К.), ретичного (смислопородження й референтного співвідношення / *послуговування мовними знаками, словами із властивим їм смислом (значенням, семантикою), спрямування цього смислу на об'єкт (референт)*) компонентів»;

2) ***ілокуцію*** – другий складник локутивного акту, «що передбачає втілення у висловлюванні певної комунікативної інтенції (наміру), комунікативної мети, надає висловлюванню комунікативної спрямованості»;

3) ***перлокуцію*** – акт завершення мовленнєвого акту, вплив повідомлення, висловлювання на слухача, адресата, «викликання бажаного результату через мовленнєвий вплив на адресата» [6 с. 94, 279, 286, 292].

Основною категорією та супутними поняттями «Комуніктивістики» визначено: комунікацію, вербальні (мовні), невербальні (позамовні) її типи. Потрактувань сутності категорії «комунікація» нині простежується понад сто. У

праці О. Селіванової значущою, на нашу думку, є дефініція: комунікація – це «процес прискореного обміну інформацією, оскільки кожен у комунікації зацікавлений у тому, щоб швидше дійти істини» [3, с. 551–552].

Під час професійної підготовки у вишах майбутніх словесників варто, гадаємо, брати до уваги таке: ознаки комунікативної лінгвістики на рівень опанування мови накладаються саме через дескриптор «комунікація», а комунікація формує і «наповнює» всі інші ключові дескриптори – «знання», «уміння / навички», «відповідальність та автономію». «Згідно з теорією комунікативної лінгвістики без *комунікації* не можливо згенерувати знання, здатності, відповідальність, автономію, глибоко пізнати професію, закони і правила, що регулюють її функціонування та розвиток. Закон інтегрування, який є основним для комунікативістики, спонукає педагога XXI ст. не лише до когнітивної професійної діяльності, трансформування інформації, накопичення її, набуття прав володіти нею і послуговуватися, а й до створення динамічного і водночас урівноваженого комунікаційного освітнього простору» [1, с. 1067], такого, *який не заангажує опанування самої мови як основного засобу комунікації.* З огляду на означене викладач, «вчитель української словесності має оволодіти здатностями вміло припасовувати основи комунікативістити до цілісної системи і структури мови, до динамічності та відкритості її лексикону, валентних, дистрибутивних зв'язків. Варто погодитися, що запровадження вектора комунікативістики в систему освіти – це ознака глобального мислення, усеохоплювальна генерація всіх комунікативних ресурсів для задоволення потреб мовної поведінки комунікантів. Проте комунікативні ресурси потребують неспішного й усвідомленого вивчення, локального опанування опорних їх складників – одиниць і засобів мовної системи. Поділяємо думку, що динамічність мови найбільше простежується на лексико-семантичному, граматичному мовному рівнях, тому, мабуть, вони й домінують у мовному кодові комунікативістики, а відтак, і в Державному стандарті базової і повної середньої освіти, у професійних стандартах «Вчитель закладу загальної

середньої освіти», «Викладач закладу вищої освіти». Однак, зауважимо, сталим і закритим є фонетико-фонологічний ярус, «без одиниць якого інші рівні не спроможні обслуговувати комунікативні потреби суспільства, реалізувати основні функції комунікативістики [2, с. 145]. Отож, безапелятивно опірною вбачається думка П. Селігея про те, що «<…> звуковий лад мови обмежений кількадесятьма фонемами. Але з них утворюються кількасот тисяч слів і термінів, з яких можемо ладнати безліч оригінальних речень і текстів» [5, с. 8]. Саме сегментні й надсегментні фонетичні одиниці та засоби створюють усі комунікативні ресурси, окреслюють звукову, семантично-образну, евфонічну мережу змісту комунікації, асоціюють мозаїку усного висловлювання, писемного тексту з образністю, задіюють до спілкування зорові, слухові, емотивні, емпатійні, психологічні та інші процеси.

Отже, нині простежуємо нестримну динамічність світового суспільства, й українського зокрема, невгамовний пошук людства інтегральної та певною мірою узагальнювально-нейтральної основи спілкування як парадигми швидкого віднайдення істини й досягнення життєвого успіху. Раніше цю прагматичну і водночас наукову функцію виконували «Риторика», «Гомілетика». Сьогодні таких інтегративних функційних ознак набуває «Теорія комунікації» чи «Комунікативістика» як засіб реалізації основного призначення комунікації: «<…> опосередковує всі види соціальної діяльності, сприяє соціалізації особистостей, комулює суспільний досвід і транслює його від покоління до покоління, зберігає культуру, служить чинником цивілізаційної, етнічної та групової ідентифікації» [3, с. 552]. Проте «парасолькова» дисципліна повинна справді опосередковано, а не генеративно впливати на формування наскрізної компетентності особистості *«спілкування державною мовою» / «вільне володіння державною мовою»*. Вільно оволодіти державною мовою – українською, успішно спілкуватися нею – можна за умови усвідомленого й ціннісного опанування української мови як основи комунікативістики.

Література

1. Кузнецова Г. П., Корчова О. М. Комунікативістика й академічна культура в підготовці фахівців освітньої галузі: межі перетину та впливу *«Наукові інновації та передові технології» (Серія Педагогіка)*. Київ, 2025. Вип.6 (46). С. 1060–1075 URL: *http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/issue/view/363/465* (дата звернення: 15.10.2025).

2. Кузнецова Г. П. Формування професійної компетентності майбутніх учителів української словесності в процесі опанування фонетики (на прикладі «Української Граматики» Є. Тимченка). «*Суспільство та національні інтереси*» *(Серія: Освіта/Педагогіка)*. 2024. Вип. №6 . С. 142–159. 538 с. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-6(6)-142-158 (дата звернення: 15.10.2025).

3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.

4. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «АКадемія», 2010. 240 с.

5. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю: монографія / НАН України. Інститут мовознавства ім.О.О.Потебні. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.

6. Яшенкова О. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. для самостійної роботи студента. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 304 с.

Кудлай В'ячеслав,

Петрова Ірина

/ м. Київ /

КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ ДИСОНАНС І ЙОГО УСУНЕННЯ: ПОЗИЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА» В ГАЛУЗІ С «СОЦІАЛЬНІ НАУКИ, ЖУРНАЛІСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЯ»

У сучасних умовах воєнного часу та прискореної інтеграції України до Європейського простору вищої освіти узгодженість національної номенклатури

спеціальностей із міжнародними класифікаторами перестає бути суто технічним завданням. Вона прямо впливає на якість державної освітньої політики, прозорість звітності, мобільність студентів і викладачів, зрозумілість дипломів для роботодавців, а також на здатність закладів вищої освіти (далі – ЗВО) ефективно покращувати створені освітні програми й проходити процедури акредитації. Саме тому розміщення спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» у блоці В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки», запроваджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021, спричинило фахову дискусію, зокрема, під час XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» 10-12 вересня 2025 р., що отримала конструктивну підтримку серед членів Національної спілки документознавців України, очолюваною доцентом, завідувачем кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій НУ «Одеська політехніка» Василем Спрінсяном. Підставою для дискусії є те, що міжнародний класифікатор ISCED-F 2013 [1] чітко відносить детальне поле 0322 Library, information and archival studies до широкої галузі 03 Social sciences, journalism and information, тобто до галузі С, а не до мистецтвознавчої галузі В як це прописано у поточній редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021 [2].

Наведені в ISCED-F 2013 описи 0322 фокусуються на методах відбору, придбання, організації, зберігання, опису та багатоаспектного забезпечення доступу до інформації; на управлінні записами (records management), метаданих, інформаційній архітектурі та кураторстві даних; на бібліотечних сервісах, архівних технологіях, на інформаційних практиках. Це ядро належить до наукового поля соціальних комунікацій і інформаційних наук, де головними категоріями є документ, дані, знання, користувач, комунікація, взаємодія «людина-інформаційна система». На відміну від цього, галузь 02 Arts and Humanities у ISCED-F описує, зокрема, історію та археологію, філософію,

мовознавство, літературознавство, мистецтво та ремесла, консервацію художньої спадщини. Отже, перетин між 0322 та 02 існує лише у площині історико-культурних ресурсів як об'єктів опису та збереження, а не у площині мистецької творчості чи гуманітаристичного аналізу.

Можна виокремити три категорії підстав перенесення спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» до галузі С «Соціальні науки, журналістика та інформація»: концептуально-методологічну; правозастосовну; прикладну. Концептуально-методологічна підстава пояснюється тим, що зміст спеціальності 0322 відповідає логіці соціальних наук, журналістики та інформації, де інформація постає як публічний ресурс і інфраструктура соціальної взаємодії. Друга – правозастосовна полягає у хибності галузевої належності, що може породжувати додаткові витрати для держави у забезпеченні ліцензування (невірне розміщення в планах ліцензування, кадрові та матеріальні вимоги, що не корелюють із реальним профілем освітніх програм), в акредитації (невідповідність матриць стандартів вимогам галузі), у національній статистиці (труднощі звірки з Eurostat та UIS). Прикладна ж пов'язана з тим, що роботодавці з секторів урядування документами, державних і комунальних архівів, наукових бібліотек, інформаційно-аналітичних служб, бізнесу очікують компетентностей саме з інформаційної науки, а не з мистецтвознавства та історії мистецтва. Зокрема, введений вступний іспит в магістратуру В13 у формі єдиного фахового вступного випробування (далі - ЄФВВ) з історії мистецтва наочно демонструє абсурдність означеної невідповідності в національному переліку спеціальностей 2024 р. та відірваність галузі В від реального змісту спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». Логічним кроком було б надання можливості вступникам до магістратури складати будь-який предмет ЄФВВ на вибір, як це було передбачено Порядком вступу до ЗВО 2025 р. для спеціальності С7 «Журналістика». Відповідно, для фахівців з інформаційної справи галузь С є більш релевантним маркером кваліфікації випускника.

Університетська практика підсилює наведені тези. Освітні програми спеціальності В13 опираються на теорію документних комунікацій, стандарти метаданих, принципи відкритих даних і наукових репозитаріїв, цифрову гуманітаристику у вимірі інфраструктур даних, а також на правові режими організації доступу до інформації та документації. Навіть коли освітні програми включають модулі з історії книжкової чи бібліотечної культури, це робиться крізь призму інформаційних систем, сервісів і політик доступу – а не мистецького виробництва. У цьому сенсі С7 Журналістика (0321) та С8 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (0322) утворюють логічний «диптих» галузі С, де перша концентрується на створенні та поширенні суспільно значущого контенту, а друга – на його доборі, збереженні, описі та сталому доступі.

Приклади з університетів країн ЄС показують, що інформаційні школи представляють результати своїх наукових пошуків в межах освітніх програм саме у блоках Social Sciences, Journalism and Information. Звідси випливає важлива для України теза: гармонізація національного переліку спеціальностей 2024 р. з ISCED-F – це не тільки про семантику назв та сенсів, а про «зшивання» матриць компетентностей і кваліфікацій з ринком праці та міжнародною мобільністю.

Щоб продемонструвати змістову логіку, доцільно зіставити ієрархії ISCED-F та національного переліку. В таблиці 1 можемо побачити узагальнену картину, де видно, що місце 0322 у широкій галузі 03 природно відповідає включенню спеціальності до галузі С національної системи, а найзручнішою позицією стане індекс С8 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що логічно продовжує С7 «Журналістика».

Поза класифікаційною узгодженістю стоїть питання назви спеціальності. Формула «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відновлює баланс між українською та міжнародною версіями, унеможливлює звуження інформаційної науки до «додатка» бібліотечної або архівної роботи, а також спирається на

напрацьовані за 2015-2024 роки освітні стандарти Міністерства освіти і науки України (далі – МОН). Для здобувача і роботодавця така назва відразу сигналізує місце спеціальності в екосистемі управління інформацією й документами – від політики доступу та відкритих даних до цифрової спадщини та документаційного менеджменту.

Таблиця 1.

Узгодження ієрархій ISCED-F і національного переліку 2024 р. [1; 2]

Рівень	ISCED-F 2013	Змістовий акцент	Логічна національна відповідність
Широка галузь	03 Social sciences, journalism and information	соціальні науки; журналістика; інформаційні студії	Галузь С. Соціальні науки, журналістика та інформація
Детальне поле	0321 Journalism and reporting	створення та поширення публічної інформації	С7 Журналістика (чинна позиція)
Детальне поле	0322 Library, information and archival studies	управління інформацією, записами, колекціями; доступ і збереження	Пропозиція: С8 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
Невідповідність В13 галузі В у переліку 2024 р. логіці ISCED-F 2013	02 Arts and Humanities	створення, реставрація видань, мистецькі техніки, історико-культурні студії	Зміст галузі 02 не відповідає змісту спеціальності 0322

Важливо розуміти, що перенесення спеціальності із В до С не змінює суті публічної місії бібліотек, архівів та інформаційних установ як культурних осередків. Навпаки, воно точніше фіксує їхню «інфраструктурну» функцію у цифровому суспільстві: забезпечення довіри до інформації, збереження та верифікації джерел, підтримка науки, освіти та громадянського життя. Відповідність ISCED-F робить цю функцію видимою в міжнародному інформаційному полі та у порівняльних дослідженнях, а отже – полегшує участь українських закладів вищої освіти у міжнародних проєктах та грантових програмах.

Процедури урядового нормотворення дозволяють розв’язати проблему точним і вузьким рішенням. Після направлення листів-звернень від ЗВО до МОН ініціатором змін виступає профільний центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки. Готується проєкт постанови Кабінету Міністрів України з

порівняльною таблицею, пояснювальною запискою, оцінкою впливів і довідкою про бюджетні наслідки. Після міжвідомчих погоджень (Міністерство культури та стратегічної комунікації України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – НАЗЯВО) документ подається до Секретаріату Кабінету Міністрів України для розгляду на урядовому комітеті гуманітарного розвитку та подальшого ухвалення Урядом. Технічна імплементація (оновлення методичних рекомендацій ISCED-відповідності, переоформлення ліцензій, оновлення довідників у Єдиній державній електронній базі з питань освіти) забезпечується наказами МОН.

Таблиця 2.

Матриця процесів для перенесення спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» у С8 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Сфера впливу	Зміни	Відповідальні	Кроки
Нормативна номенклатура	виключення рядка В13; додавання С8 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»	Кабінет Міністрів України, МОН	ухвалення постанови; оприлюднення; доведення до ЗВО
Методична відповідність	оновлені методичні документи відповідності ISCED-F 2013	МОН	видання методичних рекомендацій; роз'яснення для ЗВО
Ліцензування	перекодування спеціальності, без зміни змісту ОП	МОН, ЗВО	перехід у ЄДЕБО за зверненнями ЗВО та переоформлення ліцензій без експертиз
Акредитація	уточнення галузевих матриць; прозора звірка зі стандартами	НАЗЯВО, ЗВО	оновлення форм і довідників; інформування експертних груп
Статистика та міжнародна звірність	коректні мапінги до UIS/Eurostat	Державна служба статистики України, МОН	оновлення класифікаторів у звітних формах
Комунікація з ринком праці	доведення інформації про компетентності випускників С8	ЗВО, стейкхолдери	позиціювання ОП, оновлення описів вакансій, кар'єрні сервіси

Щоб забезпечити прозорість та керованість переходу, доцільно заздалегідь визначити ефекти для ЗВО і здобувачів освіти. У таблиці 2 систематизовано основні ланцюжки впливу та необхідні дії, які відповідають практикам управління змінами у державному секторі освіти.

Оскільки зміна має характер коригування ідентифікації без зміни сутності освітніх програм, фінансово-економічні наслідки для державного бюджету відсутні. Вплив на університети обмежується технічними діями з перекодування та оновлення локальних документів, що може бути синхронізовано з навчальним роком і вступною кампанією. Здобувачі не відчують дискомфорту: записи в додатках до дипломів залишаться змістовно тотожними, а новий індекс С8 підвищить читабельність кваліфікації для міжнародної спільноти.

Щоб закріпити прийнятність змін для всіх стейкхолдерів, корисно ініціювати фахові консультації з бібліотечною та архівною спільнотами, а також з органами державної влади, що здійснюють документообіг і організацію діловодства. Зміст консультацій не стосується творчо-мистецької місії відповідних інституцій, а покликаний окреслити саме інформаційно-інфраструктурний характер їхньої діяльності та співвіднести очікувані компетентності випускників з наявними стандартами 0322, які в Україні були затверджені раніше для спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Доречним виглядає і уточнення української назви спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Такий варіант відтворює порядок ключових понять «інформація» - «бібліотека» - «архів» (від ширшого поняття до вужчих, а не навпаки), підкреслює інтегральність напряму та закриває питання семантичної симетрії у стандартах, навчальних планах і довідниках. ЗВО зможуть зберегти сталість позначень у силабусах і локальних положеннях, а НАЗЯВО – зрозуміло оновити матриці оцінювання освітніх програм.

Отже, запропоноване перенесення спеціальності до галузі С з індексом С8 є точним і обґрунтованим кроком, що відновлює відповідність українського

переліку 2024 р. міжнародній класифікації ISCED-F 2013, зменшує регуляторні відхилення й підсилює конкурентоспроможність вітчизняних освітніх програм. З позиції соціальних комунікацій та інформаційної науки така зміна фіксує справжній зміст підготовки фахівців: від управління знаннями та записами до забезпечення довіри до інформації в українському суспільстві, яке воює та відбудовується. Практично це рішення не вимагає додаткових видатків, натомість відкриває можливості для точнішої інформації про спеціальність для міжнародних партнерів, для прозорої акредитації та кращої видимості українських дипломів у світі.

Література

1. ISCED-F 2013: Fields of education and training 2013 (detailed field descriptions). UNESCO Institute for Statistics, 2015. URL: https://www.uis.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2025/04/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf.

2. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text.

Белла Марина

/ м. Київ /

КОРПОРАТИВНІ КОМУНІКАЦІЇ У МЕДІА- ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

У добу війни, гібридних загроз і цифрової турбулентності корпоративні комунікації виходять далеко за межі традиційного уявлення про «пресреліз та корпоративний сайт». У публічному просторі вони дедалі частіше виконують функції, які раніше асоціювалися виключно з журналістикою, громадським сектором чи органами влади: інформують, заспокоюють, пояснюють складні

рішення, стають посередником між експертним знанням і повсякденним досвідом людей. Бізнес-структури, заклади вищої освіти, заклади культури, органи публічного управління через власні медіаресурси формують альтернативні канали доступу до інформації, а отже – конкурують за увагу з мас-медіа, блогерами та платформами цифрових гігантів.

Теоретичні моделі корпоративної комунікації, запропоновані Дж. Корнеліссеном і П. Аргенті, визначають її як інтегровану систему внутрішніх і зовнішніх комунікацій, що забезпечує узгодженість ідентичності, іміджу та репутації організації [1; 2]. Йдеться про «комунікаційну оболонку» організації, у межах якої взаємодіють менеджмент, працівники, клієнти, партнери, локальні громади й ширший суспільний контекст. У цифровому середовищі ця оболонка стає напівпрозорою: будь-яке внутрішнє повідомлення миттєво може потрапити до публічного простору, а зовнішній контент активно впливає на внутрішній клімат. Концепція «масового самокомунікування» М. Кастельса дозволяє описати ситуацію, у якій корпоративні актори одночасно виступають виробниками та модераторами інформаційних потоків, що циркулюють у мережевому суспільстві [3].

Український медіаландшафт, трансформований війною, підсилює цей тренд. Дослідження С. Безчотнікової та Н. Зражевської демонструють, що у 2022-2024 рр. аудиторія активно перерозподіляє свою увагу між класичними ЗМІ, каналами месенджерів, платформами відеоконтенту та корпоративними комунікаційними ресурсами – від сторінок державних та муніципальних структур до медіа університетів і компаній [5]. У кризових ситуаціях користувачі часто надають перевагу «своїм» інституціям – тим, із якими вони пов’язані трудовими, освітніми або територіальними зв’язками. Саме тут спрацьовує парадокс сучасної довіри: глобальні медіабренди сприймаються як «голос світу», але коли йдеться про рішення, що впливають на повсякденне життя, пріоритетним стає голос роботодавця, університету, місцевої громади.

Регулярні звіти Edelman Trust Barometer у 2024 р. зафіксували стійку

тенденцію: «мій роботодавець» протягом останніх років є інституцією з найвищим рівнем довіри порівняно з урядом, медіа та НУО [8]. Це означає, що корпоративні комунікації в інформаційному просторі виконують роль своєрідного «фільтра довіри»: через канали організацій люди охочіше сприймають складні повідомлення про ризики, інновації, соціальні ініціативи, ніж через анонімний інформаційний шум. Водночас зростає відповідальність комунікаторів за етичну якість контенту і відокремлення фактів від корпоративного піару.

Цифрова трансформація суттєво змінює саму конфігурацію корпоративних медіа. О. Литвиненко описує низку проблем українських корпоративних видань і онлайн-ресурсів: фрагментарні стратегії присутності в мережі, перевантаженість «офіційною» риторикою, відсутність чітко окреслених цільових аудиторій, а іноді й банальне нерозуміння метрик ефективності [4]. У результаті корпоративні сторінки в соціальних мережах перетворюються на «електронні дошки оголошень», де повідомлення дублюються, майже не персоналізуються і швидко втрачаються у потоках інформації. Водночас саме ці канали могли б стати простором живого діалогу з працівниками, студентами, клієнтами, локальними громадами.

Сучасні дослідження внутрішніх комунікацій демонструють, що системна стратегічна комунікація в організації безпосередньо впливає на емоційну культуру та готовність працівників підтримувати зміни [6]. Відтак корпоративні комунікації у медіапросторі слід розглядати як багаторівневу систему. На мікрорівні йдеться про внутрішні канали – e-mail-розсилки, корпоративні месенджери, інтранет-платформи, які формують щоденний інформаційний фон життя організації. На мезорівні – про корпоративні медіа у публічному просторі: офіційні сайти, сторінки у соціальних мережах, брендові медіапроєкти, подкасти, відеоблоги. Нарешті, на макрорівні корпоративні повідомлення вплітаються у ширші інформаційні стратегії регіону чи держави, стаючи елементом інформаційної стійкості суспільства в цілому.

В українських реаліях воєнного часу особливої ваги набуває репутаційний

вимір корпоративних комунікацій. Д. Харамурза та В. Сошинська наголошують, що глобальні тренди репутаційного менеджменту дедалі більше пов'язані з очікуваннями аудиторій щодо соціальної відповідальності та ціннісної послідовності бізнесу [9]. Для українських компаній, університетів, культурних інституцій це означає необхідність комунікувати не лише про продукти й послуги, а й про внесок у підтримку військових, внутрішньо переміщених осіб, відбудову громад, екологічні та освітні ініціативи. У медіапросторі така комунікація стає важливим маркером довіри: аудиторія чутливо реагує на розрив між декларованими цінностями й реальними практиками.

Окремий вимір – персоніфікація корпоративних комунікацій. Дослідження Н. Білан, В. Корнєєва та М. Нетреби показують, як роль спікера організації в цифрову добу поєднує класичні функції прес-секретаря з активною присутністю у соціальних мережах, участю в публічних дискусіях, модерацією кризових діалогів [7]. Спікер стає не лише «голосом» бренду, а й точкою входу для різних спільнот у інформаційний простір організації. Від його здатності вести відкриту, чесну розмову залежить, чи сприйматиметься підприємство як живий соціальний актор корпоративної комунікації.

Таким чином, корпоративні комунікації у сучасному медіа- та інформаційному просторі варто трактувати як складну екосистему взаємозалежних практик – від внутрішньої комунікації і корпоративних медіа до репутаційного менеджменту й участі в публічних дебатах. Для українського контексту ключовими завданнями цієї екосистеми стають: по-перше, інтеграція корпоративних стратегій у ширшу логіку інформаційної стійкості та протидії дезінформації; по-друге, розвиток етичних стандартів прозорості й відповідальності у роботі з даними та аудиторіями; по-третє, перехід від односторонньої трансляції повідомлень до по-справжньому діалогічних форматів взаємодії. Від того, наскільки успішно корпоративні комунікації впораються з цими викликами, залежатиме як репутація окремих організацій, так і якість українського інформаційного простору в цілому.

Література

1. Cornelissen J. *Corporate Communication: A Guide to Theory and Practice*. 6th ed. London: Sage Publications, 2020. 336 p.
2. Argenti P. A. *Corporate Communication*. 6th ed. New York: McGraw-Hill, 2013. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Ebook_Corporate_Communication.html?id=HIZvEAAAQBAJ&redir_esc=y (дата звернення: 10.10.2025).
3. Castells M. *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 590 p. URL: https://www.academia.edu/25294841/Manuel_Castells_Communication_Power_2009_ (дата звернення: 10.10.2025).
4. Литвиненко О. 2024. Проблеми цифрової трансформації українських корпоративних медіа. *Інтегровані комунікації*. №2(18). 2024. С. 94-99. DOI: https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1812 (дата звернення: 10.10.2025).
5. Безчотнікова С., Зражевська Н. 2024. Український медіаландшафт під час війни (2022-2024 рр.): трансформація, реакція на війну, динаміка медіаспоживання. *Інтегровані комунікації*. №2 (18). 2024. С. 6-14. DOI: https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.181 (дата звернення: 10.10.2025).
6. Andersson, R. Strategic communication at the organizational frontline: Towards a better understanding of employees as communicators. Lund University. 2020. URL: https://lup.lub.lu.se/search/files/79603249/Rickard_Andersson_Elektronisk_kappa.pdf (дата звернення: 10.10.2025).
7. Білан Н., Корнєєв В., Нетреба М. Прессекретар у цифрову епоху: трансформація, виклики та можливості. *Інтегровані комунікації*. №2 (18). 2024. 107-115. DOI: https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1814 (дата звернення: 10.10.2025).
8. A collision of trust, innovation, and politics. *2024 Edelman Trust Barometer*. 2024. URL: https://www.edelman.com/trust/2024/trust-barometer (дата звернення: 10.10.2025).
9. Харамурза Д., Сошинська В. Глобальні тенденції в управлінні репутацією. *Інтегровані комунікації*. №2 (18). 2024. С. 116-123. DOI: https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1815 (дата звернення: 10.10.2025).

Збанацька Альона

/ м. Київ /

КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА БІБЛІОТЕЧНИХ КОНСУЛЬТАНТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У контексті трансформації бібліотечно-інформаційної сфери та зростання потреб користувачів в індивідуалізованій інформаційній підтримці, особливої актуальності набуває розвиток консультативної функції бібліотек. Інформаційні та бібліотечні консультанти постають ключовими фахівцями, які здатні інтегрувати знання, комунікацію та методичні підходи задля забезпечення якісного супроводу користувачів у середовищі знань.

Незважаючи на зростаючий попит на консультативні послуги, питання сутності компетентностей відповідних фахівців залишаються недостатньо повно висвітлені в науковому дискурсі. Відсутність уніфікованих компетентностей ускладнює професіоналізацію ролі консультанта, обмежує можливості методичного навчання та трансферу знань. Зокрема, важливо розмежувати специфіку діяльності інформаційного та бібліотечного консультанта, які, попри певні спільні ознаки, демонструють різні стратегічні акценти у своїй діяльності.

Серед зарубіжних дослідників, що працювали у цьому напрямі, варто згадати Сару Енн Мерфі [1], яка у виданні «Бібліотекар як інформаційний консультант: трансформація довідкової інформації для інформаційної ери» («The librarian as information consultant: transforming reference for the information age») переосмислює консультаційну діяльність бібліотек за моделлю консалтингового бізнесу і адаптує існуючі бізнес-практики та програми до контексту бібліотеки. Дослідниця проводить паралелі між компетенціями успішних консультантів та компетенціями успішних бібліотечних консультантів.

Компетенції успішних консультантів:

- активно вислуховує та уточнює потреби клієнта, висловлені його

власними словами;

- систематично шукає дані або інформацію;
- вивчає зібрані дані для виявлення варіантів джерел, рішень та/або можливостей для покращення;
- впроваджує рішення;
- керує змінами;

Компетенції успішних бібліотечних консультантів:

- спілкується з клієнтом вербально та невербально, заспокоює клієнта;
- надає допомогу, коли клієнт її потребує;
- підтверджує розуміння інформаційних потреб клієнта;
- дозволяє клієнту висловити інформаційну потребу власними словами;
- перефразує або уточнює запит клієнта;
- формулює ефективну стратегію пошуку разом із клієнтом;
- запитує клієнта, чи було отримано відповідь на його запитання;
- заохочує звернутися клієнта за допомогою [1].

Компетентності таких фахівців – це комплекс знань, навичок, установок і досвіду, що дозволяє ефективно працювати з інформаційними запитами, забезпечувати підтримку користувачів, і сприяти розвиткові бібліотек як інтелектуальних середовищ. Їх можна умовно поділити на кілька ключових блоків:

1. **Професійно-інформаційна компетентність:** знання типів джерел інформації та навички критичного їх оцінювання; вміння здійснювати інформаційний пошук, навігацію між базами даних, репозитаріями, відкритими ресурсами; орієнтація в системах класифікації (УДК, онтології, таксономії) та здатність пояснити їх користувачам.

2. **Комунікативно-консультативна компетентність:** навички активного слухання, уточнення інформаційних потреб, формулювання рекомендацій; вміння адаптувати стиль консультування залежно від типу користувача (студент, науковець, пересічний читач); здатність пояснювати складне просто – особливо в освітньому чи презентаційному контексті.

3. **Методична та проєктна компетентність:** розробка методик консультування, сценаріїв звернення, чек-листів для інформаційного супроводу; моделювання нових сервісів підтримки (наприклад, онлайн-консультування); участь у дослідженнях інформаційних потреб і аналіз ефективності послуг.

4. **Цифрова компетентність:** знання цифрових платформ, бібліотечних систем, інструментів для візуалізації й презентації; навички у сфері цифрової грамотності користувачів і здатність сприяти їх розвитку; уміння працювати зі штучним інтелектом та автоматизованими системами інформаційної підтримки.

5. **Емоційно-етична та культурна компетентність:** емпатія, терпимість до різних форм запиту, особистісне ставлення до користувача; етичність у взаємодії з інформацією: дотримання принципів авторського права, конфіденційності; культурна обізнаність: розуміння контексту запиту з урахуванням національних, соціальних, освітніх особливостей.

6. Аналітична та консалтингова компетентність: здатність глибоко аналізувати запити; виявляти приховані потреби користувачів; будувати стратегічні маршрути пошуку й підбору інформації; формувати індивідуальний інформаційний супровід, менторство та підтримку прийняття рішень в дослідницьких, освітніх або професійних контекстах.

В контексті дослідження компетентностей інформаційних та бібліотечних консультантів, можна виокремити спільні риси та навести ключові відмінності між ними (Табл. 1).

Таблиця 1

Компетентності інформаційного та бібліотечного консультантів

Блок компетентностей	**Інформаційний консультант**	**Бібліотечний консультант**
Професійно-інформаційні	Орієнтація на широке поле джерел: медіа, репозитарії, бази даних, технічні документи	Глибоке знання бібліотечних фондів, каталогів, класифікаційних систем (УДК, ДКД тощо)
Комунікативно-консультативні	Робота з запитами різних сфер (юридичних, бізнесових, академічних) – часто багатоформатна	Підтримка користувачів бібліотек в навчальному та дослідницькому процесах; індивідуальні та групові консультації

Методичні та проєктні	Розробка кейсів для консалтингу, створення інформаційних сценаріїв	Організація довідкових служб, формування інструктивних матеріалів, участь у бібліотечних проєктах, розвиток бібліотечних сервісів
Цифрові	Активне використання цифрових інструментів: CRM, ШІ-сервісів, репозиторіїв, аналітики	Робота з АБІС, цифровими ресурсами та колекціями, освітніми платформами
Емоційно-етичні та культурні	Орієнтація на професіоналізм та нейтральність у багатогалузевих запитах	Особистісний підхід, культурна обізнаність, етична взаємодія в освітньо-науковому середовищі
Аналітичні та консалтингові	Вміння аналізувати запит, розробляти стратегії інформаційного супроводу	Здатність навчати інформаційній грамотності, підтримувати користувача в дослідженні

Таблиця ілюструє відмінність у компетентностях інформаційних та бібліотечних консультантів. Діяльність консультантів є багатоплановою та багатофункціональною, і, щоб показати глибину й напрямки розвитку кожної ролі, варто виокремити функціональні компетентності та метакомпетентності.

Функціональні компетентності орієнтовані на дію, знання, процедури; вимірюються тим, що чітко описуються і легко перевіряються; формуються через навчання та практику. Як приклад можна навести: пошук інформації, класифікацію, каталогізацію.

Метакомпетентності в останні роки досліджуються зарубіжними науковцями. Як от, в колективній статті Лукаса Зенка (*Lukas Zenk)*, Аттіли Паузіц (*Attila Pausits)*, Барбари Бреннер (*Barbara Brenner)* та ін. «Метакомпетентності в складних середовищах: міждисциплінарна перспектива»[3]. Також в Оксфордському «Словнику з управління людськими ресурсами» [2], зазначено, що метакомпетенції, – це «всеосяжні» компетенції, які мають відношення до широкого спектру робочих умов і які сприяють адаптації та гнучкості з боку організації; включають навчання, адаптацію, передбачення та створення змін.

Метакомпетентності орієнтовані на рефлексію, мислення, стиль взаємодії; вимірюються тим, що часто проявляються опосередковано; формуються через досвід, самоаналіз, міжособистісну взаємодію. Як приклад, – уміння адаптуватись, проявляти етичну чутливість.

Структуру функціональних компетентностей та метакомпетентностей для інформаційних та бібліотечних консультантів представлено на Рис.1. У центрі рисунка показано спільні зони перетину компетентностей консультантів.

Рис.1. Структура компетентностей інформаційних та бібліотечних консультантів

У сучасних моделях європейської професійної освіти метакомпетентності визначаються як ознака високого рівня професійної зрілості. У консультативній діяльності це ті якості, які роблять фахівця не просто тим, хто знає, а – мудрим фасилітатором знань.

Таким чином, консультанти володіють професійно-інформаційними, комунікативно-консультативними, методичними та проєктними, цифровими, емоційно-етичними та культурними, аналітичними та консалтинговими компетентностями. Для консультантів абсолютно обов'язкові професійні навички та досвід, функціональні компетентності та метакомпетентності. Бібліотекарі є природними консультантами, які володіють тими ж навичками та мотивацією, що й інформаційні консультанти, а їхня роль подібна до ролі бізнес-консультанта в аналізі та консультуванні.

Література

1. Murphy, S. A. (2011). *The Librarian as Information Consultant: Transforming Reference for the Information Age*. Illustrated edition. Paperback, 112 p.

2. Heery, E., & Noon, M. (2017). *A Dictionary of Human Resource Management. Oxford.* 200 p.

3. Zenk, L., Pausits, A., Brenner, B., Campbell, D. F. J., Behrens, D. A., Stöckler, E. M., Oppl, S., & Steiner, G. (2024). Meta-competences in complex environments: An interdisciplinary perspective. *Thinking Skills and Creativity, 53*, 101515. https://doi.org/10.1016/j.tsc.2024.101515

Громак Артемій

/ м. Глухів /

РОЛЬ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ

Сучасна система вищої освіти орієнтована на підготовку фахівців, здатних не лише ефективно діяти в професійному середовищі, а й здійснювати науково-дослідну діяльність. Особливе місце в цьому процесі посідає робота над магістерською кваліфікаційною роботою, що є підсумком освітньо-наукової підготовки здобувача вищої освіти. Початковим і надзвичайно важливим етапом її виконання є вивчення, добір і опрацювання наукових джерел, які формують теоретико-методологічну основу дослідження. Саме на цьому етапі перед магістрантами почасти накреслюється проблема правильного укладання бібліографічного опису, що забезпечує наукову точність, достовірність і культуру цитування.

Бібліографічний опис – це стандартизований набір відомостей про документ, необхідних для його ідентифікації. Він є важливим елементом

наукової комунікації, адже дозволяє підтвердити достовірність використаних джерел, забезпечує можливість перевірки інформації та формує базу для подальших досліджень [2]. Опанування норм бібліографічного опису сприяє формуванню бібліографічної компетентності та культури, складниками яких є:

- уміння працювати з літературою різного ґатунку, розуміти структуру наукових жанрів (статей, анотацій, рецензій, відгуків, монографій тощо), укладати та читати бібліографічні покажчики, списки;

- здатності безпомильно пошукувати інформацію з опертям як на бібліотечні каталоги, так і онлайн-бази даних;

- навички критично оцінювати інформацію, ефективного послуговування дібраним матеріалом.

Правильно організована робота з інформаційними джерелами виформовує звичку вступати в діалог, полеміку, наукову дискусію з авторами, покликатися на їх думки, міркування, ремінісціювати за змістом прецедентних текстів, а відтак – відчувати себе доброчесним науковцем-початківцем. З огляду на це спадає на думку алюзійна цитата італійського лінгвіста, письменника Умберто Еко про те, що норми бібліографічного опису – це краса наукового етикету. Їх дотримання засвідчує звичку до науки, а їх порушення виявляє вискочку і неука і часто кидає ганебну тінь на роботу, здавалося б, пристойну на перший погляд.

Отже, для майбутніх педагогів і науковців освітньої галузі бібліографічна культура є невід'ємною частиною професійної компетентності. Уміння правильно оформлювати джерела – це не лише технічна навичка, а й прояв наукової етики та академічної доброчесності.

Робота над магістерським дослідженням розпочинається саме з вивчення наукової літератури. Пошук актуальних джерел – це процес, який вимагає критичного мислення, умінь виокремлювати головне, аналізувати підходи різних авторів, узагальнювати та визначати власну дослідницьку позицію.

Бібліографічний опис стає інструментом систематизації знань, оскільки дає змогу:

- створити впорядкований список літератури для подальшого аналізу;
- уникнути дублювання або втрати важливих джерел;
- забезпечити логічну структуру теоретичного розділу магістерської роботи;
- дотримуватися вимог академічної доброчесності через коректне цитування [2].

Усвідомлена робота з бібліографічними даними спонукає молодих дослідників до розуміння принципів бібліографування, формує уміння визначати методи інформаційного пошуку, навички аналітичної діяльності, розвиває інформаційну культуру, сприяє засвоєнню норм академічного письма.

В Україні основним нормативним документом, що регламентує оформлення бібліографічних посилань, є ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» [1]. Дотримання стандартів сприяє єдності наукової мови, полегшує доступ до джерел і підвищує рівень культури наукового дослідження. Використання міжнародних форматів (APA, MLA, Chicago) стає актуальним для тих здобувачів, які здійснюють підготовку праць з орієнтацією на міжнародну академічну спільноту [3].

Процес навчання в магістратурі має включати спеціальні заняття з інформаційної грамотності, академічного письма та бібліографічної культури. Формування вміння працювати з джерелами сприяє розвитку дослідницької самостійності, критичного мислення і здатності до рефлексії. Засвоєння правил бібліографічного опису також допомагає майбутнім педагогам формувати у своїх учнів культуру використання інформації та навички академічної доброчесності.

Отже, бібліографічний опис наукових джерел відіграє ключову роль у підготовці фахівців освітньої сфери, оскільки забезпечує наукову обґрунтованість дослідження, культуру цитування та академічну доброчесність.

Робота над магістерською дослідницькою темою починається саме з вивчення і опрацювання джерел, а отже – із формування навичок пошуку, аналізу та оформлення бібліографічної інформації. Від рівня сформованості бібліографічної компетентності майбутнього педагога залежить якість його наукової діяльності, професійна культура і готовність до безперервного навчання впродовж життя.

Література

1. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с. URL: https://surl.li/bpqjmb (дата звернення: 15.10.2025).

2. Духновська Н.Г., Близнюк А.С. Бібліографічний опис документів: Навчальний посібник. Житомир, 2006. 60 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/7121/?utm_source (дата звернення: 15.10.2025).

3. American Psychological Association. Publication Manual of the APA. – 7th ed. – Washington, 2020. URL: https://apastyle.apa.org/products/publication-manual-7th-edition (дата звернення: 15.10.2025).

Іванова Олена

/ м. Київ /

ОПТИМІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Стрімка цифрова трансформація суспільства змінює підходи до бібліотечно-інформаційного обслуговування. Сучасні бібліотеки перетворюються на інформаційні хаби та центри навчання і спілкування в громадах. Доступність інформації набуває першорядного значення для розвитку

громадянського суспільства [2, с. 27]. У цих умовах особливо важливо забезпечити рівний доступ до інформаційних ресурсів для користувачів з особливими освітніми потребами людей, які через певні фізичні чи психічні особливості потребують додаткової підтримки в освіті та доступі до знань. Інклюзивність та безбар'єрність стали ключовими принципами роботи сучасних інформаційних установ, адже кожен громадянин має право на інформацію незалежно від стану здоров'я чи розвитку [6, с. 5–6].

Поняття "особливі освітні потреби" в українському законодавстві охоплює передусім осіб з порушеннями психофізичного розвитку та осіб з інвалідністю. Історично їхнє обслуговування здійснювалося в спеціалізованих бібліотеках для сліпих, глухих тощо. Нині такий поділ розглядається як недоречна ізоляція, натомість утверджується підхід інтегрованого бібліотечного обслуговування [9, с. 2–3].

Звичайні публічні й освітянські бібліотеки дедалі активніше надають послуги особливим читачам в загальному середовищі, пропонуючи матеріали в доступних форматах та сприяючи їх соціалізації. Місія бібліотеки в умовах інклюзії забезпечити фізичний і інтелектуальний доступ до інформації користувачам, яким важко або неможливо працювати зі звичайними ресурсами, створити максимально комфортне середовище для їх адаптації та розвитку
[3, с. 18]. Таким чином, бібліотеки виконують важливу соціальну функцію, сприяючи реалізації прав осіб з інвалідністю на освіту, інформацію та культурні блага.

Оптимізація послуг для цієї категорії користувачів в умовах цифровізації передбачає декілька напрямів.

Перший – усунення фізичних і технічних бар'єрів для доступу до бібліотеки та її ресурсів. Йдеться не лише про пандуси та ліфти для відвідувачів на візках, а й про створення інклюзивних просторів, обладнаних спеціальними технологіями для роботи з інформацією. Зокрема, сучасні бібліотеки

впроваджують асистивні технології – спеціальні пристрої й програмне забезпечення, що допомагають користувачам з різними порушеннями сприймати інформацію. Наприклад, в українських бібліотеках з'являються тифлокомплекси зі спеціальними сканерами, брайлевими дисплеями та синтезаторами мовлення, які перетворюють друкований текст у звук аудіокниги, озвучення документів [7, с. 22]. Це дозволяє людям з вадами зору самостійно отримувати потрібні знання. Для користувачів з порушеннями слуху бібліотеки можуть обладнувати читальні зали системами звукопідсилення або пропонувати ресурси з субтитрами чи жестовим перекладом. Усі ці заходи спрямовані на те, щоб інформаційні продукти та послуги були зручними для кожного відвідувача.

Другий напрям оптимізації – цифрова доступність бібліотечних ресурсів. Онлайн-каталоги, електронні бібліотеки, сайти та освітні платформи повинні відповідати вимогам вебдоступності стандартам на кшталт WCAG 2.1 для користувачів з порушеннями зору, моторики чи когнітивними особливостями [8, с. 3]. Це означає, що електронні ресурси мають бути технічно й контентно пристосовані: підтримувати екранні читачі (скрінрідери) для незрячих, мати функції масштабування інтерфейсу, контрастний дизайн, альтернативний текст до зображень тощо.

В Україні закріплено законодавчі вимоги щодо доступності вебресурсів для людей з інвалідністю наприклад, Закон України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю" зобов'язує установи забезпечувати безбар'єрність інформаційних сервісів [4]. Практична реалізація цих вимог відбувається через національні програми цифрової трансформації та безбар'єрності.

Зокрема, Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору та проєкти Міністерства цифрової трансформації стимулюють адаптацію електронних послуг для всіх громадян, включно з людьми з особливими потребами [5, с. 4].

В умовах пандемії COVID-19 та воєнного часу значення дистанційного доступу тільки зросло: бібліотеки розширили онлайн-сервіси, що особливо допомагає тим, хто фізично не може відвідати заклад. Показовим прикладом є створення у 2022 році безкоштовного мобільного додатку «Library for All» – цифрової бібліотеки для дітей молодшого шкільного віку, яка працює навіть офлайн і містить українські книги для підтримки навчання дітей з особливими освітніми потребами [1]. Цей застосунок, розроблений за підтримки МОН та міжнародних партнерів, демонструє, як технології розширюють можливості інклюзивної освіти в цифровому середовищі.

Третій важливий аспект – підготовка фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи до роботи в умовах інклюзії та цифровізації. Оптимізація сервісів неможлива без компетентних кадрів, які володіють як сучасними IT-навичками, так і розумінням потреб користувачів з інвалідністю. В закладах вищої освіти, що готують бібліотекарів та інформаційних менеджерів, дедалі більшого значення набувають дисципліни, пов'язані з цифровими технологіями, інтернет-ресурсами, а також основами інклюзивного обслуговування. Згідно з дослідженнями, однією з головних проблем упровадження інновацій для безбар'єрності є недостатня обізнаність персоналу бібліотек щодо доступності та спеціальних потреб користувачів [7, с. 115].

Вітчизняні бібліотеки лише починають системно впроваджувати асистивні технології, тому актуальними є програми підвищення кваліфікації кадрів [7, с. 170–171]. Уже зараз реалізуються тренінги та семінари для бібліотекарів. Так, у Луцьку проведено цикл навчань "Бібліотека для всіх: як забезпечити доступність та якісне обслуговування вразливих груп населення", що охоплював питання інклюзії, створення безбар'єрного середовища та використання допоміжних технологій у бібліотеці.

Професійні бібліотечні асоціації спільно з Мінцифри розробляють стандарти цифрової компетентності бібліотекарів, які включають аспект доступності та інклюзивності [5, с. 8]. Отже, нове покоління фахівців

інформаційної сфери повинно бути готовим працювати із сучасними цифровими інструментами і водночас чутливо реагувати на потреби різних категорій користувачів.

Висновок. Отже, оптимізація бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів з особливими освітніми потребами багатогранний процес, що охоплює технологічні, організаційні та освітні заходи. Цифрова трансформація відкриває нові можливості для інклюзивного сервісу: від дистанційного доступу до ресурсів до використання асистивних технологій, які роблять інформацію доступною для всіх.

В Україні формуються передумови для успішної реалізації цих підходів удосконалюється нормативна база, впроваджуються національні ініціативи з цифрової освіти та безбар'єрності, напрацьовується досвід окремих бібліотек. Важливо продовжувати інвестувати в оснащення бібліотек спеціальним обладнанням, розробку доступних електронних ресурсів, а головне у підготовку кадрів, здатних ефективно працювати в умовах інклюзивного інформаційного середовища.

Оптимізуючи послуги для користувачів з особливими потребами, бібліотеки утверджують принцип рівноправності та сприяють побудові суспільства знань без бар'єрів і упереджень. Це відповідає світовим тенденціям розвитку соціально відповідальних інформаційних інституцій та підтверджує важливу роль бібліотек у забезпеченні сталого розвитку і справедливого доступу до інформації для кожної людини.

Література

1. Бібліотека для всіх: створено платформу цифрової бібліотеки. МОН України: веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua/news/biblioteka-dlya-vsikh-stvoreno-platformu-cifrovoi-biblioteki (дата звернення 22.09.2025)
2. Денбновецький С. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2022. №1. С. 26–33.

3. Інклюзивна бібліотека: збірник матеріалів (упоряд. С. Кравченко). Київ: УБА, 2020. 120 с.
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. №875-XII: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12 (дата звернення 21.09.2025)
5. Рамка цифрової компетентності бібліотечного працівника. Мінцифри України, 2021. 16 с. : веб-сайт. URL: https://osvita.diia.gov.ua/digcomp (дата звернення 22.09.2025)
6. Робота бібліотек на допомогу користувачам з обмеженими фізичними можливостями: методичні рекомендації. Вип. 1. Запорізький ОУНБ. Запоріжжя, 2022. 40 с.
7. Тюркеджі Н. С. Асистивні технології в документно-інформаційних структурах: сервісний підхід: дис... доктора філософії. Харків: ХДАК, 2023. 224 с.
8. Цифрова безбар'єрність: шлях до доступності для всіх. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека: веб-сайт. URL: https://www.libr.dp.ua/student_notes_it_referat 15.html (дата звернення: 21.09.2025)
9. Шматько О., Янклевич Л. Бібліотека як відкритий простір для соціалізації користувачів з особливими потребами. Публічна бібліотека ОТГ : веб-сайт. URL: https://oth.nlu.org.ua/?p =5493 (дата звернення 21.09.2025).

Яриновський Олександр

/ м. Глухів /

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасна освітня реформа, що реалізується через концепцію «Нова українська школа» (НУШ) [4], формує нові підходи до діяльності педагогічних працівників, зокрема соціальних педагогів. Їхня робота спрямована не лише на соціальний захист і підтримку дитини, але й на створення ефективної системи

соціальних комунікацій як основи партнерської взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу.

Соціальні комунікації стають ключовим чинником у проєктуванні шкільного простору, де панує атмосфера довіри, взаємоповаги та співпраці. У центрі уваги НУШ – дитина як активний учасник навчання, отож, комунікативна компетентність соціального педагога набуває першорядного значення.

Науковці (С. Гончаренко, А. Кузьмінський, Т. Лях та ін.) по-різному пояснюють сутність поняття «соціальні комунікації». Для нашої наукової розвідки слушною є дефініція, запропонована С. Гончаренком, згідно з якою «соціальні комунікації» визначено як процес обміну інформацією, досвідом, почуттями й цінностями між людьми з метою досягнення взаєморозуміння та спільної діяльності [1]. Для соціального педагога означена комунікація – це не лише професійний інструмент, а й головний засіб впливу на соціальне середовище школи.

Соціальні комунікації в роботі педагога виконують кілька основних функцій:

- інформаційну – донесення актуальних відомостей до учнів, батьків, педагогів;
- регулятивну – узгодження норм поведінки та соціальної взаємодії;
- виховну – формування в дітей культури спілкування, емпатії, толерантності;
- інтерактивну – дієва взаємодія між соціальним педагогом та учнями, батьками, іншими стейкхолдерами;
- профілактичну – запобігання конфліктам, булінгу, соціальній ізоляції.

Отже, соціальні комунікації забезпечують створення сприятливого психологічного клімату та позитивного іміджу школи.

Соціальний педагог в системі освітнього повсякдення є комунікативним лідером, і в Новій українській школі зокрема.

Згідно з принципами НУШ освітній процес ґрунтується на педагогіці партнерства, що передбачає рефлексивну адаптивність, взаємоповагу, довіру та відповідальність усіх учасників освітнього процесу. У цій інтерактивній системі

соціальний педагог є посередником і координатором соціальної взаємодії, яка поєднує педагогів, учнів, батьків та громаду.

Аналіз законодавчих (ЗУ «Про освіту» [2], Концепція НУШ [3]), педагогічних (А. Кузьмінський [4], Т. Лях [5]) джерел, власний досвід роботи засвідчує, що з-поміж основних напрямів комунікативної діяльності соціального педагога варто окреслити такі:

1. Взаємодія з учнями – індивідуальні консультації, тренінги, ігрові заняття, спрямовані на розвиток комунікативних і соціальних компетентностей.
2. Співпраця з педагогічним колективом – допомога у формуванні позитивного мікроклімату, підтримка командної взаємодії.
3. Робота з батьками – індивідуальні та групові консультації, профілактична робота, підвищення рівня педагогічної культури родини.
4. Взаємодія з громадськими структурами – залучення ресурсів громади, співпраця із соціальними службами, участь у спільних проєктах.

У такий спосіб соціальний педагог забезпечує єдність зусиль школи, сім'ї та громади у вихованні гармонійної, відповідальної особистості.

Сучасні виклики спонукають зосередити увагу на особливостях комунікативної діяльності соціального педагога. Воєнний стан, цифровізація освіти, зростання міграційних процесів зумовлюють необхідність адаптації комунікативних практик соціального педагога. Він має володіти інноваційними інструментами дистанційного спілкування, розуміти особливості онлайн-взаємодії, формувати безпечне цифрове середовище.

Із-поміж сучасних форм соціальних комунікацій у діяльності педагога виокремлюємо такі:

- онлайн-консультації та вебінари для учнів і батьків;
- соціальні мережі як платформа для поширення освітньо-просвітницьких матеріалів;
- медіація конфліктів та відновні практики в шкільному середовищі;
- арттерапевтичні методики для покращення емоційного стану дітей.

Ефективна комунікація базується на принципах гуманізму, поваги до особистості, конфіденційності та рівноправного партнерства.

Нині спроєктовано шляхи вдосконалення соціальних комунікацій у системі НУШ. Підвищення ефективності соціальних комунікацій можливе завдяки:

- розвитку комунікативної компетентності педагогів через тренінги й семінари;
- створенню команд психологічної підтримки у школах;
- впровадженню інтерактивних форм навчання, що формують комунікативні навички учнів;
- активній взаємодії з місцевими громадами, соціальними службами, волонтерськими ініціативами;
- розвитку емоційного інтелекту педагогів і дітей.

Соціальний педагог у системі НУШ – це комунікативний провідник, який допомагає кожному учасникові освітнього процесу відчути свою значущість та відповідальність.

Соціальні комунікації є ключовим елементом професійної діяльності соціального педагога в Новій українській школі. Вони забезпечують ефективну взаємодію між усіма суб'єктами освітнього процесу, сприяють формуванню позитивного мікроклімату, профілактиці конфліктів і розвитку соціальної зрілості учнів.

Отже, розвиток комунікативної компетентності соціального педагога є необхідною умовою реалізації принципів НУШ та створення школи партнерства, підтримки, взаємоповаги.

Література

1. Гончаренко С. У. Педагогічна комунікація в освітньому процесі. Київ: Освіта, 2020. 256 с.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 13.10.2025).

3. Концепція Нової української школи. Київ: МОН України, 2016. 36 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 13.10.2025).
4. Кузьмінський А. І. Соціальна педагогіка: теорія і практика. Черкаси: Брама, 2021. 312 с.
5. Лях Т. Л. Соціальний педагог у системі НУШ: комунікативні аспекти діяльності. *Педагогічні науки.* 2022. № 4. С. 45–51.
6. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua (дата звернення: 14.10.2025).

Салагуб Людмила

/ м. Київ /

УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ: ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ МЕТОДОЛОГІЧНИЙ «БУСТЕР» (ПІДСИЛЮВАЧ) ІЗ ЛІТЕРАТУРНИМИ ФОКУСАМИ

vs

“RED FLAGS” В ОСВІТІ ТА НАУЦІ

Зважаючи на те, що українознавство є комплексною галуззю гуманітарних знань, варто усвідомлювати, що збереження національного наративу в умовах війни – має важливе значення. І жодну сферу нашого життя це не повинно оминути! Багато хто зі здобувачів освіти наразі знаходиться поза межами України, намагаючись зберегти зв’язок із рідною домівкою та освітнім закладом («alma mater»). Постало важливе питання щодо формування нових тактик задля успішної реалізації наукових активностей із колегами та учнівством або студентством через призму акумуляції авторських (унікальних) підходів (із домінуванням творчості та практичної орієнтованості) до

викладання освітніх кейсів у ЗЗСО та ЗВО (зокрема – у процесі роботи з аспіратами).

Окремі аспекти проблематики дослідження висвітлено в науковій літературі (К. Гінзбург [1], Т. Лотшер [3], Н. Ніколлс [3], Л. Салагуб [9], О. Черчз [3] та ін.). Задля реалізації комплексного продукування ідей щодо обраної теми дослідження використані: філософські міркування французької філософині С. де Бовуар [4, 5], досвід мотиваційного тренера Н. Вуйчича [2], літературні візії вітчизняного письменника-драматурга І. Кочерги [6] та ідеї лікаря-психотерапевта, розробника унікального методу біосуггестивної терапії О. Стражного [10]. Попри поглиблене вивчення окремих змістових ліній теми, відсутні розвідки з комплексним перепрочитанням українознавчих студій, у яких непересічні місця доцільно надати саме історико-ретроспективному та літературному спектрам, які стануть «бустерами» (підсилювачами) на шляху до подолання «червоних прапорів» в освіті та науці.

Мета розвідки – репрезентувати історико-ретроспективні підходи до впровадження основних українознавчих практик, які (у поєднанні з літературними фокусами) здатні протидіяти «червоним прапорам» в освіті та науці, посилити роль бібліотек та якомога більше зацікавити всіх учасників освітнього процесу в науковій діяльності. Варто не загубити важливу думку про те, що кожна ідея, виважена толерантно та обґрунтовано, є цінною та важливою!

У часи буремних військових подій кожен із нас нестримно шукає порятунку в підтримці рідних, колег по роботі, просто знайомих людей… Однак самомотивація та саморегулювання в цьому плані має дуже вагоме значення. У якості непересічного прикладу можна пригадати життєву історію Н. Вуйчича [2]. Відчуття кожного та кожної з нас, певно, зіставляються з картиною фінського художника, графіка та найбільшого представника фінського символізму Г. Сімберга (1873–1917 рр.). Вона має назву «Поранений янгол»; час створення – 1903 р. *(Візуалізація. Попередній ескіз до картини «Поранений янгол», 1902 р. (Г. Сімберг). URL: https://surl.li/bzqvix (дата звернення: 07.10.2025))*.

Візуалізація. Попередній ескіз до картини «Поранений янгол», 1902 р. (Г. Сімберг). URL: https://surl.li/bzqvix (дата звернення: 07.10.2025).

Усупереч усім подіям, які відбуваються в нашому житті, слід знаходити такі «механізми», які сприятимуть організації *«освітнього вайбу»,* коли кожен і кожна зможе відчути себе рівним серед рівних і не боятися висловлюватися на різні теми. Варто зазначити, що неоднозначний та творчий підхід до викладання дисциплін загалом та репрезентації інформації щодо наукової обізнаності зокрема (завдяки написанню наукових публікацій, роботі з літературою та джерелами, ознайомленню з різними стилями бібліографічного описання тощо) може бути не формально-академічним, а вайбово-науковим, у якому поєднуватиметься академічна (класична) наука та сучасні підходи до роботи зі здобувачами та здобувачками освіти.

Як варіант – розробка творчих завдань, у яких чітко віддзеркалюватиметься ідея незламності українського духу, семантика нашого нестримного темпераменту. Однак найголовніше – поєднання науковості, сучасних застосунків і практичності, зважаючи на кліповість мислення у багатьох із нас. Серед них можуть бути такі (авторка – Л. Салагуб):

– «…«Моя карикатурка» / «Емоційна карикатурка» / «Emoji» (можна організувати роботу в різних форматах: учні малюють карикатури, які відображають їхній настрій у певний момент (можуть відправити у чат або розмістити на онлайн-дошці / презентувати «творіннння» на ватмані тощо);

– «Вайбер-завдання» / «Вайбер-листування» / «Навчальне листування» (учитель створює «ВАЙБЕР-ГРУПУ» зі своїми учнями; зазначає тему; завдання учнів – акумулювати в групі цікаві візуальні, аудіальні / аудіовізуальні матеріали та висловити свої думки; потім – можна зробити «скріни» з переписки за допомогою клавіші «F–12» – сформувати з них презентацію – перевести її у формат «PDF» та створити віртуальну книжку» [цит. за: 9, с. 145].

Групова робота – варта уваги! У контексті її реалізації варто сфокусувати свої здібності на дебатні технології навчання. Акцент робимо на контроверсійних, бінарних питаннях для спільного обговорення (як варіант: «Субкультури XXI ст.: порушення правил громадського співіснування *vs* толерантний прояв людської індивідуальності та самобутності?» та ін.).

У тренді – використання контентів у межах історичної ретроспективи, які матимуть вітчизняне та іноземне походження: цікаві матеріали щодо повсякденного життя на різних етапах історичного розвитку (візуалізована інформація про: збірник законів царя Хаммурапі; особливості традицій і доволі незвичайні погляди наших пращурів (давніх слов'ян); перипетії між закоханими у межах Вікторіанської доби (1837–1901 рр.); нестримна емансипованість українського жіноцтва; стереотипні уявлення про відомі винаходи (на прикладі появи електросамокатів у США тощо). Із зазначеного вище бачимо, що не варто продукувати інформацію виключно за лінійною системою репрезентації. Можна сміливо інтегрувати кейси з різних історичних епох. Це надаватиме змогу подорожувати в минулому без жодних бар'єрів.

Продовжуючи тематику наскрізного вивчення українознавчих студій, варто більш детально привернути увагу на «Історію повсякдення», яка, у свою чергу, є значним структурним масивом «Публічної історії» («Public history») – нової галузі історичної науки, яка займається перекладом академічного історичного знання на мову широкої публіки та його репрезентацією у різних формах, таких як музеї, фільми, медіа тощо. Зазвичай, «Публічну історію» називають «неакадемічною історією». К. Гінзбург – італійський історик. Саме він

є одним із засновників «мікроісторії». Знаковим є його книга «Сир і хробаки» [1]. К. Гінзбург показав масштабні загальнодержавні реалії через призму життя простої людини, а не відомих постатей. Він репрезентує «картину буття» середньовічного мельника Мінокіо, який виступив проти інквізиції. У цьому контексті доцільно пригадати драматичну поему вітчизняного митця І. Кочерги «Свіччине весілля» [6]. У фокусі її сюжету – боротьба з «системою». Водночас – чітко простежується виступ за свободу, викриття та засудження свавілля влади, возвеличення чистого кохання. Цілком упевнено можемо зазначити, що опір Івана та його побратимів (у поєднанні з висвітленням його кохання до Меланки) – приклад повсякденних реалій пересічного юнака, який був ремісником і зброярем.

У процесі вивчення українознавчих питань одне з ключових місць слід надати вдосконаленню форматів організації науково-дослідницьких заходів загалом та розробці окремих програм для організації гурткової роботи (ЗЗСО), курсів, спецкурсів, окремих дисциплін (на рівні ЗВО). Окрім того, під час роботи з реалізації науково-дослідницьких завдань (як для формування вмінь і навичок, якими мають оволодіти учні, так і для студентів / колег-професіоналів) вагоме значення має організація роботи зі створення віртуальних кейсів із першими творчими доробками (для учнів 5–6-х класів; студентів 1–2-х курсів, аспіратів першого року навчання; молодих викладачів та ін.). Серед змістовних форматів – авторський «Освітній бранч», апробований на всеукраїнському рівні авторкою статті [7].

Релакс (відпочинок) під час проведення заняття можна сміливо поєднувати з практиками, пов’язаними з психологічними питаннями. На допомогу – аналіз оптичних ілюзій. Дешифрування наших відповідей після їхнього перегляду – місток до усвідомлення свого «Я» на певному життєвому етапі. Для прикладу – розповсюджена оптична ілюзія «Моя дружина і / або моя теща» [3].

Підбиваючи підсумок зазначимо, що перед сучасними вчителями ЗЗСО та викладачами ЗВО *(зокрема й фахівцями, які безпосередньо опікуються роботою*

з аспірантською когортою, продукують ідеї щодо системного підвищення кваліфікації освітян) – низка «RED FLAGS». Орієнтовні поради щодо посилення позицій культуртрегерів у таких умовах:

– симбіоз між історико-ретроспективними та літературознавчими студіями (змістова інтеграція);

– використання візуалізації під час викладання курсів, спецкурсів та окремих дисциплін (гурткова робота – якщо це ЗЗСО), присвячених особливостям організації науково-дослідницької роботи (чільне місце – авторським тактикам у контексті: написання тез і статей; розуміння відмінностей між джерелами та літературою; формування майстерності щодо бібліографічного оформлення [8] тощо);

– популяризація авторських форматів проведення заходів / занять;

– формулювання бінарних питань, пошук відповідей на які сприятиме розвитку критичного мислення;

– популяризації вивчення української минувшини завдяки «Історії повсякдення», яка є «серцевиною» «Публічної історії».

Література

1. Ginzburg C. The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller. USA (Baltimore, Maryland state): Johns Hopkins University Press, 2013. 224 p.

2. Vujicic N. Unstoppable: The Incredible Power of Faith in Action. USA (Colorado Springs, Colorado state): Waterbrook Press, 2013. 256 p.

3. Nicholls M., Churches O., Loetscher T. Perception of an ambiguous figure is affected by own-age social biases. URL: https://surl.li/ipjcib (дата звернення: 19.09.2025).

4. Бовуар С. де. Друга стать. Т. 1. URL: https://surl.li/iugtwv (дата звернення: 28.09.2025).

5. Бовуар С. де. Друга стать. Т. 2. URL: https://surl.lu/fxbxgk (дата звернення: 28.09.2025).

6. Кочерга І. Свіччине весілля: аудіокнига. URL: https://surl.li/bgaqtc (дата звернення: 29.09.2025).

7. «Освітній бранч» – сучасний формат організації роботи з учнями та вчителями. Підготовка та презентація творчих кейсів: запис вебінару Салагуб Л. І. від 30.01.2023. URL: https://surl.li/mlpqec (дата звернення: 03.10.2025).

8. Правила оформлення списку використаних джерел за ДСТУ 8302:2015 та REFERENCES за міжнародним стилем APA. URL: https://lnk.ua/94y9ppj4M (дата звернення: 03.10.2025).

9. Салагуб Л. І. Енергія життя після здобуття перемоги & впровадження синергетичних підходів у процес навчання зростаючого покоління та діяльність дорослих. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи:* тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 груд. 2023 р.); Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППСН, 2023. С. 143–146.

10. Стражний О. С. Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність. Київ: Книга, 2008. 366 с.

Кузнецов Роман

/ м. Глухів /

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ «БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ»)

Виклики, в яких функціонує вища професійна освіта, спонукають педагогічні, наукові-педагогічні колективи, здобувачів вищої освіти до пошуку, аналізу та реалізації ефективних інноваційних технологій, мережевих ресурсів, зміст яких дає змогу покращити підготовку майбутніх бакалаврів до

професійної діяльності. Активне послуговування інтернет-ресурсами зумовлене передусім запровадженням дистанційної, змішаної форм навчання, неформальною, дуальною, інформальною освітами, збільшенням годин на самостійне опрацювання матеріалу. Окрім цього, незупинна інформатизація освітньої сфери, і професійної зокрема, – це крок до професійного розвитку фахівців спеціалізації «Будівництво та зварювання» на засадах опанування інноваційних технологій.

Актуальність проблеми зумовлена багатьма чинниками, але узагальнено з-поміж них варто виокремити такі:

1) швидкісно-ефективний розвиток технологій сфери будівництва та зварювання (проєктування та моделювання будівель за допомогою цифрової інформації (BIM), віртуальної та доповнювальної реальності; застосування дронів для обстеження ландшафту, будівельних майданчиків, для моніторингу міцності створених конструкцій, для виконання міцних зварювальних швів тощо; упровадження робототехніки, робокоботів із метою якісного і безпечного виконання будівельних та зварювальних робіт; конструювання та виготовлення складних будівельних елементів, конструкцій, у т.ч. металевих за допомогою 3D-друку; швидкісне моделювання створених конструкцій на будмайданчиках; упровадження нових методів зварювання (лазерне, гібридне, магнітно-дугове, електронно-променеве, вибухове, ультразвукове, тертя із перемішуванням, або тертьове зварювання, FSW (Friction Stir Welding) – зварювання металів без їх розплавлення, а на підставі швидкісних обертових приладів, що забезпечують тепло від тертя, зм'якшують метал, унормовано деформують його та роблять якісний зварювальний шов; мікрозварювання); застосування нових матеріалів для зварювання (надміцні сталі, такі як High-Strength Low-Alloy, HSLA; магнієві та алюмінієві сплави, композити з металевою матрицею (mmcs), суперсплави на основі нікелю, Al-сплави, включаючи сплави Al-Li, Mg-сплави, надпровідні матеріали тощо); плазмове різання, інноваційне зварювальне обладнання; інноваційні засоби індивідуального захисту зварювальників (сучасні шоломи-

каски; рукавиці-краги, тепло- водостійкий захисний одяг), застосування ШІ тощо [1; 2];

2) зміна й підвищення вимог будівельного ринку праці, роботодавців до змісту трудових функцій, трудових дій та компетентностей як працівників будівельної галузі, так і педагогів професійного навчання спеціалізації «Будівництво та зварювання» (інноваційний розвиток технологій сфери будівництва та зварювання має значний вплив на зміст освітнього стандарту спеціальності Професійна освіта (за спеціалізаціями), в якому основою формування професійних компетентностей майбутніх педагогів-бакалаврів професійної освіти, і спеціалізації «Будівництво та зварювання» зокрема, є ґрунтовний опис предметної області, об'єктами вивчення та діяльності якої визначено: «структуру й функціональні компоненти системи професійної освіти; теоретичні основи, технології та обладнання для виконання спеціальних робіт, пов'язаних із використанням методів відповідних наук в установах та організаціях галузі/сфери» [3]).

Саме в межах предметної області окреслюються цілі навчання, методи, методики, технології, інструменти та обладнання, які комплексно мають сприяти формуванню готовності майбутніх бакалаврів-педагогів спеціалізації «Будівництво та зварювання» до ефективного запровадження в професійній діяльності інноваційних технологій та мережевих ресурсів.

Аналіз літературних джерел (М. Балака, В. Биков, О. Виноград, А. Гуралюк, Ю. Колісник-Гуменюк, Ю. Кравченко, Ю. Красильник, О. Литвинчук, Г. Паньків, О. Пометун, К. Почка, К. Предун, І. Федькова, В. Шаленко та ін.) із теми дослідження засвідчує, що для успішної реалізації в освітній процес інноваційних технологій, потенціалу інтернет-ресурсів необхідно створити відповідні педагогічні умови формування готовності майбутніх бакалаврів професійної освіти до використання інновацій у практичній діяльності, узяти до уваги, як слушно зазначає О. Пометун, «надводну й підводну частину освітнього айсберга» [4, с. 20–21]. Метафоризовану науковицею думку справді варто взяти

до уваги, оскільки реалізація мети освітньо-професійних програм Професійна освіта (Будівництво та зварювання) вимагає балансу між **опануванням** теоретико-практичних основ програми *(моніторинг потреб ринку праці, сутність інновацій, підходи, методи, прийоми їх упровадження, розв'язання завданнь, розрахунок часу, передбачення контролю, формування програмних результатів навчання, компетентностей, досягнення освітньої мети*) та **створенням** комфортної соціально-психологічної атмосфери організації освітнього процесу (*мотивація до навчання та опанування інновацій, ціннісне ставлення до навчання та соціального партнерства, почуття і переживання, атмосфера довіри, відчуття безпеки, здатність до автономії та відповідальності, упевненість у працевлаштуванні, у власних спроможностях якісно навчати і викладати, бути конкурентоспроможним, готовність до самоосвіти протягом життя тощо*). Варто врахувати й те, що запровадження інноватики в освітній процес вищої професійної школи передусім зумовлено воєнним станом в країні, який скерував до ретельного перегляду традиційних систем навчання та викладання, спонукав не лише інноваційно модернізувати систему навчання і викладання, а й схилив учасників освітнього середовища до інноваційної педагогічної поведінки.

Під час організації освітнього процесу для бакалаврів спеціалізації «Будівництво та зварювання» в закладах професійної та педагогічної вищої освіти на засадах інноватики варто акцентувати увагу на багатопрофільності освітньої програми, зокрема зробити опір на два взаємопов'язані складники її: педагогіка й методика професійної освіти, будівництво та зварювання. Багатопрофільний (комплексний) підхід та методично окреслена варіативність дає змогу розширити та поглибити предметну освітню область, конкретизувати загальні, фахові компетентності, спроєктувати програмні результати навчання. З огляду на це система формування готовності майбутніх бакалаврів-педагогів до використання інноваційних технологій у професійній діяльності має ґрунтуватися як на інноваційних освітніх підходах, методах, прийомах, формах,

освітніх цифрових інструментах підготовки бакалаврів, так і на опануванні основ інноваційних технологій розвитку будівництва та зварювання.

Аналіз психолого-педагогічних, методичних праць (М. Бондаренко, М. Вінтоняк, Н. Дубова, В. Ковальчук, Г. Корчова, Ю. Красильник, В. Курок, Т. Паска, М. Пригодій, М. Руденко, Т. Самусь, Т. Сорока, Н. Ткаченко, О. Хоменко, О. Хмельницька, Б. Якимчук та ін.) із професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності А 5 Професійна освіта (спеціалізація «Будівництво та зварювання») дає підстави виокремити такі, на нашу думку, ефективні інноваційні технології: інтерактивне навчання (діяльність у парах, робота в групах, обмін партнерами та ідеями, науковий конгрес, зустріч із професіоналом-наставником, з інфлюенсерами (людьми, чиї думки, професійні досягнення мають значущий вплив на аудиторію); педагогічна автономія в міркуваннях та обміні думками; педагогіка професійної модальності тощо); проєктна діяльність; бінарні лекції; цифрові технології (платформи для проведення онлайн-занять, відеоконференцій: Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, Skype, Proficonf, Webex); освітні платформи (Google Classroom**,** Moodle, (LMS), GIOS (платформа змішаного навчання), Prometheus, EdEra (безкоштовні онлайн-курси), «Освіторія», Дія. Цифрова освіта, ВУМ online, Osvita.ua, Усеукраїнська школа онлайн тощо); цифрові інструменти для проєктування та проведення інтерактивних занять (ARBook, Learning Apps.org, Quizlet; дошки Padlet, Twiddla, Miro, AWWApp, IDroo, Whiteboard Fox, Conceptboard, NotebookCast, Limnu , Classroomscreen, Ziteboard тощо); робота з професійними кейсами на засадах кейс-методу; доброчесна робота з інструментами ШІ; імерсивізація освітнього процесу; кар'єрне консультування, стажування; академічна мобільність; осучаснення діяльності професорсько-викладацького складу вишів тощо.

Студіювання праць науковців із будівництва та зварювання (В. Адаменко, О. Александров, М. Балака Є. Дерябкіна, А. Єсипенко, І. Заруба, О. Левінський, К. Почка, К. Пушкарьова, С. Тимошенко, В. Шаленко та ін.) зорієнтовує вищу

професійну освіту не лише до аналізу інновацій у сфері будівництва та зварювання, а й схиляє до перегляду педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів-педагогів, до пошуку шляхів практичного ознайомлення з інноваціми та спроби їх реалізації. На нашу думку, практико орієнтованими та суттєво впливовими на рівень сформованості готовності майбутніх бакалаврів спеціалізації «Будівництво та зварювання» до впровадження в професійну діяльність інноваційних технологій можуть бути такі дії та підходи: створення в закладах освіти спеціалізованих навчальних лабораторій, і віртуальних у т.ч., які дадуть змогу здобувачам освіти безпечно простежувати симуляції логістичних дій та процесів будівництва, зануритися в реальність проєктувальних, трудових дій, які виконує робототехніка та людина-будівельник; оснащення лабораторій зварювальними апаратами, інтрументарієм для оброблення металів різного гатунку і якості; упровадження в освітній процес систем (ознайомлення з ними) автоматизованого виробництва / проєктування CAD / CAM (CAD – англ. Computer-Aided Designta; CAM – англ. Computer-Aided Manufacturing) як засобів демонстрації та спостереження за технологічними процесами в будівництві; освітніх платформ, програм, які дають змогу спроєктувати у ЗВО імерсивне освітнє середовище (Labster, InMind 2, HistoryMaker VR, zSpace, Labs, Rumii, EngageVR, Anyland, NeosVR, High Fidelity або Bigscreen, Altspace VR, Vtime, Universe Sandbox 2, The Body VR, Google Earth VR, Google Expeditions, The Body VR, The VR Museum of Fine Art); ознайомлення з фактичними, аналітичними, законодавчими даними, розміщеними в Єдиній державній електронній системі у сфері будівництва (ЄДЕССБ) тощо.

Отже, формування компетентного бакалавра-педагога професійної освіти (спеціалізація «Будівництво та зварювання»), готового опановувати інновації і працювати осучаснено, має ґрунтуватися на комплексному підході щодо організації освітнього процесу, створенні ефективних педагогічних умов, які забезпечують здатності по-інноваційному «розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми» [4] в реальній педагогічній діяльності.

Література

1. Методична розробка «Нові технології зварювання та майбутні тенденції». URL: https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-novi-tehnologi-zvaryuvannya-ta-maybutni-tendenci-464328.html (дата звернення: 12.10.2025).
2. Нові підходи та технології в будівельній галузі. URL: https://buduemo.com/ua/news/materials_technologies/novi-pidhodi-ta-tehnologii-v-budivelnij-galuzi.html (дата звернення: 12.10.2025)
3. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 144 с.
4. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю «Професійна освіта» (за спеціалізаціями) для першого (бакалаврського) рівня освіти. Наказ МОН від 21.11.2019р. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/015-Profosvita-bakalavr.pdf (дата звернення: 12.10.2025).

Вовченко Вікторія

/ м. Київ /

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРОСТОРУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Коли ми говоримо про доступність простору в університеті, уявлення часто зводиться до «пандуса й кнопки виклику». Це важливо, але в реальному житті доступність працює або не працює як через бетон і метал, так і через документи, процедури та інформацію. Умовно кажучи, пандус можна збудувати один раз, а от «доступність як сервіс» треба щоденно забезпечувати та підтримувати: оновлювати маршрути, пояснювати правила, фіксувати запити, навчати персонал, перевіряти виконання рішень, комунікувати зі студентами, відвідувачами. З таких кроків починається документознавчий і документно-інформаційний вимір

доступності просторів ЗВО, що робить безбар'єрність відтворюваною, контрольованою та зрозумілою для всіх учасників освітнього процесу.

У сучасних підходах безбар'єрність розглядають багатовимірно: як поєднання фізичної доступності, інформаційної зрозумілості та цифрової доступності сервісів і контенту [8]. Для закладу вищої освіти це означає, що «доступний простір» – це будівля, навігація (візуальна, тактильна, аудіальна), сайт і електронні сервіси, регламенти отримання послуг, доступні формати документів, а також культура комунікації персоналу зі студентами та відвідувачами. Дослідники інклюзії у вищій освіті підкреслюють: реальна інклюзивність залежить від того, як політики і практики університету відтворюються у щоденні освітні дії та взаємодії [3; 5]. Тому документно-інформаційне забезпечення доступності доцільно розуміти як систему взаємопов'язаних документів, інформаційних продуктів і процедур, які: 1) задають правила і відповідальність; 2) забезпечують сталість і повторюваність процесів; 3) роблять доступність вимірюваною, тобто керованою.

Логічно виділити чотири виміри такої системи. Перший – нормативно-управлінський: локальні акти, що фіксують позицію університету, терміни, ролі, ресурси та порядок реагування на запити. Другий – організаційно-операційний: документи, які «зшивають» доступність з конкретними просторами і діями (аудити, паспорти доступності, маршрути, інструкції, журнали). Третій – комунікаційно-інформаційний: те, як університет пояснює, показує і робить зрозумілими свої послуги (навігація, інфоматеріали, шаблони звернень, публічні сторінки, контактні канали). Четвертий – моніторингово-аналітичний: форми збору зворотного зв'язку, реєстр звернень, звіти про виконання заходів, показники якості сервісів, регулярні огляди ризиків і бар'єрів.

У першому контурі ключовим документом є положення про забезпечення доступності та безбар'єрності ЗВО, де фіксуються принципи взаємодії, базова термінологія, формат підтримки, відповідальні особи (або підрозділ), канали звернень і строки реагування. Поруч – план заходів або дорожня карта (на

навчальний рік або семестр) із відповідальними, бюджетними потребами, критеріями виконання. Для університетів важливо також закріпити процедуру індивідуальних умов: як студент або працівник повідомляє про потреби, які документи подає (і які саме!), хто розглядає звернення, як ухвалюється рішення, як воно комунікується та переглядається.

Другий контур – «польова» частина, де документи працюють як інструменти управління простором. Тут доречні: акт або протокол оцінювання доступності окремих маршрутів і приміщень; паспорт доступності кампусу (із переліком бар'єрів, пріоритетністю усунення, тимчасовими рішеннями); схема доступних маршрутів (вхід–реєстратура–деканат–кафедра–бібліотека–санвузол–укриття тощо); інструкції для персоналу (алгоритм супроводу, етика спілкування, робота з конфліктними, стресовими ситуаціями). На практиці корисним є ведення простого реєстру бар'єрів і заявок: що саме не працює, де, коли зафіксовано, який статус виконання, які тимчасові альтернативи запропоновано. Такий реєстр – уже не «бюрократія», а доказовий інструмент керування ризиками: він дозволяє уникати ситуацій, коли проблема зникає з поля зору лише тому, що про неї «всім відомо», але ніде не записано.

Третій контур – комунікаційно-інформаційний – часто недооцінюють, хоча саме він визначає, чи зможе людина самостійно зорієнтуватися без зайвого стресу. До нього належать: єдина сторінка або розділ «Доступність» на сайті університету; зрозумілі контакти відповідального; шаблон звернення; FAQ; карти маршрутів; правила користування підйомниками (або за наявності ліфтами); описи доступних сервісів бібліотеки, деканатів. В умовах цифровізації обов'язковою стає увага до вебдоступності: вимоги WCAG 2.2 задають універсальні орієнтири для того, щоб вебконтент був доступніший людям із порушеннями зору, руховими та когнітивними труднощами [9].

Окремо підкреслю: доступність простору – це також про психоемоційну безпеку. Коли студент заздалегідь бачить зрозумілий маршрут, знає контакт відповідального, може подати запит без стигми, отримує спокійне і

передбачуване реагування – знижується тривожність, а навчальна діяльність стає більш керованою. Дослідження про інклюзію у вищій освіті показують, що сприйняття інклюзії значною мірою формується не «деклараціями», а саме повсякденними практиками та готовністю викладачів і сервісних підрозділів адаптувати підходи [5; 6]. У документно-інформаційному вимірі це означає: ми маємо «вшити» людяність у процедури й інструкції так, щоб доброзичливість не залежала від випадку чи конкретної людини на зміні.

Четвертий контур – моніторингово-аналітичний – робить доступність керованою у часі. Він включає анкету або форму зворотного зв'язку (коротку і доступну), періодичний звіт відповідального (що зроблено, що в роботі, що блокує виконання), а також показники: середній час відповіді на звернення, кількість вирішених бар'єрів, частка сервісів із доступними форматами документів, результати внутрішнього аудиту. Окремий плюс – зберігати такі дані в корпоративній системі документообігу або впорядкованому електронному архіві (в Маріупольському державному університеті м. Київ для цих цілей використовується система iDoc). Тоді доступність перестає бути «проєктом на ентузіазмі» і стає частиною управлінського циклу якості.

Отже, документно-інформаційне забезпечення доступності простору в ЗВО можна підсумувати як перехід від «разових поліпшень» до системи: політика - процедури - інформаційні матеріали - реєстри й контроль - навчання персоналу - зворотний зв'язок і вдосконалення. Такий підхід особливо важливий у кризових умовах, коли університети працюють у режимі підвищеної невизначеності й обмежених ресурсів: саме документ і чіткий інформаційний сервіс дозволяють не втрачати сталість підтримки, зберігати довіру та забезпечувати реальну, не декларативну інклюзію.

Література

1. Moriña A. Inclusive education in higher education: challenges and opportunities. *European Journal of Special Needs Education*. 2017. Vol. 32, № 1. P. 3-17. URL: https://doi.org/10.1080/08856257.2016.1254964.

2. Bartolo P. A., et al. Aspirations, access and accommodations for students with disabilities to access higher education: a systematic scoping review. *Frontiers in Education*. 2023. Vol. 8. Article 1218120. URL: https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1218120.
3. Burgstahler S. *Universal Design in Higher Education: From Principles to Practice*. Cambridge, MA : Harvard Education Press, 2010. 300 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Universal_Design_in_Higher_Education.html?id=k6VhDwAAQBAJ.
4. Seale J. *E-learning and Disability in Higher Education: Accessibility Research and Practice*. New York : Routledge, 2013. 280 p. URL: https://doi.org/10.4324/9780203095942.
5. Moral Mora A. M., et al. Faculty perception of inclusion in the university: concept, policies and educational practices. *Social Inclusion*. 2021. Vol. 9, № 3. P. 106-116. URL: https://doi.org/10.17645/si.v9i3.4114.
6. United Nations. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York : UN, 2006. 37 p. URL: https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf.
7. W3C. *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2*. W3C Recommendation. 2024. URL: https://www.w3.org/TR/WCAG22/.
8. Прохоренко Л. І. Інклюзивність та безбар'єрність в освіті осіб з особливми потребами в умовах війни: експериментальне дослідження. *Особлива дитина: навчання і виховання*. Том 116, № 4. 2024. С. 193-210. DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v116i4.205.
9. ДСТУ ISO 21542:2025 *Будинки та споруди. Доступність і зручність використання урбанізованого середовища* (ISO 21542:2021, IDT; прийнято з 21.10.2025, набирає чинності з 01.02.2026). URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=118214.

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТНИХ ФОНДІВ УСТАНОВ

Кулешов Сергій,

Бойко Віта

/ м. Київ /

ЩОДО УНІКАЛЬНОСТІ ДЕЯКИХ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ, ВНЕСЕНИХ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ

Критерії віднесення документів Національного архівного фонду (далі – НАФ) до унікальних зафіксовані в Методиці віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних» [1] (далі – Методика). Варто зазначити, що цей варіант Методики був уже третьою зміною редакції, яка не внесла суттєвих доповнень до змісту критеріїв. Перша редакція Методики (від 12 березня 2001 р.) була змінена редакцією від 19 лютого 2008 р. [2, 3] і найперше передбачала пониження часу створення документів як унікальних з XVI ст. до XV ст. По-друге, знімала норму зарахування як унікальних сукупностей документів таких як фонди, колекції, комплекси тощо. Це було спричинено тим, що архіви мали страхувати унікальні документи, а це при збереженні норм першої редакції значні кошти, яких архіви безперечно не мали.

Нині всі архівні документи створені до 1500 р. вважаються унікальними і вони внесені до Державного реєстру національного культурного надбання. Майже всіма цими архівними документами володіє Центральний державний

історичний архів України, м. Львів (303 унікальних документів). У Центральному державному історичному архіві України, м. Київ зберігається 8 унікальних документів (один із них – XIV ст., інші – XV ст.), а в Державному архіві Закарпатської області – 12 унікальних документів XV ст.

Усі ці пергаментні документи є переважно грамотами (зокрема, підтвердними) володінь маєтностями, землею, набуття інших привілеїв, засвідченнями фактів передавання у володіння, дарування, купівлі-продажу, заповітів, боргові зобов'язання та фіксують інші факти суто економічного характеру. Однак у Законі України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [4] поняття «унікальний документ НАФ» визначено так: «документ Національного архівного фонду, що становить виняткову культурну цінність, має важливе значення для формування національної самосвідомості Українського народу і визначає його вклад у всесвітню культурну спадщину». Так яке значення для формування національної самосвідомості Українського народу мають ці архівні документи і що визначає їх вклад у всесвітню культурну спадщину? Як критерій в обґрунтуванні унікальності зазначають пергамент як рідкісний матеріальний носій інформації. Але для цих видів документів цей носій у XV ст. був типовим, а документи типовими представниками масової середньовічної економічної документації.

Єдина ознака унікальності цих архівних документів – це позначення експонента документа, тобто хто зафіксував права в документі щодо надання привілеїв, дарування чи інше. На нашу думку, унікальними мають визнаватися такі експоненти на рівні монарших осіб чи прирівняних до них світських князів і духовних осіб. При цьому в більшості таких архівних документів наявна висла печатка або її фрагменти. Серед експонентів пергаментних документів XIV ст. були польські королівські особи: Казимир III, Владислав II (Ягайло), королева Ядвіга, а серед експонентів документів XV ст. – Владислав II (Ягайло), Владислав III, Казимир IV, Ян Ольбрахт, для документів XVI ст. – Сигізмунд I, Сигізмунд II Август і подальші монархи. Серед прирівняних до цих осіб:

Владислав князь Опольський і Велюньський (керував за дорученням короля Людовика Угорського Червоною Руссю у 1372–1378 рр.), опавський і раціборський князь Вацлав, князі Мазовії Земовіт і Владислав, Болеслав, Казимир, молдавські господарі Влад II, Богдан III, Петро III, Стефан IV, трансильванський воєвода Мірча, римські папи Григорій IX, Боніфацій IX, Григорій XII, Мартин V, Інокентій VIII, Лев X, Павел III, Пій IV. Сикст V (всього 11 папських булл).

Чи не найдавнішими документами, внесеними до Державного реєстру національного культурного надбання, є три берестяні грамоти, датовані XII ст. (два листи та одна з мініатюрним малюнком і зображенням літери). Для північних регіонів Давньої Руси ці носії були звичним засобом фіксації інформації. Для давньої України це безперечно унікальні зразки письмових документів.

Чому в наших архівах відсутні документи XI–XIII століть? Адже на торговельному майданчику аукціона Віоліті постійно продають вислі (переважно свинцеві) печатки цього періоду – княжі, церковних ієрархів, інших можновладців. А це означає, що ці засоби засвідчення були свого часу на документах, що не збереглися. На жаль, аналізу цих знахідок, здобутих у результаті любительського детекторного металопошуку ніхто не робив, і ми не знаємо про супутні предмети, що були знайдені разом із печатками. Вважається, що документи XI–XIII століть зберігалися в тогочасних бібліотеках – княжих, монастирських, а правові документи, що засвідчували право власності – у приватних скарбницях. О. Купчинський робить також висновки щодо відсутності документів XI–XIII століть. Відповідаючи на твердження, що документальні пам'ятки взагалі не створювалися, він зазначає: «Польща майже не має документальних пам'яток XII століття, Чехія, Німеччина – X–XI ст., але це не стало підставою для упереджених узагальнень, навпаки, дослідники у цих країнах не припиняють інтенсивних і скрупульозних пошуків своїх пам'яток писемності ...» [5].

Повертаючись до теми унікальності документів XV ст. варто відзначити, що якщо експонент архівного документа не прирівнений до видатної особи, то зважаючи на статус і вік документа його за категорією цінності можна вважати не унікальним, а надзвичайно рідкісним. Це узгоджується зі зробленою у статті «Грошове оцінювання архівних документів як метод визначення їх ціннісних категорій» [6] диференціацією документів НАФ за категоріями цінності.

Література

1. Методика віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних : затв. наказом М-ва юстиції України від 16.08.2016 № 2505/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1148-16#Text.

2. Методика віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних : затв. наказом Держ. комітету архівів України від 19.02.2008 № 34. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-08#Text (втратила чинність).

3. Про затвердження Змін до Методики віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних : наказ Держ. комітету архівів України від 25.11.2008 № 237. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-08#Text (втратили чинність).

4. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12.

5. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть: Дослідження. Тексти. Львів, 2004. С. 32–33.

6. Бойко В. Грошове оцінювання архівних документів як метод визначення їх ціннісних категорій // Рукописна та книжкова спадщина України. 2024. № 3 (34). С. 122–144. URL: https://doi.org/10.15407/rksu.34.122.

Берест Ігор,

Патрицький Володимир

/ м. Львів /

ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ВИДІВ СТРАХОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Враховуючи різноманітність об'єктів страхування, відмінності в обсязі страхової відповідальності та категоріях застрахованих осіб, всю сукупність страхових відносин можна поділити на п'ять галузей:

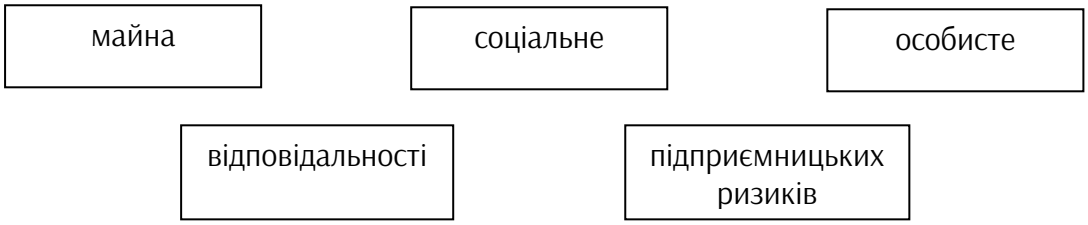

До об'єктів страхування майна відносяться: життя; здоров'я; матеріальні цінності; інвалідність; соціальне; добробут тощо.

Об'єкти страхування відповідальності:

- умови договору щодо погашення заборгованості;
- умови договору щодо виконання строків поставки;
- умови договору щодо покриття збитків, тощо.

До прикладу, у випадку дорожньо-транспортної пригоди у відповідності до чинного законодавства, власник авто має відшкодувати збитки особі, яка постраждала у даному випадку. У випадку страхування відповідальності страхова компанія реалізує відшкодування збитків. Це стосується і погашення боргових зобов'язань. До об'єкту страхування підприємницької діяльності відноситься факт ризику неотримання прибутку [1, с.23].

Відповідно до форм власності, страхування майна розподіляється на: колективне майно; державне; сільськогосподарське; громадьских організацій; громадян; орендаторів, тощо.

Соціальне страхування включає страхування соціальної допомоги, пенсійне страхування, страхування допомоги; особисте страхування життя та страхування від нещасних випадків.

У випадку страхування відповідальності підгалузями є: страхування боргу та страхування збитків.

Підгалузями страхування підприємницьких ризиків є різні сфери комерційної діяльності: виробнича, посередницька, посередницька, банківська, біржова та інша діяльність, що приносить дохід або прибуток.

З метою безпосередньої організації страхових відносин підгалузі поділяються на види страхування. Специфічними видами страхування майна є, наприклад, страхування будівель, тварин, домашнього майна, транспортних засобів, посівів, тощо [2].

За різновидами соціальне страхування поділяється на: за віком; інвалідність; втрата годувальника; соціальни види допопмоги населенню, тощо.

Видами страхування підприємницьких ризиків є: страхування звичайних економічних ризиків; страхування специфічних ризиків, притаманних лише ринковій економіці:

- страхування від усіх ризиків (на випадок збитку, заподіяного всіма відомими стихійними лихами);
- страхування від пожежі (включаючи перерву в підприємницькій діяльності, спричинену підприємницьким ризиком);
- морське та авіаційне страхування;
- страхування втрати прибутку (доходу) внаслідок порушення виробничого процесу, простою, псування або розкрадання майна та інших збитків, пов’язаних з перериванням основної діяльності;
- страхування ризиків нової техніки та технології; страхування заставних операцій;
- страхування фондових операцій та угод;
- страхування витрат на вихід експортера на новий ринок;

- страхування від збитків внаслідок коливання курсу валют; страхування від інфляції;

- страхування фінансових втрат, спричинених злочинною діяльністю, шахрайством працівників під час виконання ними службових обов'язків;

- страхування товарів і транспортних засобів [3, с.36; 4, с.24].

Види страхування враховують специфічні страхові інтереси організацій, підприємців і громадян, дозволяють охопити страховим захистом широке коло об'єктів з найрізноманітніших страхових випадків.

Страхові компанії, які зараз діють в Україні, як правило, здійснюють усі види страхування. Водночас у процесі становлення національного ринку страхових послуг все більш чітко проявляється тенденція до спеціалізації діяльності страхових компаній та поділу їх на дві основні групи:

1) страхові товариства які у своїй діяльності віддають перевагу індивідуальному страхуванню;

2) страхові товариства, що у своїй діяльності займаються питаннями страхування ризиків різного характеру та виду.

Законом України «Про страхування» встановлено дві форми страхування: обов'язкове та добровільне.

Суспільство у формі держави встановлює обов'язкове страхування, тобто обов'язок внесення фіксованих страхових виплат відповідним колом страховиків, коли необхідність відшкодування матеріальної шкоди або надання грошової допомоги стосується інтересів не тільки конкретного потерпілого, а й також суспільні інтереси. Іншими словами, обов'язкова форма страхування поширюється на пріоритетні об'єкти страхового захисту. Тому соціальне страхування, страхування майна сільськогосподарських підприємств, страхування будівель і деяких тварин громадян, страхування пасажирів і страхування окремих категорій працівників в Україні є обов'язковими [5, с.46].

Система обов'язкового страхування здійснюється на засадах чинного законодавства. У такому випадку страхова відповідальність настає автоматично,

з моменту визначення об'єкту страхування. Дія обов'язкового страхування є необмеженою відповідно до строків та діє до моменту юридичного припинення об'єкту. Коло об'єктів обов'язкового страхування не має обмежень щодо його кількості та у своїй діяльності керується легітимними нормативно-правовими актами [6, с.117].

Метою обов'язкового страхування є підвищення соціальної захищеності окремих категорій громадян, підвищення стабільності в економіці завдяки раціональному використанню страхових коштів, розширення кола застрахованих осіб і на основі цього істотне зменшення страхових виплат [7, с.93-94].

Решта видів майнового та особистого страхування здійснюються на добровільній основі. Добровільне страхування є найбільш оптимальною формою вираження страхових інтересів. У цьому випадку страхувальник має можливість вибору страховика, а їхні відносини регулюються шляхом укладення договору страхування [8, с.221].

Добровільне страхування – це оформлена угода у відповідності до чинних законодавчих норм та затверджених правил і форм, що передбачає фіксацію предмету та об'єкту страхування. Не носить обов'язкового характеру, оскільки не відноситься до обов'язкових.

Раціональне поєднання обов'язкового і добровільного страхування дає можливість сформувати таку систему страхування, яка забезпечує універсальний обсяг страхового захисту суспільного виробництва і громадян країни.

Отже, основними видами страхової документації в залежності від виду галузі є:

- *договір страхування* – це нормативно-правовий документ, в якому закріплені зони відповідальності та зобов'язання між страховиком і страхувальником, гарантує відшкодування збитків у грошовому еквіваленті, що розрахований відповідними математично-методичним способом та

прописаний в угоді, за умови вчасного внесення внесків страхувальником у зазначені терміни

- *страхова заява* – це документ, в якому страхувальник документально викладає суть проблеми, що виникла внаслідок страхового випадку.

- *страховий поліс* є основним страховим документом, який забезпечує повну взаємну відповідальність сторін згідно з укладеним договором.

- *страхове свідоцтво* є допоміжним страховим документом, який підтверджує укладення сторонами договору страхування та підтверджує набрання чинності договором з моменту сплати страхувальником страхового внеску.

Література

1. Козьменко О.В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 350 с.

2. Страхування майна фізичних осіб. Режим доступу: http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=10055&chapterid=3404

3. Сосновська О.О. Страхування: навчальний посібник / О.О. Сосновська. К. :Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с.

4. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. К.: Знання, 2008. 1019 с.

5. Ігнатюк Л. А. Поняття та ознаки інвестиційного ризику як одного з елементів страхового відношення. Часопис Київ. ун-ту права. 2004. № 3. С. 46-51.

6. Мних М. В. Страхування як механізм надання гарантій підприємницької діяльності та соціального захисту населення : навч. Посіб. К. : Знання України, 2010. 360 с.

7. Плиса В. Й. Основи страхування : навч. посібник/За ред. М. І. Крупки. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 144 с.

8. Кузнецова А. Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності : монографія. Інститут економічного прогнозування НАН України. Л. : Львів, банків, ін-т НБУ, 2005. 367 с.

Бойко Віта,

Березовський Олег

/ м. Київ /

КЛАСИФІКАЦІЯ ФОНДІВ І ДОКУМЕНТІВ, ЩО ЗБЕРІГАЮТЬСЯ В АРХІВАХ УКРАЇНИ

Широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України, що розпочалася у лютому 2022 року, значно посилила актуальність та складність декомунізаційних процесів в архівній галузі. Облік архівних документів на практичному рівні виконує низку важливих для архівної галузі функцій. Зокрема, це встановлення кількості архівних документів, їх складу, стану, відображення цієї інформації в облікових документах, належність документів до певних класифікаційних груп. Поділ на «дорадянські» і «радянські» архівні фонди зберігає маркери комуністичної ідеології. Елементи довідкового апарату архівів потребують критичного аналізу та вироблення методологічних засад їх оновлення й удосконалення [1]. Особливо це актуалізувалось у контексті оцифрування архівів та потужного розвитку архівних електронних ресурсів [2]. Із метою вирішення вищезгаданих питань у 2023–2024 рр. Державною архівною службою України (Укрдержархів) проведено важливі заходи, затверджено низку нормативно-правових актів, що передбачають системні зміни в обліку архівних документів, спричинені процесами декомунізації і деколонізації. Укрдержархів запропонував нову схему поділу комплексу архівних фондів, котра не потребуватиме переміщення фондів та окремих справ. Безпосереднім регулятором декомунізації обліку архівних документів є наказ Міністерства юстиції України від 05.10.2023 № 3541/5 «Про внесення зміни до Правил роботи архівних установ України

щодо декомунізації обліку архівних документів» [3]. Цей наказ переводить загальні принципи декомунізації у конкретні практичні дії для архівів.

Відтепер документи НАФ сукупно належать до двох організаційних груп: «давніх актів» і «нових актів». Хронологічною межею зазначеного поділу є 1917 рік, початок подій Української революції 1917–1921 рр. Архіви, що зберігають фонди «давніх актів» і «нових актів», обліковуватимуть їх окремо із самостійною порядковою нумерацією, за винятком спеціалізованих архівів, що зберігають документи особового походження та аудіовізуальні документи. Отже, нова класифікаційна система відходить від застарілого поділу на «радянські» і «дорадянські» фонди, замінюючи його на дві основні категорії: фонди «давніх актів» та «нових актів».

Фонди «нових актів» – це архівні документи створені від початку Української революції 1917–1921 рр. і до сьогодення. Для уникнення дублювання архівних шифрів та дотримання принципу походження архіви за потреби застосовують літерну індексацію фондів «нових актів»:

Індекс «Н» – для архівних фондів органів, установ, організацій, структур та формувань окупаційної адміністрації нацистської Німеччини та її держав-союзниць, що діяли на території України в роки Другої світової війни;

Індекс «О» – для архівних фондів органів, установ, організацій, структур та формувань російської окупаційної адміністрації, що діяли на тимчасово окупованих територіях України від початку російської агресії 2014 року;

Індекс «П» – для архівних фондів комуністичних партійних органів, установ, організацій 1917–1991 рр.;

Індекс «Р» – для архівних фондів радянських органів влади, установ, підприємств та організацій;

Індекс «У» – для архівних фондів органів влади, організацій, структур та формувань, що діяли на території України, за кордоном (в екзилі) та боролись за незалежність України у ХХ ст.

Архівні фонди утворювачів «нових актів», що розпочали свою діяльність після відновлення незалежності України в 1991 році, обліковують у списку фондів із продовженням валової нумерації без додавання літерних індексів до облікових номерів фондів.

Отже, за індексом «Р» (радянський) залишаються документи радянських органів влади, установ, організацій і підприємств та ін. Те ж саме стосується індексу літери «П» (партійний), у частині колишніх партійних архівів. Однак чіткіше визначено склад і наповнення цих архівних фондів. Частина фондів за індексом «Р» (радянський) повинна бути переіндексована за індексом «Н» (нацистський) і «У» (український). Першочергово це стосується тих архівних фондів, фондоутворювачем яких не є радянська влада.

Важливим нововведенням є виокремлення групи архівних фондів за індексом «У» (український). Під цю класифікацію підпадають архівні фонди органів влади, організацій, структур та формувань, що боролися за незалежність України у XX ст. Для архівістів і дослідників це буде своєрідним маркером для дослідження українського визвольного руху, національного державотворення.

У нову класифікацію архівних документів потрапила окрема група, що має індекс «Н» (нацистський). Це документи органів влади, установ, організацій, структур та формувань окупаційної адміністрації нацистської Німеччини під час Другої світової війни. Цей комплекс архівних фондів виокремлено цілком логічно і закономірно.

На перспективу було введено індекс «О» (окупаційний) для архівних фондів органів, установ, організацій, структур та формувань російської окупаційної адміністрації, що діяли на тимчасово окупованих територіях України від початку російської агресії 2014 року. Архівні фонди з індексом «О» вже формуються. Така класифікація архівних документів важлива для розуміння дослідниками у майбутньому, для того щоб підкреслити на найвищому рівні (на

рівні шифру та індексів), що ці документи були не української влади, а окупаційної адміністрації.

Для архівних фондів державних органів та установ, створених після відновлення незалежності України, все залишилось без змін. Це фонди «нових актів», літерна індексація не застосовується.

Нова класифікація поділу архівних фондів потребує проведення робіт з удосконалення описів справ, анотованих реєстрів описів, архівних довідників та довідкового апарату архівів.

Присвоєння окремих індексів архівним документам радянської влади, нацистської чи російської окупації та борців за незалежність України дозволяє архівній системі активно формувати національний наратив, що чітко розрізняє періоди іноземного панування від періодів національного визволення та самовизначення. Це безпосередньо сприяє декомунізації і деколонізації української історичної пам'яті. Ця нова практика класифікації фондів узгоджується з підходами, що застосовують європейські країни.

Література

1. Матяш І. Архівні реформи в Україні: історія, проєкти, виклики сьогодення // Archeion. 2022. Т. 123. С. 125–166.

2. Хромов А., Скальський В. Оцифрування українських архівів у 2023 році // Архіви України. 2023. № 1. С. 7–11.

3. Про внесення зміни до Правил роботи архівних установ України щодо декомунізації обліку архівних документів : наказ М-ва юстиції України № 3541/5 від 5.10.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1749-23#Text (дата звернення: 10.11.2025).

Петрова Ірина,

Цапій Владислав

/ м. Київ /

ЗБЕРІГАННЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ: ВИСВІТЛЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ У ФАХОВІЙ ПЕРІОДИЦІ

Зберігання архівних документів є важливим процесом для людства задля передачі цінної, унікальної інформації для наступних поколінь. В сучасних умовах для певної кількості країн це набуло надзвичайної актуальності, спричиненою екзистенційними викликами. На жаль, Україна увійшла до числа таких країн внаслідок російсько-української війни. Ескалація збройного протистояння у 2022 році загострило фундаментальні питання для українського народу, що стосуються самого існування, свободи, відповідальності. Один з викликів постав перед архівною системою, а саме збереження Національного архівного фонду, цілісність якого забезпечує захист національної пам'яті та інформаційний суверенітет. Дотримуючись принципу об'єктивності, треба зазначити, що ще в 2014 році цілісність архівною системи була порушена за рахунок анексії АР Крим та окупації частин Донецької та Луганської областей. Проте, тотальне знищення населених пунктів в областях, на території яких сьогодні тривають активні воєнні дії, є великою втратою для України в цілому та архівної системи зокрема. Загроза, безумовно, є і для інших регіонів країни, враховуючи постійні обстріли. Тож, нагальним питанням для організації архівної справи є створення захищеної архівної інфраструктури. Два вектори: перший – виклики війни для архівної справи, другий – вдосконалення зберігання архівних документів, використання цифрових технологій в цьому процесі, – обрано авторами для здійснення моніторингу публікацій у фаховій періодиці.

Науково-періодичні видання виступають однією з платформ обговорення актуальних питань конкретної галузі, фаху. Зупинимось на таких: «Архіви України» [1], «Документознавство. Бібліотекознавство. Інформологія» [2], «Українській журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» [3], та розглянемо публікаційну активність з обраних векторів за останні три роки (2022-2024 рр.).

Ключовим українським фаховим журналом, що містить наукові розвідки з актуальних проблем архівної справи та архівознавства, є «Архіви України». У досліджуваний період на шпальтах журналу було опубліковано 10 статей, в яких піднімались питання організації архівної справи, поточної роботи архівів, збереження архівних документів в умовах війни, та 13 статей, які розкривають сутність новітніх архівних технологій і практик як вітчизняні, так і закордонні. Певним відображенням стану архівної системи та справи у 2022 році стала стаття Палієнко М. «Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності» опублікована в першому номері. Авторка статті представила огляд історії розвитку українських архівів у XX–XXI ст. у контексті процесів національного державотворення і боротьби за українську незалежність, а також окреслила виклики Першої, Другої світових війн, російсько-української війни 2014–2022 рр. для українських архівів та роль архівістів у збереженні національної історико-культурної спадщини. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує коментар М. Палієнко відносно вислову відомого американського архівознавця Р. Кокса: «…найбільше протиріччя, протиставлення понять «архіви і війна». Війна руйнує архіви, знищує їх, намагаючись таким чином стерти пам'ять. Водночас вона дає великий імпульс для творення нових документів і архівів, що акумулюватимуть і зберігатимуть пам'ять про війну для прийдешніх поколінь» [16, с. 14]. Цей меседж простежується у публікаціях інших архівознавців та підтверджується діяльністю самих архівів, які продовжують в умовах війни організовувати формування Національного архівного фонду, забезпечувати його збереження, здійснювати доступ до архівних інформаційних

ресурсів, надавати якісні та комплексні архівні послуги, популяризувати історичні події, факти, дати та визначних осіб в історії України через проведення тематичних заходів на підставі архівних документів. Я. Калакура виокремлює основні завдання, які мають реалізовувати українські архівознавці: «…наукова підтримка ініціатив Укрдержархіву щодо удосконалення архівного законодавства, подальша демократизація архівної справи, розширення міжнародного співробітництва архівістів, обґрунтування пріоритетів прискореного оцифровування документів, функціонування загальноукраїнської електронної довідково-інформаційної системи про національні архівні ресурси з вільним доступом, запровадження «єдиного вікна» і «єдиного читацького квитка» [8, с.42].

Нагальну проблему окреслюють в своїй статті С. Кулешов та В. Бойко [11]. Системний підхід в питанні встановлення вимог щодо організації роботи архівних установ в евакуації та/або тих, що знаходяться у прифронтовій зоні, є необхідністю сьогодення. На наш погляд, вже є позитивним, що застосовується науковий підхід до цієї проблематики (результат – методичні рекомендації «Робота архівних установ в умовах дії особливих правових режимів») та готовність розробників до обговорення та дискусій з практиками, які мають вже такий досвід.

Цифрова трансформація архівної справи розглядається на шпальтах «Архівів України» в досліджуваний період водночас як виклик і як єдина дієва відповідь на загрози. Більшість статей відображає практичне втілення елементів архівної цифровізації, зокрема оцифрування архівних документів, надання електронних архівних послуг, популяризація діяльності архівів через власні інтернет-представництва. Так, автори статті «Сучасний стан упровадження електронних послуг центральними та обласними державними архівними установами України» Н. Залєток, Є. Чорноморець зазначають, що процес цифровізації українських центральних та обласних архівів напряму залежить від матеріально-технічних та кадрових можливостей цих установ. А оскільки

більшість архівів з цим мають проблеми, то і процес здійснюється дещо повільно. Дослідники наполягають на розробленні Програми інформатизації архівної справи з урахуванням зазначених проблем і пропозицій, зокрема перспективним є розроблення єдиних стандартів надання електронних архівних послуг, єдиного порядку формування цін, забезпечення взаємодії з державним порталом адміністративних послуг, забезпечення можливості поступового приєднання державних архівних установ до ресурсу «ARCHIUM» [7, с.37]. Інтерес викликають публікації, в яких новітні архівні технології та практики розглянуті на прикладі конкретних архівних установ [4; 5; 6; 10; 14; 17; 18; 20], в тому числі і закордонний досвід [12; 13; 19].

Науково-періодичні видання «Документознавство. Бібліотекознавство. Інформологія» (далі – БДІ) та «Українській журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» (далі – УЖБІН) висвітлюють аналітичні, теоретичні, дослідницько-пошукові матеріали з питань архівної галузі. Зокрема, в УЖБІН є рубрики «Прикладні аспекти інформаційної, бібліотечної та архівної справи» та «Бібліотечна та архівна практика: інформаційні і соціокультурні аспекти». У досліджуваний період на шпальтах журналів було опубліковано 9 статей: БДІ – 3 статті, УЖБІН – 6 статей. У наукових розвідках простежується характерна тенденція сьогодення – формування та збереження Національного архівного фонду з використанням новітніх інформаційних технологій. Ковтанюк Ю. наголошує на розбудові системи «довготривалого зберігання» та доопрацюванні Концепції створення Національної електронної бібліотеки України, в яку буде інтегрована інформація про об'єкти національного надбання, що зберігаються в архівах, бібліотеках, музеях, а згодом дані від видавців [9].

Безумовно, вирішення багатьох проблем сучасної української архівної галузі можливо за рахунок розвитку архівної науки та освіти, на що вказує М. Палієнко в статті «Образ архівіста крізь призму викликів часу і тенденцій розвитку архівної освіти в Україні та світі». Авторка підкреслює роль та участь

архівної спільноти у вдосконаленні стандартів вищої освіти зі спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» задля вироблення цілісної стратегії підготовки фахівців [15].

Отже, сучасна українська архівна галузь перебуває у стані трансформації, яка спричинена фізичними та інформаційними загрозами війни, що вимагає прискорення цифровізації зберігання архівних документів. З одного боку, фахові публікації формують уявлення втрат і руйнувань, а з іншого, відображають прагнення знайти варіанти вирішення проблем, а саме продовження оцифрування архівних документів, розбудова електронних архівів, оновлення стандартів з архівної справи, створення стійкої цифрової архівної системи.

Література

1. Архів номерів 2022-2024 рр. *Архіви України*. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/issue/archive (дата звернення: 10.10.2025).
2. Архів номерів 2022-2024 рр. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформологія*. URL: https://bdi.com.ua/uk/archive (дата звернення: 10.10.2025).
3. Архів номерів 2022-2024 рр. *Українській журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. URL: http://librinfosciences.knukim.edu.ua/issue/archive (дата звернення: 10.10.2025).
4. Балишев М., Андреєв Т. Інтерактивні карти як форми презентації архівних джерел: досвід ЦДНТА України. *Архіви України*. 2024. Випуск 1 № 338. С.102-118. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/230/194 (дата звернення: 10.10.2025).
5. Балишев М., Андреєв Т., Голубкіна Г. На шляху до інклюзивності: віртуальна подорож ЦДНТА України як новий підхід до популяризації архівів. *Архіви України*. 2023. Випуск 2 № 335. С.91-102. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/201/164 (дата звернення: 10.10.2025).
6. Ємельянова Т., Покляцька В. Комплектування архівних аудіовізуальних колекцій: впливи та наслідки війни. *Архіви України*. 2023. Випуск 4 № 337. С.46-57. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/218/183

(дата звернення: 10.10.2025).

7. Залєток Н., Чорноморець Є. Сучасний стан упровадження електронних послуг центральними та обласними державними архівними установами України. *Архіви України*. 2023. Випуск 1 № 334. С.27-40. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/187/150 (дата звернення: 10.10.2025).
8. Калакура Я. Українська архівна наука у викликах війни та цифровізації інформаційних ресурсів архівів. *Архіви України*. 2022. Випуск 4 № 333. С.19-45. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/173/136 (дата звернення: 10.10.2025).
9. Ковтанюк Ю. Від концепції зберігання документів в електронній формі до нормативно-правової бази створення національних архівних та бібліотечних інформаційних ресурсів. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2024. Випуск № 13. С. 99-115. URL: http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/307129/298924 (дата звернення: 10.10.2025).
10. Колесник Н., Картузов К. Оцифрування архівних документів у воєнний час: досвід Державного архіву Миколаївської області. *Архіви України*. 2024. Випуск 3 № 340. С.22-32. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/246/210 (дата звернення: 10.10.2025).
11. Кулешов С., Бойко В. «Робота архівних установ в умовах дії особливих правових режимів»: дискусійні нотатки укладачів методичних рекомендацій. *Архіви України*. 2024. Випуск 2 № 339. С.160-174. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/244/208 (дата звернення: 10.10.2025).
12. Куліковська Є. Архівні інформаційні ресурси Франції: сучасні підходи в організації та використанні. *Архіви України*. 2022. Випуск 2 № 331. С.133-145. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/159/122 (дата звернення: 10.10.2025).
13. Левченко Л. Генеалогічне товариство Юта: еволюція інформаційних технологій. *Архіви України*. 2022. Випуск 4 № 333. С.63-97. URL:

https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/176/139 (дата звернення: 10.10.2025).

14. Охріменко Г., Федорук О. Автоматизація управління життєвим циклом електронних документів у сучасних архівних системах. *Архіви України*. 2023. Випуск 4 № 337. С.58-70. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/221/185 (дата звернення: 10.10.2025).
15. Палієнко М. Образ архівіста крізь призму викликів часу і тенденцій розвитку архівної освіти в Україні та світі. *Архіви України*. 2024. Випуск 4 № 341. С.8-34. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/256/220 (дата звернення: 10.10.2025).
16. Палієнко М. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України*. 2022. Випуск 1 № 330. С.12-38. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/142/105 (дата звернення: 10.10.2025).
17. Пуківський Ю. Формування та перспективи онлайн-архіву усноісторичних і візуальних джерел «Жива історія». *Архіви України*. 2023. Випуск 2 № 335. С.68-77. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/199/162 (дата звернення: 10.10.2025).
18. Резнік І. Роль і функції архіву в добу інформаційного суспільства: нові тенденції і підходи (з досвіду ЦДАМЛМ України 2012–2022 рр.). *Архіви України*. 2023. Випуск 3 № 336. С.55-73. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/208/172 (дата звернення: 10.10.2025).
19. Хлєбіна А. Український музей в Празі онлайн. *Архіви України*. 2022. Випуск 2 № 331. С.118-132. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/158/121 (дата звернення: 10.10.2025).
20. Чередник Л., Панченко І. Упровадження новітніх інформаційних технологій у Державному архіві Полтавської області. *Архіви України*. 2023. Випуск 3 № 336. С.74-86. URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/210/174 (дата звернення: 10.10.2025).

Данькевич Юлія

/ м. Київ /

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ АРХІВНИХ УСТАНОВ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Інформаційні технології є комплексом методів, програмних засобів і технічних інструментів, що забезпечують процеси збору, зберігання, обробки та передавання інформації. Вони формують основу сучасного інформаційного суспільства, де доступ до даних і можливість їхнього ефективного використання набувають вирішального значення. Науковці підкреслюють, що інформаційні технології не є статичною категорією, а постійно розвиваються під впливом інновацій та змін у соціально-економічному середовищі [5, с.61]. Універсальність ІТ полягає у їх здатності інтегруватися у різні сфери людської діяльності, включно з наукою, освітою, економікою та культурою. Основними складовими інформаційних технологій, за В. Плескачем, є апаратне забезпечення, програмне забезпечення, телекомунікаційні мережі та бази даних [5, с.61]. Використання ІТ дозволяє автоматизувати рутинні операції, підвищуючи ефективність та точність управлінських процесів. Крім того, інформаційні технології значною мірою сприяють зростанню прозорості та відкритості інформаційних систем.

Важливою характеристикою сучасних ІТ є їхня здатність до масштабування, що дає змогу адаптувати системи під потреби конкретних організацій. Інформаційні технології також виступають засобом інтеграції між різними інформаційними середовищами, забезпечуючи сумісність і доступність даних. Вони підтримують інструменти візуалізації, аналітики та прогнозування, які сприяють прийняттю обґрунтованих рішень. В умовах цифровізації інформаційні технології стають критично важливим фактором розвитку

установ, що працюють з великими масивами даних. Особливу роль вони відіграють у сфері збереження та упорядкування документальної спадщини. Саме тому архіви як інформаційні установи дедалі активніше впроваджують новітні ІТ-рішення.

Актуальність використання інформаційних технологій в архівних установах зумовлена потребою у збереженні та доступності документальної спадщини. Традиційні паперові носії стають дедалі вразливішими через фізичне старіння та ризики пошкоджень. Оцифрування та впровадження електронних архівів дозволяє забезпечити довготривале зберігання документів у надійній формі [1, с.76]. Крім того, інформаційні технології створюють умови для швидкого пошуку й доступу до даних, що особливо важливо в умовах зростання обсягів інформації. Необхідність використання ІТ також обумовлена інтеграцією архівних установ у глобальні інформаційні мережі. Це відкриває нові можливості для співпраці, обміну досвідом та реалізації спільних дослідницьких проєктів. Використання сучасних ІТ підвищує рівень прозорості роботи архівів, робить їх більш відкритими для суспільства.

Водночас це сприяє популяризації культурної спадщини та формуванню позитивного іміджу архівних установ. Усе це свідчить, що інформаційні технології є не лише інструментом технічного розвитку, а й стратегічною основою діяльності архівної системи. Сучасні інформаційні технології відкривають широкі можливості для вдосконалення роботи архівних установ [3, с.81]. Передусім вони сприяють процесу оцифрування документів, що дозволяє переводити у цифровий формат паперові фонди. Завдяки цьому документи отримують новий життєвий цикл і стають більш доступними для користувачів. Використання технологій сканування високої роздільної здатності забезпечує збереження дрібних деталей документів. Це особливо важливо для рукописів та стародавніх матеріалів. Цифрові копії документів можуть зберігатися у кількох форматах, що гарантує їхню довготривалу доступність. Оцифрування також

сприяє зниженню фізичного навантаження на оригінали, що зберігаються у сховищах.

Наступним важливим напрямом є створення електронних архівів. Вони забезпечують централізоване зберігання даних та можливість швидкого пошуку за ключовими словами [4, с.37]. Інформаційні технології дозволяють інтегрувати архівні бази з іншими інформаційними ресурсами. Це забезпечує більш повне представлення історичних джерел. Важливим інструментом стає використання метаданих для опису цифрових об'єктів. Метадані роблять архівні колекції більш структурованими та зручними у використанні. Сучасні архіви дедалі частіше впроваджують хмарні технології. Важливим аспектом є кібербезпека цифрових архівів. Для цього застосовуються системи шифрування, багаторівнева автентифікація та регулярний моніторинг загроз.

Алгоритми ШІ дозволяють автоматично розпізнавати текст у відсканованих документах. Це значно полегшує створення пошукових систем і баз даних. Крім того, штучний інтелект допомагає класифікувати документи за змістом. Така автоматизація прискорює процеси каталогізації. У роботі архівів активно застосовуються системи електронного документообігу. Вони дозволяють упорядкувати рух сучасних документів та інтегрувати їх у довгострокові сховища. Це робить архіви більш ефективними в управлінні поточними інформаційними потоками.

Окремим напрямом є цифрова реставрація. Сучасні технології дозволяють відновлювати пошкоджені документи в електронному форматі [2, с.87]. Це надає змогу повернути в обіг джерела, які раніше були майже втрачені. Інформаційні технології також розширюють можливості користувачів архівів. Онлайн-доступ до колекцій робить архіви відкритими для широкої аудиторії. Дослідники отримують можливість працювати з матеріалами без фізичного відвідування сховищ. Це особливо актуально в умовах глобалізації та розвитку дистанційних форм наукової роботи. Сучасні архіви впроваджують мультимедійні технології. Завдяки цьому до цифрових колекцій додаються

аудіо- та відеофайли. Це формує більш комплексне інформаційне середовище. Інформаційні технології дозволяють інтегрувати архіви у культурні та освітні проєкти. У багатьох архівах впроваджуються мобільні додатки. Вони забезпечують зручний доступ до цифрових фондів зі смартфонів та планшетів. Це відповідає потребам сучасних користувачів, які звикли до мобільності. Важливим напрямом є збереження автентичності цифрових копій. Для цього застосовуються спеціальні технології цифрових підписів та маркерів. Це дозволяє гарантувати, що документ не зазнав змін після оцифрування. Інформаційні технології також відкривають можливості для інтеграції архівів у наукові бази даних, що сприяє міждисциплінарним дослідженням.

Усе частіше архіви співпрацюють із університетами та науковими центрами на основі цифрових платформ. Ще однією можливістю є використання блокчейн-технологій. Вони забезпечують незмінність даних та підвищують довіру до архівних систем. Завдяки цьому цифрові документи набувають нового рівня захисту. Отже, сучасні інформаційні технології надають архівним установам інструменти, що кардинально змінюють їхню діяльність. Отже, інформаційні технології виступають ключовим чинником розвитку архівних установ як сучасних інформаційних інституцій [3, с.83]. Вони забезпечують нові можливості для збереження, упорядкування та поширення документальної спадщини. Завдяки ІТ архіви стають більш відкритими, інтегрованими у глобальні науково-культурні процеси та доступними для суспільства. Водночас застосування технологій сприяє підвищенню ефективності внутрішніх процесів управління інформацією. Усе це свідчить, що майбутнє архівної справи нерозривно пов’язане з подальшою цифровізацією та впровадженням інноваційних технологій.

Література

1. Буряк А.М. Роль цифрових архівів у забезпеченні стійкості та доступності інформації в сучасному цифровому середовищі// *Інформаційні технології і*

системи в документознавчій сфері. (Чер 2024), С. 76-80. URL: https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15939 (дата звернення: 04.10.2025)
2. Дідух Л. В., Залєток Н. В. Досвід українських архівів у створенні цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду//*Архіви України.* №1. 2019. С. 87-101
3. Гурська Д. А. Цифровізація архівів та діловодства в Україні: стан, проблеми та перспективи. Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері. 2024. С. 80-83. URL: https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15940 (дата звернення: 03.10.2025)
4. Калакура Я., Палієнко М. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства// *Архіви України.* №3. 2021. С.36-65 URL: https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/121/83 (дата звернення: 04.10.2025)
5. Плескач В. Л. Інформаційні системи та технології на підприємствах. Київ: Знання, 2011. 718 с.

Марковець Олексій

/ м. Львів /

OSF ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Center for Open Science (COS) – це неприбутковий технологічний стартап, заснований у 2013 році з місією підвищувати відкритість, доброчесність та відтворюваність наукових досліджень. COS реалізує цю місію через формування спільнот навколо практик відкритої науки, підтримку метанаукових досліджень, а також розробку й підтримку безкоштовних програмних інструментів з відкритим кодом [5].

Щоб забезпечити сталий розвиток і широке впровадження відкритих

практик дослідниками, COS надає відкриту інфраструктуру, яка робить можливим застосування таких практик, здійснює орієнтовану на користувача розробку продуктів, щоб зробити їх зручними у використанні, підтримує локальні ініціативи для активізації та навчання послідовників, робить їхню поведінку видимою з метою змінити норми наукової спільноти, пропонує рішення для журналів, грантодавців та інституцій, які спрямовують систему стимулів у бік того, щоб застосування відкритих практик було бажаним, а також розробляє і просуває політичні рамки для зацікавлених сторін, що роблять такі практики обов'язковими [4].

Open Science Framework (OSF) — це технологічний проєкт з відкритим кодом, створений COS для сприяння відкритій співпраці у наукових дослідженнях. Як інструмент для колективної роботи, він допомагає дослідницьким командам працювати над проєктами в приватному режимі або робити їх повністю відкритими для широкого поширення. Як система організації процесу досліджень, OSF забезпечує інтеграцію з даними, препринтами, інструментами управління даними та плануванням досліджень, які вже використовують науковці, спрощуючи робочий процес і підвищуючи його ефективність. Дослідники можуть публікувати свої роботи, отримувати відгуки, додавати категорії для зручного пошуку іншими, а також взаємодіяти зі спільнотою через коментарі та обговорення [3].

Open Science Framework (OSF) розроблений із використанням сучасних вебтехнологій: на бекенді застосовано мову програмування Python у поєднанні з фреймворком Django, а на фронтенді використано AngularJS [2]. Така архітектура забезпечує низку переваг. Django дозволяє створювати гнучкі, масштабовані та безпечні серверні рішення, які легко підтримувати й розширювати, що особливо важливо для систем з великою кількістю користувачів і даних. Python, завдяки своїй зрозумілості та розвиненій екосистемі бібліотек, пришвидшує розробку та інтеграцію нових функцій. Використання AngularJS на клієнтському рівні забезпечує динамічний і зручний

інтерфейс, що підвищує інтерактивність і комфорт роботи користувачів. Поєднання цих технологій робить OSF надійною, ефективною й водночас гнучкою платформою, яка відповідає сучасним вимогам відкритої науки.

Ключові можливості платформи OSF охоплюють широкий спектр інструментів для організації та підтримки наукової діяльності. Вона забезпечує управління проєктами та співпрацю між учасниками за допомогою OSF Projects, а також дозволяє створювати архіви реєстрацій і передреєстрацій через OSF registries, що підвищує прозорість дослідницького процесу завдяки зафіксованим у часі протоколам. Окремо варто відзначити сервіс OSF Preprints, який дає змогу публікувати препринти й отримувати ранні відгуки від наукової спільноти. Крім цього, платформа надає можливість контролювати відкритий доступ до даних, коду та протоколів, а також забезпечує їх довготривале зберігання й архівування. Важливою перевагою є інтеграція з популярними зовнішніми сервісами, такими як Google Drive, Dropbox, GitHub, Mendeley та іншими, що робить OSF зручною та гнучкою у використанні [1].

В 2017 році Center for Open Science (COS) оголосив про запуск Thesis Commons — безкоштовної хмарної платформи з відкритим кодом для подання, поширення та пошуку електронних кваліфікаційних робіт у будь-якій дисципліні. У Thesis Commons автори можуть публікувати свої електронні кваліфікаційні роботи (ETD) за допомогою швидкого й простого процесу подання. Читачі отримують можливість здійснювати пошук, знаходити й завантажувати роботи через зручний і зрозумілий інтерфейс. Інституції ж можуть зареєструватися для використання брендованої версії сервісу, щоб надавати доступ до квалфікаційних робіт та інших наукових матеріалів у межах своєї академічної спільноти [8].

Thesis Commons функціонує на основі технологічної інфраструктури OSF Preprints [9], що забезпечує йому не лише надійну технічну базу, а й тісний зв’язок із глобальною екосистемою відкритої науки. Використання перевіреного та масштабованого рішення OSF Preprints робить Thesis Commons гнучким і

придатним до адаптації для різних наукових спільнот, а також гарантує сумісність із іншими сервісами та репозиторіями, побудованими на базі OSF.

Ще одним важливим елементом OSF є OSF Institutions.OSF Institution — це платна послуга для університетів і науково-дослідних інститутів, яка дозволяє розміщувати, агрегувати та розвивати спільноту серед їхніх дослідників [6].

OSF Institutions надає університетам та науковим установам можливість створювати централізований електронний архів академічних текстів, забезпечуючи організацію, документування та довгострокове збереження результатів досліджень. Платформа інтегрується з різними репозитаріями та сервісами, пропонуючи єдиний процес роботи, що спрощує доступ і поширення матеріалів. Завдяки вбудованому контролю версій, налаштуванням приватності, генерації стійких ідентифікаторів для цитування та гнучким можливостям керування доступом, OSF Institutions сприяє прозорості, підтримує академічну доброчесність і робить архів кваліфікаційних робіт надійним та зручним для використання як нинішніми, так і майбутніми поколіннями дослідників [7].

OSF демонструє значний потенціал у контексті формування електронних архівів кваліфікаційних робіт. Його інституційні сервіси забезпечують університетам і дослідницьким установам не лише збереження та поширення результатів, а й інтеграцію їх у глобальний науковий простір.

Thesis Commons надає авторам можливість безкоштовно публікувати свої кваліфікаційні роботи у відкритому доступі, забезпечуючи їхнє збереження та поширення у глобальному науковому просторі. За своїм функціональним призначенням цей сервіс можна порівняти з платформою ProQuest, яка традиційно використовується університетами для збирання та розповсюдження кваліфікаційних робіт. Проте, на відміну від ProQuest, Thesis Commons базується на відкритій інфраструктурі OSF, що робить його доступним для ширшого кола інституцій та сприяє принципам відкритої науки, знижуючи бар'єри у поширенні результатів досліджень.

OSF Institutions може розглядатися як альтернатива традиційному

підходу до організації власного хостингу електронних архівів кваліфікаційних робіт за допомогою таких рішень, як DSpace чи EPrints. На відміну від локального розгортання й технічного супроводу цих систем, OSF Institutions пропонує інституціям готову хмарну інфраструктуру з інтегрованими інструментами для збереження, поширення та управління академічними матеріалами. Це знижує навантаження на локальні IT-служби, забезпечує швидкий старт і масштабованість, водночас надаючи університетам і науковим установам усі ключові переваги репозитарних платформ, включно з прозорістю, підтримкою версій та довготривалим зберіганням.

Література

[1] Center for Open Science. GitHub. url: https://github.com/CenterForOpenScience (дата зверн. 30.08.2025).

[2] community/OSFDeveloperTools.md at main · CenterForOpenScience/community. GitHub. url: https://github.com/CenterForOpenScience/community/blob/main/OSFDeveloperTools.md (дата зверн. 31.08.2025).

[3] Getting started on the OSF (Video) - OSF Support. url: https://help.osf.io/article/342-getting-started-on-the-osf (дата зверн. 30.08.2025).

[4] Brian A. Nosek та ін. Center for Open Science: Strategic Plan. 6 бер. 2017. doi: 10.31219/osf.io/x2w9h. url: https://osf.io/x2w9h (дата зверн. 30.08.2025).

[5] OSF. url: https://osf.io/4znzp/ (дата зверн. 30.08.2025).

[6] OSF Institutions - OSF Support. url: https://help.osf.io/article/396-osf-institutions (дата зверн. 31.08.2025).

[7] OSF Institutions: Solving the Challenges of Institutional Collaboration and Research Data Management - OSF Support. url: https://help.osf.io/article/233-osf-institutions-solving-the-challenges-of-institutional-collaboration-and-research-data-management (дата зверн. 31.08.2025).

[8] Center for Open Science. Center for Open Science Launches Thesis Commons, an Open-source Platform for Theses and Dissertations. url: https://www.cos.io/about/news/center-for-open-science-launches-thesis-commons-an-open-source-platform-for-theses-and-dissertations (дата зверн. 30.08.2025).

[9] Thesis Commons. url: https://osf.io/preprints/thesiscommons (дата зверн. 30.08.2025).

Курасова Сніжана

/ м. Київ /

БІБЛІОТЕКИ ЯК КОМУНІКАЦІЙНІ ЦЕНТРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Створення ресурсів історичної та культурної спадщини українського народу стало одним із напрямів діяльності бібліотек, архівів, музеїв та інших інституцій, пов'язаних з національною пам'яттю [1].

Бібліотеки завжди активно займалися збиранням широкого спектру культурних артефактів, документів та ефемерних предметів різних форматів та жанрів. Такі колекції часто включають рідкісні рукописи, історичні книги, фотографії, твори мистецтва, карти, аудіовізуальні записи та цифрові архіви. Головною метою колекціонування є документування та збереження культурної спадщини, у тому числі нематеріальної, забезпечення збереження матеріалів, які представляють різні періоди, регіони та культурні традиції, для майбутніх поколінь. Тому перша і найважливіша функція бібліотек – це збір і архівування колекцій національної спадщини.

Ст. 7 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [2] визначає сам бібліотечний фонд бібліотеки як «національне культурне надбання Українського народу, невід'ємну складову частину культурної спадщини, що перебуває під охороною держави.

Бібліотека виступає як центральний осередок, що: виявляє й відбирає джерела з культурною цінністю; забезпечує збереження – через консервацію як матеріальних, так і цифрових ідентифікаторів спадщини; доступно поширює (соціалізує) цей спадок через сервіси та ресурси; створює умови для

відтворення, переосмислення і соціальної цінності цих матеріалів [4].

Бібліотеки застосовують сувору політику комплектування, яка надає пріоритет придбанню матеріалів на основі їхньої культурної, історичної, освітньої та дослідницької цінності. Фахівці, що займаються розвитком колекцій, співпрацюють з фахівцями з предметної області та зацікавленими сторонами, щоб виявити прогалини в існуючих фондах та стратегічно придбати матеріали, які покращують зусилля бібліотеки щодо збереження культурної спадщини. Цей процес включає переговори щодо придбання, а іноді й участь в ініціативах з репатріації культурної спадщини для повернення матеріалів до місць їх походження.

Процес придбання стає більш динамічним, адаптивним та стратегічно узгодженим як з інституційними цілями, так і з очікуваннями користувачів. Це також допомагає бібліотекам оптимізувати свої бюджети, надаючи пріоритет придбанням та розвитку колекцій. Таким чином, залучення ширшого кола зацікавлених сторін, включаючи фахівців з інформації, дослідників, маркетингові команди та навіть членів громади, може підвищити ефективність розвитку колекцій.

Модель синергетичного підходу до придбання, де багато зацікавлених сторін – бібліотеки/бібліотечні фахівці, дослідники, фахівці з маркетингу та навіть громада – співпрацюють для розробки колекцій, які є більш актуальними, доступними, інклюзивними та ефективно просуваються [3].

Архівування в бібліотеках включає організацію, каталогізацію та управління придбаними матеріалами для полегшення доступності та збереження. Архівісти відіграють вирішальну роль у цьому процесі, застосовуючи спеціалізовані знання та методології для упорядкування матеріалів відповідно до архівних принципів. Це включає визначення інтелектуального та фізичного контролю, створення описових метаданих та забезпечення належних умов зберігання для зменшення ризиків псування [5].

Через колекції рукописів, фотографій, аудіо-відео матеріалів бібліотеки

зберігають духовну сутність культури, формуючи фонди для майбутніх поколінь.

Бібліотеки функціонують як комунікаційні центри, вплітаючись у склад культурного життя регіону. Вони організовують і підтримують події, що безпосередньо відтворюють та популяризують традиції.

Отже, бібліотеки – це не просто сховища знань. Вони є активними агенторами культурного збереження, що: документують нематеріальні об'єкти (мова, звичаї, традиції), зберігають їх у фізичному та цифровому форматі, інформують широкі верстви населення, сприяють передачі спадщини через освіту і комунікацію, співпрацюють зі спільнотами, дотримуючись етичних і правових норм. Такі функції висвітлюють важливий внесок бібліотек у збереженні української й світової матеріальної і нематеріальної культурної спадщини.

Можна зробити висновок, що бібліотеки є ключовими інституціями у збереженні, популяризації та розвитку культурної спадщини, поєднуючи функції збирачів, архіваріусів, дослідницьких центрів та комунікаторів між поколіннями. Їхня діяльність охоплює як матеріальні, так і нематеріальні форми спадщини, а стратегічне поєднання традиційних підходів з інноваційними цифровими технологіями дозволяє значно розширити доступ до культурних ресурсів.

Систематичний підхід до комплектування фондів, у тому числі за участі експертів та громад, забезпечує репрезентативність і цінність колекцій, а інтеграція цифрових інструментів створює нові можливості для збереження та інклюзивного доступу. Освітні та інформаційно-просвітницькі програми бібліотек сприяють підвищенню культурної грамотності, розвитку критичного мислення та формуванню поваги до різноманіття.

Консерваційна та реставраційна робота гарантує довговічність і автентичність артефактів, тоді як партнерства у секторі GLAM, з фахівцями з нематеріальної культурної спадщини, освітніми та урядовими структурами підсилюють міждисциплінарність і стійкість цих зусиль. Важливим є акцент на

різноманітності та інклюзивності, що відображається як у змісті колекцій, так і у формах доступу та взаємодії з користувачами. Бібліотеки не лише документують культурний досвід, але й створюють простір для його живого відтворення, діалогу та взаємоповаги.

Отже, у сучасному глобалізованому та цифровізованому світі бібліотеки постають як динамічні центри культурного управління та соціальної згуртованості, здатні не тільки зберегти культурну пам'ять, а й активізувати її для натхнення та збагачення майбутніх поколінь.

У цьому процесі бібліотеки виступають ключовими інституціями, які підтримують живу спадщину та метакультурні операції. Вони виконують кілька взаємопов'язаних функцій: документування та архівування через фіксацію традицій, звичаїв, ремесел, народних практик у формах текстів, аудіо- та відеозаписів, цифрових колекцій, що дозволяє їх зберігати для майбутніх поколінь; інтерпретацію та поширення знань – через лекції, виставки, цифрові платформи та освітні програми бібліотеки допомагають суспільству зрозуміти значення цих культурних практик і включають їх у сучасний культурний контекст; підтримка практиків, позаяк стають середовищем, в якому носії традицій можуть обмінюватися знаннями, проводити майстер-класи, зустрічі та «людські бібліотеки», що сприяє живому відтворенню спадщини. Завдяки бібліотекам відбувається інтеграція культурної практики у соціальний та освітній контексти, формуючи її визнання та доступність для широкого кола людей. Вони забезпечують не тільки збереження спадщини, а й її інтерпретацію, передачу та популяризацію, стираючи межу між живою культурою та формалізованою спадщиною.

Література

1. Білущак Т. М., Добровольська С. І. Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 1. С. 41–52. https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276764 URL : https://bdi.com.ua/uk/journals/tom-19-1-2023/yevropeyski-na-natsionalni-aspekti-

okhoroni-zberezhennya-ta-populyarizatsiyi-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshchini-tsifrovi-kolektsiyi-u-vebinformatsiynomu-seredovishchi (дата звернення: 8.10.2025).

2. Про бібліотеки і бібліотечну справу. Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 7.10.2025).

3. Documentary Heritage and the Role of Libraries: A Southern African perspective. URL : https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/75f3842e-91f9-4e98-bffa-fbbbe89ef3f0/content (дата звернення: 8.10.2025).

4. Ledesma Rodr?guez U., Acosta Morales H., & Le?n Quintana R. El patrimonio institucional inmaterial y los objetivos de la Agenda 2030: Papel de la biblioteca. Revista Iberoamericana de Informaci?n en Ciencias Sociales y Humanidades. 2022. № 11(1). P. 47–63. URL : https://www.riied.org/index.php/v1/article/view/47/104 (дата звернення: 10.10.2025).

5. Talawar A. B. Role of Libraries in Promoting Cultural Heritage Preservation. Journal of Research and Analytical Reviews. 2023. Vol. 10. N. 4. P. 469–477. URL : https://www.researchgate.net/publication/387055346_Role_of_Libraries_in_Promoting_Cultural_Heritage_Preservation (дата звернення: 10.10.2025).

Петрова Ірина,

Овдієнко Євгенія

/ м. Київ /

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Актуальність досліджуваної теми зумовлена її стратегічним значенням для формування національної пам'яті, забезпечення прозорості державного управління та інтеграції до європейського архівного простору. Нагальна потреба в цифровій трансформації, оновленні законодавства та захисті архівних фондів в умовах сучасних викликів вимагає комплексного наукового осмислення. Метою даної роботи є узагальнення сучасних наукових поглядів та визначення напрямів стратегічної модернізації архівної галузі в Україні. Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [7] та Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року [8] визначають основні цілі

реформування галузі: цифрову трансформацію, відкритість архівів і впровадження європейських стандартів роботи.

Одним із ключових напрямів є цифровізація архівної діяльності. Йдеться не лише про технічне оцифрування документів, а й про створення цілісного цифрового середовища, де інформація зберігається, систематизується та надається користувачам у зручному форматі. Прикладом такого цифрового єдиного архівного середовища слугує платформа «Archium» – місце, де користувач може шукати оцифровані документи із будь-якого з, насамперед, центральних державних архівів, що виключає потребу довгого пошуку окремо на сторінках архівів. На платформі вже представлені оцифровані фонди документів, покажчики, справи різних років, за тематикою відповідно до профілю архіву. У сучасній науці дедалі частіше говорять про електронне архівознавство як про новий етап розвитку галузі, що поєднує традиційні архівні підходи з технологіями IT-сфери [5]. Створення інтерактивних карт, електронних каталогів, геоінформаційних систем і віртуальних архівів робить архівну інформацію більш доступною. Такі проекти не лише допомагають швидко знаходити потрібні документи, а й сприяють популяризації архівів серед молоді та наукової спільноти.

Варто згадати і про інтеграцію оцифрованих документів української історії у європейський простір, де ключовими об'єктами для поширення українських здобутків стали європейські інформаційні ресурси «Europeana.eu» та «Archivesportaleurope.net». Про перші спроби розміщення українських архівних колекцій на цих порталах описав у своїй статті «Портал «Архіви Європи» та репрезентація України в європейському просторі оцифрованого культурного надбання» [9] Хромов А., де автор, підсумовуючи дослідження, наголошує, що Україна прагне та має вагомі шанси стати частиною західного архівного суспільства.

Важливу роль у процесі модернізації відіграє правове забезпечення. Оновлення нормативної бази дозволяє архівам офіційно працювати з електронними документами, застосовувати цифрові підписи, а також

користуватися сучасними методами захисту інформації. Зокрема, в працях українських дослідників підкреслюється необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, що забезпечить прозорість і відкритість архівної діяльності. В праці Артеменкової О. «Нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України» зазначено, що на сучасному етапі сформоване законодавство та діяльність Державної архівної служби дозволили зробити доступ до інформаційних ресурсів Національного архівного фонду демократичним [1].

Не менш актуальним залишається питання ефективного управління архівною системою. Модернізація передбачає оновлення внутрішньої структури архівів, оптимізацію звітної документації, скорочення дублюючих функцій та впровадження нових управлінських підходів. Це дає змогу підвищити якість обслуговування, швидкість обробки запитів і загальну ефективність роботи установ. Прикладом успішної інтеграції системи для автоматизації архівних процесів став Центральний державний науково-технічний архів України. З метою посилення контролю за станом і рухом архівних документів, пришвидшення та полегшення їх пошуку у сховищах, архів успішно інтегрував у роботу амбіційний проект «ТОПАЗ», задумом якого є створення в архіві інтегрованої пошукової системи електронної ідентифікації об'єктів зберігання [2].

Модернізація архівної галузі також полягає і у комунікаційній складовій. Сучасні архіви активно використовують соціальні мережі та онлайн-платформи, щоб привернути увагу громадськості. Більше про питання поширення та розвитку комунікації подано у статті Білущак Т. «Використання digital-маркетингових комунікацій в стратегії популяризації архівної інформації» [4], де автор аналізує популярність пошукових запитів на тему архівів за допомогою Google Trends, порівнює засоби digital-маркетингових комунікацій, на прикладі Центрального державного історичного архіву у м. Львів, демонструє використання геоінформаційних ресурсів для популяризації. У висновку автор

наводить дієві засоби digital-маркетингових комунікацій: віртуальні виставки, чат-боти, соціальні мережі, геоінформаційні ресурси, QR-коди. Зруйнувати уявлення про архів як про «закриту» структуру, сформувати позитивний образ архіву як соціокомунікаційної установи та архівіста, як перспективної посади покликаний архівний бренд-менеджмент, який Бездрабко В. та Григор'єв В. висвітлили у статті «Архівний бренд-менеджмент: теоретичні засади та перспективи» [3].

В умовах війни важливим завданням є забезпечення безпеки архівних фондів. Йдеться не лише про фізичну охорону, а й про створення електронних копій документів, розробку планів реагування на надзвичайні ситуації, а також міжнародну співпрацю щодо збереження культурної спадщини [6].

Отже, модернізація архівної галузі в Україні – це тривалий процес, що поєднує обраний європейський курс, цифровізацію, оновлення законодавства, покращення комунікації між архівами та потенційними відвідувачами, удосконалення технічного захист. Усе це поступово змінює місце архівів у суспільстві, перетворюючи їх на сучасні інформаційні центри, відкриті для всіх, хто прагне пізнати й зберегти історію.

Література

1. Артеменкова О. Нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 62–69.

2. Балишев М., Алєксєєнко А., Науменко Т. Процеси цифровізації та запровадження ініціативного проєкту «ТОПАЗ» у Центральному державному науково-технічному архіві України. *Архіви України.* 2020. № 2 (323). С. 17–27.

3. Бездрабко В., Григор'єв В. Архівний бренд-менеджмент: теоретичні засади та перспективи. *Архіви України.* 2021. № 2 (327). С. 7–32.

4. Білущак Т. Використання digital-маркетингових комунікацій в стратегії популяризації архівної інформації. *Архіви України.* 2020. № 4 (325). С. 73–81.

5. Калакура Я., Палієнко М. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України.* 2021. № 3 (328). С. 36–65.

6. Палієнко М. Архіви у викликах надзвичайних ситуацій: важливий досвід реагування. *Архіви України.* 2024. № 1 (338). С. 53–84.

7. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3814-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text (дата звернення: 08.10.2025).

8. Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року. URL: https://archives.gov.ua/ua/2020/09/21/стратегія-розвитку-архівної-справи-д/ (дата звернення: 08.10.2025).

9. Хромов А. Портал «Архіви Європи» та репрезентація України в європейському просторі оцифрованого культурного надбання. *Архіви України.* 2020. № 2 (323). С. 7–16.

Кладітін Максим

/ м. Київ /

СТРУКТУРА, ФОНДИ, НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ТА ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ

Українське суспільство нині живе в умовах вибухового зростання кількості аудіовізуальних та електронних документів. Відео з вуличних камер і дронів, телевізійні сюжети, цифрові фотографії, подкасти, дописи в соціальних мережах, електронне діловодство органів влади – усе це формує нову конфігурацію документальної пам'яті. Від того, чи будуть ці потоки інформації належним чином зібрані, описані й збережені, залежить не лише можливість наукового осмислення сьогодення, а й право майбутніх поколінь на достовірну історію. Саме на перетині аналогової кінофотофоноспадщини та електронних документів функціонує Центральний державний аудіовізуальний та

електронний архів (ЦДАЕА), який сьогодні є ключовою інституцією в системі збереження аудіовізуальної та електронної частини Національного архівного фонду України [1].

Відповідно до Положення про Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 21 липня 2022 р. № 3062/5, ЦДАЕА належить до сфери управління Державної архівної служби України, має статус неприбуткової установи та виконує завдання і функції держави у сфері архівної справи й діловодства стосовно документів свого профілю [1]. Фактично архів об'єднав традиції і фонди колишніх Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного та Центрального державного електронного архіву України, успадкувавши від них як унікальні колекції, так і досвід роботи з ними. Така інституційна конфігурація дозволяє поєднувати в одній установі класичні підходи до зберігання плівкових та аналогових носіїв із сучасною культурою управління електронною інформацією.

Структура ЦДАЕА відображає цю подвійну природу установи. З одного боку, вона включає управлінську ланку (дирекція, науково-методична рада), що забезпечує стратегічне планування, координацію з Укрдержархівом, розроблення локальних положень, інструкцій та програм розвитку. З іншого – функціонують профільні підрозділи, відповідальні за формування Національного архівного фонду, науково-довідковий апарат, забезпечення фізичної та інформаційної безпеки документів, а також відділи, що спеціалізуються на інформаційних технологіях, цифровій обробці та електронних ресурсах. Кожен із цих структурних елементів виконує свою частину спільного завдання: від приймання носіїв та їх фізичної стабілізації – до побудови електронних систем опису й віддаленого доступу.

Фонди архіву традиційно поділяються на аудіовізуальні документи (кіно-, фото-, фоно- та відеодокументи) та документи в електронній формі. Аудіовізуальна частина фондів ЦДАЕА охоплює широкий хронологічний

діапазон – від довоєнної кінохроніки XX ст. до сучасних цифрових відеозаписів. Тут зосереджені як класичні кіножурнали, документальні фільми, телевізійні програми, так і фотографічні колекції, що фіксують політичні події, повсякденне життя, культурні практики, міські пейзажі різних регіонів України. Окремий пласт становлять фонодокументи – аудіозаписи виступів політиків, митців, науковців, а також зразки музичної та усної народної творчості. Відповідно до Положення, архів зберігає як документи радянського періоду, так і аудіовізуальну продукцію незалежної України, незалежно від форми власності на документи та місця їх первісного створення [1].

Особливе значення в діяльності архіву має формування та зберігання фондів електронних документів. Йдеться про файли, створені спочатку в цифровому середовищі, а також про оцифровані копії аналогових документів, які виконують функції страхового фонду та фонду користування. Методичні рекомендації УкрНДІАСД і Державної архівної служби України наголошують, що оцифрування аудіовізуальних документів має здійснюватися за чітко визначеними технічними параметрами, з дотриманням вимог до довгострокового зберігання, резервного копіювання та документування всіх технологічних операцій [2]. У ЦДАЕА ці підходи реалізуються через впровадження спеціалізованих інформаційних систем, що забезпечують приймання, опис, зберігання та доступ до електронних документів на основі єдиних стандартів метаданих і форматів файлів.

Ключовою ланкою цього процесу є інструкції з приймання архівних електронних документів, які регламентують, у якому вигляді, з яким набором метаданих і технічних характеристик електронні масиви передаються від органів влади, установ, організацій чи приватних фондів до архівного сховища. Так, в інструкції, розробленій фахівцями ЦДАЕА, особливий акцент зроблено на перевірці цілісності файлів, використанні контрольних сум, дотриманні вимог до структури електронних справ та до формату пакування для довгострокового зберігання [3]. Це дозволяє не лише мінімізувати ризики втрати інформації на

етапі передавання, а й забезпечує подальшу інтеграцію таких документів у загальноукраїнський контекст архівних інформаційних систем.

Система заходів із забезпечення зберігання фондів ЦДАЕА поєднує традиційні архівні практики та сучасні технології. Для плівкових та магнітних носіїв важливими є підтримання стабільного температурно-вологісного режиму, використання спеціальних сховищ, контроль за фізичним станом носіїв, реставраційні заходи. Одночасно розгортаються великомасштабні програми створення страхових та користувацьких копій, у тому числі шляхом перенесення зображення й звуку у цифрові формати. Для електронних фондів важливими стають політики резервного копіювання, зокрема із застосуванням хмарних рішень, що дозволяють дублювати архівні масиви в географічно рознесених дата-центрах [4]. Умови повномасштабної війни роблять таку стратегію не просто технологічною модернізацією, а елементом національної безпеки та захисту культурної пам'яті.

Напрями діяльності архіву виходять далеко за межі «тихого сховища». ЦДАЕА активно працює над створенням і вдосконаленням довідкового апарату до документів, формує бази даних, електронні каталоги, реєстри колекцій і окремих одиниць зберігання. Важливою складовою є участь архіву в розвитку міжархівних електронних інформаційних ресурсів, насамперед міжархівного пошукового порталу, що забезпечує інтегрований доступ до описів фондів різних державних архівів [5]. Через такі платформи користувачі (дослідники, журналісти, студенти, кінематографісти) отримують можливість оперативно виявляти потрібні аудіовізуальні матеріали, замовляти їх копії, використовувати в освітніх, медійних, культурних проєктах.

Окремий напрям діяльності ЦДАЕА пов'язаний із популяризацією архівної спадщини та науково-просвітницькою роботою. Архів організовує виставки, публікує оцифровані добірки документів до пам'ятних дат, співпрацює з теле- й кіностудіями, громадськими організаціями, музеями, університетами. Важливо, що в умовах диджиталізації значна частина цих активностей відбувається в

онлайн-форматі: на офіційному сайті архіву, в соціальних мережах, у віртуальних експозиціях. Таким чином, ЦДАЕА поступово трансформується з «архіву для вузького кола» в інституцію, відкриту для широкої аудиторії, що відповідає сучасним уявленням про суспільну місію архівів.

На основі аналізу структури, фондів та основних напрямів діяльності Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву можна зробити кілька узагальнюючих висновків. По-перше, створення ЦДАЕА як правонаступника двох профільних державних архівів дозволило консолідувати аудіовізуальну й електронну складові документальної спадщини України, забезпечивши єдиний центр відповідальності за їх збереження і використання. По-друге, структура архіву демонструє прагнення поєднати класичні архівознавчі підходи із сучасними цифровими практиками, що відображається у пріоритеті довгострокового зберігання, стандартизації процесів, впровадженні спеціалізованих інформаційних систем. По-третє, розвиток електронних сервісів, міжархівних порталів, політик резервного копіювання і популяризаційних проєктів робить ЦДАЕА важливим гравцем не лише в професійному архівному середовищі, а й у просторі публічної історії, медіакомунікацій і цифрової культури. У цьому контексті подальші дослідження, присвячені оптимізації структурної моделі архіву, удосконаленню опису фондів та розширенню онлайн-сервісів, видаються надзвичайно перспективними як для науковців, так і для практиків.

Література

1. Положення про Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів : затв. наказом Міністерства юстиції України від 21 лип. 2022 р. № 3062/5. URL: https://tsdaea.archives.gov.ua/polozhennya-pro-arhiv/ (дата звернення: 05.10.2025). Центр аудіовізуального архіву

2.Оцифрування аудіовізуальних документів Національного архівного фонду : метод. рек. / Державна архівна служба України, Український НДІ архівної справи та документознавства ; уклад.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2021.

URL: https://undiasd.archives.gov.ua/tmp/1446_1.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

3.Євсєєв К., Беденко В. Інструкція з приймання архівних електронних документів на постійне зберігання до сховища інформаційної системи «Еларсис». Київ : Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів, 2023. 18 с.

4.Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів. Резервне копіювання у хмарні сховища. URL: https://tsdaea.archives.gov.ua/2023/12/21/rezervne-kopiyuvannya-u-hmarni-shovyshha/ (дата звернення: 13.10.2025).

5.Архівні інформаційні системи. Міжархівний пошуковий портал. URL: https://searcharchives.net.ua/ (дата звернення: 13.10.2025).

Вовченко Костянтин

/ м. Київ /

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОЦЕСАХ ЦИФРОВОЇ КАТАЛОГІЗАЦІЇ ТА АРХІВУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ

Цифрова трансформація документних фондів у бібліотеках та архівах супроводжується двома взаємопов'язаними викликами: (1) необхідністю швидкого й якісного створення метаданих (опису, класифікації, предметизації, авторитетного контролю) та (2) потребою довготривалого збереження цифрових копій із підтверджуваною автентичністю, походженням і цілісністю. Ручна каталогізація забезпечує високу точність, однак є трудомісткою й погано масштабується для масових оцифрувань. У цій ситуації доцільним стає впровадження штучного інтелекту (ШІ) як підсистеми підтримки рішень, що прискорює рутинні операції, але залишає контроль якості за фахівцем-каталогізатором/архівістом [1; 5].

І. Постановка проблеми та мета дослідження

Каталогізація й архівування – це не лише «розпізнати текст», а

побудувати **контекстуалізований опис** документа: визначити його тип, авторство/створювача, дату й місце створення, тему, ключові сутності (персони, організації, географічні назви), зв'язки з іншими документами та місце у фонді/колекції. Для архівної справи особливо важливими є принципи походження й поваги до фонду, а також фіксація ланцюга зберігання та контроль цілісності цифрових об'єктів [7; 8].

Мета – окреслити практично орієнтовану модель застосування ШІ в повному циклі: від оцифрування та вилучення даних до формування метаданих і створення архівних пакетів збереження; сформулювати критерії оцінювання якості та запропонувати механізми зниження ризиків (помилки, упередження, «галюцинації» генеративних моделей) [2; 7].

II. Модель ШІ-підтримуваного конвеєра цифрової каталогізації та архівування

Запропонований підхід ґрунтується на модульному конвеєрі (pipeline), де кожен етап має вхід/вихід, метрики якості й «точку контролю» для людини.

1) Вхідні дані та нормалізація

На вході – скан-образи, фото, PDF, офісні документи, аудіовізуальні файли. Нормалізація включає виправлення нахилу, видалення шумів, вирівнювання контрасту, стандартизацію формату майстер-копій (напр., TIFF/PNG для зображень, PDF/A для текстових копій). Уже на цьому етапі доцільно формувати технічні метадані (роздільна здатність, глибина кольору, кодеки) та контрольні суми для перевірки цілісності [7; 8].

2) Розпізнавання тексту та структури документа

Класичне OCR/HTR вирішує задачу перетворення зображення в текст, але для каталогізації важливий також **аналіз макета**: заголовки, колонтитули, підписи, таблиці, печатки, реквізити. Сучасні архітектури на базі трансформерів дозволяють поєднувати текстові та візуальні ознаки для розуміння документів (document AI) [3; 4]. Для рукописних/історичних матеріалів доцільно використовувати спеціалізовані HTR-рішення, а результати – верифікувати

вибірковим контролем, бо помилки розпізнавання напряму «переїжджають» у метадані [2].

3) Вилучення сутностей і семантичне збагачення (NLP)

Після отримання тексту застосовуються:

- **NER** (іменовані сутності): персони, організації, географічні назви, дати;
- нормалізація дат/місць;
- **класифікація** документа за типом (наказ, протокол, лист, звіт тощо) та тематикою;
- **ключові слова/тези/анотація** (за потреби – з використанням генеративних моделей у режимі «draft & verification») [1; 5].

Ключовий принцип: ШІ має формувати проєкт опису, а не фінальний опис «без права апеляції».

4) Мапування в метадані та стандарти

Вилучені дані мапуються на схеми метаданих, які застосовуються у фонді та системі:

- бібліотеки: Dublin Core, MARC 21 / RDA;
- архіви: EAD, EAC-CPF, RiC-CM (Records in Contexts);
- для збереження: METS/PREMIS як носії структурних та preservation-метаданих [7; 8].

На цьому кроці особливо важливий авторитетний контроль: зв’язування персон/організацій з авторитетними записами (локальні тезауруси, VIAF/ORCID за наявності) та уніфікація предметних рубрик.

5) Human-in-the-loop та активне навчання

Щоб підвищувати якість, запроваджується контур «людина-в-циклі»: фахівець підтверджує/виправляє запропоновані поля; виправлення накопичуються як навчальні приклади для донавчання моделей. Така схема дозволяє поєднати масштабованість ШІ з професійною відповідальністю документознавця [1; 5].

6) Архівний пакет збереження та контроль цілісності

Результат конвеєра для архівування:

- SIP/AIP-логіка (подача/архівний пакет);
- контрольні суми, версіонування, журнали змін;
- збереження оригіналу (master) і похідних копій (derivative);
- документування походження (provenance) та прав доступу [7; 8].

III. Метрики якості та критерії приймання результатів

Для формалізації контролю якості пропонується набір метрик:

- OCR/HTR: **CER/WER** (Character/Word Error Rate).
- NER: precision/recall/F1.
- Класифікація: macro-F1, accuracy.
- Зв'язування сутностей (entity linking): precision@k.

Наприклад, інтегральна F1-міра (1) для оцінювання вилучення сутностей:

$$F1 = \frac{2 \cdot P \cdot R}{P + R},$$

де P – точність (precision), R – повнота (recall). (1)

Критично: якщо якість на попередньому етапі нижча за поріг (напр., CER > 5–7% для машинодруку або F1 < 0,85 для ключових сутностей), система повинна «підсвітити» документ як такий, що потребує ручної обробки.

IV. Інженерні аспекти впровадження

У практиці проєктування таких конвеєрів доцільно спиратися на підхід «інструментарій + експеримент + відтворюваність», типовий для сучасних інженерних публікацій: визначення середовища розробки, фреймворків, наборів даних, протоколів валідації, а також відкритість коду/моделей (наскільки дозволяє політика установи) [6].

Окремо варто наголосити на тенденції до гібридних робочих процесів, коли різні обчислювальні ресурси (CPU/GPU/хмарні сервіси) комбінуються для досягнення оптимального часу обробки й вартості – аналогічна логіка гібридності описується в роботах з інтенсивних обчислень, де гнучкі workflow поєднують різні ресурси для розв'язання «resource-demanding problems» [6]. Це

безпосередньо релевантно до масового оцифрування: частину задач (попередня обробка, індексація) можна виконувати локально, а найбільш «важкі» етапи (layout-аналіз, донавчання) – на GPU-інфраструктурі.

V. Ризики та обмеження

1. Помилки та упередження: моделі можуть гірше працювати на нетипових шрифтах, зіпсованих копіях, документах українською/змішаними мовами без достатнього навчального корпусу.
2. Генеративні «галюцинації»: під час автоматичного створення анотацій/ключових слів можливі вигадані факти – тому генеративні підказки мають бути лише «чернеткою», яка підтверджується з першоджерела [1; 5].
3. Правові обмеження: персональні дані й режими доступу потребують політик мінімізації даних, логування доступу й контрольованого середовища обробки.

Висновки. Штучний інтелект у цифровій каталогізації та архівуванні є ефективним інструментом підтримки рішень, який зменшує рутину й підвищує швидкість обробки масивів документів, проте не замінює професійної експертизи архівіста. Практично придатною є модель конвеєра з чіткими інтерфейсами між етапами, метриками якості, human-in-the-loop перевіркою та формуванням архівних пакетів збереження із контрольними сумами й provenance-описом. Подальші роботи доцільно спрямувати на створення україномовних навчальних корпусів для документних задач, стандартизацію профілів метаданих під конкретні установи та інтеграцію ШІ-модулів з бібліотечними та архівними системами.

Література

1. Rifat M. *AI in automating library cataloging and classification*. Library Hi Tech News. 2024. URL: https://doi.org/10.1108/LHTN-07-2024-0114.
2. Li M. et al. *TrOCR: Transformer-based Optical Character Recognition with Pre-trained Models*. arXiv:2109.10282. 2021. URL: https://doi.org/10.48550/arXiv.2109.10282.

3. Xu Y., Li M., Cui L., Huang S., Wei F., Zhou M. *LayoutLM: Pre-training of Text and Layout for Document Image Understanding*. Proc. ACM SIGKDD (KDD). 2020. URL: https://doi.org/10.1145/3394486.3403172.
4. Huang S. et al. *LayoutLMv3: Pre-training for Document AI with Unified Text and Image Masking*. arXiv:2204.08387. 2022. URL: https://doi.org/10.48550/arXiv.2204.08387.
5. Kim G. et al. *Donut: Document Understanding Transformer without OCR*. ECCV. 2022. URL: https://sangdooyun.github.io/data/kim2021donut.pdf.
6. Trochun Y., Stirenko S., Pavlov E., Gordienko Y. *Hybrid Classic-Quantum Neural Network for Image Classification*. 2021 11th IEEE IDAACS. DOI: 10.1109/IDAACS53288.2021.9661011. URL: https://doi.org/10.1109/IDAACS53288.2021.9661011
7. CCSDS. *Reference Model for an Open Archival Information System (OAIS)*. Recommended Practice CCSDS 650.0-M-3. 2024. URL: https://ccsds.org/Pubs/650x0m3.pdf.
8. PREMIS Editorial Committee. *PREMIS Data Dictionary for Preservation Metadata*. Version 3.0. 2015. URL: https://www.loc.gov/standards/premis/v3/index.html.

Кирпосенко Поліна

/ м. Київ /

РОЛЬ ОЦИФРУВАННЯ У СИСТЕМІ ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІВНИХ ФОНДІВ: ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ МІСТА КИЄВА

Повномасштабне воєнне вторгнення 2022 року створило пряму загрозу фізичної втрати Національного архівного фонду. Ця вразливість паперових носіїв перетворила оцифрування з інноваційного напряму на стратегічне завдання для забезпечення безпеки та адміністративної стійкості держави. На рівні політики це знаходить відображення у «Стратегії розвитку архівної справи до 2025 року» та проєкті «е-Архів» [4]. Проте, попри загальне розуміння

важливості, практичне впровадження гальмується системними проблемами. Метою роботи є аналіз технологічних рішень та ролі оцифрування на прикладі Державного архіву міста Києва (ДАК).

В основі сучасної архівної справи лежить чітке методологічне розмежування, закріплене в міжнародній моделі OAIS. Воно диференціює дві ключові мети тріади «збереження-оцифрування-доступ». Перша – це створення «майстер-копії» (Archival Information Package – AIP). Це еталонна цифрова копія у форматі без стиснення (напр., TIFF), призначена виключно для довгострокового страхового збереження. Друга мета – створення «копії доступу» (Dissemination Information Package – DIP). Це похідна копія у компресованому форматі (напр., JPEG), оптимізована для швидкого онлайн-доступу та фонду користування [5].

Аналіз поточної ситуації в Україні свідчить про системну плутанину між цими цілями. Через відсутність єдиної «Стратегії довготривалого зберігання електронних документів» [3] та обмеженість ресурсів, багато архівів зосереджені на створенні лише копій доступу (DIP). Як наслідок, фундаментальна функція страхового збереження (AIP) залишається нереалізованою.

Ця методологічна проблема поглиблюється гострим дефіцитом ресурсів: браком фінансування, професійного обладнання та кваліфікованих IT-фахівців. Це змушує архіви застосовувати «тріажну» модель, коли пріоритет віддається документам підвищеного попиту. Це підтверджують офіційні дані ДАСУ за жовтень 2025 року: більшість архівів (зокрема, ЦДІАК, ДА Рівненської, Київської областей) пріоритетно оцифровували фонди РАЦС та метричні книги. Ці ж дані свідчать і про різку нерівномірність обсягів (від 10 до понад 650 справ), що вказує на різну ресурсну забезпеченість [1].

Цю загальну системну проблему та пошук балансу ілюструє діяльність Державного архіву м. Києва (ДАК). З одного боку, ДАК, як і більшість, діє в межах цієї «тріажної» моделі, реагуючи на суспільний попит: у жовтні 2025 року

було оцифровано 10 справ (5942 сканкопії) саме книг РАЦС, які використовуються для генеалогічних досліджень [1].

З іншого боку, ДАК, як столичний архів, реалізує унікальну кураторську місію, трансформуючи оцифрування з технічного процесу в інструмент digital humanities. Цю роботу можна розглядати в контексті загальної тенденції, коли сучасні українські архіви поступово переходять від пасивного зберігання до активного формування історичної пам'яті. Однак саме на прикладі ДАК ця роль набуває найбільш цілеспрямованого та методично оформленого характеру. Яскравим прикладом є онлайн-архів «Чорнобиль. Хроніка Києва», який представляє не просто скани документів, а цілісне науково-інформаційне середовище. Його упорядники сформували колекцію з 504 документів з трьох фондів, що висвітлюють діяльність Київської міської ради та Оперативної групи з ліквідації наслідків аварії в період з 30 квітня 1986 р. до вересня 1998 р. [2]. Кожен документ супроводжується науковим апаратом – заголовком, легендою з архівними реквізитами та анотацією, що забезпечує глибокий контекст і довіру до джерела. Архів не лише структурований за тематичними блоками (наприклад, щоденний радіаційний контроль, будівництво водогону з Десни), а й через цю структуру активно інтерпретує історичні події. Таким чином, він конструює нову нарацію про столичний вимір трагедії та реалізує тим самим найвищу, інтерпретаційно-кураторську роль оцифрування.

Висновки. Досвід Державного архіву м. Києва демонструє, що оцифрування виконує не лише базові ролі – захист спадщини (через AIP) та її інтеграцію у суспільство (через DIP) – але й виходить за їх межі, формулюючи третю, кураторську (або меморіальну) роль, активно осмислюючи історичну пам'ять через тематичні цифрові проєкти. Для повної реалізації цього потенціалу в масштабах країни необхідний перехід до комплексної державної стратегії. Ключовими напрямами такої стратегії мають стати уніфікація технічних стандартів для чіткого розмежування AIP та DIP, подолання правового вакууму щодо статусу цифрової копії та забезпечення гарантій надійного

довгострокового зберігання цифрових активів нації.

Література

1. Новини оцифрування документів державними архівами: дайджест за жовтень 2025 року. *Державна архівна служба України: офіційний вебпортал органу виконавчої влади*. URL: https://archives.gov.ua/ua/2025/10/31/novyny-oczyfruvannya-dokumentiv-derzhavnymy-arhivamy-dajdzhest-za-zhovten-2025-roku/ (дата звернення: 01.11.2025).

2. Чорнобиль. Хроніка Києва. Он-лайн архів. *Державний архів міста Києва*. URL: https://archive.kyivcity.gov.ua/project/chornobil/index.php (дата звернення: 01.11.2025).

3. Чукут С. А., Карапозюк А. Л. Цифровізація процесів архівної справи в контексті формування Національного архівного фонду та його інтеграції у світовий інформаційний простір. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. 2023. № 24. С. 163–170. URL: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.24.163 (дата звернення: 01.11.2025).

4. Vasylenko D., Butko L. Legal regulation of the digitalization process of Ukrainian archive space. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*. 2021. № 60. С. 79–88. URL: https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.07 (дата звернення: 01.11.2025).

5. Zawada M. Interdisciplinary approach in preservation, digitization and sharing of archival materials. Studia Archiwalne. 2019. Т. 6. С. 89–96. URL: https://doi.org/10.4467/17347513sa.19.005.14560 (дата звернення: 01.11.2025).

Косенко Станіслав

/ м. Київ /

ТРАНСФОРМАЦІЇ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Нормативне забезпечення будь-якої галузі є необхідним компонентом, який встановлює чіткі вимоги існування системи. Зовнішні фактори впливають

на становлення, вдосконалення нормативно-правової бази. Остання є динамічним об'єктом і потребує внесення змін в нормативно-правові акти та/або припиняти дію чи розробляти й приймати нові залежно від сучасних умов. Розвиток самої галузі також визначає склад документів, що входять до її нормативно-правової бази. Архівна справа в Україні за останні роки стикнулась з низкою викликів, що, безумовно, актуалізувало питання оновлення нормативного забезпечення.

Формування нормативно-правової бази організації архівної справи було розпочато після проголошення незалежності України. На відмінну від бібліотечної та інформаційної справ, які разом з архівною на сьогодні уявляють собою спеціальність «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», закон України [13] саме регулюючий архівну галузь був розроблений та прийнятий одним з перших. Цей документ, на той час, був нагальною необхідністю для молодої держави, оскільки треба було зафіксувати головний меседж та відповідно основні норми щодо формування, обліку, зберіганню і використанню Національного архівного фонду (далі – НАФ) тощо. Прийняття Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» не тільки закривало питання галузевого характеру, що собою уявляє архівна справа, державна політика у цій сфері, НАФ, система архівних установ тощо, а і вказувало на цілеспрямованість українського суспільства правильно розпоряджатись успадкованим минулим досвідом та відтворювати втрачені моменти національної пам'яті.

Розробка та впровадження нормативно-правового забезпечення має принципове значення не тільки для реформування архівної галузі, але й захисту суверенності та національних інтересів України в архівній сфері, зміцнення позицій у міжнародному правовому просторі [1, с. 67].

Започаткований процес розроблення та прийняття нормативно-правових документів, що регламентують українську архівну справу, став достатньо продуктивним. Основними результатами, в якості конкретних документів, які

сьогодні є чинними, стали: «Правила роботи архівних установ України» [10], «Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду» [6], «Положення про організацію роботи архівів» [5], «Порядок проведення Державною архівною службою України перевірок стану архівної справи в державних архівах областей, міста Києва, галузевих державних архівах, архівних відділах районних державних адміністрацій, архівних відділах міських рад» [7], «Типове положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації» [11], «Типове положення про секретний архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації» [12], «Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів» [4], «Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях» [9], «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання» [8], «Деякі питання документування управлінської діяльності» [2], ДСТУ 2732:2023 [3]. Важливо зазначити, що певні документи [8; 2] достатньо вчасно закривали нагальні питання, наприклад врегулювання підготовки до передачі на архівне зберігання електронних документів, а деякі нещодавно внесли зміни [3]. Вважаємо прийняття нової редакції ДСТУ «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» у 2023 році як певну затримку. Питання інформатизації, цифрової трансформації українських архівів на порядку денному вже багато років і тільки більш ніж рік ми маємо нарешті поняття «електронний архів» та інші. Проте, це лише поняття, а організаційні, методичні, технологічні аспекти діяльності електронних архівів залишаються неврегульованими. Тобто, нагальним є питання внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» та

розроблення підзаконного акту, що встановлять вимоги до системи структурованого зберігання електронних документів, яка забезпечить їхню надійність, конфіденційність та швидкий доступ.

На упорядкуванні законодавчої бази архівної галузі наполягає Артеменкова О. у своїй статті «Нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України»: «…задля якнайшвидшого та якнайширшого впровадження інформаційних технологій в архівну галузь, де невід'ємним та важливим складником є оцифровування архівних документів, – надзвичайно актуальне завдання, яке потребує постійної уваги і певних зусиль, саме тому воно відноситься до пріоритетів щодо розвитку галузі» [1, с. 67]. І погоджуємось з авторкою, що пошук шляхів вирішення цієї проблеми триває досі. Проте, на наш погляд, має бути прискорений, оскільки сама система архівних установ зазнала серйозних втрат під час російсько-української війни, яка триває і сьогодні.

Чутливим і важливим є питання роботи архівів в евакуації та/або тих, що знаходяться у прифронтовій зоні. Це реальність сьогодення і має також бути врегульована на законодавчому рівні. У 2023 році були прийняті методичні рекомендації «Робота архівних установ України в умовах дії особливих правових режимів» [14].

Діяльність архівних установ у напрямі оновлення власної галузі відповідно до сучасних умов, зокрема її цифровізації та існування в режимі воєнного стану, створення нової архівної інфраструктури має синхронізуватися з нормами, встановленими міжнародними та державними стандартами архівної справи. Отже, трансформація українського нормативного забезпечення організації архівної справи є нагальним питанням та потребує оперативного здійснення.

Література

1. Артеменкова О. Нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук.* 2022. № 10. С. 62–69. URL:

http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/269462/266035 (дата звернення: 15.10.2025).

2. Деякі питання документування управлінської інформації: постанова Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 55. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text (дата звернення: 13.10.2025).

3. ДСТУ 2732:2023. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2024-03-01]. Вид. офіц. Київ, 2023. 31 с.

4. Про затвердження Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів: наказ Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 р. № 578/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#Text (дата звернення: 17.10.2025).

5. Про затвердження Положення про організацію роботи архівів: наказ Міністерства юстиції України від 27 травня 2015 р. № 797/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0624-15#Text (дата звернення: 13.10.2025).

6. Про затвердження Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду: наказ Міністерства юстиції України від 02 березня 2015 р. № 296/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-15#Text (дата звернення: 13.10.2025).

7. Про затвердження Порядку проведення Державною архівною службою України перевірок стану архівної справи в державних архівах областей, міста Києва, галузевих державних архівах, архівних відділах районних державних адміністрацій, архівних відділах міських рад: наказ Міністерства юстиції України від 10 травня 2019 р. № 1420/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0503-19#Text (дата звернення: 13.10.2025).

8. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2014 № 1886/5. URL: http:// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#Text (дата звернення: 17.10.2025).

9. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого

самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: наказ Міністерства юстиції України від 18 червня 2015 р. № 1000/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text (дата звернення: 17.10.2025).

10. Про затвердження Правил роботи архівних установ України: наказ Міністерства юстиції України від 08 квітня 2013 р. № 656/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13#Text (дата звернення: 13.10.2025).

11. Про затвердження Типового положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації: наказ Міністерства юстиції України від 10 лютого 2012 р. № 232/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-12#Text (дата звернення: 17.10.2025).

12. Про затвердження Типового положення про секретний архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації: наказ Міністерства юстиції України від 12 лютого 2015 р. № 167/5/104. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-15#Text (дата звернення: 17.10.2025).

13. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3814-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text (дата звернення: 13.10.2025).

14. Робота архівних установ в умовах дії особливих правових режимів: метод. рекомендації / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства; уклад.: В. Ф. Бойко, С. Г. Кулешов. Київ, 2023. 50 с. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/1543_4.pdf (дата звернення: 19.10.2025).

СЕКЦІЯ 5. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пасічник Михайло

/ м. Львів /

ДО ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ЯК НАУКОВОГО НАПРЯМУ

Розпад СРСР і виникнення нової української державності, перехід до економіки ринкового типу поставили гострі питання стосовно створення адекватних вимогам часу єдиних норм і вимог до впровадження ефективних систем документаційного забезпечення управлінської діяльності.

Підвищення значення економічного чинника і юридичної сили документів в управлінській діяльності зробили актуальними дослідження вітчизняних науковців, проведення ними практичних розробок у галузі документації, направлених на відхід від традиційного діловодства, переходу до створення високоефективних систем управління всім комплексом інформаційно-документаційних ресурсів країни при досягненні стратегічних та оперативних цілей управління в кожній установі чи організації, особливо в державному апараті управління.

У 1990-х рр. в Україні спостерігається підвищення зацікавленості процесами машинного документування інформації, створенням та використанням електронно-обчислювальної техніки, автоматизації архівної справи, впровадження АСУ для автоматизації керування документаційними процесами. Відбувається структурна перебудова інформаційної галузі, створюються спільні підприємства, приватні, акціонерні компанії і фірми. Спостерігається стабілізація, і навіть зниження, кількості інформаційних структур, оскільки більшість з них не витримують конкуренції або виявляються неспроможними працювати в нових ринкових умовах.

Цей період можна визначити як підготовчу стадію інформатизації вітчизняного суспільства, період налагоджування інфраструктури телекомунікаційних зв'язків (мереж) між комп'ютерними системами і окремими ЕОМ та з'ясування шляхів впровадження ІТ у діловодстві та архівній справі.

Зазначене було зумовлено швидким поширенням нового покоління мікропроцесорної техніки, зокрема, персональних ЕОМ (ПЕОМ) і впровадженням їх у роботу установ, організацій та підприємств різної форми власності, що в свою чергу потребувало розроблення й впровадження власної нормативної і методичної бази у всіх галузях діяльності, інформатизації всього українського суспільства. В травні 1994 р. в Україні була заснована провідна науково-дослідна установа з архівної справи та документознавства – УНДІАСД, одним із напрямів роботи якої стала інформатизації архівної справи та розробка проекту концепції її комп'ютеризації [1].

Поступова інформатизація архівних установ дозволила створити умови щодо використання нових технологій для розроблення Національної архівної інформаційної системи (НАІС) та сформулювати принципи побудови автоматизованих робочих місць (АРМ) для архівних працівників та дослідників кіно фотодокументів. В науковій періодиці були опубліковані цілий ряд цікавих досліджень, присвячених програмно-технологічним аспектам розбудови Національної архівної інформаційної системи України, сучасному стану та перспективам шляхам інформатизації архівної справи.

Так, ряд досліджень у межах архівної інформаційної системи з питань автоматизації ІПС та створення електронних видань було здійснено провідними українськими вченими проф. Л. А. Дубровіною, Л. Й. Костенком та Т. П. Павлушою [64], питаннями поточного стану інформатизації архівної справи в Україні та її перспективам опікувався український історик-архівіст, знаний дослідник у галузі камеральної археографії, доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України Г.В. Боряк, яким було запропоновано проєкт комп'ютерного довідника[2]. Цікавою також була розробка вітчизняних науковців А. В. Широкова та М. М. Пещак,

присвячена формалізації вибіркових знань про предметну галузь та побудову інформаційної системи електронного словника [3].

З середини 1990-х рр. в зв'язку з появою нового покоління комп'ютерної техніки, в країні розпочався процес розбудови модерних автоматизованих систем управління, в тому числі створення в організаціях, установах та на провідних підприємствах країни систем керування діловодними процесами, які спочатку отримали назву «системи комп'ютерного діловодства», а згодом – «системи електронного діловодства» (СЕД), про що неодноразово згадував у своїх розвідках науковий співробітник Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України А. Л. Маньковский [4-5]. Зазначені роботи спричинили появу в 1989 році стандарту ДСТУ 3719–98 (ISO 8613:1989) "*Інформаційні технології. Електронний документообіг. Архітектура службових документів (ODA) та обмінний формат*", який встановлював вимоги до структури службових електронних документів, призначених для їх обміну.

Потребував унормування й сам процес впровадження автоматизованих систем управління. Як зазначав відомий документознавець, завідувач відділу документознавства УДНДІАСД проф. С. Г. Кулешов: «Безумовно, що в країні здійснюється діяльність, пов'язана із розробленням законів, стандартів, керівних нормативних документів, класифікаторів техніко-економічної інформації (що мають, так би мовити, документознавчий характер), зі створенням різних уніфікованих систем документації чи обігом електронної документації», і наголошував: «Однак, ці розробки часто не скоординовані, не мають планового характеру, їхні проекти не завжди узгоджуються з компетентними та зацікавленими відомствами та організаціями» [6].

Наприкінці 1990-х рр. у сучасну архівну терміносистему увійшли такі поняття, як "комп'ютер", "ПЕОМ", "файл", "каталог" ("папка"), "дискета", "магнітний диск", "оптичний диск", "база даних", "автоматизоване робоче місце", "автоматизована система управління", "інформаційна пошукова система", "електронний каталог (довідник)", "мережа", "захист інформації (інформаційної системи)". Серед

документознавців розгорнулися дискусії, зокрема навколо поняття “електронний документ”, привнесеному до вітчизняної терміносистеми, все більше уваги приділялось його проблематиці.

Потребу вивчення феномену електронного документа, розбудови електронного діловодства та електронного документообігу, створення електронних архівів в Україні ілюструють статті провідних українських дослідників О. М. Загорецької та Л. В. Кузнецової [7], С. Г. Кулешова [8] зокрема в такому профільному документознавчому виданні як «Студії з архівної справи та документознавства». В науково-практичному журналі «Архіви України» особливості електронного документообігу, зберігання, використання електронних документів та законодавчих аспектів роботи з ними досліджував Д. Ю. Мєшков [9]; проблеми експертизи цінності електронних документів проаналізував к.і.н. В. Л. Носевич [10], питання довгострокового зберігання електронних архівних матеріалів розглянув Террі Іствуд . Проблеми та завдання впровадження електронного діловодства одним із перших окреслює у «Віснику книжкової палати» ректор Харківської державної академії культури проф. В.М Шейко [11].

Роль електронного документа у системі сучасного діловодства піднімає знов ж таки проф. С. Г. Кулешов, який одним з перших наголосив на відмінностях у трактуванні поняття ЕД в інформатиці та документознавстві й сформулював визначення ЕД як «*запис інформації в комп’ютерній системі, яка відповідає конкретній номінальній чи жанровій характеристиці документа*». Наукові розвідки електронної діловодної сфери були продовжені професором підтвердженням чому є публікації, у яких автор декларує поняття електронного діловодства й систем електронного діловодства [12], називаючи діловодство сферою практичної роботи зі службовими документами у структурі документознавства й обґрунтовує спільність об’єкта їхніх досліджень [13, с. 55].

Вищезазначена проблематика наукових досліджень створила передумови щодо виокремлення у структурі документознавства самостійного напряму –

електронного документознавства, що стало науковим підґрунтям й методологічною основою для розвитку електронного діловодства як сфери його практичної реалізації.

Збільшення потоків публікацій з електронного документознавства стало підґрунтям для прийняття у 2003 р. законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» і «Про електронний цифровий підпис» , які на законодавчому рівні визначили такі поняття, як "електронний документ", "електронний документообіг" та "електронний цифровий підпис» й стали основними актами для подальшого нормативно-правового унормування електронного документообігу, електронного діловодства та архівного зберігання електронних документів в Україні. Зокрема, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» встановив основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів, Закон України «Про електронний цифровий підпис» визначив правовий статус електронного цифрового підпису та регулювання відносин, що виникають при використанні електронного цифрового підпису, у більшості випадків прирівнюючи його накладення на електронний документ з особистим підписом особи під традиційним документом.

Відповідними постановами Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. затверджені Типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади та порядок застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності.

Література

1. Ляхоцький В. П. Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УДНДІАСД): основні напрями діяльності в галузі інформатизації архівної справи // Національна архівна інформаційна система України і "Архівна та рукописна Україніка. К., 1996. Вип. 1: Інформатизація архівної справи в Україні: сучасний стан та перспективи: зб. наук. пр. С. 63–65.

2. Бойко В. Ф. Розроблення нової редакції Класифікатора управлінської документації. Архіви України. 2016. Вип. 5-6.С. 153-158.

3. Цивін М. Н.,Термінологічні проблеми вивчення дисципліни «Електронний документообіг», Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія, № 1, 2010. С. 7- 11.

4. Малиновский Б. Н. Очерки по истории компьютерной науки и техники в Украине К.: Феникс, 1998. С. 437–448.

5. Малолєтова Н. І. Національна бібліотека Франції: основнінапрями діяльності [Електронний ресурс] //Бібл. вісн. 2013. № 5. С. 20–27. URL: http://nbuv.gov.ua/ jpdf/bv_2013_5_6.pdf (дата звернення: 21.10.2021).

6. Кулешов С.Г. Електронний документ у системі сучасного діловодства. Архіви України. Київ, 2004. № 4/6. С. 50–53.

7. Грицюк В. та ін. Аналіз сучасної нормативно-правової бази у сфері електронної ідентифікації та автентифікації користувачів існуючих та перспективних інформаційних систем. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. 2017. № 3. С. 57–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpcvsd_2017_3_12 (дата звернення: 30.04.2019).

8. Коцарев О. Типологія Інтернет-ЗМІ // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадського ; Сер. Филология. Т. 19. 2006. № 5. С. 321-324.

9. Малолєтова Н. І. Національна бібліотека Франції: основнінапрями діяльності [Електронний ресурс] //Бібл. вісн. 2013. № 5. С. 20–27. URL: http://nbuv.gov.ua/ jpdf/bv_2013_5_6.pdf (дата звернення: 21.10.2021).

10. Маньковский А. Л. Системи комп'ютерного діловодства: сучасний стан та перспективи розвитку програмно-апаратного забезпечення / Голов. архів. упр. при Кабінеті Міністрів України, УДНДІАСД. 36 с.

11. Стрілець Н. О. Технології архівного збереження електронних бібліотечних ресурсів у мережевому комунікаційному просторі : дис. … канд.

наук з соц. комунікацій: 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство,бібліографознавство». Харків, 2013. 243 с.

12. Ковтанюк Ю.С. Теоретичні засади електронного документознавства як спеціального наукового напряму в документознавстві. Студії з архівної справи та документознавства. 2011. Т. 19, кн. 1. С. 78–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2011_19_1_10 (дата звернення: 30.09.2021).

13. Ковтанюк Ю.С. Чи потрібні такі зміни до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»: питання до обговорення //Студії з архівної справи та документознавства / Держ. Арх. служба України, УНДІАСД ; [редкол.: С. Г. Кулешов (голов. ред.) та ін.]. К., 2015. Т. 22-23. С.81-86.

Лісогор Вікторія

/ м. Дніпро /

ВИМУШЕНО ПЕРЕСЕЛЕНА БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР ПІДТРИМКИ МАРІУПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ (ДОСВІД РОБОТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. В.Г. КОРОЛЕНКА М. МАРІУПОЛЬ)

Ми звикли сприймати бібліотеку як місце, де можна взяти книгу чи почитати періодику. Насправді ж бібліотеки є базовим елементом культурної, наукової, освітньої та інформаційної інфраструктури країни. Вони мають задовольняти запити людей, в різних умовах своєї діяльності. І саме виклики сьогодення перетворюють бібліотеки на центри підтримки громад. Насамперед це стосується бібліотек, які працюють «у вигнанні», тобто вимушено переселені. Яскравим прикладом такої бібліотеки є Центральна міська публічна бібліотека ім. В.Г. Короленка м. Маріуполь.

З 15 бібліотек, що входять до складу КУ «ЦМПБ ММР» тільки Центральна міська публічна бібліотека ім. В.Г. Короленка продовжує свою діяльність в

евакуації в місті Дніпро переважно для представників маріупольської громади.

Ми не припиняємо інформаційну підтримку наших користувачів використовуючи всі можливі форми та канали комунікації:

1. Популяризація книги та читання через проведення:
   - Літературні заходи: до ювілейних дат письменників, ювілеїв відомих книг або цікавих літературних героїв, сімейні та дитячи читання вголос, перегляди та обговорення екранізованих творів української класики, Шевченківські дні, поетичні вечори тощо.
   - Краєзнавчі заходи: інформаційні години про історичне минуле Маріуполя чи цікаві факти про місто, про відомих земляків, До Дня міста тощо.
2. Підтримка дитячої аудиторії:
   - Цикл заходів в період канікул у партнерстві з ЦБ м. Дніпро в рамках наймасштабнішого творчого проєкту літа «Дніпро разом» (бібліотечні пікніки - «Читаємо, малюємо, граємо», бібліо-тусовка «Казка кличе дітлахів», бібліо-асорті «Подорож сторінками улюблених книг» тощо).
   - Участь у тижні дитячого читання.
   - Рекомендації літератури до читання влітку, допомога в пошуку електронних підручників.
3. Робота з молоддю:
   - Проведення різноманітних заходів національно-патріотичного змісту: (До Дня соборності - Історико-пізнавальний екскурс «Свято Соборності – символ єдності»; До Дня Героїв Небесної Сотні - Мультимедійна презентація «Україна – країна нескорених»; До Дня Незалежності України - Година історичних фактів «Україна незалежна: сторінки історії»; Цикл заходів до Дня українського козацтва, До Дня пам'яті жертв голодоморів, Дня української писемності та мови тощо.
   - Покази документального кіно про права людини та обговорення в дискусійному клубі в рамках співпраці з ГО «Докудейс».

Співпрацюємо з бібліотеками м. Дніпра, та у тісному контакті з центром «ЯМаріуполь. Дніпро». Беремо участь у підготовці та проведення різноманітних пізнавальних, розважальних, літературних та культурно – дозвіллевих заходів для користувачів різної вікової категорії (телеміст, флешмоби, літературні квести, літературні години, онлайн-марафон, зустрічі з письменниками, перегляди документального кіно про права людини, дискусійні клуби, панельна дискусія) тощо.

На початку 2024 року започаткований проект, який успішно реалізується і має продовження «Літературними стежками міста Марії». Він направлений на популяризацію літературного надбання міста Маріуполя через творчість маріупольських літераторів та аматорів художнього слова. Учасники проекту – маріупольці, що вибрались з окупації на підконтрольну територію України, та за допомогою творчості реабілітуються від наслідків війни. Важливо те, що усі вірші переважно українською мовою. Це є важливим акцентом на важливості української культурної складової та мови всупереч міфам про те, що Маріуполь був проросійським. На при кінці проект планується видати збірку поезій авторів, за для збереження регіональної літературної пам'яті, яка через книгу та читання затверджує духовність, патріотизм та створює умови для розвитку інтелектуального потенціалу і читацького смаку.

3 жовтня 2024 року на базі гуртожитку «ЯМаріуполь. Затишок. Дніпро» розпочав роботу та має успішне продовження розмовно - дискусійний клуб «Говорімо українською про українське», де не тільки покращуємо українську, але й робимо перегляди кіно та театральних вистав саме українських митців. Знайомимось з культурним та літературним надбанням нашої країни, обрядами, традиціями, кухнею тощо.

Продовжується збір книжкового фонду для відновлення книгозбірні Маріуполя. Саме зібрана література та попит маріупольців, які не уявляють свого життя без читання дали поштовх та змогу відкрити на базі одного з гуртожитків «ЯМаріуполь. Затишок. Дніпро» бібліотечний пункт, організований

ЦБ ім. В.Г. Короленка м. Маріуполь. На полицях – вишукані літературні скарби на будь – який смак: від художньої літератури до документалістики; від соціальних творів до психології та екології; від історичних хронік і біографій до дитячої літератури і ексклюзивних видань. Тут панує справжня симфонія літературного різноманіття: найновіші українські книги – поруч із відомими світовими бестселерами.

Зараз маріупольська бібліотека – це простір де кожен може знайти щось для себе: розраду, знання або натхнення. Це відпочинок для душі, пожива для розуму. А ми завжди поряд з нашими читачами, навіть «у вигнанні».

Артеменкова Олена,

Буга Анастасія

/ м. Вінниця /

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПРОПАГАНДИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Пропаганда є невід'ємною складовою суспільного життя і завжди супроводжувала розвиток людської цивілізації. Сьогодні вона набула нових форм, зокрема через цифрові технології та соціальні мережі. Дослідження пропаганди допомагає зрозуміти, як формуються погляди людей та які механізми використовують для маніпуляцій.

В сучасному світі термін *пропаганда* часто ототожнюють з упередженою, оманливою інформацією, яка була створена для просування певної, вигідної автору, точки зору. Втім, цього негативного відтінку цей термін набув відносно недавно: лише на середину XIX ст., коли вкоренився в політичному контексті [4].

З латині *propagate,* від якого пішло слово пропаганда, означає розмноження та розповсюдження. В цьому значенні воно досі використовується

у мовах, що запозичили це слово з латині (англ. *propagate*, фр. *propager*, іт. *propagare*, нім. *propagieren* та ін.) [13].

Сучасного значення *пропаганда* почала набувати у Ватикані 1622 року, коли Апостольська столиця почала активно протидіяти Реформації та утворила Congregatio de Propaganda Fide (Конгрегацію пропагування/поширення віри), чию назву для простоти скорочували до Пропаганда [6].

В українську мову термін увійшов уже у видозміненій формі. У «Словнику української мови» в 11 томах подається таке визначення «пропаганда – це поширення і постійне, глибоке та детальне роз'яснення яких-небудь ідей, поглядів, знань» [3].

Серед найпопулярніших методів пропаганди можна виділити [8]:

- пропаганда способу життя (соціологічна) – натуральний показ досягнень, переваг, перспектив тощо конкретної держави;
- використання ЗМІ, друкованих наукових і художніх видань;
- «резонансна» пропаганда – коректування вже існуючих думок, замість створення нових;
- дезінформування – прямий обман чи введення об'єкта в оману для спонукання його до запрограмованих суб'єктом дій;
- напівправда – оманливе твердження, що містить деякі елементи правди;
- управління новинами – підбір новин з метою вироблення у суспільстві «єдиної правильної точки зору»;
- «навішування ярликів» – створення стереотипного образу для явища.

Засоби пропаганди [4, с. 13]:

- використання слогана, крилатого вислову, що легко запам'ятовується, передає основне, просте повідомлення;
- повторення слів, зображень, ідей, висловлювань, аби сприяти звиканню;
- використання емоційно забарвленої лексики, яка заміщує аргументи;
- використання візуальних образів, фотографій, мемів, картинок, які викликають емоційний вплив та легко запам'ятовуються;

– звернення до страхів;
– звернення до бажань, ідеалів або потреб;
– формування образу «свій-чужий».

Історично, розвиток пропаганди можна поділити відповідно до етапів розвитку засобів комунікації: усна передача інформації; друковані матеріали; радіо; телебачення; сучасність.

Етап 1. У давнину інформація передавалась з вуст в уста, що було достатнім для поширення певної ідеї на широку публіку. У часи стародавніх Афін, де зародилася політика у сучасному розумінні цього слова, претенденти на виборні посади у полісі повинні були вміти доносити свої ідеї до громадян якомога яскравіше й зрозуміліше. Краща промова – більші шанси обійняти бажану посаду.

Яскравим історичним прикладом можна назвати промову афінянина Перікла під час похорону військових у 431 р. до н.е. «Ніхто з них не прагнув для себе багатства і не став боягузом у надії запобігти бідності та забагатіти, уникаючи жахливого кінця. Вони залишили собі надію на непевний успіх, а самі в боротьбі поклалися на власні сили. Вони вирішили краще загинути, відбиваючи ворогів, ніж відступити і врятувати своє життя……» [4, с. 8]

Ця промова вважається класичним прикладом пропаганди, в якому ми можемо знайти значну кількість риторичних прийомів та образів у сучасному розумінні. Перікл мав на меті підняти дух афінян через героїзацію загиблих військових, вихвалення героїзму та самопожертви на користь захисту Батьківщини.

Етап 2. Цей етап розвитку пропаганди почався з появи друкарського верстата, який пришвидшив створення та поширення пропагандистських матеріалів. Друковані зображення, памфлети й листівки, які розповсюджувались серед населення мали значно більший ефект, ніж почуте слово. А подальший зріст кількості людей, що вміли читати дозволив поширювати інформацію далі та точніше.

Цим винаходом користувались і християнські апологети – філософи та богослови, яким треба було проповідувати християнське вчення та заохочувати народи навертатися до церкви. Саме тоді й виник термін *пропаганда*, адже навіть до нашого часу дійшло безліч друкованих матеріалів, що використовували для дискредитації реформаторів в розпалі конфлікту між протестантами та католиками [11]. Яскравим прикладом пропагандистських матеріалів є Theatrum crudelitatum haereticorum nostri temporis, який описує звірства протестантів проти католиків як текстом, так і за допомогою зображень [14].

Згодом до тих же методів вдались і протестанти. Замість показувати нелюдськість іншої сторони конфлікту, вони обрали сатиру: висміювання продаж індульгенцій, карикатури на сцени з Біблії, критика переслідувань протестантів тощо [10].

Етап 3. Поширення інформації вийшло на новий рівень з винайденням радіо. Його ефективність в пропаганді важко переоцінити, адже звукове повідомлення яскравіше передавало емоційне забарвлення та не потребувало концентрації на ньому щоб бути почутим.

Саме радіо зіграло визначну роль в поширені пропаганди під час Другої світової війни, коли радіоприймачі могли бути єдиними каналами зв'язку як у військових, так і у цивільних.

Порівняно нещодавнім прикладом масованого застосування радіопропаганди став геноцид у Руанді, в ескалації якого значну роль відіграли місцеві радіостанції.

Після Другої світової війни в країні почала змінюватись вісь між двома етнічними групами – тутсі та хуту. Після отримання незалежності Руанди хуту змогли значно посилити свої позиції, між етнічними групами відбувалися численні сутички, а представників тутсі почали демонізувати у засобах масової інформації.

В 1993 році внаслідок військового перевороту до влади прийшли збройні формування хуту, яких звинувачують у вбивстві від 500 тисяч до мільйона тутсі та поміркованих хуту.

Дослідники зазначають, що під час геноциду в Руанді значний ефект на участь населення та збройних формувань у вбивствах мала радіостанція RTLM. Радикальна RTLM була головним джерелом інформації для малоосвіченого народу: популярна за рахунок високої активності, на противагу більш поміркованому «Радіо Руанда». Радіостанція активно поширювала дегуманізаційні наративи в бік тутсі, та навіть більше – RTLM, як і сам уряд, заохочувала до вбивств тутсі.

На представників станції покладають відповідальність за вплив на 51 тисячу людей, які скоїли майже 10% усіх убивств у той період [7].

Етап 4. Історія телебачення для широкої публіки розпочалася в нацистській Німеччині 1935 року, коли воно стало інструментом підготовки суспільства до війни. Хоча перше регулярне мовлення тривало лише до 1944 року, його пропагандистський потенціал був очевидним [1]. Під час Холодної війни телебачення активно використовувалося політичними елітами. У США трансляції частково фінансувало Міністерство оборони, що дозволяло поширювати пропагандистський контент. Масове здешевлення телевізорів сприяло їхньому проникненню в кожен дім, перетворюючи телебачення на ефективний інструмент формування громадської думки [9].

З іншого боку «завіси» телебачення також не залишилось осторонь: 1940 року у СРСР було встановлено лише 400 телевізорів, 1950 року кількість телевізорів перевищила 10 тис., а у 1960 – понад 4,8 млн телевізорів [12, с. 3]. На 1974 рік в СРСР приблизно 67% родин мали телевізор (загалом 34 млн штук). У дослідженні, репрезентативному для всього СРСР було показано, що споживання телебачення в середині 60-х рр. поступалось лише зустрічам з друзями, а в середині 1980-х рр. радянські люди тільки більше спали і працювали, ніж дивились телебачення [5, с. 187].

Проникнення ідеології у свідомість громадян та звичка виконувати роль «слухняного», «правильного» громадянина призводила до неочікуваних проявів телевізійної майстерності серед пересічних людей. Як приклад згадується

випадок, коли готувався телевізійний нарис про доярку одного з колгоспів, яка на питання репортера «Чому ви щасливі?» наговорила такий текст: «Я йду на роботу, коли мої ровесниці ще додивляються останні сни, а я йду на ранкову зірку і радію, що робота в мене така вранішня». Цікаво, що доярка не проходила жодної підготовки, проте її слова настільки вразили знімальну групу, що їх вирішили зберегти без змін і транслювати в ефір [5, с. 192].

Етап 5. Пропаганда використовується і до сьогодні, проте до класичного арсеналу пропагандистських методів і технологій на початку XXI ст. додалася нова концепція – «теорія підштовхування».

Її розробили Р. Тейлер та К. Сенстейн і описали у книзі 2008 р. «Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір». «Підштовхування,» – описано в книзі, – «це будь-який аспект процесу ухвалення рішення, який спонукає людей змінювати свою поведінку певним чином, не вносячи жодних обмежень в можливості вибору. Підштовхування не є забороною».

Ця теорія уже знаходить застосування у сучасній політиці. Наприклад, Девід Камерон і Барак Обама застосовували Поштовх у внутрішній політиці, а К. Сенстейна навіть призначили адміністратором Офісу інформації та регуляторних справ Білого Дому.

У 2010 році в Офісі Кабінету міністрів Великої Британії була створена Британська команда з вивчення поведінки, або «Підрозділ підштовхування», яку очолив психолог Девід Халперн.

У 2016 р. у Австралії утворено Команду поведінкової економіки Австралії.

У 2020 Борис Джонсон застосовував теорію підштовхування у боротьбі з COVID-19, а головний науковий радник Патрік Валланс прагнув за допомогою цієї стратегії заохотити «колективний імунітет» [2].

Отже, пропаганда є невід'ємною складовою розвитку суспільства та комунікацій, яка супроводжує людство від давнини до сьогодення. Методи та засоби трансформувалися від усної традиції до цифрових технологій, охоплюючи друк, радіо, телебачення та соціальні медіа. Незважаючи на

технічний прогрес, ключові принципи пропаганди залишаються незмінними – вони спрямовані на формування суспільної думки та стимулювання потрібної поведінки. Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз впливу AI-генерованого контенту на громадську думку, дослідження ролі алгоритмічної персоналізації новин у створенні «інформаційних бульбашок» та вивчення ефективності програм з медіаграмотності у протидії сучасним пропагандистським кампаніям.

Література

1. Гітлерівське телебачення – вар'єте і пропаганда. Історична правда, 1935. URL: https://www.istpravda.com.ua/videos/2011/03/22/32847/ (дата звернення: 02.06.2025).
2. Белей Л. Пропаганда: історія питання. Uchoose. URL: https://uchoose.uacrisis.org/propaganda-istoriya-pytannya/ (дата звернення: 29.05.2025).
3. Грінченко Б. Д. Словик української мови : у 4 т. Київ, 1977. Т. 8. 927 с.
4. Історія як пропаганда : навч. посіб. / А. Лягуша, О. Климчук, В. Портнов та ін. ; упоряд. А. Ферт. Київ : DVV International Ukrain, 2024. 273 с.
5. Каганов Ю. «Останкінський шприц» і український глядач: вплив телебачення на формування «радянської людини» (1950-ті – 1985). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2018. № 50. С. 185–196. URL: https://old.istznu.org/page/issues/50/19.pdf (дата звернення: 03.06.2025).
6. Панченко Ю. Як працює пропаганда і чому люди потрапляють під її вплив. Hive Mind. URL: https://ua.hive-mind.community/blog/345,yak-pracyuje-propaganda-i-comu-lyudi-potraplyayut-pid-yiyi-vpliv (дата звернення: 29.05.2025).
7. Плис А. Роль радіо під час геноциду в Руанді: як медіа можуть породжувати насильство. Академія викладачів журналістики. URL: https://www.jta.com.ua/trends/rol-radio-pid-chas-henotsydu-v-ruandi-iak-media-mozhut-porodzhuvaty-nasylstvo/ (дата звернення: 28.05.2025).
8. Троян С. С. Пропаганда. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Пропаганда (дата звернення: 28.05.2025).
9. Cold War Propaganda and Television. Technohistory! URL: https://technohistory2017.lmu.build/exhibits/show/cold-war-propaganda-and-televi/cold-war-propaganda-and-televi (date of access: 03.06.2025).

10. Jurkowlaniec G., Ptaszyński M. Anticlerical motifs in the illustrations of Martin Luther's Hauspostille. Religions. 2020. Vol. 11, no. 12. P. 633. URL: https://doi.org/10.3390/rel11120633 (date of access: 04.06.2025).

11. Kriewald C. S. Propaganda in the protestant reformation : A senior thesis. Lubbock, 2000. 43 p.

12. Mickiewicz E. Split Signals: Television and Politics in the Soviet Union (Communication and Society). Oxford : Oxford University Press, 1988. 286 p.

13. Propagate – Etymology, Origin & Meaning. Etymonline. URL: https://www.etymonline.com/word/propagate (date of access: 04.06.2025).

14. Verstegan R. Theatrum crudelitatum haereticorum nostri temporis. Antuerpiae : Apud Hadrianum Huberti, 1592. 95 p.

Гей Світлана

/ Афіни, Греція /

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТОПОНІМІЇ ГРЕЦІЇ

Під топонімією розуміють сукупність топонімів (географічних назв) держави [1, с. 7]. Топонімія Балканського півострова є однією з найскладніших для вивчення: поліетнічний склад населення півострова, їх тісні історико-культурні зв'язки, спільне проживання в межах Оттоманської імперії зумовили появу топонімів та топоформантів (суфіксів, префіксів та ін.), спільних для багатьох народів. В топонімії Греції, яка формувалась протягом тисячоліть, вирізняються кілька етапів появи топонімів.

Найдавнішою за часом формування є топонімія, що відбиває мову догрецького населення Греції. Як зазначає А.-Ф. Хрістідіс, давньогрецька мова розвинулась із суміші мов грецьких племен, що почали проникати на територію сучасної Греції у 2 тис. до н.е., та мови корінного населення, яке не належало до індоєвропейців [8, σ. 88]. Грецькі племена Ахейців, Іонів, Дорійців, що заселили територію сучасної Греції, зберегли деякі топоніми Пеласгів, Лелегів та інших народів, які проживали до них на території Греції [8, σ. 88-89]. Мова йде про топоніми догрецького (тобто неіндоєвропейського) походження закінчуються на -ансос та -інсос, наприклад – Єврімансос (гр. Εὐρύμανθος), Коринф (гр. Κόρινθος) [8, σ. 89]. Також, до цієї категорії належать ороніми (назви гір), основа яких закінчується на подвійний приголосний – Парнас (гр. Παρνασσός), Іміттос (гр. Υμηττός), Лікавіттос (гр. Λυκαβηττός) [8, σ. 89].

В *Іліаді*, яка була створена Гомером у VIII ст. до н.е. [2, с. 16], згадуються такі

топоніми, як Олімп, ойконіми (назви міст) Троя, Фіва, Аргос [*Іліада*, 1.44, 1.129, 1.366, 1.30] та ін. Слід також зауважити, що в *Іліаді* топонім Аргос згадується у різних контекстах стосовно Пелопоннеського півострова – як назва володінь Агамемнона, а також як назва південної частини Пелопоннесу [4, p. 78]). В *Одіссеї* згадуються ойконім Спарта, інсулонім (назва острова) Ітакі [*Одіссея*, 1.93, 1.163] та ін. Також, в архаїчну добу (VIII-VI ст. до н.е.) були утворені ойконім Делфі, портонім (назва порту) Пірей, антропотопоніми (топоніми, утворені від власних імен) Олімпія, Афіни, Салоніки тощо [7]. Принагідно зазначимо, що джерелом творення частини вищеназваних топонімів є грецька міфологія.

Процес творення топонімів продовжився і у середньовічні часи. Зокрема, за часів існування Візантійської імперії з'явилась значна кількість агіонімів, тобто назв, утворених від імен святих [7]. Характерною особливістю грецької топонімії є значна кількість агіонімів – топонімів, утворених від назви християнської церкви. Наприклад, ойконіми Агія Софія (гр. Αγία Σοφία – «Свята Софія»), Агіі Апостоли (гр. Άγιοι Απόστολοι – «Святі Апостоли»), Агіос Дімітріос (гр. Άγιος Δημήτριος – «Святий Дмитрій») та ін.

Наслідком проживання багатьох народів на теренах Візантійської імперії стала поява топонімів іноземного походження. Саме в ці часи з'явились топоніми арабського походження, як-от Аціпопуло (гр. Ατσιπόπουλο) [7]. У зв'язку з поселенням слов'ян на теренах Візантійської імперії починаючи з VII ст. з'являються топоніми слов'янського походження [3, p. 1; 5, σ. 631]. Так, слов'янськими за походженням є такі сучасні топоніми як Арахова (гр. Αράχωβα), Загорохор'я (гр. Ζαγοροχώρια, порівняймо його з болгарськими топонімами Стара та Нова Загора), Терово (гр. Τέροβο), Мецово (гр. Μέτσοβο) та ін. Також в цей період, головним чином, у північній Греції з'явились топоніми тюркського походження. Наприклад, тільки біля міста Драма в грецькій Македонії існували такі топоніми оттоманського походження як Хасаплі (гр. Χασαπλή), Калабак (гр. Καλαμπάκι), Курталар (гр. Κούρταλαρ), Клепе (гр. Κλεπέ), Пазарлар (гр. Παζαρλάρ), Каваклі (гр. Καβακλή) та ін. [6]. Водночас зазначимо, що більшість з них зникла після масових перейменувань, які відбулись у 20-30-х рр. 20 ст.

Стосовно джерел топонімів потрібно зазначити, що, насамперед, назва відображає певні характерні риси місцевості [4], наприклад Дервенакя (гр. Δερβενάκια) – «вкрита деревами», Перама (гр. Πέραμα) – «прохід або човен, що

переправляє людей на інший берег» тощо. Характерним у цьому відношенні є топоформант, що означає «гору» – явище, яке зустрічається у багатьох східних народів. У Греції – це Мавровуні (гр. Μαυροβούνι) – «чорна гора», Аспровуні (гр. Ασπροβούνι) – «біла гора», Корфовуні (гр. Κόρφοβούνι), Ортовуні (гр. Ορθοβούνι) (варто додати, що подібні топоніми поширені на Близькому Сході, зокрема в Туреччині – Карадаг, в Ірані – Арасбаран) тощо.

Також назва місцевості може походити від виду сільськогосподарських робіт, притаманних для даної місцевості [7]. Наприклад, якщо у певній місцевості знаходились виноградники, то, ймовірно, що дане явище зафіксувалось у назві. Характерним прикладом є назва одного з районів міста Афін – Абелокіпі (гр. Αμπελόκηποι), що означає «виноградні сади» та ін.

Нерідко топонім походить від назви певної споруди, розташованої у місцевості [7]. До цієї категорії належать такі топоніми, як Ореокастро (гр. Ωραιόκαστρο) – «гарна фортеця», Колонакі (гр. Κολωνάκι) – «невелика колона», Гефіра (гр. Γέφυρα) – «міст», Ставродромі (гр. Σταυροδρόμι) – «роздоріжжя» та ін.

Широко представлені у грецькій топонімії й фітотопоніми [3, p. 60]: джерелом їх творення є назви рослин. Характерними прикладами є такі урбаноніми як Дафні (гр. Δάφνη) – від назви лаврового дерева, Меліс'я (гр. Μελίσσια) – від назви рослини меліси, ойконіми Карід'я (гр. Καρυδιά) – «горіх», Веланіді (гр. Βελανίδι – «жолудь»), Певкі (гр. Πεύκη) – від «сосна», Елаті (гр. Ελάτη) – від «ялинка» та ін.

Частина топонімів утворена від власних імен – чоловічих та жіночих та прізвищ. До цієї категорії належать такі антропотопоніми, як Панопулос (гр. Πανόπουλος), Мастрантоніс (гр. Μαστραντώνης), Ольга (гр. Όλγα), Дімітра (гр. Δήμητρα) та ін. Зазначимо, що частина топонімів утворена від власних імен за допомогою суфікса -еіка (гр. -αίικα) [3, p. 58-59]. Зустрічаються вони переважно на Пелопоннесі. Наприклад, Кареіка (гр. Καραίικα), Сагеіка (гр. Σαγαίικα), Цамеіка (гр. Τσαμαίικα), Танасулеіка (гр. Θανασουλαίικα) та ін.

При творенні топонімів широко використовуються й топоформанти – суфікси, префікси тощо. Особливо продуктивними є суфікси -уса (гр. -ούσα), -ада (гр. -άδα), -ерос (гр. -ερός), -опос (гр. -ωπός), -ос (-ος) та ін. [3]. В такий спосіб утворені ойконіми Науса (гр. Νάουσα), Олімпіада (гр. Ολυμπιάδα), Амаляда (гр. Αμαλιάδα), Орхоменос (гр. Ορχομενός) та ін.

Розповсюдженими топоформантами є псевдосуфікси -полі (гр. πόλη –

«місто») та -хорі (гр. χώρι – усічена форма слова «село»), за допомогою яких утворена значна кількість топонімів. До цієї категорії належать такі топоніми, як Нікополі (гр. Νικόπολη), Мікрополі (гр. Μικρόπολη), Левкохорі (гр. Λευκοχώρι), Неохорі (гр. Νεοχώρι), Елатохорі (гр. Ελατοχώρι) та ін.

Процес творення топонімів продовжувався й у новітні часи. Визначні історичні події, які відбувались в регіоні, також спричинили появу нових топонімів. Зокрема, внаслідок вигнання греків з узбережжя Малої Азії (сучасна Туреччина) у 1922 році, на території Греції з'явились топоніми, в яких до старої назви, яку греки «взяли» з собою, додано прикметник «новий»/«нова». Характерними є такі урбаноніми як Неа Змирні (гр. Νέα Σμύρνη) – «Нова Смірна», Неа Іонія (гр. Νέα Ιωνία) – «Нова Іонія» та ін.

На завершення слід зазначити, що топонімія Греції, яка формувалась впродовж тисячоліть, є відлунням історико-культурних процесів, які відбувались на Балканському півострові : міграції племен, розквіту античної культури, появи Християнства, переселення народів за часів існування Оттоманської імперії, повстання та здобуття незалежності. Вищеназвані процеси й зумовили строкатість топонімічного фонду держави, в якому окрім топонімів грецького походження, збереглися й численні іншомовні топоніми, що відображають багатошарову історію формування національного простору Греції.

Література

1. Беценко Т. П. Вступ до топоніміки: Навчальний посібник. Суми, 2019. 151 с.
2. Ковбасенко Ю.І. Антична література. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2012. 248 с.
3. Amantos K. Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen. München: Verlag von Louis Finsterlin, 1903. 83 p.
4. Georgacas D. J. A Contribution to Study of Greek Toponymy. *Journal of Onomastics*. 1959. № 7(2). P. 65-83.
5. Λεβενιώτης Γ.Α. Τα γλωσσικά κατάλοιπα (οικωνύμια, τοπωνύμια, δάνεια προσηγορικά) ως ιστορική πηγή για τη μεσαιωνική σλαβική παρουσία στον ελλαδικό χώρο. *Crkvene Studije / Church Studies.* Nish, 2018. № 15. Σ. 627-779.
6. Λιθοξόου Δ. Τα χωριά της Μακεδονίας κατά θρησκεία και γλώσσα στις αρχές του 20ου αιώνα. Χάρτες και στατιστικές. URL: https://www.lithoksou.net/2020/11/makedonia-horia-glossa-thriskeia.html
7. Στούκας Μ. Τα τοπωνύμια της Ελλάδας και η προέλευσή τους. URL: https://www.protothema.gr/stories/article/1087679/ta-toponumia-tis-elladas-kai-i-proeleusi-tous/
8. Χριστίδης Α-Φ. Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Θεσσαλονίκη : Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 2005. 256 σ.

Скочиляс Віталій

/ м. Львів /

ОГЛЯД ПРОФСПІЛКОВОЇ ПРЕСИ XIX СТ.: ДОКУМЕНТОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Мета дослідження – здійснити комплексний документознавчий аналіз профспілкової преси XIX століття на матеріалах львівської періодики, виявити її роль у становленні професійних об'єднань найманих працівників, визначити інформаційно-комунікаційну, соціокультурну та джерелознавчу цінність періодичних видань профспілок.

Об'єкт дослідження – профспілкова періодика Галичини XIX століття як складова документальної спадщини та інформаційно-комунікаційної системи суспільства.

Предмет дослідження – змістові, структурно-композиційні та документознавчі особливості профспілкових видань, їхня роль у формуванні професійної ідентичності, суспільної комунікації та історичної пам'яті.

Аналіз досліджень і публікацій**.** Проблематика дослідження профспілкової періодики XIX ст. дотепер широко не представлена в українській історіографії. Є часткова спроба дослідження історії професійних спілок [1; 2; 3; 4; 5; 6] та зокрема профспілкової преси [7; 8; 9], де ми можемо спостерігати переважно оглядові підходи, зосереджені на організаційних структурах і загальносоціальних функціях профспілок, без глибокого аналізу публіцистичного дискурсу, гендерного контексту чи внутрішньопрофесійних конфліктів.

Аналогічно у польській науковій аналіз фахової періодики, як цінного джерела соціального і професійного дискурсу, ще не став предметом окремого міждисциплінарного дослідження. Проте, цікаві проекти зустрічаються [10-13].

Зародження профспілкової преси галицьких друкарів пов'язане зі Львовом. 15 грудня 1871 року побачив світ пробний номер газети «Czcionka» («Буква»), редактором якої виступив Щ. Беднарський. Ідея заснування професійного періодичного видання друкарів уперше була висловлена восени 1871 року під час обговорень серед львівських діячів поліграфічної справи – Юзефа Сенюка, Юзефа Вісневського, Олександра Левая та інших [14, s. 85].

15 січня 1889 року у Львові почав виходити ще один фаховий друкований орган друкарів — профспілковий часопис «Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych» («Провідник для друкарсько-літографічних справ»). Назва цього видання протягом його існування змінювалася двічі. Газета задумувалася як двотижневик, що мав виходити 1-го та 15-го числа кожного місяця, однак на практиці дотриматися цієї регулярності не завжди вдавалося. Кожен випуск складався з восьми сторінок, надрукованих в одну шпальту. Утім, через безперервну нумерацію сторінок щорічні зведені випуски налічували від 52 до 186 сторінок [1, с.33].

За змістовим наповненням «Провідник» не мав принципових відмінностей від попереднього періодичного органу друкарів — «Букви». Основу видання становила артикульна частина, де розміщували історичні нариси, фейлетони, гумористичні та сатиричні твори. До постійних рубрик входили: «Наші взаємини», «Кореспонденції», «Рух у наших товариствах», «Вісті технічні», «Дрібниці» (іноді під назвою «Різноманітності»), «Некрологи», «Загадки», «Зразки журналів», а також касовий розділ «Обіг у наших товариствах», «Кореспонденція Редакції» і блок «Оголошення та реклама» [1, с.34].

Ще одним важливим періодичним виданням львівських друкарів, використаним у нашому дослідженні, став журнал товариства «Ognisko», перший номер якого побачив світ у червні 1895 року. Видання мало однойменну назву та супроводжувалося польськомовним додатком – «Журнал для справ друкарських і споріднених професій» [1, с.35].

Упродовж першого року існування журнал виходив двічі на місяць, а з 5 липня 1896 року періодичність було збільшено – випуски почали з'являтися тричі щомісяця. Спершу використовувався двошпальтовий формат друку, який від 5 січня 1897 року змінили на трьохшпальтовий. Кожен номер складався з чотирьох сторінок. У перших двох річниках застосовували декоративні елементи в оформленні, тоді як у пізніших виданнях залишили лише вертикальні лінії та колонкові роздільники [1, с.35].

Витоки профспілкової преси приватних службовців у Галичині сягають середини XIX століття. Першим подібним виданням став часопис «Urzędnik Prywatny» («Приватний службовець»), який побачив світ у Львові 17 серпня 1848 року. Редагував його Євстахій Журавлевич – один із найактивніших представників середовища приватних урядовців того часу [1, с.35].Серед планових заходів в інструкційних матеріалах було запропоновано 9 липня 1848 р. провести перші загальні зібрання приватних службовців в усіх повітових містах та містечках Галичини з метою формування низових структурних підрозділів й визначення персонального складу первинних організацій, утворення регіональних секцій і обрання делегатів, які повинні 16 липня 1848 р. взяти участь у виборах уповноважених осіб до керівного складу округу.

Для виконання організаційних дій з формування структурних ланок Товариства 14 липня 1848 р. у Львові створено його головну управу – центральний комітет. Його першими членами стали Роберт Руебенбауер та Євстахій Зубалевич. Головою товариства обрали Іполіта Вітославського, секретарями – Юзефа Дзірковського і Нарциса Модзаловського. Згодом центральний комітет був доповнений представниками від різних округів та філій організації [16, s. 1–3].

Освіта займає надзвичайно важливе місце в системі будь-якого цивілізованого суспільства. У XIX ст. в багатьох розвинутих європейських державах вона набула виняткового значення та відігравала провідну роль у державній політиці і соціальних відносинах. Не була винятком й Східна

Галичина. Першим дієвим об'єднанням освітян на землях Галичини вважаємо "Педагогічне товариство у Львові" ("Towarzystwo Pedagogiczne we Lwowie"), котре в сучасній польській історіографії називають не тільки місцевим об'єднувальним органом, але й науковим та професійним об'єднанням педагогів краю [12, s. 43]. Це товариство також мало свій друкований орган – часопис «Школа. Журнал, присвячений питанням, пов'язаним з початковими та середніми школами, а також семінаріями з підготовки вчителів» («Szkoła. Pismo poświęcone sprawom szkól ludowych i średnich tudzież seminaryów nauczycielskich».

Це періодичне видання, висвітлювало практично всі віхи життя педагогів. Починаючи від обговорення створення у Львові 22 липня 1867 р. "Крайової шкільної ради" – найвищого наглядового та виконавчого освітянського органу влади в регіоні [17, s. 53–55] і до щорічного підрахунку всіх дійсних членів Товариства. Згідно з реєстраційними даними в період 1868–1869 навчального року до складу "Педагогічного товариства" належало 1500 осіб, в наступних трьох роках було відповідно: 2200, 2400 і 2500 членів [18, s. 409]. Дуже детально розписано протоколи засідань Товариства, де обирали керівний склад організації [19, s. 219].

Висновки

1. Аналіз наукової літератури та джерел засвідчив, що профспілкова преса XIX століття, попри свою значущість для дослідження соціальної історії Галичини, залишається малодослідженим пластом документальної спадщини. У сучасному документознавстві ця тематика лише формується, а тому потребує подальшого системного опрацювання.

2. Профспілкові видання Галичини другої половини XIX ст. становлять окремий тип соціальних документів, що поєднують інформаційну, комунікативну та виховну функції. Вони були не лише засобом поширення новин і фахових порад, а й інструментом самоорганізації та консолідації професійних спільнот.

Документознавчий аналіз періодичних видань («Czcionka», «Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych», «Ognisko», «Urzędnik Prywatny», «Szkoła») засвідчив, що ці джерела містять багатий фактологічний матеріал про соціально-економічний стан краю, освітній рух, культурно-просвітницьку діяльність і становлення профспілкових інституцій.

Література

1.Берест І. Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817–1918 рр.) : монографія / І. Берест. – Львів : Ліана-М, 2017. – 736 с.

2.Берест І. Діяльність «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини в 1848 році / І. Берест // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Історичні науки. – 2018. – Вип. 27. – С. 51–56.

3.Berest I., Honchar S., Gonchar O. Trade Unions of Eastern Galicia During the Socio-political Processes of the 19th–Early 20th Centuries // Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management. – 2024. – Vol. 2. – P. 141–164. – Springer Nature Switzerland. – https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7

4.Берест І.Р. Загальноміське професійне товариство взаємодопомоги друкарів Львова в 1856–1867 роках. Аналіз діяльності / І.Р. Берест // Грані. – 2018. – Т. 21, № 11. – С. 6–13. – DOI: https://doi.org/10.15421/1718146

5.Берест Р. Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939) / Р. Берест. – Дрогобич : Відродження, 1995. – 128 с.

6.Берест І., Берест Р., Пасічник М., Савчук Г., Олійник М. Аналіз статуту та першого року діяльності Львівського товариства галицьких лікарів («Towarzystwo lekarzów galicyjskich») // Медичні перспективи. – 2020. – Т. 25, № 2. – С. 168–176. – https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799

7.Берест І.Р. Аналіз львівської профспілкової преси поліграфістів на прикладі часописів “Czcionka” і “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” / І.Р. Берест // Грані. – 2017. – Т. 20, № 11. – С. 17–21. – DOI: 10.15421/1717142

8.Берест І.Р., Гончар О.В. Аналіз основної польської історіографії профспілкового руху в Галичині / І.Р. Берест, О.В. Гончар // Інформація, комунікація, суспільство 2025 : зб. матеріалів XIV Міжнар. наук. конф. (с. Зозулі, Львівська обл., 22–24 трав. 2025 р.). – 2025. – С. 246–247.

9.Гончар С., Гончар О. Загальні проблеми медіакомунікацій на сторінках галицької профспілкової преси XIX століття / С. Гончар, О. Гончар // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матер. міжнар. наук. конф., 22–23 листоп. 2023 р. – Харків : ХДАК, 2023. – Ч. 1. – С. 52–53.

10.Tadeusiewicz H. Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku (Stan zachowania i stan badań, harakterystyka bibliograficzno-typograficzna) / H. Tadeusiewicz // Kwartalnik Historii Prasy Polskiej. – Warszawa : Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN, 1979. – T. 18, nr 2. – S. 25–40.

11. Kieszczyński L. Kronika ruchu zawodowego w Polsce. 1808–1939 / Lucjan Kieszczyński. – Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ, 1972. – 434 s.

12. Terlecki R. Oświata dorosłych i popularyzacja nauki w Galicji w okresie autonomii. / R. Terlecki. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990. – 259 s.

13. Przeniosło M. Towarzystwo pedagogiczne we Lwowie w latach 1868–1906 (wybrane zagadnienia) / M. Przeniosło // Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku. – Tom 13. – Łódź: Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, 2014. – S.47–59.

14. Bednarski S. Materyaly do Historyi o Drukarniach w Polsce a mianowicie o Drukarniach Lwowskich I Prowincyonalnych / S. Bednarski. – Lwów, 1888. – 136 s.

16. Komitet centralny Towarzystwa Urzędnikow Prywatnych do ogółu tegoż towarzystwa // Urzędnik prywatny. – №1. – 17 Sierpnia 1848. – S. 1–4.

ver&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

17. Statut organizacyjny tyczący się ustanowienia Rady szkolnej krajowej w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem // Szkoła. Pismo poświęcone sprawom szkól ludowych i średnich tudzież seminaryów nauczycielskich. – №1. – Styczeń 1868.

18. Odezwa do Zarządów oddziałowych Towarzystwa pedagogicznego // Szkoła. Czasopismo poświęcone sprawom szkól niższych. – №42. – 20 października 1877.

19. Protokół pierwszego posiedzienia zgromadzenia pedagogicznego we Lwowie, z dnia 24. lutego 1868 // Szkoła. Pismo poświęcone sprawom szkól ludowych i średnich tudzież seminaryów nauczycielskich. – №3. – Marzec 1868.

Дорошев Євгеній,
Кудлай В'ячеслав
/ м. Київ /

СОЦІАЛЬНА АРХІТЕКТУРА БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК КИЄВА)

У післявоєнній і воєнній Україні стрімко зростає потреба у психосоціальній підтримці населення, що пов'язано з тривалим впливом бойових дій, вимушеного переміщення, скорботи та пережитого болю. У підході Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та Міжвідомчого постійного комітету (Inter-Agency Standing Committee, далі IASC) «підтримка психічного здоров'я та психосоціальна підтримка» (Mental Health and Psychosocial Support, далі MHPSS) описує спектр локальних і професійних втручань, що підтримують психоемоційну рівновагу та сприяють відновленню спільнот, постраждалих від воєнних і соціальних криз [1; 2]. У цій перспективі публічні бібліотеки столиці постають не лише культурно-освітні інституції, а й «третіми місцями» [12] за Р. Олденбургом – інклюзивними просторами щоденного спільного дозвілля, де формуються горизонтальні зв'язки, зменшується ізоляція та запускаються механізми взаємопідтримки [11, с. 7]. Метою цієї роботи є показати, як соціальна архітектура бібліотечного простору може працювати як чинник психосоціальної реабілітації громад міста Києва, спираючись на міжнародні настанови та досвід київських бібліотек.

Під соціальною архітектурою бібліотеки розуміємо узгоджену конфігурацію простору, програм, правил інклюзивної взаємодії, партнерств і цифрових сервісів, які створюють середовище соціальної взаємодії, довіри та стабілізації. Психосоціальна реабілітація у бібліотечному контексті – це поєднання безпечного середовища, структурованих активностей, доступу до

ресурсів і соціального капіталу, які сукупно знижують стрес, нормалізують переживання та відновлюють почуття особистої дієздатності. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та інституцій (International Federation of Library Associations and Institutions, далі IFLA) наголошує: без травмо-інформованого підходу та підготовки персоналу «безпечність» простору лишається декларативною [4; 5; 13].

Київські публічні бібліотеки у 2024-2025 роках демонструють перехід від «книгоцентрованості» до людиноцентричних сервісів: участь у всеукраїнській ініціативі «бібліотеки як простір психосоціальної підтримки», клуби взаємопідтримки, бібліотерапевтичні практики, інклюзивні події для внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО), родин військовослужбовців і людей з інвалідністю. У звіті Публічної бібліотеки імені Лесі Українки зафіксовано відбір до національного проєкту розвитку психосоціальної підтримки (далі ПСП), зустрічі «Жіноче коло» (клуб взаємопідтримки та арт-терапії), практики бібліотерапії, екскурсії для маломобільних ветеранів та «книгоношення»; ці ініціативи узгоджені з рекомендаціями IFLA щодо «безпечних місць» і кейсами Дитячого фонду ООН (United Nations Children's Fund, UNICEF) про використання бібліотек як осередків навчання, творчості та груп підтримки для дітей і батьків [7; 10].

Разом із просторовими рішеннями не менш важливою є травмоінформована організація взаємодії: політики гостинності, алгоритми деескалації, супервізії для працівників і сталі партнерства У місті впроваджено модель команд з охорони психічного здоров'я на рівні громади (Community Mental Health Teams, далі CMHTs), що взаємодіють із первинною медичною допомогою (далі ПМД) та комунальними некомерційними підприємствами (далі КНП); бібліотеки тут виступають «м'яким інтерфейсом» для направлення до спеціалізованих сервісів, коли виникає потреба [2; 6; 15]. Цифрова інклюзія реалізується через хаби «Дія.Освіта» – національної платформи цифрової грамотності, де відвідувачі відновлюють навички й ефективність повсякденного життя [8].

Узагальнимо механізми дії соціальної архітектури через елементи простору та програм, а також їхній очікуваний вплив для різних уразливих груп (див. Таблиця 1).

Таблиця 1.

Елементи соціальної архітектури публічних бібліотек м. Києва та запроваджені механізми психосоціальної дії

Елемент	Конфігурація і практика	Цільові групи	Механізм впливу	Інституції та приклади
Інклюзивне зонування («легкий вхід»)	Безбар'єрні входи, «тихі кімнати», зони неформального спілкування	ВПО, люди з інвалідністю, особи в горюванні	Зниження тривоги та відновлення самоконтролю	IFLA (safe spaces) [4]; практики ЦБС Шевченківського району [7; 14]
Клуби взаємопідтримки та бібліотерапія	Клуби за різним дозвіллям (розмовні, книжкові, «Жіноче коло» тощо)	Родини військових, УБД, підлітки	Нормалізація переживань, відчуття приналежності	UNICEF про групи ПСП [10]; звіт ПБ ім. Лесі Українки [7]
Цифрова та громадянська освіта	навчання цифровій грамотності («Дія.Освіта»)	Літні люди, нові мешканці району	Повернення ефективності; менше соціальної ізоляції	Українська бібліотечна асоціація (УБА) [8]
Травмо-інформовані практики	Навчання персоналу (політики гостинності, кризові протоколи)	Усі працівники та користувачі бібліотек	Перехід від «декларативної» до реальної безпеки	IFLA; травмо-інформований підхід [4; 5; 13]
Партнерства для охорони психічного здоров'я	Співпраця з ПМД, КНП, громадськими організаціями (далі ГО), закладами освіти	Особи з потребою в професійній допомозі	Комплексний фаховий супровід	ВООЗ про CMHTs; міські протоколи [2; 6; 15]

Для підсумування пропонується модель, що об'єднує просторовий, програмний, кадровий, партнерський та цифровий рівні з індикаторами оцінювання (див. Таблицю 2).

Таблиця 2.

Узагальнена модель соціальної архітектури публічних бібліотеки для психосоціальної реабілітації громад Києва та індикатори

Рівень	Ключові компоненти	Індикатори (квартал)	Очікуваний ефект
Простір	Безбар'єрність, «тихі зони», зони співтворчості, навігація доступною мовою (в т.ч. шрифтом Брайля)	% бібліотек із «тихими зонами», години «тихого часу», кількість звернень, консультацій щодо простору	Менше тригерів; більше відчуття контролю

Програми	Бібліотерапія, клуби взаємопідтримки, мовні клуби, події для родин ВПО, військових, майстрування	Кількість груп ПСП на місяць; частка повторних відвідувань; шкала благополуччя WHO-5 до та після [16]	Нормалізація досвіду; зростання суб'єктивного добробуту
Персонал	Тренінги з травмо-інформованості, протоколи деескалації, супервізії	Частка персоналу з ПСП-тренінгом; кількість супервізій	Відчуття безпеки та довіри
Партнерства	CMHTs/ПМД; ГО; школи; центри ветеранів	Кількість двосторонніх маршрутів; час від звернення до направлення	Безшовність маршруту допомоги
Цифрова інклюзія	Хаби «Дія.Освіта»; дистанційні групи підтримки; онлайн-події	Кількість цифрових консультацій; участь літніх людей; задоволеність доступом	Повернення ефективності; зниження ізоляції

Отже, коли соціальна архітектура бібліотеки мислиться як інтегрована система – від планування простору та навігації до правил гостинності, партнерств і метрик добробуту – бібліотека стає середовищем «повернення до міста» для широкого кола мешканців. Людина отримує не лише послугу, а можливість знову бути серед своїх у безпечному рутинному ритмі, із шансом на скеровування до фахівців для вирішення ментальних проблем тоді, коли з'являється внутрішня готовність. Перспективними видаються подальші змішані (кількісно- якісні) дослідження, які поєднують аналіз простору, досвіду відвідувачів і вимірювання добробуту. По-перше, доцільно провести детальний «картографічний аудит» бібліотек: описати планування приміщень, наявність безбар'єрних маршрутів, «тихих зон» і дружньої навігації, а також простежити реальні «шляхи користувача» – від входу до участі в подіях чи звернень по допомогу. По-друге, важливо регулярно оцінювати короткострокові зміни в самопочутті відвідувачів за допомогою індексу благополуччя ВООЗ-5 (WHO-5 Well-Being Index) [16] та опитувальника посттравматичного стресового розладу за DSM-5 (Posttraumatic Stress Disorder Checklist for DSM-5, PCL-5) [17]. Такі вимірювання мають здійснюватися лише за етичними протоколами (добровільна участь, інформована згода, анонімність та конфіденційність) і з чітким поясненням мети оцінювання. По-третє, варто виконати «мережевий аналіз» взаємодії між бібліотеками, командами з охорони психічного здоров'я на рівні громади (CMHTs) [18], закладами первинної медичної допомоги та

громадськими організаціями, щоб виявити сильні й слабкі місця у співпраці. Основна мета – підвищити ефективність скерування вразливих відвідувачів бібліотек до фахівців з ментального здоров'я. Це забезпечить безперервний та зручний шлях від першого звернення до отримання кваліфікованої допомоги. Окрім цього, мають бути створені зрозумілі й доступні покрокові інструкції як для персоналу, так і для відвідувачів.

Література

1. Delivering effective and accountable mental health and psychosocial support (MHPSS) during emergencies and beyond. *World Health Organization*. 09.06.2023. URL: (access date 13.10.2025).

2. Mental Health & Psychosocial Support (MHPSS). *WHO Knowledge Hub*. URL: https://wkc.who.int/our-work/health-emergencies/knowledge-hub/mental-health-psychosocial-support-%28mhpss%29 (access date 13.10.2025).

3. Mental Health & Psychosocial Support. *CUNY SPH CIRGH*. 21.06.2024. URL: https://cirgh.sph.cuny.edu/focus-areas/mental-health-and-psychosocial-support/ (access date 13.10.2025).

4. Spaces, Skills and Resources: How Libraries Support Mental Health. *IFLA*. 10.10.2018. URL: https://blogs.ifla.org/lpa/2018/10/10/spaces-skills-and-resources-how-libraries-support-mental-health/ (access date 13.10.2025).

5. Guidelines for Library Services to People Experiencing Homelessness. *IFLA*. URL: https://www.ifla.org/files/assets/lsn/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-people-experiencing-homelessness.pdf (access date 13.10.2025).

6. В Україні хочуть у бібліотеках створити простори для психологічної підтримки: у чому рішення. *Рубрика* : медіа-портал. 14.03.2024. URL: https://rubryka.com/2024/03/14/biblioteky-prostory-pidtrymky/ (дата звернення 13.10.2025).

7. Публічні бібліотеки Києва у 2024 році: звіт. *Публічна бібліотека ім. Лесі Українки*. 2025. URL: https://lukl.kyiv.ua/wp-content/uploads/2025/03/Публічні-бібліотеки-Києва-у-2024-році.pdf (дата звернення 13.10.2025).

8. Підсумкова зустріч за проєктом «Розвиток спроможності бібліотек – Хабів цифрової освіти», 26–27 жовтня 2023 року. *Українська бібліотечна асоціація*. 31.10.2023. URL: https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5142-pidsumkova-zustrich-za-proiektom-rozvytok-spromozhnosti-bibliotek-khabiv-tsyfrovoi-osvity-26-27-zhovtnia-2023-roku (дата звернення 13.10.2025).

9. Горчинська В. Поруч із дитиною: роль публічної бібліотеки в подоланні травматичного досвіду війни (ч.1). *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого: блог «Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади»*. 16.09.2025. URL: https://oth.nlu.org.ua/?p=11796 (дата звернення 13.10.2025).

10. Ukrainian children revive love for learning through libraries. UNICEF. 03.06.2024. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/stories/children-revive-love-for-learning (access date 13.10.2025).

11. Montgomery S. The Third Place: The Library as Collaborative and Community Space. 2011. URL: https://scholarship.rollins.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1093&context=as_facpub (access date 13.10.2025).

12. Finlay J. et al. Closure of "Third Places"? 2019. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6934089/ (access date 13.10.2025).

13. Grimes L. Making Third Spaces Safe Spaces: Trauma-Informed Practices in Libraries. 2025. URL: https://journals.acrl.org/index.php/rbm/article/view/26824/34759 (access date 13.10.2025).

14. Дайджест проєктів, поданих на Всеукраїнський конкурс «Бібліотека року 2024»: проєкт «Сильні разом», ЦБС Шевченківського району м. Києва. *Українська бібліотечна асоціація*. 03.09.2024. URL: https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5254-daidzhest-proiektiv-podanykh-na-vseukrainskyi-konkurs-biblioteka-roku-2024 (дата звернення 13.10.2025).

15. Mental Health in Ukraine: How Community Mental Health Teams are providing care amidst the ongoing war. World Health Organization. 13.05.2022. URL: https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/mental-health-in-ukraine--

how-community-mental-health-teams-are-providing-care-amidst-the-ongoing-war (access date 13.10.2025).

16. The World Health Organization-Five Well-Being Index (WHO-5). Geneva : World Health Organization, 2024. 8 p. URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/mental-health/who-5_english-original4da539d6ed4b49389e3afe47cda2326a.pdf (access date 13.10.2025).

17. Blevins C. A., Weathers F. W., Davis M. T., Witte T. K., J. L. Domino The Posttraumatic Stress Disorder Checklist for DSM-5 (PCL-5): Development and Initial Psychometric Evaluation. *Journal of Traumatic Stress*. 2015. Vol. 28, no. 6. P. 489–498. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jts.22059 (access date 13.10.2025).

18. Ukrainian Prioritized Multisectoral Mental Health and Psychosocial Support Actions During and After the War: Operational Roadmap. Open Document (05.12.2022). 59 p. URL: https://www.fhi.no/contentassets/921fab71838642b597a01c9e96ef0546/mhpss-roadmap-ukraine_eng_8-dec-2022.pdf (access date 13.10.2025).

Улановська Анна

/ м. Київ /

ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВА БАЗА ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

За період державної незалежності Україна досягла значного прогресу у сфері цифровізації, що охарактеризувався переходом від паперового до електронного документообігу. Цей процес охоплює ключові аспекти суспільного та державного життя. Важливим кроком стало законодавче закріплення електронних аналогів традиційних документів, що сприяє підвищенню ефективності та прозорості адміністративних процедур в органах державної

влади [12].

Формування та реформування законодавчо-правової бази є ключовим фактором у забезпеченні юридичної достовірності електронного документування [3]. Розвиток електронного урядування та впровадження нових цифрових послуг демонструють прагнення до створення сучасної, ефективної та прозорої системи взаємодії між державою та громадянами.

Після розпаду СРСР законодавчо-правова база, що регулює електронний документообіг в Україні, формувалася поступово, з урахуванням європейських та світових стандартів. У загальному вигляді вона репрезентована низкою базових документів.

Законом України «Про інформацію» обумовлені головні засади організації інформаційних відносин у багатьох сферах суспільного життя [10]. Визначальними для цифровізації суспільства можна вважати окреслені Законом напрями провадження державної інформаційної політики, особливо ті, що стосуються: створення належних умов для формування та всебічного розвитку в Україні інформаційного соціуму; розробки та впровадження інформаційних систем і новітніх мереж інформації; підтримки активного розвитку процесу електронного урядування; систематичного оновлення, поповнення та гарантування надійного зберігання національних інформаційних ресурсів тощо.

Вкрай потрібним для впровадження електронного документообігу став Закон України «Про Національну програму інформатизації» (1998 р.), у якому в Ст. 4 окреслена сфера дії та суб’єкти інформаційної діяльності. Серед суб'єктів такого роду відносин названі: зацікавлені особи-замовники робіт з інформатизації; реалізатори проєктів з інформатизації; організації, які займаються експертизою деяких завдань з аспектів інформатизації; особи, які користуються інформаційними системами тощо. Даний документ набрав чинності 01.03.2023 р. у зв’язку з прийняттям нового закону 01.12.2022 р. Основною метою програми виступає формування передумов задля надання членам соціуму актуальної, достовірної, точної та повної інформації за

допомогою широкого застосування нових інформаційних технологій, а також підтримування інформаційної безпеки на державному рівні. Серед широкого спектру задач інформатизації названі такі, як: використання та сприяння розвитку інноваційних технологій у відповідних галузях життєдіяльності українського суспільства; створення цілісної системи національних інформаційних ресурсів держави; розробка та впровадження загальнодержавних систем інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування владних структур та державних органів тощо [11, с. 3].

Досить важливим у сфері електронного документообігу є Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» (2017 р.), який визначив правові засади надання та використання електронних довірчих послуг, включаючи електронний підпис та електронні печатки. Цей закон забезпечив юридичну силу електронних документів, прирівнявши їх до паперових аналогів, за умови використання кваліфікованого електронного підпису (КЕП). Законом конкретизовані засади організації транскордонного електронного документообігу, права суб'єктів правових відносин щодо надання комплексу довірчих послуг в електронній формі; алгоритм встановлення державного контролю за відповідністю надаваних електронних довірчих послуг вимогам законодавства; правові норми щодо реалізації механізму електронної ідентифікації [6].

Потрібно наголосити на тому, що основні засади створення інформаційних ресурсів та цифровізації документів прописані у Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003 р.). Спектр дії документа поширюється на усі взаємовідносини, що встановлюються під час підготовки, створення, відсилки, передачі, отримання, збереження, обробки, застосування та ліквідації електронних документів. Згідно із згаданим документом Кабмін та органи виконавчої влади: формують та впроваджують єдину державну політику у сфері електронного документообігу; забезпечують дотримання прав суб'єктів інформаційної діяльності та електронного

документообігу; сприяють наданню нормативно-правової підтримки технологій з обробки, підготовлення, передачі, отримання, збереження, застосування та знищення електронних документів [5].

Складовою частиною законодавчо-правової бази організації електронного документообігу в органах місцевого самоврядування України є також профільні постанови. На запровадження електронного діловодства в державному секторі орієнтована Постанова Кабміну від 17 січня 2018 р. № 55 під назвою «Деякі питання документування управлінської діяльності». Документ фактично зафіксував електронну форму як основну для організації роботи державних підприємств [2]. Ця постанова встановлює правила електронної інформаційної взаємодії між державними органами, включаючи органи місцевого самоврядування (ОМС). Головна мета – забезпечити безпечний та швидкий обмін даними між різними реєстрами та базами даних. Документ затверджує порядок використання системи електронної взаємодії «Трембіта», яка є захищеним каналом для передачі інформації. Завдяки цій постанові ОМС можуть отримувати необхідні дані від інших державних установ (наприклад, з реєстрів МВС, ДФС, Пенсійного фонду), що значно прискорює надання адміністративних послуг громадянам, усуваючи необхідність подання паперових довідок.

Того ж року побачила світ постанова Кабміну № 992 «Про затвердження вимог у сфері електронних довірчих послуг та порядку перевірки дотримання вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг», датована 7 листопада, яка закріпила вимоги у сфері електронних довірчих послуг та процедурні аспекти контролю за дотриманням офіційних законодавчих вимог [7]. Вона дозволила у процесі надання фахових електронних довірчих послуг використовувати достатньо перевірені практикою засоби електронного цифрового підпису, виходячи з умови, якщо ці інструменти отримали позитивні висновки та рекомендовані державними експертами на базі встановлення ступеня надійності криптографічного захисту інформації.

Ще одна директива Кабміну від 10.10.2018 р. № 821 «Про затвердження Порядку зберігання документованої інформації та її передавання центральному засвідчувальному органу в разі припинення діяльності кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг» зафіксувала чіткі вимоги у сфері електронних довірчих послуг та процедурні аспекти щодо їх дотримання [9].

Значущою стала також постанова Кабміну № 457 «Про затвердження порядку використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади», прийнята 10.09.2003 р., якою встановлений порядок забезпечення структурних підрозділів виконавчої влади належними програмними засобами відповідно до визначених поточних й перспективних задач; підтверджена потреба розроблення, налаштування та оновлення актуальних інформаційно-телекомунікаційних систем; прописана процедура заміни застарілих програмних продуктів чи елементів комп'ютерів й мережевого обладнання; суттєво розширені функціональні можливості існуючих програм; наголошено на припустимості використання лише ліцензійного програмного забезпечення [8].

На основі аналізу розглянутих документів можна зробити висновок, що в Україні сформована відповідна законодавчо-правова база для розвитку та впровадження електронного документообігу в органах місцевого самоврядування. Але вона потребує вдосконалення відповідно до вимог інформатизації суспільства.

Література

1. Білик О. Сучасні підходи до впровадження електронного документообігу у систему державного управління. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування». 2023. № 4. С. 38–45.

2. Деякі питання документування управлінської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 55. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-dokumentuvannya-upravlinskoyi-diyalnosti

3. Капітаненко Н. П. Правове забезпечення електронного документообігу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Т. 3. № 84. 2024. С. 130–138.

4. Писаренко В.П. Організаційно-правові засади електронного документування в органах влади : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2012. 250 с.

5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text

6. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5.10.2017 р. № 2155-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text

7. Про затвердження вимог у сфері електронних довірчих послуг та Порядку перевірки дотримання вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 р. № 992. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-2018-%D0%BF#Text

8. Про затвердження Порядку використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 457 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-2003-%D0%BF#Text

9. Про затвердження Порядку зберігання документованої інформації та її передавання центральному засвідчувальному органу в разі припинення діяльності кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 р. № 821 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2018-%D0%BF#Text

10. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. №48. 650 с. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text

11. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 р. №74/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. №27–28. Ст.181. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text Про Національну програму інформатизації: Закон України від 1.03. 2022. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 51. Ст.127. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text

12. Федотова О.О., Дубов М.С. Застосування систем електронного документообігу в органах місцевого самоврядування України: (На прикладі Маріупольської міської ради). Scientific Collection «InterConf», (184): with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Science and education in progress» (December26-28, 2023; Dublin, Ireland) / comp. by LLC SPC «InterConf»..JAPAGA, 2023. S.509-512. URL: https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5132/5168

Шевчук-Кануннікова Олена

/ м. Київ /

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ОСНОВА КОМУНІКАЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ

Сучасна публічна сфера переживає час бурхливого розвитку, який обумовлений впливом низки чинників: посиленням ролі громадянського суспільства та поступовим розширенням інструментів прямої демократії в процесі вироблення і ухвалення управлінських рішень в політичному житті усталених демократичних суспільств, а також становленням інститутів громадянського суспільства в державах, які знаходяться на шляху демократичного транзиту.

Важливим аспектом, який впливає на зазначені трансформації, виступає розвиток комунікативних технологій, що обумовлює обставини розвитку публічної сфери, забезпечує її відкритість та здатність адаптуватись до змінюваних потреб як суспільства, так і створює можливості взаємодії із інститутами громадянського суспільства з боку органів державної влади. З огляду на таку значимість комунікацій для розвитку публічної сфери, можливість комунікаційних інструментів задовольняти потреби розвитку суспільства, його якомога широкої та ефективної взаємодії із органами державної влади виступає ключовим фактором оцінки їхньої ефективності.

Концептуалізація особливостей функціонування публічної сфери, була запропонована у класичній роботі відомого філософа сучасності Юргена Хабермаса, де вона постає як уявлений комунікативний простір між державними владними структурами та особистісним простором громадян, в якому обговорюються суспільно важливі питання, відбувається формування громадської думки, а через це, відповідно, робиться вплив на прийняття політичних рішень. Серед соціальних структур, які уможливлювали та визначали особливості виникнення «буржуазної публічної сфери», він визначав: газети [що] доповнюються журналами, де оприлюднюються не лише повідомлення, а й педагогічні поради, навіть критика і рецензії»; кав'ярні та літературні салони, а також дискусійні гуртки [3, с. 69-121]. Вплив цих інституційних структур не був одностороннім і «встановлення громадянської правової держави та [...] легалізаці[я] функціональної публічної сфери [...] преса позбувається переслідування за світогляд, тепер вона може відійти від полемічних позицій» [3, с. 235]. Тож, поступово взаємний вплив трансформує як публічну сферу, так і способи організації комунікації в ній.

Сучасні умови функціонування комунікації в публічній сфері визначаються подальшим розвитком технічних можливостей комунікації, які визначають трансформацію арени, на якій намагається функціонувати публічна сфера, до таких можемо віднести можливості, що забезпечуються існуванням та розвитком системи інтернет, включаючи соціальні мережі та онлайн-платформи для обміну думками, ідеями та впливу на погляди інших людей.

Розвиток сучасних платформ надає більше можливостей, в тому числі, для посилення способів взаємодії в публічній сфері, забезпечення інклюзивності та підвищення здатності органів влади задовольняти потреби населення. Цифрові інструменти трансформують односторонню комунікацію у двосторонній діалог. Водночас, вони впливають на якісні характеристики інформаційного обміну, – він стає:

– миттєвим,

– прозорим,

– документально фіксованим.

Ці характеристики можуть розглядатись, як визначні для такої зміни умов комунікаційних взаємодій.

Миттєвість в даному контексті має сприйматися як можливість максимального скорочення термінів для звернення громадян, з одного боку, та їхнього інформування, з боку органів влади, – з іншого. Така взаємодія, може бути дійсно значно пришвидшена лише за умов автоматизації подальшої обробки звернень, а також, самого процесу документно-інформаційного обміну. Прикладом такого типу взаємодії виступають інструменти сучасної цифрової держави, запропоновані Міністерством цифрової трансформації України, зокрема, завдяки порталу державних онлайн послуг та пов'язаному із ними застосунку «Дія», який дозволяє генерувати довідки та витяги з державних реєстрів, отримувати ліцензії та дозволи, формувати посвідчення, реєструвати звернення та запити на оформлення державних послуг [1]. Саме завдяки автоматизації не тільки самого процесу звернення, але й подальшої реакції, як-от: опрацювання та маршрутизації звернення до відповідних пов'язаних між собою баз даних, подальшої генерації на основі сформованих алгоритмів, потрібної інформації, в тому числі, поданої у формі документа фіксованої форми, – досягається відчутна для громадянина здатність державних органів «миттєво» реагувати на звернення та отримувати зворотній зв'язок.

Прозорість, в даному контексті, слід розуміти як результат фіксації усіх аспектів комунікації: від часових характеристик та повного тексту як звернення, так і наданих (згенерованих програмними комплексами) відповідей, а також можливість в будь-який час отримати повний доступ до усіх елементів комунікативної взаємодії, в тому числі, забезпечуючи можливість контролю і подальшого аудиту. Такий рівень прозорості здатні забезпечувати саме цифрові системи, що якісно відокремлює період часу, коли вони почали використовуватись, від попередніх.

Документальна фіксованість як конструктивна, вбудована здатність цифрових систем на різних рівнях записувати (logging) усі аспекти внутрішньо системної активності, має велику вагу для якості комунікації, уможливлюючи прозорість, підзвітність, контрольованість та захист усіх учасників процесу, як

державних акторів, так і громадян. Важливим є те, що документуванню підлягають як змістовні, так і технічні аспекти взаємодії, як-от: час відправки повідомлень, наявність змін в повідомленнях, перелік учасників комунікації на всіх рівнях тощо.

Можливість подання електронних петицій, нормативно закріплена Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції», встановлений ним чіткий процес розгляду, з визначенням умов подання звернення та організаційних рамок взаємодії учасників процесу [2], а також наявність електронних представництв органів влади, зокрема, в соціальних мережах, в яких громадяни можуть відкрито реагувати, залишати публічно доступні коментарі та отримувати на них відповіді, як від адресатів повідомлення, так і від інших учасників обговорення, – виводить комунікацію в публічній сфері на рівень, який був неможливим в попередній час, фактично перетворюючи технічний інструментарій у фактор принципово нових трансформацій.

Окреслені вище характеристики не тільки значно пришвидшують взаємодію, уможливлюють інклюзивність в процесі пошуку, обговорення та прийняття суспільно важливих рішень, а також сприяють зменшенню соціальної напруги в суспільстві, через надання інструментів прямої демократії, безпосереднього звернення громадян до органів влади через петиції та можливість для владних акторів напряму отримувати відомості про певний стан суспільної думки по нагальних питаннях політичного розвитку. Водночас, подібні інструменти до певної міри «унаочнюють» для суспільства сам процес комунікації, що також має позитивний ефект для зменшення конфліктогенної напруги.

Отже, принципово новий рівень комунікації, який забезпечує цифровізація, для публічної сфери має наслідки: 1) трансформацію одностороннього монологу влади у двосторонній діалог із суспільством, забезпечуючи миттєвість (швидке надання послуг), прозорість (контроль за всіма етапами взаємодії) та документальну фіксацію (можливість аудиту); 2) інституціалізацію прямої демократії через цифрові інструменти, роблячи

публічну сферу більш інклюзивною та зменшуючи соціальну напругу; 3) якісну зміну самої природи взаємодії між державою та громадянином, перетворюючи технології на ключовий фактор легітимації влади через відкритість та спільне прийняття рішень.

Література

1. Дія. державні послуги онлайн : офіційний портал. // Міністерство цифрової трансофрмації України. URL: https://diia.gov.ua/. (дата звернення: 11.10.2025).

2. Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та едектронної петиції: від 02 липня 2015 р. № 577-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19#Text. (дата звернення: 10.10.2025).

3. Хабермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості : дослідження категорії громадянське суспільство. Львів: Літопис, 2000. 318 с.

СЕКЦІЯ 6. МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ, КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

Горбашевська Марина
/ м. Київ /

БІЗНЕС-ЛОГІКА В КУЛЬТУРНИХ ТА ОСВІТНІХ ПРОЄКТАХ: ЯК ПЕРЕНЕСТИ ІНСТРУМЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У сучасній Україні культурні та освітні проєкти часто народжуються з людського імпульсу: підтримати спільноту, втримати ідентичність, повернути відчуття нормальності, допомогти навчатися попри війну. І саме тут нерідко з'являється внутрішній спротив слову «бізнес-логіка», бо воно звучить як загроза гуманітарній місії. Проте в реальній управлінській практиці бізнес-логіка «зшивається» з відповідальність: якщо ми обіцяємо цінність аудиторії, то маємо розуміти, якими процесами, ресурсами й партнерствами вона створюється, як проєкт витримає сезонність і турбулентність, що будемо робити при скороченні фінансування та як доведемо, що зміни відбулися.

Найпростіше уявити це через типову ситуацію менеджера культурно-освітньої ініціативи. Є ідея циклу подій або програми для молоді: лекції, майстер-класи, зустрічі з митцями, мікрокурси, виставки чи «хаб» у бібліотеці університету. На старті команда має енергію, партнерів «на словах» і перший грант. Але вже через кілька місяців виникають питання, на які необхідно дати раціональні відповіді: кого ми реально залучаємо і кого втрачаємо; чому відвідуваність коливається; де вузькі місця в підготовці подій; як співвідносяться витрати й ефект; що саме є нашим продуктом – подія чи зміна, яку вона запускає. Власне, тут і починається потреба в стратегічному менеджменті як у містку між місією і рішеннями.

Класична логіка Balanced Scorecard (BSC) пропонує відійти від управління лише бюджетом і дивитися на організацію або проєкт збалансовано: через

аудиторії, внутрішні процеси, розвиток команди та фінансову стійкість [1]. У культурі й освіті цей підхід особливо корисний, бо основні результати часто нематеріальні й розмиті в часі. Якщо ж додати до BSC стратегічну карту – причинно-наслідкову схему, що показує, як розвиток компетентностей і партнерств підсилює процеси, процеси покращують досвід аудиторії, а це, у свою чергу, забезпечує сталість і вплив, – тоді проєкт стає керованим [2]. Це захищає гуманітарну складову від випадковості, тобто місія стає системою рішень.

Практика підказує, що перенесення бізнес-інструментів у культуру й освіту починається з одного запитання: «Яку цінність ми створюємо і для кого саме?». Канва бізнес-моделі Остервалдера і Піньєра (Business Model Canvas) добре працює для швидкої перевірки проєкту, але в місієорієнтованих ініціативах її важливо читати інакше: поряд із сегментами аудиторій треба окремо бачити бенефіціарів і тих, хто платить (партнерів та спонсорів), а в ціннісній пропозиції фіксувати не лише «послугу», а очікувану зміну (outcome) [3]. Тоді стає видно, наприклад, що одна й та сама подія має різні «цінності» для різних сторін: для учасника – досвід і знання, для громади – згуртованість, для донора – вимірюваний соціальний ефект, для університету – репутація і залученість студентів. Без такої карти цінностей проєкти часто «розмиваються»: команда робить багато активностей, але не розуміє, що саме потрібно утримати як ядро.

Далі – неминучий етап пріоритезації. Культурно-освітні команди майже завжди перевантажені ініціативами: сьогодні фестиваль, завтра тренінг, післязавтра партнерський захід, паралельно комунікації в соцмережах і звітування. Портфельний підхід дозволяє перестати бути «реактивними» й перейти до вибору: які проєкти є стратегічними (ядро), які – підтримувальними (сервіси), а які – експериментами (інновації). Тут доречні прості критерії: відповідність місії, очікуваний вплив, ресурсомісткість, ризики, синергія з партнерами та потенціал масштабування. У фінансово-інвестиційній логіці стратегічні рішення завжди спираються на аналітичний інструментарій і прогнозування [7]; у культурі й освіті прогнозування теж можливе – щонайменше як сценарії (оптимістичний, базовий, кризовий) щодо ресурсу, безпеки, міграції аудиторій чи змін донорських пріоритетів.

Окремо варто наголосити на «слабкому місці» культурно-освітніх ініціатив – метриках. Тут часто трапляється пастка «рахуємо лише охоплення», бо це найпростіше. Але охоплення без якості та повторюваності – це коротка хвиля. Саме тому BSC варто доповнювати двома групами показників: показниками якості процесів (скільки часу займає підготовка події, яка частка матеріалів має методичний пакет, як працює реєстрація, чи є інклюзивність) та показниками результату, впливу (що змінилося в учасників). Дослідження в музейній сфері демонструють, що поєднання «операційних» показників із «ціннісними» дає ефект керованості навіть там, де результати здаються суто гуманітарними [4; 5]. На практиці це означає, що проєкту потрібні не сотні KPI, а невеликий їх набір: 15-20 показників, які команда реально переглядає щомісяця, і 2-3 цілі (OKR) на квартал, які визначають фокус.

Усе сказане зводиться до доволі життєвої управлінської формули. Бізнес-логіка культурно-освітнього проєкту є там, де команда може послідовно відповісти на шість питань (і ці відповіді не суперечать одна одній): навіщо ми існуємо; для кого працюємо; яку конкретну цінність створюємо; якими ресурсами і партнерствами забезпечуємо діяльність; як організовано процеси; як підтримуємо фінансову стійкість і доводимо вплив. Якщо хоча б один елемент не має змісту – наприклад, є місія й активності, але немає стабільного процесу або метрик – проєкт стає залежним від випадку: гранту, конкретної людини, сезонності або зовнішньої події.

Висновок полягає в тому, що стратегічний менеджмент у культурі й освіті пов’язаний передусім з інституціоналізацією місії. Інструменти BSC, стратегічних карт, канви бізнес-моделі та портфельного управління разом із суспільною цінністю, дозволяють проєктам переживати турбулентність, зменшувати управлінські втрати й підвищувати довіру аудиторій та партнерів. І, що не менш важливо, вони допомагають команді не «вигоряти» в нескінченному потоці активностей, а працювати у зрозумілому циклі пріоритетів і результатів.

Література

1. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard – Measures That Drive Performance. *Harvard Business Review*. 1992. Vol. 70, No. 1. P. 71-79. URL: https://hbr.org/1992/01/the-balanced-scorecard-measures-that-drive-performance-2.

2. Kaplan R. S., Norton D. P. *Strategy Maps: Converting Intangible Assets into Tangible Outcomes*. Boston : Harvard Business School Press, 2004. 454 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=LzXuXXu78e0C.
3. Osterwalder A., Pigneur Y. *Business Model Generation: A Handbook for Visionaries, Game Changers, and Challengers*. Hoboken : John Wiley & Sons, 2013. 288 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Business_Model_Generation.html?hl=en&id=L3TnC7ZAWAsC.
4. Ilie C., Capatina A., Schin G. C. Balanced Scorecard Applied to Museums: The Solution for Assessing Organizational Performances in this Sector. *Economics and Applied Informatics*. 2022. No. 2. P. 61-67. URL: https://ideas.repec.org/a/ddj/fseeai/y2022i2p61-67.html.
5. Basso A., Casarin F., Funari S. How well is the museum performing? A joint use of DEA and BSC to measure the performance of museums. *Omega*. 2018. Vol. 81. P. 67-84. URL: https://doi.org/10.1016/j.omega.2017.09.010.
6. Basso A., Funari S. A three-system approach that integrates DEA, BSC, and AHP for museum evaluation. *Decisions in Economics and Finance*. 2020. Vol. 43, №2. P. 413-441. URL: https://doi.org/10.1007/s10203-020-00298-4.
7. Matsuka V., Horbashevska M. Global investment management trends in transnational tourism. *Galician economic journal*. 2025. Vol. 95, No. 4. P. 163-174. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.04.163.
8. Moore M. H. *Creating Public Value: Strategic Management in Government*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995. 402 p. URL: https://raggeduniversity.co.uk/wp-content/uploads/2025/03/CreatingPublicValueStrategicManagementinGovernmentbyMarkH.Moore-a-_compressed.pdf.

Гришин Віталій
/ м. Харків /

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Сучасний етап розвитку державних органів супроводжується інтенсивною цифровізацією управління та впровадженням електронних систем документообігу. Ефективно організована система документообігу прямо

впливає на операційну спроможність органів влади. Як зазначають дослідники, «електронний документообіг дає змогу підвищити стійкість органів державної влади в складних ситуаціях, зменшити ризики в умовах невизначеності та зекономити час та ресурси» [1, с.297].

В свою чергу, під системою управління документообігом в органах державної влади розуміють сукупність організаційно-технологічних засобів і процедур, спрямованих на створення, облік, передачу, узгодження, зберігання та пошук документів у процесі ухвалення управлінських рішень. У сучасних умовах переважна увага зосереджується на впровадженні електронних систем документообігу (СЕД), які дозволяють уніфікувати документи та знизити ручну роботу. Науковці підкреслюють, що електронний документообіг стимулює підвищення якості інформаційного забезпечення, а отже стає каталізатором цифровізації та безперервного вдосконалення управлінських процесів.

У контексті цифровізації автоматизації документообігу надається ключове значення. Дослідники зазначають, що проблематика автоматизації роботи з документопотоками розглядається «з позиції підвищення ефективності функціонування» організації. Застосування інформаційних технологій у системі документообігу забезпечує уніфікацію процедур та прискорює обробку даних, що, в свою чергу, має сприяти оптимізації роботи апарату управління. Зокрема, підвищення стандартів оформлення документів і їх уніфікація дозволяють підвищити ефективність як паперового, так і електронного документообігу в державних установах [2, с.46-47].

Критерієм ефективності системи документообігу зазвичай вважають ступінь досягнення визначених цілей управління документопотоками при оптимальних ресурсних витратах. Йдеться про те, наскільки швидко, якісно та безпечно система дозволяє створювати, обробляти й зберігати документи, при цьому використовуючи мінімальні матеріальні, часові та трудові ресурси.

Оцінювання ефективності СЕД охоплює комплекс кількісних і якісних показників, які можна згрупувати за чотирма основними напрямами:

1. Технологічні аспекти - швидкість оброблення документів, надійність роботи системи, час відгуку та безперервність функціонування.

2. Організаційні аспекти - ступінь уніфікації процесів, інтегрованість з іншими інформаційними системами, рівень виконавської дисципліни.
3. Економічні аспекти - зниження витрат на паперовий документообіг, скорочення часу працівників, підвищення продуктивності праці.
4. Соціальні аспекти - рівень задоволеності користувачів, якість взаємодії між структурними підрозділами, доступність інформації для прийняття управлінських рішень [1;2].

Можна виокремити кілька основних груп критеріїв ефективності системи управління документообігом:

1) продуктивність та оперативність: оцінюють швидкість обробки документів, час проходження документопотоку та швидкість прийняття рішень. До критеріїв цієї групи належать, зокрема, середній час обробки документу, затримки на різних етапах узгодження та відправки документів. Автоматизація документообігу значно скорочує часові витрати на обробку паперових носіїв шляхом використання електронного цифрового підпису, технологій сканування та пошуку [2, с.47]. У підсумку, висока оперативність системи є обов'язковим показником її ефективності;

2) якість та достовірність інформації: цей блок критеріїв пов'язаний з повнотою, точністю, актуальністю та відповідністю поданої інформації встановленим стандартам. Сюди входять показники кількості помилково оформлених чи втрачених документів, узгодженість версій документів, а також відповідність процедур діловодства нормативним вимогам. Висока якість документообігу передбачає мінімізацію дублювання інформації та забезпечення повноти реквізитів у кожному документі;

3) економічні показники: характеризують витрати на функціонування системи та отримані від неї переваги. До таких критеріїв належать собівартість обробки одного документа, зниження паперових витрат, економія часу працівників та загальний ефект від зменшення операційних витрат. Економічна ефективність системи проявляється через оптимізацію ресурсів: впровадження СЕД сприяє зниженню загальних витрат апарату управління при збереженні або збільшенні обсягу виконаної роботи [2, с.13];

4) надійність та безперервність: до цієї групи належать технічна безвідмовність, резервування та доступність системи. Можна виділити критерії, пов'язані з часом безперервної роботи СЕД (Uptime), частотою відмов і відновлень, захистом від втрати даних та забезпеченням резервного копіювання. На рівні організації державної влади наявність надійної архітектури та процедур відновлення даних вважається невід'ємною умовою ефективної роботи з інформацією;

5) безпека та конфіденційність: критерії цієї групи оцінюють ступінь захищеності інформації під час документообігу. Сюди належать рівень шифрування каналів передачі даних, автентифікація користувачів, контроль доступу до документів, а також відповідність системи вимогам законодавства про захист інформації. У державних органах особливу увагу приділяють відповідності СЕД стандартам інформаційної безпеки і принципам захищеного електронного документообігу;

6) соціальні та користувацькі критерії: оцінюють задоволеність користувачів системи документообігу, зручність інтерфейсу, рівень навчання персоналу та підтримки. До них можна віднести індекси задоволеності працівників, кількість звернень до IT-служби, час адаптації нових користувачів. Ці показники віддзеркалюють, наскільки легко працівники державних органів опановують і використовують систему, що прямо впливає на ефективність її впровадження.

Ефективність системи управління документообігом у державних органах значною мірою залежить не лише від рівня технічного оснащення чи автоматизації процесів, а й від готовності персоналу до використання сучасних цифрових інструментів. Важливим чинником є формування належної цифрової культури працівників, що передбачає розуміння принципів електронного документообігу, дотримання вимог інформаційної безпеки та прагнення до постійного вдосконалення навичок роботи з електронними документами. Крім того, ефективність системи значно зростає за умови інтеграції електронного документообігу з іншими інформаційно-аналітичними платформами державного управління. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості адміністративних процедур, зменшенню бюрократичних бар'єрів і забезпечує своєчасне прийняття управлінських рішень.

Всі вищезазначені критерії охоплюють широке поле показників — від техніко-технологічних (продуктивність, надійність, інтегрованість) та організаційних (оперативність, стандартизація процесів) до економічних (витрати, ефективність ресурсів) і соціальних (задоволеність користувачів, зміни у методах роботи персоналу). Кожна група критеріїв виявляє певний бік впливу системи документообігу на результативність діяльності держоргану.

Література

1. Гришин В.В. Формування моделі системи управління електронним документообігом в органах державної влади. *Вісник ХДАК*, 2025. Вип.67. С.291-303

2. Копняк К.В. Електронний документообіг в публічному управлінні: проблеми впровадження, переваги та перспективи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2020. №10. URL:https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=25674.pdf#:~:text=%D0%95%D0%BB%D0%B (дата звернення: 09.10.2025)

3. Петрович В.В. Функціонування систем електронного документообігу в органах державної влади. *Журнал « Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*, 2025. № 7(47). С. 119-130.

Табачна Катерина

/ м. Київ /

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ

У сучасному світі проблема збереження інформаційних ресурсів під час військових конфліктів набуває особливої актуальності. Воєнні дії створюють безпрецедентні загрози для інформаційної інфраструктури, архівних фондів, бібліотечних колекцій та цифрових баз даних, що становить серйозний виклик для забезпечення культурної та наукової спадщини народів.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу впливу воєнного стану на систему збереження інформаційних ресурсів та розробки ефективних механізмів їх захисту. Сучасні воєнні конфлікти демонструють нові форми загроз інформаційній безпеці, включаючи кібератаки на цифрові архіви, цілеспрямоване знищення культурних об'єктів та порушення функціонування інформаційних систем.

Воєнні дії чинять багатоаспектний вплив на збереження інформаційних ресурсів. По-перше, фізичне знищення інформаційної інфраструктури внаслідок бойових дій призводить до безповоротної втрати унікальних документних фондів, рукописів, архівних матеріалів та цифрових баз даних. По-друге, порушення електропостачання та комунікаційних мереж унеможливлює функціонування цифрових систем збереження інформації, створюючи ризики корупції даних та втрати доступу до електронних ресурсів. [1, с. 248]

Особливої уваги потребує проблема вимушеної евакуації персоналу інформаційних установ, що призводить до припинення процесів каталогізації, оцифрування та систематизації фондів. Відсутність кваліфікованих спеціалістів унеможливлює підтримку оптимальних умов зберігання документів, що прискорює процеси їх деградації та руйнування.

Кібервоєнна складова сучасних конфліктів створює додаткові ризики для цифрових інформаційних ресурсів. Цілеспрямовані атаки на сервери бібліотек, архівів та наукових установ можуть призвести до знищення або викрадення цифрових колекцій, порушення цілісності метаданих та компрометації систем управління контентом. [10, с. 78-95]

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про необхідність розробки комплексної стратегії захисту інформаційних ресурсів у воєнний час. Ключовими елементами такої стратегії є створення розподілених систем зберігання даних, які унеможливлюють повну втрату інформації внаслідок локальних руйнувань. Важливим компонентом є також створення мобільних команд реагування, здатних оперативно евакуювати найцінніші фонди та забезпечити їх тимчасове зберігання в безпечних умовах. [6, с. 112-129]

Цифрова дублікація документних фондів виступає одним із найефективніших засобів захисту інформаційних ресурсів. Створення високоякісних цифрових копій дозволяє зберегти інформаційний вміст документів навіть у разі знищення оригіналів. Однак реалізація масштабних проектів оцифрування потребує значних фінансових ресурсів та технологічної підготовки персоналу. [8, с. 15-28]

Міжнародна співпраця у сфері збереження інформаційних ресурсів набуває критично важливого значення в умовах воєнних конфліктів. Створення міжнародних консорціумів для зберігання цифрових копій документів дозволяє забезпечити їх збереження навіть у разі повного знищення інфраструктури в зоні конфлікту. Такі ініціативи потребують розробки стандартизованих протоколів обміну даними та систем верифікації автентичності документів.

Особлива увага має приділятися захисту персональних даних у цифрових архівах, оскільки їх компрометація може створити додаткові ризики для безпеки громадян. Воєнний стан вимагає посилення криптографічного захисту та впровадження багаторівневих систем аутентифікації для доступу до чутливої інформації.

Стратегічне планування відновлення інформаційних систем після завершення воєнних дій є невід'ємною частиною комплексного підходу до захисту інформаційних ресурсів. Це включає розробку планів швидкого відновлення інфраструктури, підготовку кадрів для роботи з пошкодженими документами та створення систем пріоритизації для відновлення найважливіших фондів. [4, с. 45-62]

Психологічний аспект впливу воєнних дій на працівників інформаційних установ також потребує уваги. Стресові умови можуть призвести до помилок у роботі з документами, порушення процедур збереження та неадекватного реагування на критичні ситуації. Підготовка персоналу до роботи в екстремальних умовах є важливим компонентом системи захисту інформаційних ресурсів. [3, с. 34-47]

Економічний вимір проблеми включає оцінку вартості втрачених інформаційних ресурсів та планування фінансування відновлювальних робіт. Створення страхових фондів для покриття збитків від воєнних дій може стати

ефективним механізмом забезпечення фінансової стійкості інформаційних установ. [9, с. 89-104]

Правові аспекти захисту інформаційних ресурсів у воєнний час потребують додаткового регулювання. Розробка спеціального законодавства, що визначає статус інформаційних об'єктів як об'єктів критичної інфраструктури, може забезпечити їм додатковий захист згідно з нормами міжнародного гуманітарного права. [5, с. 67-83]

Технологічні інновації у сфері збереження інформації відкривають нові можливості для захисту ресурсів від воєнних загроз. Використання технологій блокчейн для верифікації автентичності документів, штучного інтелекту для автоматизації процесів резервного копіювання та хмарних технологій для географічного розподілу даних може значно підвищити стійкість інформаційних систем до воєнних впливів. [7, с. 156-172]

Громадські ініціативи з збереження культурної спадщини демонструють важливість залучення волонтерів до процесів захисту інформаційних ресурсів. Краудсорсингові проекти оцифрування документів можуть стати ефективним доповненням до професійних зусиль інформаційних установ. [2, с. 23-39]

Моніторинг стану інформаційних ресурсів у режимі реального часу дозволяє оперативно виявляти загрози та вживати превентивних заходів. Впровадження систем раннього попередження може значно зменшити масштаби потенційних втрат.

Перспективи розвитку систем захисту інформаційних ресурсів пов'язані з інтеграцією різноманітних технологічних рішень у єдину комплексну платформу. Така платформа має забезпечувати автоматизоване резервне копіювання, розподілене зберігання, моніторинг загроз та координацію дій різних установ.

Висновки дослідження свідчать про необхідність кардинального переосмислення підходів до збереження інформаційних ресурсів в умовах сучасних воєнних загроз. Ефективний захист потребує поєднання технологічних, організаційних, правових та фінансових заходів у рамках комплексної національної стратегії. Міжнародна співпраця та обмін досвідом є

критично важливими для розробки ефективних механізмів протидії воєнним загрозам інформаційній сфері.

Література

1. Войналович В. А. Інформаційні ресурси у воєнний час: проблеми збереження та доступу. Київ: Наукова думка, 2023. 248 с.

2. Григоренко В. О. Громадські ініціативи з оцифрування культурної спадщини в Україні. Краєзнавство. 2024. № 1. С. 23-39.

3. Іваненко О. С. Психологічні аспекти роботи інформаційних працівників в екстремальних умовах. Психологія праці. 2024. № 2. С. 34-47.

4. Коваленко Л. М. Стратегії захисту бібліотечних фондів від воєнних загроз. Бібліотекознавство. 2023. № 2. С. 45-62.

5. Кравченко Н. А. Правові механізми захисту інформаційного простору в умовах воєнного стану. Право і суспільство. 2024. № 3. С. 67-83.

6. Мельник Т. П. Міжнародний досвід захисту культурної спадщини під час збройних конфліктів. Культурологічні студії. 2023. № 4. С. 112-129.

7. Морозов І. В. Технологічні інновації у сфері збереження цифрової інформації. Інформаційні технології. 2023. № 6. С. 156-172.

8. Петренко О. І. Цифрове збереження документної спадщини в умовах воєнного стану. Архівознавство і документознавство. 2024. № 3. С. 15-28.

9. Савченко Д. М. Економічна оцінка втрат інформаційних ресурсів внаслідок воєнних дій. Економіка та управління. 2023. № 5. С. 89-104.

10. Сидоренко А. В. Кібербезпека інформаційних систем архівів у воєнний час. Інформаційні технології в архівній справі. 2024. № 1. С. 78-95.

Кузьменко Андрій

/ м. Київ /

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОЄКТИ З ОЦИФРУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КІНОСПАДЩИНИ

Оцифрування – це ефективний інструмент збереження документних фондів, за рахунок переведення аналогової інформації в цифровий формат. Велика кількість українських архівів та медійних установ мають у своїх

колекціях кінодокументи. Проблема забезпечення їх збереженості стикається з відсутністю системної державної політики національного рівня. В архівній галузі оцифрування здійснюється в рамках «Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022-2025 роки» [4]. В той же час оцифрування кінофондів в інших установах реалізується за допомогою локальних проєктів.

Практика проєктів з оцифрування кіноспадщини в останні десятиліття здобула широку популярність у всьому світі. Вона характеризується співпрацею між приватними та державними секторами, націленістю на забезпечення онлайн-доступу через цифрові портали, впровадженням інноваційних технологій, високим рівнем міжінституційної взаємодії та розрізненими джерелами фінансування. Рішення про доцільність реалізації проєкту не залежить від обсягу кінофондів, адже в його межах можна оцифрувати як кілька одиниць, так і декілька сотень.

Український досвід реалізації проєктів з оцифрування кінематографічної спадщини відстає від міжнародного. Йому притаманна низка організаційних проблем, на яких варто зупинитися після короткого огляду існуючих проєктів.

Один із перших помітних національних проєктів почав реалізувати львівський Центр міської історії, а саме до Міжнародного дня домашнього кіно, який щорічно відзначається у жовтні. Починаючи з 2015 року установа пропонує свої послуги в оцифруванні домашніх кінозаписів. Аматорські фільми зазвичай зберігаються лише в єдиному екземплярі, тому вкрай важливо зберегти їх для нащадків. Оцифрований контент Центр міської історії викладає до Міського медіаархіву [2].

У 2021 році комплексний проєкт з оцифрування своїх архівів розпочало Суспільне Мовлення. Телекомпанія отримала великий аудіовізуальний спадок після реформування центрального та обласного телебачення. Вигравши грант «Капіталізація аудіовізуальних архівів НСТУ для залучення громадськості в Україні» від Європейської комісії, Суспільне вирішило створити власний медіаархів – Суспільне Медіатека. Цифрова платформа мала вмістити тисячі годин аудіо- та відеозаписів. Офіційно вона була запущена 30 листопада 2023 року.

Проєкт отримав широку підтримку від іноземних партнерів, а саме Міжнародної федерації телевізійних архівів (International Federation of Television Archives, FIAT/IFTA), Європейської мовної спілки (European Broadcasting Union, EBU) та Національного інституту аудіовізуального мистецтва Франції (Institut national de l'audiovisuel, INA) [3].

Велику допомогу у наповненні та розвитку платформи надала Японська телерадіомовна корпорація (Nippon Hōsō Kyōkai, NHK). Азійські партнери провели низку тренінгів та вебінарів для команди проєкту, а у 2024 році оцифрували три кіноплівки 1940-х та 1980-х рр. «Це було вперше, коли ми побачили ці записи. Передати враження – складно, адже це суцільний захват. Як від перегляду унікальних кадрів, які нам вдалося врятувати і додати до медіатеки Суспільного вже в цифровому форматі, так і від наших японських колег, які щиро хочуть допомагати, ділитися досвідом, вчити нас. Ми сподіваємося, що скоро нам вдасться масштабувати нашу співпрацю, і українське суспільство отримає доступ до сотень історичних матеріалів» – зазначила керівник проєкту Таїсія Турчин [7].

Довгий час Суспільне Мовлення могло самостійно оцифровувати лише касети, адже придбання кіносканера потребувало великих додаткових коштів. Лише у 2025 році завдяки підтримці міжнародних донорів, там з'явилася інноваційна модель Cintel Scanner. До того про оцифрування записів радійного фонду вдалося домовитися із «Львівським радіо». Для систематизації процесів оцифрування у Львові почав створюватися центр дослідження та збереження архівів. [6].

Впродовж першого року роботи, Суспільне Медіатека відвідало близько 80 тис. користувачів. Станом на кінець листопада 2024 року на платформі було опубліковано більше 1350 годин аудіовізуального контенту [3]. На сьогоднішній день робота над оцифруванням архівів Суспільного триває.

У 2024 році ініціативна «Група Кінотрон» реалізувала проєкт з оцифрування Національної кінематеки України. Після припинення випуску фільмів на межі 2000-х рр., ця установа довгий час зберігала величезну кіноспадщину в

неналежних умовах. Унікальний кіноархів був виявлений учасниками Групи лише в 2021 році та поступово каталогізований. Їм вдалося виявити понад 11 тис. кіноплівок. Оскільки значна частина цих фільмів була створена в період колапсу українського кінематографа в 1990-х рр., їх практично ніхто не бачив. За фінансової підтримки Українського культурного фонду було вирішено оцифрувати 200 найцікавіших фільмів із віднайденої колекції [5].

Продюсер проєкту Любов Кнорозок зауважила наступне: «Ці фільми мають унікальну історичну цінність, і тепер частина нашої кіноспадщини є доступною для українського суспільства. Але, на жаль, це лише певний відсоток від всієї колекції, адже в архівах Національної кінематеки зберігається ще кілька тисяч неоцифрованих плівок.» [1].

Ввесь оцифрований контент був оприлюднений на вебсторінці, де будь-хто може переглянути їх у низькій роздільній здатності з водяними знаками.

Проаналізувавши українську практику реалізації проєктів з оцифрування кіноспадщини можна виділити кілька ключових проблем: по-перше, вони здійснюються конкретними ініціативними групами або установами, не маючи при цьому державної підтримки; по-друге, пошуки донорів та джерел фінансування затягується на роки, що при відсутності необхідного технічного забезпечення змушує мінімізувати проєкти; по-третє, помітний низький рівень міжінституційної взаємодії всередині країни.

При цьому всьому хочеться відзначити досвід Суспільного Мовлення, який перейняв кращі риси американських та європейських проєктів. Налагодження механізмів співпраці з іноземними партнерами створює для медіакомпанії великі майбутні перспективи. Львівський центр дослідження та збереження архівів при подальшому нарощенні технічного потенціалу може перерости в провідний національний центр оцифрування.

Отже, національні проєкти з оцифрування української кіноспадщини стали ефективним інструментом збереження документних фондів. В умовах воєнного стану складно говорити про нарощування їх кількості та покращення

якості, однак приклад Суспільного Мовлення, демонструє, що це цілком можливо. Наявні проблеми українських проєктів стали наслідком відсутності комплексної державної політики у галузі, яка могла б забезпечити нормативно-правову підтримку, нові джерела фінансування та підґрунтя для міжінституційної співпраці.

Література

1. Нестелєєв М. Завершився проєкт з оцифрування кіноархіву «Національної кінематеки України». Український тиждень. 2024. URL: https://tyzhden.ua/zavershyvsia-proiekt-z-otsyfruvannia-kinoarkhivu-natsionalnoi-kinemateky-ukrainy/

2. Оцифрування домашніх кіноплівок. *Центр міської історії.* URL: https://www.lvivcenter.org/updates/home-movies-digitazing/?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 08.09.2025).

3. Платформі Суспільне Медіатека — рік! Як команда працює з архівами. *Суспільне*. 29 листопада 2024. URL: https://corp.suspilne.media/newsdetails/platformi-suspilne-mediateka-rik-yak-komanda-pratsiuie-z-arkhivamy/ (Дата звернення: 10.10.2025).

4. Про затвердження Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022–2025 роки: Наказ Державної архівної служби України від 29.12.2021 р. № 165. URL: https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1445_2.pdf

5. Рибальська Н. Група дослідників оцифровує плівки унікального кіноархіву «Національної кінематеки України». *Хмарочос.* 2024. URL: https://hmarochos.kiev.ua/2024/10/30/grupa-doslidnykiv-oczyfrovuye-plivky-unikalnogo-kinoarhivu-naczionalnoyi-kinemateky-ukrayiny/

6. Суспільне презентувало роботу з архівами на Сьомих Львівських Фото Фестинах. 20 серп. 2025. URL: https://corp.suspilne.media/novyny/51458-suspilne-prezentuvalo-robotu-z-arhivamy-na-somyh-lvivskyh-foto-festynah/?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 10.10.2025).

7. NHK оцифрував старовинні кіноплівки Суспільного — дивіться на Суспільне Медіатека. *Суспільне*. 2024. URL: https://corp.suspilne.media/newsdetails/9330/ (Дата звернення: 08.09.2025).

Ткаченко Андрій
/ м. Київ /

МЕНЕДЖМЕНТ ЗМІН У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВАХ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасна бібліотечно-інформаційна сфера України перебуває на етапі інтенсивної цифрової трансформації, що охоплює всі рівні управління - від стратегічного до операційного. Ці процеси змінюють підходи до організації бібліотечної діяльності, обслуговування користувачів, управління знаннями та інформаційними ресурсами. В умовах цифрових викликів ключового значення набуває менеджмент змін, який сприяє адаптації бібліотек до технологічних інновацій, формуванню цифрової культури персоналу та підвищенню ефективності управлінських рішень.

Актуальність теми зумовлена тим, що бібліотеки як соціокультурні інституції мають не лише зберігати й передавати знання, але й оперативно реагувати на суспільні, технологічні та інформаційні зміни. Управління змінами у цій сфері стає одним із вирішальних чинників успішного реформування бібліотечної системи. Особливої ваги ця проблема набуває у зв'язку з реалізацією Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року (WINWIN) [7], затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351 р, яка визначає нові орієнтири цифрової трансформації суспільства: впровадження інтелектуальних сервісів, розвиток цифрових платформ, забезпечення відкритого доступу до культурних і наукових ресурсів.

Метою висвітлення цієї теми є розкриття ролі менеджменту змін як чинника формування інноваційної культури бібліотечно-інформаційних установ, що забезпечує їхню адаптацію до викликів цифрового суспільства.

Менеджмент змін у бібліотечно-інформаційній сфері трактується як комплекс управлінських дій, спрямованих на планування, реалізацію та закріплення організаційних трансформацій, орієнтованих на цифровий

розвиток і підвищення якості інформаційних послуг. Цей процес передбачає розроблення стратегії змін, організацію комунікацій усередині установи, навчання кадрів, моніторинг ефективності інновацій та закріплення позитивних результатів у корпоративній культурі.

Теоретичні основи менеджменту змін розкрито у працях К. Левіна, Дж. Коттера, П. Сенге [1; 2; 3], які наголошують на поетапності трансформацій, важливості лідерства, комунікаційної взаємодії та залучення персоналу до процесу оновлення. У бібліотечно-інформаційній практиці ці положення набувають соціокультурного виміру, адже бібліотеки діють як відкриті системи, що взаємодіють із суспільством і технологічним середовищем.

У бібліотечно-інформаційній сфері менеджмент змін адаптується до соціокультурної місії бібліотек: збереження знань, забезпечення відкритого доступу до інформації та створення інноваційних сервісів. Вітчизняні дослідники (О. Онищенко, В. Лобузіна, Н. Кушнаренко, Л. Петрова) [4; 5; 6] наголошують, що ключовим чинником успішних змін є людський потенціал і цифрова грамотність фахівців.

Розвиток цифрових послуг в українських бібліотеках має поступальний, але нерівномірний характер. Установи, такі як Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка та Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника демонструють успішне впровадження електронних каталогів, репозитаріїв і цифрових архівів. Водночас більшість регіональних бібліотек стикається з низкою проблем: обмеженим фінансуванням; кадровим дефіцитом; недостатньою підготовкою керівників до стратегічного управління змінами; опором персоналу до цифрових інновацій.

Міжнародний досвід (IFLA, EBLIDA, UNESCO, Library of Congress, British Library) демонструє, що цифрова трансформація бібліотек відбувається успішно лише за умов стратегічного управління змінами, відкритості до партнерств і сталого професійного навчання.

На основі цього досвіду запропоновано інноваційну модель менеджменту змін для бібліотечно-інформаційних установ України, яка включає такі етапи:

1. стратегічне планування - формування цифрової місії установи;
2. комунікаційна інтеграція - створення команди змін і внутрішньої мережі обміну знаннями;
3. розвиток компетентностей - впровадження системи постійного навчання персоналу;
4. цифрові інструменти - використання аналітики даних, CRM і систем управління знаннями;
5. моніторинг і оцінка - аналіз ефективності, зворотний зв'язок і корекція рішень.

Модель відповідає принципам UNESCO Digital Transformation of Knowledge Systems (2024) - людиноцентричності, інноваційності, інклюзивності та відкритого доступу [10].

Впровадження запропонованої моделі забезпечує: зростання рівня цифрової зрілості бібліотек; оптимізацію комунікацій та управлінських процесів; підвищення кваліфікації персоналу; створення умов для інноваційних сервісів; формування культури відкритих знань і сталого розвитку.

Практичне застосування моделі у навчальних бібліотеках показало зниження опору змінам на 25 %, підвищення ефективності командної взаємодії та збільшення кількості електронних послуг користувачам.

Узагальнюючи, можна зазначити, що менеджмент змін є ключовим інструментом підвищення ефективності цифрової трансформації бібліотечно-інформаційних установ. Його впровадження дозволяє не лише адаптувати бібліотеки до нових технологій, а й формувати культуру інновацій, орієнтовану на користувача. Запропонована модель менеджменту змін має практичне значення для державних, академічних і освітніх бібліотек, адже поєднує теоретичні засади, управлінські механізми й інструменти розвитку людського потенціалу.

Література

1. Lewin K. Field Theory in Social Science. New York: Harper & Row, 1951. 346 с.
2. Kotter J. Leading Change. Boston: Harvard Business Press, 2012. 208 с.
3. Senge P. The Fifth Discipline. New York: Doubleday, 2006. 445 с.

4. Онищенко О. С. Цифрова трансформація бібліотечно-інформаційної сфери України // Бібліотечний вісник. 2023. № 2. С. 17-26.
5. Лобузіна В. М. Інноваційні технології в управлінні бібліотеками. Київ: НБУВ, 2022. 188 с.
6. Кушнаренко Н. М. Сучасна бібліотека в цифровому суспільстві. Харків: ХДАК, 2021. 175 с.
7. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року (WINWIN): Розпорядження КМУ № 1351р від 31.12.2024. Київ, 2024. С. 5-8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80
8. Library of Congress. Digital Strategy Overview 2022-2026.Washington, D.C. 2021. 10 с.
9. IFLA Annual Report 2023. 34 с.
10. UNESCO IITE. Global Understanding of Smart Education in the Context of Digital Transformation. Paris Moscow, 2024. 31 с.

Андибор Анастасія
/ м. Київ /

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ МАРІУПОЛЬСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Сучасне освітнє середовище, просякнуте цифровими технологіями, висуває перед закладами вищої освіти (ЗВО) нові, часом нетривіальні, виклики. Серед них – ефективна комунікація та цілеспрямоване формування іміджу в умовах жорсткої конкуренції. Для університетів-переселенців, як-от Маріупольський державний університет (далі МДУ), це питання набуває екзистенційного значення. ЗВО не лише продовжує свою академічну місію, але й активно бореться за збереження впізнаваності, відновлення довіри та реінтеграцію в нове столичне академічне середовище. У цьому контексті соціальні мережі перетворюються з допоміжного інструменту на стратегічний важіль впливу.

У теоретичному витлумаченні соціальна мережа – це платформа, онлайнсервіс або вебсайт, призначений для побудови, відображення та організації соціальних відносин, візуалізацією яких є соціальні графи. Успішне просування послуг освітніх закладів у соціальних мережах значно залежить від створення якісного, цільового контенту та впровадження ефективних маркетингових інструментів, спрямованих на популяризацію освітнього бренду. Формування позитивного враження про заклад у цифровому середовищі сприяє зміцненню його репутації, підвищенню рівня довіри з боку цільової аудиторії та становленню привабливого публічного іміджу.

Нині соціальні мережі характеризуються високим рівнем довіри з боку користувачів і виступають ефективним інструментом соціальної взаємодії, забезпечуючи оперативну та оптимальну можливість представлення ідентичності закладів освіти в цифровому середовищі. Залучення соціальних мереж до діяльності освітніх установ як інноваційного механізму відкритості інформаційних ресурсів, орієнтованого на їх якість і доступність, свідчить про інтенсивний розвиток інформаційного простору та зростання конкурентного середовища в межах соціальних комунікацій [2, с. 196]. В актуальних систематичних оглядах підкреслено, що продуктивність соціальних мереж у вищій освіті зростає, коли комунікації спираються на чітко визначені цілі (поінформованість, рекрутинг, залученість спільноти) та операціоналізуються через вимірювані показники (охоплення, взаємодії, конверсії) – саме таку логіку має вибудовувати факультетська комунікація.

Університетські соціальні мережі працюють ефективно тоді, коли тематична сітка наближена до освітнього циклу та життєвих подій здобувачів: «передвступний» період (роз'яснення про спеціальності, дедлайни, історії успіху), «навчальний» (академічні новини, мікронавігація по сервісах, можливості мобільності), «післядипломний» (випускники, працевлаштування, кар'єрні кейси). Сучасні огляди літератури показують, що позитивний навчальний ефект і вища взаємодія досягаються за умов активної ролі модераторів та викладачів, регулярності публікацій, а також за умови уникнення «шуму» — надлишкових повідомлень без ціннісного ядра для аудиторії. Для факультету це означає

необхідність підтримувати регулярності публікацій (наприклад, 3-4 пости на тиждень у Facebook, 4-6 сторіз на тиждень й 2 пости на тиждень в Instagram, 2-4 короткі повідомлення на тиждень у Telegram), планувати пікові фази (травень-серпень для вступу; жовтень-листопад – наукові події; лютий – мобільності), та використовувати «довгі» формати (кейси студентів, огляди подій) для Facebook та сайту, а «візуальні» - для Instagram.

Діяльність факультету філології та масових комунікацій (далі ФФМК) МДУ може слугувати яскравим прикладом системного підходу до роботи в соціальних медіа. Факультет активно використовує три ключові платформи, диференціюючи контент відповідно до їхньої специфіки:

Facebook [3]. На 2025 рік налічує 133 читача. Ця платформа функціонує як основний інформаційно-презентаційний майданчик. Контент чітко сфокусований на висвітленні академічного життя (конференції, освітні заходи), студентських подій та наукових досягнень. Регулярність публікацій, позитивна тональність та неухильне дотримання корпоративного стилю забезпечують стабільну активність, що критично важливо, зокрема, під час вступної кампанії.

Instagram [4]. На 2025 рік налічує 579 підписника. Як і належить візуально орієнтованій платформі, тут переважає контент, присвячений студентському життю, освітнім ініціативам та досягненням. Візуальне оформлення є сучасним і молодіжним, органічно інтегруючи кольори та стилістику брендбуку університету, що сприяє глибшому емоційному зв’язку з аудиторією.

Telegram-канал [5]. На 2025 рік налічує 95 підписників. Використовується як оперативний канал комунікації для миттєвого поширення важливих оголошень, посилань на події та інформаційних повідомлень для студентів та абітурієнтів. Висока динаміка взаємодії на цьому каналі свідчить про його затребуваність і ефективність у забезпеченні швидкого зворотного зв’язку.

Контент-стратегія факультету вдало поєднує офіційність із відвертістю, демонструючи не лише освітній процес, а й цінності університетської спільноти: активність, креативність і взаємопідтримку. Важливо зберегти етичний вимір присутності університету в соціальних мережах: модерація коментарів і нульова толерантність до мови ворожнечі; доступність контенту (альт-описи зображень,

субтитри до відео); безпечні сценарії комунікації під час криз. Така настановленість на відповідальність і прозорість узгоджується з вимогами європейських партнерських програм і підвищує довіру до інституції.

Ключовим елементом ефективної комунікації та підвищення впізнаваності університету в цифровому просторі є брендова ідентичність, яка формально закріплена у Брендбуку МДУ [1]. Цей офіційний документ визначає єдині стандарти візуального та комунікаційного стилю університету, що забезпечують цілісність його публічної присутності у медіапросторі. Згідно з положеннями брендбуку, університет використовує єдину кольорову палітру, яка символізує стабільність, надійність і сучасність закладу; уніфіковану систему шрифтів і логотипів, що гарантує узгодженість усіх візуальних матеріалів – від офіційних документів до публікацій у соціальних мережах; а також графічні елементи та правила розміщення логотипу, які забезпечують професійне й миттєво впізнаване оформлення контенту.

Щоб забезпечити підзвітність комунікацій, варто впровадити мінімальний аналітичний контур. По-перше, контент-мікс 70/20/10: 70% – сервісно-інформаційні пости з реальними вигодами для здобувачів; 20% – іміджевий і ком'юніті-контент; 10% – експерименти (Reels, UGC, інтерактиви). По-друге, UTM-розмітка посилань на форми реєстрацій і подій у Facebook/Instagram/Telegram (ідентифікатори utm_source, utm_medium, utm_campaign зберігаються в Google Analytics або в Excel-реєстрі). По-третє, A/B тестування креативів: варіації першого кадру каруселі, довжини підводки, часу публікації; тест – не рідше ніж раз на два тижні у вступний сезон. По-четверте, щоквартальні огляди з висновками «що працює, а що ні» та рішеннями: перерозподіл часу на рубрики, оновлення шаблонів, зміна каденсу. Такий підхід відповідає висновкам актуальних досліджень: саме інтеграція педагогічної мети, медійної тактики та метрик забезпечує сталі результати.

Дотримання цих стандартів у соціальних мережах має низку стратегічних переваг. По-перше, це підвищення впізнаваності: користувач одразу ідентифікує контент як належний бренду МДУ, що є особливо важливим для переміщеного закладу вищої освіти, який активно утверджує свою позицію в новому

інформаційному середовищі. По-друге, формування довіри – структурованість і візуальна єдність комунікаційного стилю сигналізують про високий рівень організації, професіоналізм та стабільність університету. По-третє, індивідуалізація підрозділів: кожен факультет може розвивати власні комунікаційні напрями, створювати унікальний контент і водночас залишатися в межах загальної, впізнаваної стилістики МДУ.

Послідовна стратегія ФФМК МДУ в соціальних мережах – це не лише інструмент репрезентації, а й механізм залучення, навчання та побудови спільноти. Поєднання бренд-стандартизованої візуальної мови, контент-міксу, що відповідає життєвому циклу студента, та вимірюваних метрик надає публічній комунікації керованості й результативності. Досвід факультету демонструє, як у складних умовах можна зберігати ідентичність і розширювати присутність, а отже – зміцнювати позиції університету у національному та міжнародному академічному просторі.

Література

1. Маріупольський державний університет. Брендбук МДУ. URL: https://mu.edu.ua/storage/MSU/pages/brandbook/Брендбук%20МДУ.pdf (дата звернення: 16.10.2025).

2. Пищик О. Роль соціальних мереж у трансформації сучасної освітньої парадигми. *Імідж сучасного педагога*. 2024. (2(215), 45–50. https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2(215)-45-50 (дата звернення: 16.10.2025).

3. Факультет філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету. Офіційна сторінка у Facebook URL: https://www.facebook.com/ffmcmsu/ (дата звернення: 16.10.2025).

4. Факультет філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету. Офіційна сторінка в Instagram. URL: https://www.instagram.com/ffmc_msu?igsh=NnNpM3Rya3ZuZWQ1 (дата звернення: 16.10.2025).

5. Факультет філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету. Офіційний канал у Telegram. URL: https://t.me/+lf1EWqB3gUowYTQy (дата звернення: 16.10.2025).

6. Ісакова Н., Гончарова Т. Розвиток університетів України в контексті деяких сучасних світових трендів. *Наука та наукознавство*. 2024. 3(125), 43–58. https://doi.org/10.15407/sofs2024.03.043 (дата звернення: 16.10.2025).

7. Бескоровайний В. Вплив соціальних мереж на формування національної ідентичності здобувачів вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2025. 3(235). https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.322259 (дата звернення: 16.10.2025).

8. Pérez E., Manca S., Fernández-Pascual R., Mc Guckin C. (2023). *A systematic review of social media as a teaching and learning tool in higher education.* Education and Information Technologies, 28, 11921–11950. https://doi.org/10.1007/s10639-023-11647-2 (дата звернення: 16.10.2025).

Керман Олексій

/ м. Вінниця /

СТРАТЕГІЯ ПЕРЕХОДУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО ЦИФРОВИХ СТАНДАРТІВ МОВЛЕННЯ

Процес диджиталізації телерадіомовлення визначається стратегічною вимогою міжнародних зобов'язань України, закріплених у Регіональному плані «Женева-2006» [1], і виступає ключовим чинником інтеграції держави до європейського інформаційного простору. Актуальність теми дослідження зумовлена двома системними чинниками. Технологічна необхідність полягає у прискореному звільненні радіочастотного спектра для розвитку мобільного зв'язку п'ятого покоління (5G) відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1340 від 19.12.2023 [2], що формує жорсткі часові межі переходу та створює ризики примусового відключення аналогового сигналу. Водночас, в умовах воєнної агресії та зростання кіберзагроз цифрове мовлення набуває статусу елемента критичної цифрової інфраструктури, забезпечуючи інформаційну стійкість Вінницької області та оперативне інформування населення в кризових ситуаціях.

Метою дослідження є розроблення комплексної, технологічно обґрунтованої та соціально адаптованої стратегії переходу системи аналогового телебачення і радіомовлення Вінницької області [3] на цифрові стандарти DVB-T2 та DAB+ у контексті регіонального розвитку до 2027 року. Об'єктом дослідження виступає процес диджиталізації телерадіомовлення в Україні, а предметом – механізми, інфраструктура та моделі медіаспоживання в регіональному інформаційному середовищі.

Перехід на цифрові стандарти телерадіомовлення обумовлений вимогами Регіонального плану «Женева-2006» та оновленим Планом розподілу

радіочастотного ресурсу (Постанова КМУ № 1340). Регіональна реалізація цього процесу має бути інтегрована у програму «Електронна Вінниччина»[4], що передбачає закріплення за цифровими мовниками функції критичної цифрової інфраструктури для забезпечення оперативного поширення публічних електронних повідомлень. Досвід країн Центрально-Східної Європи (зокрема Чехії та Польщі) засвідчує, що ефективність цифрового переходу визначається збалансованістю між технічною модернізацією, фінансовою підтримкою мовників і результативністю інформаційно-просвітницьких кампаній. У цьому контексті важливим чинником успішного впровадження цифрових технологій виступає якісний зворотний зв'язок між усіма учасниками комунікаційного процесу - органами державного управління, мовниками та аудиторією. Основними типами такого зворотного зв'язку є формальний, неформальний, зворотний зв'язок від колег та всебічний, що забезпечує системне оцінювання ефективності впроваджених змін і підвищення рівня суспільної довіри до процесу цифровізації медіасередовища [6].

Інфраструктура DVB-T2 на території області є нерівномірною: основні передавальні центри (Вінниця, Баланівка) забезпечують покриття центральних районів, однак низка сільських громад (передусім Тульчинський та Гайсинський райони) залишається в зоні нестабільного сигналу. Це корелює з низьким рівнем оснащеності населення тюнерами DVB-T2 (44–53 % у сільській місцевості проти 72 % у Вінниці). Зміна моделі медіаспоживання супроводжується зростанням частки онлайн-аудиторії (понад 60 % населення отримує інформацію з інтернет-платформ) та зниженням рівня довіри до регіонального телебачення (до 45 %). У контексті воєнних ризиків інфраструктура потребує посилення фізичної та кіберстійкості шляхом створення мобільних передавачів і супутникових резервів. У таблиці 1 представлено порівняльну характеристику аналогового телебачення (PAL/SECAM), цифрового телебачення (DVB-T2) та цифрового радіомовлення (DAB+). Основна відмінність між цими технологіями полягає в ефективності використання частотного спектру: якщо аналогове мовлення передбачає принцип «один канал - одна частота», то цифрові системи базуються на мультиплексах, що забезпечують одночасну передачу

кількох програм у межах одного частотного ресурсу. Якість сигналу в аналогових системах характеризується наявністю шумів і перешкод, тоді як цифрове телебачення гарантує стабільне зображення високої чіткості, а цифрове радіо - високу якість звуку та додаткові інформаційні сервіси. Регуляторна політика також демонструє різні підходи: аналогове телебачення поступово виводиться з експлуатації, цифрове телебачення орієнтується на забезпечення стійкості та покриття мережі, а розвиток цифрового радіо підтримується державою з метою стимулювання ринку медіапослуг

Таблиця 1 - Порівняння стандартів мовлення

Характеристика	Аналогове ТБ (PAL/SECAM)	Цифрове ТБ (DVB-T2)	Цифрове радіо (DAB+)
Використання спектру	Неефективне: 1 канал = 1 частота	Ефективне: мультиплекси	Дуже ефективне: мультиплекси
Якість сигналу	Шуми, перешкоди, деградація зображення	«Або є, або немає», HD-якість	Висока якість звуку, додаткові послуги
Регуляторний пріоритет	Виведення з експлуатації	Стійкість та покриття	Стимулювання ринку

Комплексна стратегія цифрового переходу Вінницького регіону має ґрунтуватися на принципах технологічної конвергенції та інфраструктурної модернізації. Необхідне оновлення мережі DVB-T2, зокрема модернізація існуючих станцій і будівництво додаткових ретрансляторів для забезпечення стовідсоткового покриття. Важливим напрямом є впровадження стандарту цифрового радіомовлення DAB+ шляхом реалізації пілотних проєктів у Вінниці, що сприятиме підвищенню стабільності сигналу, якості звуку та економічній ефективності мовлення (можливість розміщення 12–18 станцій у мультиплексі). Регіональним мовникам доцільно інвестувати у створення OTT-платформ і розширення присутності в соціальних мережах (YouTube, TikTok) для залучення молодіжної аудиторії, а також упроваджувати системи резервного мовлення, що забезпечать безперервність трансляцій в умовах воєнних і енергетичних ризиків.

Таблиця 2 - Частоти та мультиплекси у Вінницькій області [5]

Місто/Район	ТВК (канал)	Стандарт	Мультиплекс	Статус
Вінниця	34, 39, 49, 51	DVB-T2	МХ-1, МХ-5, регіональні	Діючий
Могилів-Подільський	36, 48	DVB-T2	МХ-1; плани МХ-6	Діючий/Плановий
Жмеринка	53, 54, 58, 64	DVB-T2	МХ-2, МХ-3; плани МХ-6	Діючий
VHF (регіон)	9 (VHF)	DAB+ / ТВК	7-й мультиплекс / DAB+	Прораховується

У таблиці 2 наведено характеристику сучасної структури цифрового ефірного мовлення у Вінницькій області з урахуванням територіального розподілу, стандартів передавання сигналу та стану впровадження мультиплексів. У місті Вінниця функціонують мультиплекси МХ-1, МХ-5 та регіональні, що забезпечують стабільне покриття у форматі DVB-T2. У Могилеві-Подільському діють канали МХ-1 та заплановано розгортання МХ-6, що свідчить про поетапний розвиток цифрової мережі на прикордонних територіях. У Жмеринці забезпечено роботу мультиплексів МХ-2 і МХ-3 із перспективою підключення МХ-6, що посилює регіональну інформаційну доступність. Окремо зазначено використання діапазону VHF для прорахунку параметрів цифрового радіомовлення DAB+ у межах сьомого мультиплексу, що відображає тенденцію до розширення цифрових сервісів у звуковому сегменті медіапростору

На основі проведеного дослідження сформовано практичні рекомендації щодо реалізації дорожньої карти цифрового переходу (терміном 18 місяців) та орієнтовного бюджету модернізації мережі, як то: запуск пілотного DAB+ мультиплексу (регіональний); запровадження субсидії на приймачі/антени для вразливих груп; KPI багатоплатформної присутності для мовників; резервування інфраструктури DVB-T2.

Висновки. Диджиталізація телерадіомовлення у Вінницькій області виступає соціокультурним і стратегічним викликом сучасності. Ефективність переходу залежить від системного поєднання технічної модернізації, державної

фінансової підтримки регіонального контенту та подолання цифрової нерівності. Реалізація запропонованої стратегії, зокрема впровадження пілотних проєктів DAB+, сприятиме зміцненню інформаційної безпеки регіону та інтеграції Вінниччини в глобальний цифровий інформаційний простір до 2030 року.

Література

1. Регіональна угода(*) яка стосується планування цифрової наземної радіомовної служби в Районі 1 (частинах Району 1, розташованих на захід від меридіана 170 град.сх.д. й на північ від паралелі 40 град.пд.ш., за винятком території Монголії) та в Ісламській Республіці Іран у смугах частот 174-230 МГц і 470-862 МГц URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979_001#Text

2. Про затвердження плану розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні: Постанова КМУ від 19 грудня 2023 р. № 1340. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2023-%D0%BF#Text

3. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року/ URL: https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/42pozases/921(1).pdf

4. Регіональна комплексна програма інформатизації «Електронна Вінниччина» на 2022-2024 роки. URL: https://www.vin.gov.ua/vazhlyva-informatsiia/57615-rehionalna-prohrama-informatyzatsii

5. Ефірне телебачення та радіомовлення в Україні URL: https://ukrtvr.org/fullregions/2

6. Anisimova, O., Prihunov, O., Lukash, H., & Yavorska, T. (2024). Social and communication challenges and practical cases of implementation of management information systems in higher education. *Library Science. Record Studies. Informology*, 20(3), 41-54. doi: 10.63009/lsrsi/3.2024.41.

Кукурудзяк Іван
/ м. Київ /

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА КОМУНІКАЦІЇ В ГРОМАДІ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ ТРАВМАТИЧНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ВОЛОНТЕРІВ

Коли ми говоримо про волонтерство під час війни, зазвичай уявляємо коробки з гуманітаркою, евакуаційні маршрути, списки потреб, звіти, чати з терміновими повідомленнями. Але є ще один шар, менш видимий і водночас більш важливий для психіки: волонтер як людина, яка щодня торкається чужого болю – інколи буквально, інколи через історії, фото, відео, голосові повідомлення. Звідси й питання, яке в цій темі звучить дуже практично: що реально допомагає волонтерові «витримувати» і не руйнуватися зсередини? У цій публікації пропонується погляд на соціальну підтримку та комунікації в громаді як на інфраструктуру психологічної стійкості – робочий інструмент з вимірюваними ефектами.

Проблема полягає в тому, що травматичні емоційні стани у волонтерів часто маскуються під «звичайну втому». Людина ніби функціонує: розвозить, координує, збирає кошти, пише повідомлення, іронізує в сторіз – але поступово з'являються емоційне виснаження, дратівливість, провина («я роблю недостатньо»), порушення сну, нав'язливі образи почутого й побаченого. Окремо виділяють вторинну травматизацію – реакції, схожі на посттравматичні, що виникають після контакту з травмою інших людей; а також «співчуттєве вигорання», коли емпатія перестає бути ресурсом і починає боліти [4-6]. Для волонтерських спільнот це небезпечно не лише для окремої особи: «ламається» стійкість команд, падає якість допомоги, зростають конфлікти, люди виходять з діяльності в найкритичніший момент.

Наша мета – показати, як соціальна підтримка й комунікації в громаді можуть працювати як системний засіб подолання травматичних емоційних станів у волонтерів, а також окреслити просту практичну модель комунікаційної

підтримки, яку можна впровадити в команді чи локальній ініціативі.

Якщо спростити до однієї формули, то психіка волонтера тримається на ресурсах. Саме ресурсний підхід у кризових втручаннях підкреслює, що стійкість відновлюється через відчуття безпеки, заспокоєння, самоефективності, соціальних зв'язків і надії [1]. Ці елементи вмикаються або вимикаються через те, як ми спілкуємося між собою, як організована взаємодія в команді, чи є в людини «свій» контакт, кому можна написати без сорому і без пояснень, чи є правила, які дозволяють бути не супергероєм, а живою людиною.

Тут важливо мислити ширше за межі «психологічної допомоги» у вузькому сенсі. Соціальна підтримка – це окрім консультація з фахівцем, також: ритм і передбачуваність у команді; ясні домовленості; мова взаємоповаги; можливість сказати «мені важко» і не отримати у відповідь знецінення; наявність громади, де волонтера бачать і визнають. У дослідженнях про стійкість громад наголошується, що комунікації та зв'язки – базова складова того, що називають «стійкість громади» [2]. Тобто в цьому контексті комунікація – це механізм, який тримає людей разом, створює відчуття сенсу та контролю і зрештою впливає на психологічне благополуччя.

Окремий блок – навчання простим, «негероїчним» інструментам кризової взаємодії. Скринінгові огляди та дослідження втручань для гуманітарних волонтерів показують: найчастіше організації використовують психологічну першу допомогу (PFA) та інші форми підтримки після кризових подій, але ефективність сильно залежить від якості підготовки, регулярності супервізій, підтримки й того, чи є система, а не одноразова лекція [3, 7, 8]. Для волонтерської команди це означає просту річ: варто створити мінімальну систему підтримки – і робити її частиною буденної комунікації.

Практична модель, яку можна запропонувати для волонтерських ініціатив, складається з кількох елементів, які звучать просто, але працюють саме тому, що повторюються й закріплюються як норма.

По-перше, «комунікаційний контракт команди»: 5-7 коротких правил про те, як ми пишемо в чаті, як просимо допомогу, як реагуємо на помилки, як позначаємо терміновість, як бережемо межі («не відповідаю після 22:00, якщо

не екстрено»). Це знижує хаос і підтримує відчуття контролю – а отже, зменшує тривогу [1].

По-друге, «пара підтримки» (buddy system): кожен волонтер має одну людину в команді, якій можна написати фразу рівня «мене накрило» – і цього достатньо, щоб отримати короткий контакт і заземлення. Тут важлива не глибока терапія, а швидке повернення до базових ресурсів: дихання, вода, сон, коротке переключення, нагадування, що реакції нормальні.

По-третє, мікродебрифінг після важких подій: 10-15 хвилин розмови за структурою «що сталося – що я відчуваю – що мені треба – що ми робимо далі». Це можна проводити навіть у месенджері голосом. Сенс – дати емоціям легальний простір і не залишати людину наодинці з пережитим, бо ізоляція та сором – «пальне» для вторинної травматизації [5, 6].

По-четверте, «карта зовнішньої підтримки»: список перевірених контактів (психологи, кризові лінії, медики, юристи, партнерські ГО), куди можна перенаправити волонтера або отримувача допомоги. Коли людина у стресі, вона погано шукає інформацію, тому заздалегідь підготовлена карта – це буквально збережені нерви й час.

По-п'яте, навчання двом-трьом простим технікам психологічної першої допомоги: як слухати без «рятувальних лекцій», як ставити питання про потреби, як не підсилювати паніку, як відновити відчуття безпеки й самоефективності [8].

По-шосте, «інформаційна гігієна»: обмеження травматичного контенту, розділення робочих і приватних каналів, правило «не дивитися відео 18+ по роботі без необхідності», чергування ролей (сьогодні я координую, завтра – лише логістика без важких історій). Це знижує ризик накопичення вторинної травми.

Ключовий момент: ця модель працює лише тоді, коли комунікація стає підтримувальною («як ти тримаєшся»). І тут важлива роль громади ширше: слова вдячності, публічне визнання, партнерства з місцевими інституціями, події «без форми» – зустрічі, де волонтер не виконує функцію, а просто присутній як людина. Саме така «прогромадська» підтримка, на перетині

щоденної комунікації й соціальних зв'язків, формує довшу дистанцію витривалості, ніж будь-який одноразовий тренінг.

Основні висновки можна звести до трьох тез. По-перше, травматичні емоційні стани у волонтерів мають системну природу і потребують системної відповіді: не лише індивідуальних ресурсних практик, а й командних та громадських механізмів. По-друге, соціальна підтримка й комунікації – це інфраструктура стійкості: через них відновлюються базові елементи стабілізації (безпека, заспокоєння, самоефективність, зв'язки, надія). По-третє, найреалістичніша стратегія для волонтерських ініціатив – впровадження мінімальної моделі підтримки (правила, пара підтримки, короткі дебрифінги, карта ресурсів, базові навички PFA), яку можна масштабувати й посилювати партнерствами та навчанням.

Література

1. Hobfoll S. E., Watson P., Bell C. C. et al. Five Essential Elements of Immediate and Mid-Term Mass Trauma Intervention: Empirical Evidence. *Psychiatry*. 2007. Vol. 70, No. 4. P. 283-315. DOI: https://doi.org/10.1521/psyc.2007.70.4.283.
2. Patel S. S., Rogers M. B., Amlôt R., Rubin G. J. What Do We Mean by 'Community Resilience'? A Systematic Literature Review of How It Is Defined in the Literature. *PLOS Currents Disasters*. 2017. DOI: https://doi.org/10.1371/currents.dis.db775aff25efc5ac4f0660ad9c9f7db2.
3. Sarker M. N., Refat T., Gustavsson M. E. Mental health interventions for humanitarian volunteers: a scoping review // *BMJ Open*. 2025. Vol. 15, No. 7. e095363. DOI: https://doi.org/10.1136/bmjopen-2024-095363.
4. Lopes Cardozo B., Gotway Crawford C., Eriksson C. et al. Psychological distress, depression, anxiety, and burnout among international humanitarian aid workers: a longitudinal study. *PLOS ONE*. 2012. Vol. 7, No. 9. e44948. DOI: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0044948.
5. Thormar S. B., Gersons B. P., Juen B. et al. The mental health impact of volunteering in a disaster setting: a review. *Journal of Nervous and Mental Disease*. 2010. Vol. 198, No. 8. P. 529-538. DOI: https://doi.org/10.1097/nmd.0b013e3181ea1fa9.
6. Strohmeier H., Scholte W. F. Trauma-related mental health problems among national humanitarian staff: a systematic review of the literature. *European Journal of Psychotraumatology*. 2015. Vol. 6. 28541. DOI: https://doi.org/10.3402/ejpt.v6.28541.

7. Horn R., O'May F., Esliker R., Gwaikolo W., Woensdregt L., Ruttenberg L., Ager A. The myth of the 1-day training: The effectiveness of psychosocial support capacity-building during the Ebola outbreak in West Africa. *Global Mental Health*. 2019. Vol. 6. DOI: https://doi.org/10.1017/gmh.2019.2.
8. Jacobs G. A., Gray B. L., Erickson S. E., Gonzalez E. D., Quevillon R. P. Disaster mental health and community-based psychological first aid: Concepts and education/training. *Journal of Clinical Psychology*. 2016. Vol. 72, No. 12. P. 1307-1317. DOI: https://doi.org/10.1002/jclp.22316.
9. Connorton E., Perry M. J., Hemenway D., Miller M. Humanitarian Relief Workers and Trauma-related Mental Illness. *Epidemiologic Reviews*. 2012. Vol. 34. P. 145-155. DOI: https://doi.org/10.1093/epirev/mxr026.

Костюченко Богдан
/ м. Київ /

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОБЛІКОМ СТУДЕНТІВ КАФЕДРИ НА ОСНОВІ МЕТОДІВ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ

У сучасних закладах освіти обсяг інформації постійно зростає: потрібно зберігати дані про студентів, навчальні дисципліни, оцінки, відвідування, навантаження викладачів тощо [1]. Більшість таких процесів усе ще виконуються вручну або за допомогою застарілих програм, що часто призводить до плутанини, дублювання інформації та помилок. Проведений огляд існуючих програмних рішень (таких як АСУ «Деканат», CampusNet, Університет+) показав, що більшість із них не враховують специфіку роботи окремих кафедр [6]. Вони часто мають закриту архітектуру, недостатню гнучкість налаштувань, складність інтеграції з іншими модулями університетських систем та обмежені можливості формування звітності [1; 3]. Це ускладнює роботу викладачів, адміністраторів кафедр і знижує ефективність управлінських рішень. А також створює потребу у розробці гнучкої, адаптованої до внутрішніх процесів кафедри системи.

На основі методів системного аналізу проведено дослідження бізнес-

процесів кафедри, визначено ключові інформаційні потоки (облік студентів, відвідуваність, оцінювання, контроль навантаження викладачів) та проблемні ділянки, що потребують автоматизації [2]. Створено DFD- та UML-діаграми [Рис.1], які описують структуру й логіку функціонування майбутньої системи [2; 3].

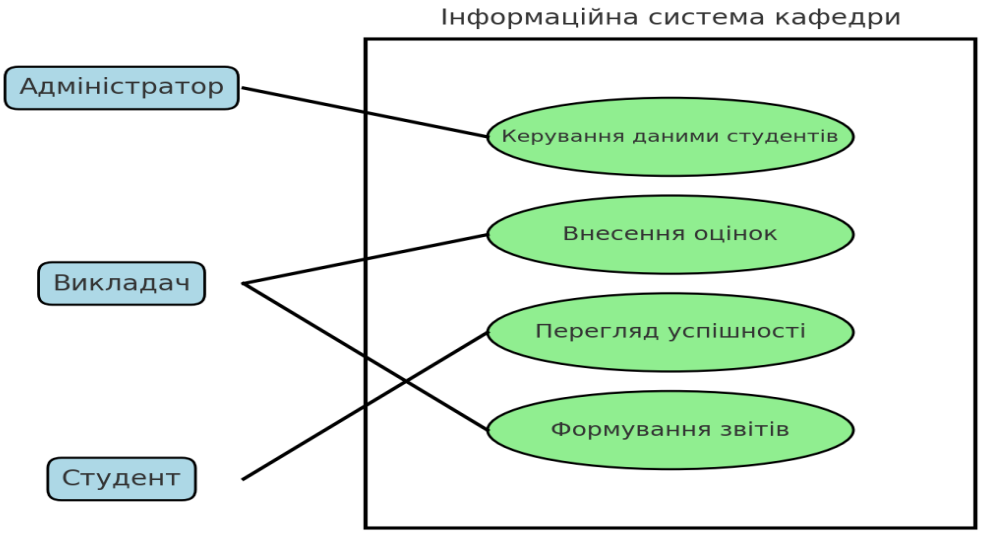

Рис.1 UML-діаграма інформаційної системи кафедри

Серед основних функціональних вимог до системи виокремлено: ведення бази даних студентів, груп, дисциплін і викладачів; зручний інтерфейс для введення, редагування та перегляду даних; автоматичне формування звітів за заданими параметрами (успішність, відвідуваність, академічна заборгованість тощо); можливість багаторівневого доступу (адміністратор, викладач, студент); резервне копіювання та захист даних; інтеграція з електронним журналом або корпоративними освітніми платформами.

Запропонована схема передбачає єдину базу даних, модулі введення, перегляду, редагування й аналітики, що дозволяє оптимізувати управління освітніми процесами та зменшити кількість ручних операцій [1].

Після створення прототипу було проведено тестування. Результати показали, що час на підготовку звітів зменшився майже вдвічі, а кількість помилок, пов’язаних із ручним введенням даних, знизилася . Це підтвердило, що впровадження такої системи може суттєво полегшити роботу кафедри й

зробити процес управління більш прозорим і ефективним [1; 2].

Отже, створена інформаційна система управління обліком студентів кафедри дозволяє підвищити ефективність адміністративної діяльності, оптимізувати документообіг, забезпечити збереження та актуальність даних [1]. Впровадження таких систем сприяє цифровій трансформації освіти та відповідає сучасним вимогам до автоматизації управління освітнім процесом [5].

Література

1. Давидов О.І., Морозов В.Л. Інформаційні системи в управлінні освітою. — Київ: Наук. думка, 2020. URL: https://library.gov.ua/catalog/education-systems-management (дата звернення: 21.10.2025)
2. Литвин В.В. Системний аналіз: теорія, методи та застосування. — Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. URL: https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/54058 (дата звернення: 21.10.2025)
3. Глушков В.М. Введення в автоматизовані системи управління. — Київ: Техніка, 2018. URL: https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/25386 (дата звернення: 21.10.2025)
4. ISO/IEC 25010:2011 — Systems and software engineering — Systems and software Quality Requirements and Evaluation (SQuaRE). URL: https://www.iso.org/standard/35733.html (дата звернення: 21.10.2025)
5. ДСТУ 4163:2020 — Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Інформаційні технології. Терміни та визначення. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=93872 (дата звернення: 21.10.2025)
6. Сайт розробників АСУ «Деканат» [Електронний ресурс]. — URL: https://dekanat.ua (дата звернення: 21.10.2025).

Перетятко Анастасія

/ м. Київ /

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, РІШЕННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасна інформаційна політика України перебуває на критичному етапі, вимагаючи переходу від реактивних кризових комунікацій до проактивної, інституційно спроможної системи. Актуальність цього переходу зумовлена

подвійною загрозою: з одного боку, зовнішні дезінформаційні кампанії стають технологічно складнішими, використовуючи штучний інтелект та витончені психологічні маніпуляції. З іншого боку, внутрішній інформаційний простір стикається з ерозією суспільної довіри до державних інституцій та медіа, що створює сприятливе середовище для поширення ворожих наративів та підриває національну єдність.

Фундаментальні слабкості державної інформаційної політики України криються у роздробленості та хаотичності її правового регулювання, інституційній роз'єднаності та глибокій кризі суспільної довіри. Ці три взаємопов'язані проблеми створюють системну вразливість, яка суттєво знижує загальну інформаційну стійкість держави, попри тактичні успіхи на окремих напрямах.

Нормативно-правове поле, що регулює інформаційну сферу в Україні, є розгалуженим, проте несистемним. Основу складають фундаментальні положення Конституції України [1], що гарантують свободу слова, заборону цензури та визначають захист інформаційної безпеки як функцію держави (статті 15, 17, 34).

Спеціальне законодавство включає Закон «Про інформацію», а також низку актів, що регулюють окремі аспекти: «Про захист персональних даних» [3], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [2] та інші.

Значним кроком на шляху гармонізації з європейським законодавством стало ухвалення Закону «Про медіа» [5] у 2022 році. Цей акт спрямований на процес практичного впровадження та реалізації положень Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа послуги та створення єдиних, прозорих правил для всіх типів медіа, включаючи онлайн-платформи. Однак його практичне впровадження та ефективність гальмуються через відсутність єдиного стратегічного документа вищого рівня - цілісної «Концепції державної інформаційної політики». Без такої рамкової стратегії, яка б визначала пріоритети, цілі та механізми координації, законодавчі ініціативи залишаються розрізненими, неузгодженими та безсистемними. Багато норм мають

декларативний характер, не підкріплений дієвими механізмами реалізації та контролю, що створює розрив між прогресивним текстом закону та реальною практикою його застосування.

Найбільш критичною вразливістю українського інформаційного простору є прогресуюча ерозія суспільної довіри до офіційних джерел інформації. Аналіз соціологічних даних за 2023-2025 роки виявляє небезпечні відхилення у суспільних настроях. З одного боку, рівень довіри до Сил оборони України та волонтерських організацій залишається стабільно високим, сягаючи 96% та 85% відповідно. З іншого боку, довіра до українських медіа та органів державної влади є значно нижчою і демонструє тенденцію до зниження. Наприклад, станом на кінець 2023 року українським ЗМІ не довіряли 40% громадян, а довіряли лише 29%[6].

Ця тенденція зберігається і в 2025 році, створюючи глибокий «розрив довіри» між суспільством та інститутами, відповідальними за комунікацію. Цей розрив є не просто внутрішньополітичною проблемою, а стратегічною вразливістю, яку активно використовує ворожа пропаганда. Дезінформаційні кампанії часто спрямовані саме на те, щоб поглибити цей розрив, поширюючи наративи, що дискредитують політичне керівництво на фоні героїзації військових, або навпаки, намагаючись підірвати довіру до військового командування. Таким чином, сам «розрив довіри» стає одночасно і мішенню, і підсилювачем для ворожих інформаційних операцій.

Одним із факторів, що потенційно сприяє зниженню довіри, є формат національного телемарафону «Єдині новини». Запроваджений як необхідний інструмент кризової комунікації на початку повномасштабного вторгнення, він викликає дедалі більше критики через обмеження медійного плюралізму та відсутність опозиційних голосів [10].

Це може сприйматися частиною аудиторії як спроба держави монополізувати інформаційний простір, що, у свою чергу, знижує довіру до офіційної інформації. Ситуація ускладнюється низьким рівнем медіаграмотності: лише 18% українців завжди перевіряють достовірність інформації з медіа [3]. Це створює замкнене коло: не довіряючи офіційним

джерелам, але не маючи навичок верифікації, громадяни стають легкою здобиччю для маніпуляцій та дезінформації, що поширюються через анонімні Telegram-канали та соціальні мережі.

Українська система протидії дезінформації демонструє високу ефективність на тактичному рівні, зокрема у викритті та спростуванні фейків. Однак для забезпечення довгострокової безпеки інформаційного простору цього недостатньо. Необхідний стратегічний перехід від реактивних дій до формування проактивної, всеохопної системи національного інформаційного імунітету, ядром якої є розвиток медіа грамотності та когнітивної стійкості всього суспільства.

У 2025 році російські дезінформаційні кампанії стали більш технологічними, психологічно витонченими та стратегічно сфокусованими. Аналіз звітів Центру протидії дезінформації ЦПД при РНБО та незалежних моніторингових організацій, як-от «Детектор медіа», свідчить про зміщення акцентів з примітивних фейків на комплексні операції впливу.

Особливу загрозу становить використання передових технологій зс рф. Аналітичний звіт ЦПД викрив діяльність мережі «СоруСор» [8], що координується головним розвідувальним управлінням їхнього генштабу. Ця мережа використовує понад 160 фейкових доменів, генеративний штучний інтелект та технологію deepfake для автоматизованого створення та масового поширення прокремлівського контенту. Це свідчить про перехід від «грубої сили» до «розумної сили» в інформаційній війні, що вимагає від української сторони не менш складних та технологічних методів протидії.

З Української сторони протидія здійснюється за двома основними напрямами: державним та громадським. Головну роль відіграє вищезгаданий ЦПД при РНБО, який займається моніторингом інформаційного простору, аналізом загроз та координацією дій органів влади. Паралельно надзвичайно важливу роботу виконує громадянське суспільство. Такі незалежні фактчекінгові організації, як StopFake [9], VoxCheck, Texty.org.ua та інші, здобули міжнародне визнання завдяки оперативному викриттю та спростуванню російських фейків. Їхня гнучкість, незалежність та швидкість реакції є ключовими перевагами у

динамічному інформаційному середовищі.

Проте, попри ефективність кожного з цих напрямів, їхня взаємодія часто має ситуативний, а не системний характер. Відсутня єдина, формалізована стратегія, яка б чітко розподіляла ролі та відповідальність, інтегруючи аналітичні можливості державних структур із гнучкістю та оперативністю громадського сектору. Побудова такої синергетичної моделі є одним із головних завдань для підвищення ефективності національної системи протидії дезінформації.

Тож, майбутнє інформаційної політики України нерозривно пов'язане з двома магістральними процесами: поглибленням цифрової трансформації та послідовною інтеграцією до європейського інформаційного простору. Ці вектори відкривають унікальні можливості для побудови сучасної, стійкої та демократичної системи, однак водночас створюють нові виклики, що вимагають стратегічного осмислення та активних дій. Для забезпечення стійкості національного інформаційного простору України розглядається комплексний підхід, що охоплює декілька ключових напрямів. Основоположним методом є розробка та затвердження єдиної Національної стратегії інформаційної стійкості, яка покликана інтегрувати в єдину логіку питання кібербезпеки, протидії дезінформації, розвитку медіаграмотності та стратегічних комунікацій. У рамках цієї стратегії ключова увага приділятиметься визначенню чітких цілей та створенню дієвих механізмів міжвідомчої координації.

Паралельно державою України вивчається можливість проведення інституційної реформи ключових органів, відповідальних за інформаційну політику, зокрема Міністерства культури та інформаційної політики. В основу реформи пропонується закласти успішні управлінські моделі та підходи, апробовані Міністерством цифрової трансформації, що дозволить підвищити ефективність державних структур.

Важливим вектором роботи є відновлення суспільної довіри шляхом реформування державних комунікацій. У цьому контексті аналізується можливість перегляду формату національного телемарафону «Єдині новини» з

метою підвищення медійного плюралізму та повернення довіри аудиторії. Передбачається, що комунікаційна діяльність базуватиметься на принципах прозорості та діалогу.

Окремий блок завдань стосується систематизації та інноваційного розвитку медіаграмотності. Розглядається створення єдиної «рамки компетенцій» та зміщення фокусу з довготривалих тренінгів на розробку короткого, доступного та інтерактивного контенту, що відповідає сучасним звичкам споживання інформації. Вважається, що лише скоординовані зусилля, спрямовані на усунення системних недоліків та побудову політики на засадах довіри й професіоналізму, дозволять забезпечити надійний захист інформаційного суверенітету України.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 10.10.2025).

2. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 10.10.2025).

3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 10.10.2025).

4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 (дата звернення: 10.10.2025).

5. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text (дата звернення: 10.10.2025).

6. Київський міжнародний інститут соціології. URL: https://www.kiis.com.ua/ (дата звернення: 12.10.2025).

7. Медіаграмотність як ключовий захист в умовах інформаційної війни. Фільтр. Національний проєкт з медіаграмотності. 30.08.2024. URL:

https://filter.mkip.gov.ua/mediagramotnist-yak-klyuchovyj-zahyst-v-umovah-informaczijnoyi-vijny/ (дата звернення: 10.10.2025).

8. Росія розширила мережу фейкових сайтів CopyCop. URL: https://spravdi.gov.ua/rosiya-rozshyryla-merezhu-fejkovyh-sajtiv-copycop/

9. StopFake. Як дезінформація впливає на національну безпеку: теоретичні аспекти та практика. URL: https://www.stopfake.org (дата звернення: 12.10.2025).

10. Свобода і плюралізм медіа у механізмі верховенства права ЄС та вимоги до України. URL: https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/98.

СЕКЦІЯ 7. ПРИКЛАДНІ СТУДІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЖУРНАЛІСТИЦІ, РЕКЛАМІ ТА ЗВ'ЯЗКАХ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Тур Оксана,
Шабуніна Вікторія
/ м. Київ /

ДРОН-ЖУРНАЛІСТИКА ТА 360-ГРАДУСНЕ ВІДЕО: ІННОВАЦІЙНІ ФОРМАТИ ТА ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ

Сучасна журналістика перебуває у стані стрімкої технологічної трансформації, спричиненої розвитком імерсивних технологій та поширенням практики використання БПЛА (безпілотних літальних апаратів). Ці інструменти, відомі як дрон-журналістика та 360-градусне відео, не просто доповнюють, а кардинально змінюють візуальні наративи, пропонуючи аудиторії новий рівень залучення та «присутності».

Технологічні переваги БПЛА у зборі інформації є незаперечними, адже вони забезпечують зйомку важкодоступних зон з унікальних ракурсів, що є неможливим для традиційних камер. Дрони використовуються для вимірювання, картографування та моніторингу територій [1], вони є незамінними у кризовій журналістиці та розслідуваннях. У світі відоме журналістське розслідування незалежної інформаційної служби *ProPublica*, яка залучала аерофотозйомку для детального аналізу руйнувань після урагану «Ірма» [2]. Медійники використовували дрони для фіксування екологічних катастроф, зокрема вели зйомку розливів нафти в Мексиканській затоці [3], або для оцінки масштабу пошкодження лісів [4; 5]. Сьогодні українські ЗМІ, наприклад, активно застосовують дрони для документування наслідків військової агресії, забезпечуючи незалежний візуальний доказ руйнувань і розмаху трагедії [6; 7].

Новітні технології, своєю чергою, розширюють професійні вимоги до

журналістів. Дрон-журналіст повинен поєднувати пілотування, операторську майстерність і глибоке розуміння журналістської етики. Він має зосередити увагу на безпекових аспектах польотів і збору даних.

360-градусне відео є ключовим елементом імерсивної журналістики. Його концепція полягає в перетворенні аудиторії з пасивного спостерігача на активного учасника подій. Цей принцип «присутності» чинить потужний психологічний вплив на адресата, сприяючи підвищенню емпатії та глибини розуміння проблеми. Глядач може самостійно обирати, куди дивитися, унаслідок чого опиняється в центрі висвітлюваних подій.

360-градусний наратив суттєво відрізняється від традиційних форматів. Він має свої особливості створення: режисер втрачає контроль над кадром, а увага глядача є «вільною». Це породжує проблему управління увагою – журналіст повинен використовувати аудіопідказки та вказувати на розташування об'єктів для ненав'язливого керування поглядом. Поєднання VR-технологій із 360-відео має величезний потенціал, особливо у сфері освітньої журналістики та документування історичних подій. Такі технічні можливості дозволяють «перенестися» в ті місцях, що є фізично недоступними або небезпечними. The New York Times створила серію 360-градусних репортажів, як-от «the displaced», що занурює глядача в життя дітей-біженців. Цей підхід дозволив максимально емоційно та чесно передати складність їхнього становища, посилюючи зв'язок між подією та глядачем.

Широке впровадження подібних технологій викликає багато етичних і правових дилем. Національним законодавством, а також міжнародними нормами передбачено суворі обмеження щодо польотів над об'єктами критичної інфраструктури та в зонах з обмеженим доступом. Доступ до неба (*airspace access*) пов'язаний із проблемами безпеки та приватності. Журналістам необхідно отримувати спеціальні дозволи, що уповільнює процес збору новин і може заважати оперативності.

Найгостріша етична проблема – порушення приватності. Дрони дозволяють проводити зйомку закритих територій або приватного життя з повітря. Це вимагає дотримання чіткого балансу між суспільним інтересом і

недоторканністю особистого життя.

У випадку 360-градусного відео виникає проблема «ефекту свідка» та етичного відображення травматичного контенту. Імерсія може бути занадто інтенсивною для глядача, що, в свою чергу, вимагає розробки нових редакційних правил цензури.

Завдяки гнучкості розглянутих форматів зростає ризик постпродакшн-маніпуляцій (зміна ракурсів, спотворення простору, редагування візуальних елементів), що може підірвати віру аудиторії в достовірність репортажу. Тому життєво необхідним є чітке маркування будь-якого імерсивного та дрон-контенту, що пройшов значну цифрову обробку.

Отже, перспективними складниками розвитку медіа є дрон-журналістика та 360-відео, які пропонують новий рівень деталізації та залучення, дають змогу створювати потужні, емоційно насичені та доказові репортажі. Однак, успішне впровадження цих технологій вимагає негайної розробки професійних кодексів і правил безпечного та етичного їх використання. Необхідно інвестувати в міждисциплінарну підготовку журналістів, яка включатиме знання права, пілотування та новітніх методик зйомки.

Подальші дослідження мають бути зосереджені на вивченні економічної ефективності впровадження БПЛА та 360-камер у невеликих редакціях, а також на аналізуванні впливу імерсії на когнітивні процеси сприйняття новин, що допоможе оптимізувати подачу інформації.

Література

1. Браславська О., Дець Т., Рожі Т. Роль геодезії у розвитку дрон-технологій для вимірювання, картографування та моніторингу територій. Просторовий розвиток. 2023. С. 268–285. URL: https://doi.org/10.32347/2786-7269.2023.5.268-285

2. The Breakthrough: How Journalists in the Virgin Islands Covered the Disaster Happening to Them URL: https://www.propublica.org/podcast/the-breakthrough-how-journalists-in-the-virgin-islands-covered-the-disaster-happening-to-them

3. Нафтовий розлив у Мексиканській затоці – найбільший в історії URL: https://ecoclubua.com/problems/mexico-gulf-oil-spill/https://appliedsciences.nasa.gov /sites/default /files/2022-10/SAR_Disasters_Part3.pdf

4. Кушнірук О.М., Якимчук Д.С., Голенко М.О. Системи дистанційного зондування землі для картування лісів у зонах бойових дій та оцінки пошкоджень лісів. Збірник матеріалів X Всеукраїнського інтернет-форуму GeoWeek 2024 (22-24 квітня 2024 р., Рівне, Україна). Рівне: ВСП «РФК НУБіП України», 2024. С. 16–18.

5. Рудько О.М., Ніколайчук М.С. Аналіз методів дистанційного зондування та ГІС для виявлення змін земельного покриву. Збірник матеріалів X Всеукраїнського інтернет-форуму GeoWeek 2024. (22-24 квітня 2024 р., Рівне, Україна). Рівне: ВСП «РФК НУБіП України», 2024. С. 11–13.

6. Кушнірук О.М., Черкасов О.В. Застосування безпілотних технологій для моніторингу та охорони об'єктів природи та історико-культурної спадщини. (22-24 квітня 2024 р., Рівне, Україна). Рівне: ВСП «РФК НУБіП України», 2024. С. 14–15.

7. Як використовувати БПЛА для документування масштабних місць злочинів URL: https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/how-to-use-uavs-for-documenting-large-crime-scenes/.

Іванова Тетяна,
Гузєєв Артур
/ м. Київ /

КОНЦЕПЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ КАМПАНІЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОГО СУПРОВОДУ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Є один сюжет, який у секторі громадянського суспільства повторюється надто часто. Команда ГО або благодійної організації виграє грант, запускає допомогу, працює «на межі» – і в якийсь момент отримує лист про невідповідність документів, ризик втрати неприбуткового статусу або претензію до договору чи закупівлі. Тоді команда ГО терміново шукає юриста-рятівника, а паралельно переживає – стрес, виправлення помилок постфактум, репутаційні

втрати, яких можна було уникнути на старті.

Парадокс у тому, що сектор ГО в Україні – великий і зрілий за масштабом, але нерівномірний за управлінською дисципліною. За даними, які наводить ГО «Детектор медіа», станом на 01 січня 2023 року в Україні були зареєстровані понад 99 тис. громадських організацій і близько 27 тис. благодійних організацій [5]. Це десятки тисяч команд, які взаємодіють із донорами, державою, громадами, медіа, партнерами. Але водночас у публічній площині зафіксована й інша цифра – масштаб ігнорування фінансової звітності: 92 189 ГО та 23 382 БО не подали річні фінансові звіти за 2024 рік (тобто 89% ГО та 77% БО) [4]. Навіть якщо частина причин об'єктивна (релокація, кадрові втрати через війну), комунікаційний висновок очевидний: правова й адміністративна дисципліна організацій сигналізує про потребу в системному створенні інфраструктури підтримки – зокрема юридичної.

Можемо констатувати наявність потреби в комунікаційній кампанії, що має працювати як міст між трьома реальностями: правова реальність, організаційна реальність, комунікаційна реальність. Правова реальність пов'язана з вимогами законодавства до реєстрації, статутів, неприбуткового статусу, договорів, звітності) [6; 7]. Організаційна реальність пояснюється дефіцитом часу, волонтерським режимом, високою емоційною напругою, плинністю кадрів. Комунікаційна реальність – це про довіру, пояснювальні моделі, прості сценарії дій, трактування складних норм.

Метою такої кампанії є формування у цільових аудиторій стійкого уявлення: юридичний супровід є одним з інструментів стійкості, який економить ресурси, захищає репутацію і, як наслідок, підвищує грантову спроможність.

Цільові аудиторії можна розділити на: первинну, вторинну та третинну. До первинної аудиторії належать керівники, засновники ГО і БО, менеджери проєктів, бухгалтери, фінансисти, адміністративні координатори. Вторинною аудиторією є юристи, юридичні компанії, pro bono-спільнота, юридичні клініки ЗВО. Третинна аудиторія – донори, органи влади, органи місцевого

самоврядування, медіа, лідери громад.

Серед ключових повідомлень, на нашу думку, можна використовувати такі: «Юрист – це «інженер безпеки» Вашої організації», «Комплаєнс – це мінімум бюрократії та максимум довіри донорів, громади», «Юридично виважене створення статуту, політик, договорів та звітності знімають 80% ризиків», «Pro bono та партнерства з юристами – реалістичний шлях навіть для малих команд» [8-9].

У контексті визначення каналів та форматів комунікації важливо щоб кампанія не перетворилася на «інформаційний шум», тому доцільно зібрати її в такі взаємопов'язані траєкторії як пояснення, навчання та інтегрування до сервісів. Пояснення реалізується через короткі відео, каруселі «помилка – наслідок – як правильно», історії кейсів, інтерактивні тести «Чи готова Ваша організація до гранту?». Навчання може відбуватися через серію вебінарів і мікрокурсів «юридичний мінімум НПО», чек-листи для статутів, договорів, звітності, зразки політик щодо персональних даних, конфліктів інтересів, закупівель. Забезпечення доступності сервісів – маршрутизація на консультації (гаряча лінія та приймальні), партнерські «юридичні години», pro bono-матчинг, юридичні клініки. На практиці це пояснить сценарій дії і людина зможе побачити шлях за траєкторією: за 20 хвилин зрозуміти, за 2 години підготувати, за 2 дні отримати консультацію.

Виділимо 3 етапи реалізації комунікаційної кампанії:

- Етап 1 є підготовчим (3-4 тижні) і включає аудиторне дослідження (типові юридичні запити), створення карти партнерів, вироблення «ядра повідомлень», підготовку набору шаблонів.
- Етап 2 – активаційний (2-3 місяці), що об'єднує публічну серію контенту, навчальні події, підключення консультацій.
- Етап 3 – закріплення (1-2 місяці) і полягає в реалізації концепції «спільнота практики» з регулярними зустрічами учасників, наповненні бібліотеки кейсів, адвокуванні підтримки pro bono на рівні громад та ЗВО.

Показники ефективності логічно розділити на: охоплення та залученість, конверсії, управлінські результати. Показник охоплення та залученість вимірюється переглядами, реєстрацією на події, завантаженням чек-листів. Конверсії – це кількість звернень по консультації, кількість організацій, які пройшли «юридичний мінімум». До управлінських результатів відноситься частка учасників, які подали звітність, оновили статут, політики, запровадили шаблони договорів. У контексті задокументованої проблеми масової неподачі звітності [4], така кампанія може ставити реалістичну ціль: збільшити дисципліну звітування серед залучених організацій (хоча б в межах спільноти учасників), адже це піддається вимірюванню.

Отже, юридичний супровід неприбуткових організацій в умовах війни є частиною інфраструктури довіри й стійкості. Комунікаційна кампанія має будуватися як стратегічний міст між нормою і практикою: через зрозумілий наратив, мікронавчання, доступні інструменти та маршрутизацію до сервісів підтримки. Запропонована концепція дозволяє переорієнтувати суспільну думку про потребу в юристах з позиції виникнення правових проблем до позиції обов'язковості залучення юристів зі старту запуску НПО для профілактики, формування сталої репутації та здатності організації працювати десятиліттями.

Література

1. Hallahan K., Holtzhausen D., van Ruler B., Verčič D., Sriramesh K. Defining strategic communication. *International Journal of Strategic Communication*. 2007. Vol. 1, No. 1. P. 3-35. DOI: https://doi.org/10.1080/15531180701285244.

2. Lovejoy K., Saxton G. D. Information, Community, and Action: How Nonprofit Organizations Use Social Media. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2012. Vol. 17, No. 3. P. 337-353. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2012.01576.x.

3. Guo C., Saxton G. D. Tweeting social change: How social media are changing nonprofit advocacy. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2014. Vol. 43, No. 1. P. 57-79. DOI: https://doi.org/10.1177/0899764012471585.

4. 89% громадських організацій не здали річну фінансову звітність за 2024 рік. Оновлено - Опендатабот : вебсайт. 2025. URL: https://opendatabot.ua/analytics/foundation-go-financial-reports-2025 (дата звернення: 16.10.2025).

5. Україна покращила показник сталості організацій громадянського суспільства. *Detector Media*. 2023. URL: https://cs.detector.media/law-and-money/texts/185703/2023-10-26-ukraina-pokrashchyla-pokaznyk-stalosti-organizatsiy-gromadyanskogo-suspilstva/ (дата звернення: 16.10.2025).

6. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення: 16.10.2025).

7. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 16.10.2025).

8. Українська фундація правової допомоги. Простір Pro Bono : вебсайт. URL: https://ulaf.org.ua/probono (розділ про Pro Bono) (дата звернення: 16.10.2025).

9. Простір Pro Bono : вебсайт. URL: https://pro-bono.in.ua/ (дата звернення: 16.10.2025).

Булик Максим

/ м. Київ /

ПРОЯВИ РОСІЙСЬКОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ МЕДІА: ТИПОЛООГІЗАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

Уявімо звичайний європейський ранок: редактор відкриває стрічку новин, глядач переглядає в месенджері канал «про політику», студент на перерві між парами скролить TikTok. Десь поруч – обговорення виборів, міграції, цін на енергоносії, втоми від новин про Трампа. І в цю цілком буденну картину вбудовується ще одна реальність – штучно сконструйована. Її мета не стільки «переконати», скільки зробити так, щоб ми сумнівалися в очевидному,

сварилися між собою та втрачали здатність діяти колективно. Сьогоднішня російська дезінформація в Європі – це саме та злагоджена інфраструктура: мережі сайтів, клонування медіа, автоматизовані переклади, підживлення соціальних платформ і «легалізація» потрібних наративів через псевдоекспертів та маргінальні, але галасливі майданчики. У звіті французької агенції VIGINUM описано мережу «Portal Kombat» з щонайменше 193 сайтів, які масово ретранслювали проросійський контент різними мовами, активно використовуючи автоматизацію та SEO для охоплення західних аудиторій [1]. Фактично ми маємо приклад того, як інформаційна війна «пакує» потрібні смисли не лише в новини, а й у саму архітектуру видимості – те, що на веб-сайтах людям потрапляє на очі першим.

Важливо розуміти: дезінформація працює не лише на рівні фактів, а й на рівні емоцій та ідентичності. Саме тому пропоную типологізувати її прояви в європейських медіа у трьох вимірах: 1) наративи (про що говорять); 2) канали та технології поширення (як це доставляють); 3) психологічна функція (що це робить з аудиторією та суспільством).

Перший блок – наративи делегітимації та «морального перевертання». Їхня формула проста: агресор подається як «захисник», а жертва – як «винна». У цих наративах Україна описується через ярлики «нацизм», «штучність держави», «маріонетковість», а напад на неї – як «вимушений крок». Усе це підкріплюється повторюваними сюжетами про «геноцид» або «репресії» – словами, які мають величезну емоційну силу, але використовуються маніпулятивно. Європейські платформи моніторингу прокремлівської дезінформації фіксують, що такі «ключові наративи» є стабільними та повторюваними, змінюються лише приводи та упаковка [3].

Другий блок – наративи залякування та керованого страху. Вони адресовані прямо європейській аудиторії: «війна прийде до вас», «вас втягнуть», «ваші діти підуть воювати», «міграція вас зруйнує», «санкції проти РФ знищать ваш добробут». У цьому ж ряду – історії про «покарання» та

«полювання на відьом», що підштовхують до думки: будь-який спротив марний, краще «пристосуватися».

На прикладі окупованих територій можна побачити, як страх використовується для упокорення: людям нав'язують уявлення, що повернення України означатиме «масові репресії», а тому «краще домовлятися» або «приймати новий порядок». Показово, що дискусії про відповідальність за колабораціонізм (складні й неоднозначні самі по собі) часто стають матеріалом для маніпуляцій: російська пропаганда вириває з контексту факти й перетворює їх на «доказ» нібито тотальної несправедливості України. При цьому реальні правозахисні звіти якраз підкреслюють проблему нечіткого розрізнення між примусом та добровільною співпрацею – і саме тут починається поле для перекручень [10; 11].

Третій блок – наративи «втоми», цинізму та нормалізації агресії. Їх часто подають у «побутовій» формі: «усі брешуть», «немає правди», «хай уже буде як буде», «головне – дешевий газ і спокій». У європейських суспільствах це підживлює апатію та знижує політичну волю підтримувати Україну. Дослідження поширення неправдивої інформації в соціальних мережах показують, що фальшиві сюжети часто поширюються швидше й ширше, ніж перевірені, бо вони «новіші» й сильніше чіпляють емоції [8]. Отже, «втома» – це цілеспрямовано стимульований результат.

Другий вимір типології – канали та технології. Тут можна виділити щонайменше чотири групи:

1) «Портальні мережі» та фабрики контенту. Прикладом є згадана мережа «Portal Kombat», яка масово ретранслює контент із російських державних медіа, телеграм-каналів та афілійованих джерел, автоматично перекладаючи його на мови країн Європи [1]. EDMO додатково фіксувала розширення мережі сайтів «Pravda» в країнах ЄС навіть після публічного викриття: активація відбувалася одночасно в багатьох державах і різними мовами, що вказує на масштабованість та низьку «вартість» такого впливу [2].

2) «Двійники» і клонування брендів. Це техніка, коли створюються копії сайтів відомих медіа або сторінок, зовні схожих на легітимні, але з контрольованим контентом. Аналітики Центру східних студій (OSW) показують, що операція «Doppelgänger» має на меті підрив підтримки України та розпалювання внутрішніх конфліктів у країнах Заходу, використовуючи мережі фейкових ресурсів і «маскування» під локальні медіа [4]. Наукові огляди щодо «фейкового дзеркалювання» в кіберпросторі підкреслюють, що такі технології особливо небезпечні саме там, де аудиторія сприймає «візуальну схожість» як маркер довіри [6].

3) Соціальні платформи й «екосистеми підсилення» (боти, координовані мережі, мікротаргетинг). У періоди виборів ці інструменти стають особливо помітними. Наприклад, у публічних повідомленнях про втручання в інформаційний простір перед виборами в Німеччині наголошувалося на кампаніях, які просували поляризаційні сюжети та підривали довіру до інституцій [5].

4) «Відбілювання» через посилання й цитування. Частина дезінформації «вбудовується» у мейнстрим не напряму, а через ланцюжок «дрібних» джерел, які потім цитуються як «альтернативна точка зору». Так створюється ілюзія багатоголосся, хоча насправді це один і той самий центр виробництва сенсів.

Третій вимір – психологічна функція. Якщо спростити до декількох дієслів, то російська дезінформація в Європі найчастіше: а) деморалізує, тобто породжує відчуття безсилля; б) поляризує – розводить людей по ворожих таборах; в) нормалізує агресію. І саме в цьому вимірі важливо розуміти як протидіяти. По-перше, протидія має бути системною. Європейський досвід показує, що інституційні відповіді (створення спеціалізованих структур, стратегічні комунікації, підтримка незалежних медіа) стають ефективнішими, коли вони координуються на рівні ЄС, а не лише окремих держав [9]. По-друге, потрібне поєднання «дебанкінгу» (спростування) й «пребанкінгу» (попереджувальної інокуляції): пояснювати людям типові прийоми маніпуляції до того, як вони потраплять у пастку. Якщо аудиторія знає, що таке «клон

сайту», «псевдоексперт», «емоційний шантаж» або «підміна причин і наслідків», вона значно стійкіша. По-третє, редакційні стандарти мають враховувати природу сучасних інформаційних операцій. Уміння «не дати фейку другого життя» інколи важливіше, ніж швидкість публікації. Для журналістики це означає контекст (не лише цитата, а й пояснення), для університетів – медіаграмотність і критичне мислення як практика, для держави – прозорість і своєчасна комунікація, що зменшує простір для домислів. По-четверте, технологічна протидія має йти поряд із правовою. Коли мережі сайтів працюють автоматизовано й масово, як у випадку «Portal Kombat», потрібні механізми швидкого виявлення, маркування, деіндексації та обмеження монетизації [1; 2]. Ключова мета – захист інформаційного середовища від координованої маніпуляції, а не боротьба з інакодумством.

Підсумовуючи: російська дезінформація в європейських медіа – це поєднання повторюваних наративів, масштабованих технологій і точного удару по вразливостях суспільств. Протидія, відповідно, теж має бути поєднаною інституціями, освітою, медіапрактиками, технологіями. І саме університетські середовища, які вміють перекладати складне на зрозуміле, можуть стати одним із головних «центрів протидії» – там, де народжується не лише знання, а й здатність не піддаватися керованому страху.

Література

1. Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale (SGDSN). VIGINUM. Portal Kombat Network: a structured and coordinated pro-Russian propaganda network: report. Paris, 2024. URL: https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/20240212_NP_SGDSN_VIGINUM_PORTAL-KOMBAT-NETWORK_ENG_VF.pdf (дата звернення: 16.10.2025).

2. European Digital Media Observatory. Russian disinformation network “Pravda” grew bigger in the EU, even after its uncovering. 24.04.2024. URL: https://edmo.eu/publications/russian-disinformation-network-pravda-grew-bigger-in-the-eu-even-after-its-uncovering/ (дата звернення: 16.10.2025).

3. EUvsDisinfo. Key narratives in pro-Kremlin disinformation. URL:

https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation/ (дата звернення: 16.10.2025).

4. Chawryło K. 'Doppelgänger': the pattern of Russia's anti-Western influence operation. OSW Centre for Eastern Studies. 13.09.2024. URL: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-09-13/doppelganger-pattern-russias-anti-western-influence-operation (дата звернення: 16.10.2025).

5. Reuters. Russian disinformation targets German election campaign, says think-tank. 20.01.2025. URL: https://www.reuters.com/world/europe/russian-disinformation-targets-german-election-campaign-says-thinktank-2025-01-20/ (дата звернення: 16.10.2025).

6. Gergelewicz T. Fake Mirroring in Cyberspace as a Disinformation Tool – Doppelgangers and Deepfakes. *Cybersecurity and Law*. 2024. Vol. 11, No. 1. P. 162-184. DOI: https://doi.org/10.35467/cal/188396.

7. Mandić J., Klarić D. Case Study of the Russian Disinformation Campaign During the War in Ukraine – Propaganda Narratives, Goals and Impacts. *National Security and the Future*. 2023. Vol. 24, No. 2. DOI: https://doi.org/10.37458/nstf.24.2.5.

8. Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. Vol. 359, No. 6380. P. 1146-1151. DOI: https://doi.org/10.1126/science.aap9559.

9. Vilson M. The Europeanization of Foreign Policy in the Face of the Russian Disinformation War. *Sõjateadlane: The Estonian Journal of Military Studies*. 2016. No. 2. P. 114-140. DOI: https://doi.org/10.15157/st.vi2.23974.

10. Human Rights Watch. "All She Did Was Help People": Flawed Anti-Collaboration Legislation in Ukraine. 05.12.2024. URL: https://www.hrw.org/report/2024/12/05/all-she-did-was-help-people/flawed-anti-collaboration-legislation-ukraine (дата звернення: 16.10.2025).

11. ZMINA Human Rights Center. Survival or Crime: How Ukraine Punishes Collaborationism: analytical report. 2024. URL: https://zmina.ua/en/publication-en/survival-or-crime-how-ukraine-punishes-collaborationism/ (дата звернення: 16.10.2025).

Сальнікова Наталія

/ м. Київ /

ПОЛІТИКА У СТРІЧЦІ: ЯК СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЗМІНЮЮТЬ КОМУНІКАЦІЮ МІЖ ВЛАДОЮ ТА ГРОМАДЯНАМИ

У XXI столітті, у час демократичних трансформацій, політика перестала бути сферою, обмеженою парламентськими залами чи офіційними пресрелізами. Вона перемістилася у стрічки Facebook, X (Twitter), Instagram, TikTok і навіть Telegram. Саме тут сьогодні формуються громадські настрої, дискутуються законопроєкти, критикуються чи підтримуються урядові рішення. Соціальні медіа перетворилися на простір, де влада та громадяни спілкуються без посередників, і це докорінно змінило саму природу політичної комунікації.

Традиційна модель комунікації у політиці тривалий час була односторонньою: влада інформувала, громадяни споживали інформацію. Пресконференції, офіційні сайти, телевізійні звернення – усе це створювало дистанцію між чиновниками та суспільством.

Соціальні мережі зруйнували цю дистанцію. В сучасному світі інформаційних технологій громадські діячі та політики та будь-хто, мають можливість безпосередньо звернутися до виборців через коротке відео чи пост, а громадяни – миттєво відповісти коментарем, мемом або реакцією.

Цей двосторонній зв'язок змінив саму логіку політичної діяльності. Політики вимушені швидше реагувати на суспільні настрої, пояснювати свої дії і бути публічно «присутніми» щодня. Від цього зростає рівень прозорості, але водночас і ризик популізму – адже швидкі реакції не завжди супроводжуються глибоким аналізом.

Соціальні медіа як інструмент мобілізації, які спершу створювалися для особистого спілкування, стали потужними інструментами політичної мобілізації. Соціальні мережі дозволяють громадянам організовувати акції та флешмоби буквально за лічені години. Приклади цього – український Євромайдан 2013–

2014 років, рух Black Lives Matter у США, або кампанії МеТоо по всьому світу.

Для інституційних органів влади це означає, що суспільна реакція на рішення може бути миттєвою і масовою. Інформаційні хвилі, створені в соцмережах, здатні впливати на політичний порядок денний, змушуючи урядових представників реагувати навіть на неофіційні ініціативи.

Соціальні мережі сприяли перетворенню політики на більш персоналізований процес. Громадяни дедалі частіше ототожнюють владні структури не з інституціями, а з конкретними особами. Образ політика формується не лише через офіційні заяви, а й через його онлайн-поведінку: які фото він публікує, які меми лайкає, як відповідає на критику.

Так з'являється феномен «політичних інфлюенсерів» – лідерів думок, що поєднують політичну діяльність з медійною активністю. Вони будують персональний бренд і формують емоційний зв'язок з аудиторією. Такий підхід підвищує довіру, але й робить політику більш залежною від іміджу, ніж від реальних результатів роботи.

Разом із відкритістю зростають і виклики. Найсерйозніші серед них – маніпуляції, фейки та інформаційні війни. Алгоритми соціальних мереж створюють «інформаційні бульбашки», у яких користувач бачить лише ту інформацію, що відповідає його поглядам. Це ускладнює суспільний діалог і поляризує громадську думку.

Соціальні медіа зараз стають майданчиком для дезінформаційних кампаній, які використовують як політичні сили, так і різні іноземні установи. У таких умовах формування об'єктивної картини подій стає надзвичайно складним завданням – як для громадян, так і для журналістів.

Треба зазначити, що попри ризики, вплив соціальних медіа має і позитивні наслідки для розвитку демократії. По-перше, вони роблять владу ближчою та підзвітнішою. Громадяни отримують змогу ставити питання, обговорювати політичні рішення, вимагати звіту у реальному часі. По-друге, з'являється новий тип громадянської активності – «цифровий активізм», який не

потребує великих ресурсів, але може мати реальні результати.

Сьогодні ефективна влада – це не лише та, що ухвалює правильні рішення, а й та, що вміє їх комунікувати. Соціальні медіа стають не просто інструментом реклами, а простором публічного управління, у якому відбувається взаємодія, критика та спільне формування політичного курсу.

В Україні соціальні мережі відіграють особливу роль у зв'язку з війною та постійними політичними трансформаціями. Telegram-канали, Twitter-акаунти державних інституцій, офіційні сторінки Збройних сил України – усе це стало не лише засобом інформування, а й зброєю у боротьбі за правду та підтримку суспільного духу.

Президент, міністри, мери великих міст активно використовують соцмережі як майданчик для пояснення своїх рішень і прямої взаємодії з громадянами. З іншого боку, українське суспільство демонструє високу активність у цифровому просторі – від зборів донатів до участі у волонтерських ініціативах, що координуються через соціальні платформи.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що соціальні медіа радикально змінили правила гри у політичній комунікації. Вони зруйнували бар'єри між владою та суспільством, зробили політику більш відкритою, але й більш емоційною та вразливою до маніпуляцій. Сьогодні ефективна політика – це не лише управління ресурсами, а й уміння працювати з інформацією, довірою та емоціями людей у цифровому середовищі. Влада, яка вміє слухати своїх громадян у стрічці новин, має шанс не лише бути зрозумілою, а й справді демократичною.

Література

1. «Молодь сподівається, люди похилого віку бояться», (2021): https://www.unian.net/society/emocionalnoe-sostoyanieukraincev-molodezh-nadeetsya-stariki-boyatsya-novostiukrainy-11450368.html?fbclid=IwAR08VOuivaoUGLHD2ojowWREsRQMyw-kXKG-XB5CR9Yjfyz8HAb-7vRJjZo (дата звернення: 10.10.2025).

2. Медіаграмотність. Як маніпуляції впливають на наше життя The Village Україна. URL: http://surl.li/sxbfw (дата звернення: 10.10.2025).

3. Медіаспоживання українців: другий рік повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ. URL: http://surl.li/myvbt (дата звернення: 10.10.2025).

4. Почуття людей впливають на їх вибір сильніше, ніж логіка», (2019), режим доступу: http://omf.fund/statti/pochuttya-lyudejvplivayut-na-yih-vibir-silnishe-nizh-logika/ (дата звернення: 10.10.2025).

Єфремов Вадим

/ м. Київ /

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА-РЕСУРСІВ ДЛЯ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ

Актуальність. У сучасних умовах збройної агресії проти України медіа-ресурси стали одним з головних інструментів утвердження та підтримки окупаційних адміністрацій. Через контрольовані ЗМІ, цифрові платформи й освітні матеріали здійснюється цілеспрямоване формування уявлення про «законність» та «нормальність» існування окупаційної влади. Дослідження цього явища має важливе значення для розробки ефективних механізмів протидії та реінтеграційної політики [1; 2].

Виклад основного матеріалу. Медіа-ресурси виконують ключову роль у створенні та поширенні наративів, спрямованих на легітимізацію окупаційної влади. Одним із основних напрямів є інформаційне закріплення уявлення про «незворотність» змін. Це реалізується шляхом поширення новинних матеріалів про відкриття адміністративних установ, проведення «референдумів» чи «виборів», що подаються як прояв демократичної волі населення [3; 5]. У такий спосіб ЗМІ створюють ілюзію суспільної згоди та підтримки нових режимів.

Другий напрям пов'язаний з освітньо-культурним простором. Через підручники, шкільні програми та культурні заходи медіа стають носіями пропагандистських меседжів. Дослідження показують, що цілеспрямоване переписування історії, міфологізація минулого та демонстрація «спільних цінностей» є ключовими механізмами формування бажаної ідентичності серед молоді [1; 4].

Третім важливим механізмом є інформаційна ізоляція. Контроль над місцевими телеканалами, друкованими ЗМІ та цифровими платформами дозволяє витіснити українські інформаційні джерела, натомість наповнюючи простір повідомленнями, що підкреслюють «стабільність» та «легітимність» нових адміністрацій [5; 6]. Цей процес супроводжується системним використанням соціальних мереж та месенджерів для поширення однотипних меседжів, що повторюються у різних форматах і контекстах [7].

Значення мають також персоніфіковані наративи. Використання місцевих колаборантів, «журналістів» чи так званих експертів створює враження внутрішньої підтримки та прихильності населення. У поєднанні з візуальними образами «звичайного життя» це сприяє зміцненню ілюзії «нормалізації» окупаційної влади [2; 8].

Аналіз сучасних досліджень підтверджує, що легітимація через медіа базується не лише на поширенні дезінформації, а й на структурованій системі комунікаційних практик, що поєднують освітній, культурний та інформаційний простори. Такий підхід ускладнює протидію та вимагає комплексних відповідей, орієнтованих на відновлення незалежних медіа, розвиток критичного мислення та посилення інформаційної стійкості населення [3; 6; 7].

Висновки. Медіа-ресурси відіграють визначальну роль у процесі легітимізації окупаційної влади. Вони забезпечують формування наративів про «незворотність» змін, поширюють ідеологічні конструкції через освіту та культуру, здійснюють інформаційну ізоляцію і використовують персоніфіковані образи підтримки. Протидія цим механізмам потребує системних зусиль держави та громадянського суспільства, зокрема відновлення незалежних

каналів комунікації, створення програм медіаграмотності та підтримки локальних спільнот у процесі реінтеграції [2; 5; 7].

Література

1. Присяжнюк Ю., Синявська Л. Неоімперська політика росіян на тимчасово окупованих українських територіях: випадок дидактичної історії. History e-journal. 2024. № 2. С. 60–69.

2. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій: матеріали наук.-практ. кругл. столу, м. Харків, 6 жовт. 2023 р. Одеса : Олді+, 2023. 150 с. DOI: 10.32782/06092023

3. «Гібридна» війна Росії. Безпека і оборона (журнал Центру Разумкова). 2016. № 167–168.

4. Є. Міненко. Вплив російської пропаганди На суспільно-державну стабільність україни: аналіз методів та наслідків. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. Випуск 3 (69), 2023.

5. McGlynn J. Russian Propaganda Tactics in Ukraine's Newly Occupied Territories. Russian Analytical Digest / SSOAR. 2024.

6. Analysis of Russia's Information Campaign against Ukraine. NATO StratCom COE. Riga, 2016.

7. Hybrid warfare and disinformation: A Ukraine war perspective. Global Policy. 2023.

8. Russian propaganda and everyday nationalism: depictions of occupied territories on Russian television. Nationalities Papers. Cambridge University Press, 2025.

Алексєєва Маргарита,

Єфремова Оксана

/ м. Київ /

ГЕНЕРАЦІЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ВІДЕОКОНТЕНТА ЗА ДОПОМОГОЮ ШІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Протягом останніх років спостерігається стрімке зростання генеративних моделей штучного інтелекту. Від текстових LLM-систем вони еволюціонували до

мультимодальних, здатних синтезувати відео, зображення, аудіо та графіку на основі текстових сценаріїв чи описів. Такі моделі дедалі частіше інтегруються у журналістську практику, зокрема у процеси підготовки відеоматеріалів, створення візуалізацій та субтитрів.

Редакції медіа перестають сприймати штучний інтелект як експериментальний інструмент і починають розглядати його як невід'ємну частину щоденної роботи. Це підтверджують прогнози Nieman Lab "Predictions for Journalism, 2025", де наголошується, що до 2025 року більшість редакцій використовуватиме ШІ не як додатковий ресурс, а як компонент редакційної інфраструктури.

Разом із тим виникає складна дилема — баланс між швидкістю та масштабом виробництва контенту, з одного боку, і якістю, достовірністю та етичністю — з іншого. Розвиток ШІ підвищує ризики дезінформації, deepfake-маніпуляцій, а також ставить питання авторського права й відповідальності. Водночас він відкриває перспективи оптимізації, персоналізації та розширення доступності журналістського відео.

За даними Reuters Institute (2025), понад 60 % світових новинних організацій уже використовують інструменти штучного інтелекту у своїй діяльності, передусім для автоматизації транскрипцій, перекладів і редагування. Проте лише третина з них має формалізовану політику використання ШІ у редакційному процесі. Це свідчить про швидкість технологічного впровадження, що випереджає нормативні та етичні рамки.

У таких умовах особливо актуальним стає питання: яким чином медіа можуть поєднати інноваційність і відповідальність, зберігаючи довіру аудиторії.

Перспективи розвитку та прогнози. Інструменти перевірки автентичності:

У журналістиці зростає потреба у технологічних рішеннях, які дозволяють верифікувати походження відео-контенту. Одним із ключових напрямів розвитку є вбудована прозорість (by-design transparency) — автоматичне маркування елементів, створених або змінених за допомогою ШІ, ведення

метаданих та журналів змін. Прогнози Nieman Lab (2025) наголошують, що довіра до контенту дедалі більше залежатиме не від того, яку модель використовує редакція, а від того, наскільки вона здатна забезпечити прозорість процесу.

Паралельно з цим розвиваються алгоритмічні помічники фактчекінгу. Вони дозволяють автоматично зіставляти транскрипти, субтитри та відеофрагменти з архівними джерелами, виявляючи можливі спотворення. Як зазначає видання bizzzdev (2024), такі «AI-ланцюжки» вже застосовуються у маркетингових і медійних процесах і поступово адаптуються для журналістських завдань.

Рівень впровадження та редакційні сценарії

За прогнозами Reuters Institute (2025), штучний інтелект найближчими роками стане частиною «базової логістики» новинного виробництва. 80 % керівників медіа-організацій вважають, що ШІ вплине на способи персоналізації контенту та залучення аудиторії. Водночас більшість експертів попереджає: ключовим чинником успішності буде не швидкість автоматизації, а її етичне впровадження.

У редакційних сценаріях Nieman Lab передбачає формування малих AI-команд, які працюватимуть над «швидкими перемогами» — автоматизацією монтажу, створенням вступних заставок, генерацією коротких відео за текстовими описами. Ці рішення мають на меті не замінити журналістів, а звільнити їх від технічної рутини, аби зосередитися на аналітичній роботі та верифікації фактів.

Приклади міжнародної практики. Впровадження штучного інтелекту у відеопродакшн уже демонструють провідні медіа:

- BBC використовує алгоритми для автоматичного підбору кадрів і субтитрів у новинних сюжетах;
- The Washington Post застосовує систему Heliograf для створення коротких новин і дайджестів;

- Reuters інтегрує ШІ у власні платформи для розпізнавання та архівації відеоматеріалів;

- Bloomberg експериментує з генерацією фінансових дайджестів та інтерактивних відеозвітів.

Як зазначає bizzzdev (2024), подібні приклади свідчать про те, що ШІ переходить від етапу експериментів до етапу повноцінного виробничого інструменту.

Виклики. Основними ризиками залишаються можливість створення відеофальсифікацій (deepfake), порушення авторських прав і зниження рівня довіри до медіа. Nieman Lab (2025) підкреслює, що у світі, де зростає кількість змінених або синтетичних відео, журналістика має зберігати репутацію «останніх гарантій правди».

Особливо гостро постає етичне питання: чи може редакція використовувати відео, створене ШІ, якщо воно містить реалістичне зображення людей без їхньої згоди. У цьому контексті необхідно формувати чіткі внутрішні політики маркування, перевірки й архівації контенту, створеного штучним інтелектом.

Баланс між інновацією та контролем. Штучний інтелект відкриває для журналістики нові можливості: пришвидшення виробництва, глибшу аналітику, доступність мультимедійних форматів. Проте водночас він створює новий рівень відповідальності за прозорість і достовірність. По-перше, медіа мають сприймати ШІ як асистента, а не як автора. Людина повинна залишатися фінальним носієм смислу, контролером якості та достовірності. По-друге, необхідно розвивати інфраструктуру довіри: системи маркування, верифікації джерел, аудит змін і навчання журналістів етичному використанню ШІ. По-третє, варто зосередитися на user-needs-підході, тобто створенні контенту, який відповідає реальним потребам аудиторії, а не лише технологічним можливостям.

Література

1. Nieman Lab. Predictions for Journalism 2025. Nieman Foundation for Journalism at Harvard. — 2025. — Режим доступу: https://www.niemanlab.org/collection/predictions-2025/

2. Reuters Institute for the Study of Journalism. Journalism, Media, and Technology Trends and Predictions 2025. University of Oxford, 2025. — Режим доступу: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/journalism-media-and-technology-trends-and-predictions-2025

3. Reuters Institute for the Study of Journalism. How audiences think about news personalisation in the AI era. University of Oxford, 2025. — Режим доступу: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2025/how-audiences-think-about-news-personalisation-ai-era

4. Thomson Reuters Foundation. Journalism in the AI Era: Challenges and Opportunities. TRF Insights, 2025. — Режим доступу: https://www.trust.org/wp-content/uploads/2025/01/TRF-Insights-Journalism-in-the-AI-Era.pdf

5. bizzzdev. AI-Generated Content: Opportunities, Risks, and Trends. Bizzzdev.com, 2024. — Режим доступу: https://bizzzdev.com/ai-generated-content/

6. BBC News Labs. AI and Automation in the BBC Newsroom. — BBC, 2024. — Режим доступу: https://www.bbc.co.uk/rd/projects/ai-and-automation-in-news

7. The Washington Post. How Heliograf Automated Storytelling. — WP Innovation Desk, 2024. — Режим доступу: https://www.washingtonpost.com/pr/wp/2024/ai-heliograf-journalism

8. Bloomberg Media. AI-Driven Financial Reporting and Video Automation. — Bloomberg Professional Services, 2024. — Режим доступу: https://www.bloomberg.com/company/press/ai-video-automation/

9. MDPI Journal of Media and Communication. Artificial Intelligence in the Newsroom: Case Studies of Global Media. — Vol. 5, №2, 2024. — Режим доступу: https://www.mdpi.com/2673-5172/5/2/39

10. iSmart Communications. The Future of Journalism: AI in News Content Creation. — iSmartCom Blog, 2024. — Режим доступу: https://ismartcom.com/blog/the-future-of-journalism-ai-in-news-content-creation/

11. Columbia Journalism Review (CJR). Artificial Intelligence in the News: Opportunities and Challenges. Tow Center Report, 2024. — Режим доступу: https://www.cjr.org/tow_center_reports/artificial-intelligence-in-the-news.php.

Січкаренко Галина,

Мовчан Олександр

/ м. Київ /

КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНТЕРНЕТ-КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Спостерігаючи динамічну активність проникнення новітніх інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), у всі сфери суспільного життя та суспільних відносин, питання аналізу інформаційної інтернет-культури в практичній площині стає пріоритетним завданням у діяльності спеціалістів в галузі інформаційної науки, соціальних комунікацій, менеджерів усіх рівнів, а в теоретичній - ставить перед системою освіти виклик підвищення рівня інформаційної компетентності не лише студентів, але й викладачів [1].

Створення, а точніше розповсюдження Інтернету значно змінило сучасне суспільство, надаючи можливості широкої соціальної комунікації, зберігання інформації (наприклад, файли та зображення) створення та публікації цифрові та аудіофайли. Він став одним з основних джерел інформації, бізнесу та розваг, що призвело до створення різних платформ соціальних мереж - Instagram, Twitter, Facebook та Snapchat. Спілкування з іншими людьми ще ніколи не було таким простим. Інтернет допомагає підтримувати стосунки з іншими людьми, виконуючи функцію доповнення фізичної взаємодії. Люди також можуть створювати форуми та обговорювати різні теми, що сприяє формуванню та побудові стосунків.

Інтернет-культура є унікальним феноменом сучасності, що формується в цифровому просторі через взаємодію користувачів, технологій та соціокультурних

практик. Вона відображає динаміку глобального інформаційного суспільства, водночас адаптуючись до локальних контекстів. Інтернет-культура – це культура подання інформації та спілкування користувачів в Інтернеті, яку можна розглядати як різновид масової та кіберкультури. Інтернет-культура – це загальне поняття для багатьох кібер- та субкультур, що входять до неї, таких як кіберспорт, вільне програмне забезпечення, рух Вікімедіа тощо. На основі різних типів інтернет-культур формуються спеціалізовані інтернет-спільноти, які можуть відрізнятися масштабами. Інтернет-культура породила такі явища, як блоги, інтернет-література, культура соціальних мереж та багато інших. Атрибутом інтернет-культури є, серед іншого, використання «смайликів» та акронімів англійських виразів: IMHO (In My Humble / Honest Opinion – «на мою скромну думку») та RTFM (Read The Following Materials – «прочитайте наступні матеріали»). Акроніми символізують прагнення носія культури скоротити вміст SMS-повідомлень. Ці та деякі інші традиції інтернет-культури сягають, серед іншого, ранніх кіберкультур користувачів комп'ютерних мереж, відмінних від Інтернету, таких як Fidonet та локальні мережі.

Ранні види інтернет-культури асоціювалися з екзотичними соціальними верствами, відомими як «гіки», «фріки» тощо. Пізніше використання Інтернету перетворилось на частину повсякденного життя більшості, ставши фактором глобалізації. Інтернет-культура стала об'єктом вивчення кіберпсихології. Оскільки межі кіберкультури важко визначити, цей термін використовується гнучко, і може бути дещо суперечливим. Зазвичай він застосовується принаймні до культур віртуальних спільнот, але поширюється на широкий спектр культурних питань, пов'язаних з кібертемами (наприклад, кібернетика), і сприймається як проектована кіборгізація людського тіла та людського суспільства.

Виділимо ключові характеристики інтернет-культури, які визначають її як багатогранне явище, що впливає на комунікацію, творчість і соціальні процеси:

1. Меметика та вірусність: меми є основним інструментом передачі ідей, гумору та соціальних коментарів у цифровому середовищі. Вони поєднують текст, зображення чи відео, які швидко поширюються через соціальні мережі, форуми та

месенджери завдяки репостам і алгоритмам рекомендацій. Вірусність контенту забезпечує швидке поширення трендів, що часто реагують на актуальні події. Наприклад, у 2025 році популярними залишаються меми, створені за допомогою штучного інтелекту (ШІ), або челенджі, пов'язані з подіями поп-культури, як-от релізи нових фільмів чи ігор.

2. Однією з ключових рис інтернет-культури є анонімність і псевдоніми, що дозволяє користувачам вільно висловлювати думки, не розкриваючи особистої інформації. Платформи, такі як Reddit або 4chan, підкреслюють цю характеристику, де псевдоніми чи повна анонімність формують унікальні моделі поведінки. Це сприяє креативності, але може провокувати токсичність, тролінг, кібербулінг, що є викликом для модерації онлайн-спільнот.

3. Глобальність із локальними особливостями: інтернет-культура об'єднує користувачів по всьому світу, створюючи глобальні тренди, такі як вірусні танці на TikTok чи меми про міжнародні події. Водночас вона адаптується до локальних контекстів, відображаючи культурні особливості.

4. Швидка еволюція та реактивність: інтернет-культура характеризується високою швидкістю змін. Тренди з'являються та зникають за лічені дні, реагуючи на новинний порядок денний, поп-культуру чи технологічні нововведення. Алгоритми платформ, таких як X чи TikTok, прискорюють цей процес, просуваючи популярний контент. Наприклад, у 2025 році ШІ-генерований контент і віртуальна реальність (VR) активно формують нові тренди, такі як інтерактивні меми чи AR-челенджі.

5. Субкультури та нішеві спільноти: інтернет-культура складається з численних субкультур, кожна з яких має власні норми, сленг і символіку. Геймери, фандоми (наприклад, шанувальники K-pop чи аніме), крипто-ентузіасти чи учасники форумів типу Reddit формують закриті спільноти зі специфічними правилами. Ці субкультури створюють унікальний контент, як-от фан-арт, фанфіки чи спеціалізовані меми, що зміцнюють їхню ідентичність.

6. Інтерактивність і співтворчість: користувачі інтернету є не лише споживачами, але й активними творцями контенту (user-generated content, UGC).

Платформи на кшталт Twitch, Discord чи YouTube дозволяють створювати ремікси, колаборації чи прямі трансляції, що сприяють інтерактивності. Наприклад, TikTok-дуети чи спільні стріми на Twitch є проявом співтворчості, де кожен може долучитися до формування культури.

7. До ключових характеристик інтернет-культури відноситься сленг і мовна креативність. Інтернет-культура породжує унікальний сленг, який швидко адаптується та поширюється. Терміни, такі як «кринж», «вайб», «флекс» чи «стан», стають частиною повсякденної комунікації. Емодзі та GIF-и доповнюють текстову мову, додаючи емоційну виразність. Локальні адаптації сленгу відображають культурну специфіку.

8. Технологічна залежність: інтернет-культура тісно пов'язана з технологіями, зокрема алгоритмами рекомендацій, які визначають видимість контенту. ШІ-інструменти, як-от генератори тексту чи зображень, стають частиною культури, створюючи нові форми контенту. У 2025 році зростання популярності VR/AR-технологій також впливає на формати взаємодії, як-от віртуальні концерти чи ігрові світи.

9. Двоякість, креативність і токсичність: інтернет-культура є джерелом як творчості, так і потенційних проблем. З одного боку, вона сприяє створенню унікального контенту (DIY-відео, мемів, літератури), з іншого – породжує хейт, дезінформацію чи «культуру скасування» (cancel culture). Наприклад, платформа X часто стає ареною для палких дебатів, де межа між гумором і агресією може бути розмитою.

10. Економічна складова: інтернет-культура створила економіку впливу, де інфлюенсери, блогери та творці контенту монетизують свою діяльність через рекламу, спонсорство чи платформи на кшталт Patreon. Бренди активно використовують меми та тренди для маркетингу, а технології, як-от NFT чи платні пости на X, інтегруються в культуру, формуючи нові економічні моделі.

Наведені характеристики цілком присутні в українській інформаційній інтернет-культурі. Разом з тим, вона зберігає своє наповнення та свою унікальність, будучі сегментом глобальної цифрової культури. Вона відображає національну

ідентичність, гумор, історичні реалії та соціально-політичний контекст. Українська інформаційна інтернет-культура формується в соціальних мережах, месенджерах, на форумах і платформах, таких як X, TikTok, Instagram, Telegram тощо, поєднуючи глобальні тренди з локальними особливостями.

Меми є ключовим елементом, що реагують на актуальні події, побутові реалії та культурні стереотипи, наприклад, жарти про відключення електроенергії, сало, борщ чи котів. Політичні меми, що коментують відомих діячів чи міжнародні події, активно поширюються в Telegram-каналах і на X, поєднуючи гумор із сатирою. У 2025 році ШІ-генеровані меми, створені інструментами на кшталт Grok, GPT, Copilot, адаптують глобальні шаблони до українського контексту. Так, в Україні популярні меми про побутові реалії (як відключення електроенергії) чи історичні події, що резонують із місцевою аудиторією. Ця двоїстість робить інтернет-культуру універсальною, але водночас унікальною для різних регіонів.

Сленг української інтернет-культури включає запозичення з англійської, як-от «кринж», «рофл», «вайб», а також власні терміни, наприклад, «зрада», «перемога», «порохобот» чи «зєлябоб», які часто виникають у політичному контексті, але стають частиною повсякденної комунікації. Фрази на кшталт «а що там у сусідів?» іронічно коментують міжнародні новини, а емодзі, такі як прапор України чи тризуб, і вислови, як-от «паляниця», підсилюють національну ідентичність.

Субкультури формуються в соціальних мережах і на платформах типу Discord чи Reddit, включаючи геймерські спільноти, що обговорюють локалізовані ігри, як «S.T.A.L.K.E.R.», і фандоми, що створюють контент про українську музику чи літературу, наприклад, творчість «Океану Ельзи» чи «ДахаБраха». Telegram-канали, такі як «Труха» чи «Картавий Нік», поєднують новини та гумор, формуючи інформаційно-розважальну культуру, а волонтерські спільноти координують підтримку через інтернет. Інтернет-культура реагує на соціально-політичні події, коментуючи реформи, міжнародні відносини чи культурні заходи, як-от Євробачення, через пости на X чи TikTok-відео. У кризових ситуаціях, таких як війна чи економічні виклики, меми, пости та челенджі підвищують суспільну свідомість, а AR-фільтри в

Instagram популяризують українську символіку, наприклад, вишиванки чи козацькі мотиви. Інфлюенсери просувають локальний контент і бренди, популяризуючи українську кухню, туризм, як-от Карпати чи Одеса, і мову через TikTok та Instagram. Монетизація через рекламу, спонсорство чи платні пости на X формує економічний вимір, а мікроінфлюенсери фокусуються на нішевих темах, як література чи екологія. У 2025 році ШІ-інструменти, такі як Grok, створюють меми, перекладають контент і генерують тексти українською, а VR і AR-технології підтримують інтерактивні проєкти, як віртуальні музеї чи історичні реконструкції. Алгоритми соціальних мереж просувають україномовний контент у TikTok і YouTube. Українська інтернет-культура поєднує гумор із серйозними темами, де жартівливі меми про побут чи політику співіснують із контентом про війну чи соціальну нерівність. Дискусії на X про мовну політику поєднують гумор і патріотизм, але хейт і дезінформація залишаються викликами, що потребують модерації та медіаграмотності.

Українська інтернет-культура є динамічним і багатогранним явищем, що відображає національну ідентичність, креативність і реакцію на сучасні виклики. Її характеристики – меметика, сленг, субкультури, реактивність, інфлюенсери, технологічна інтеграція та двоїстість – демонструють унікальність українського цифрового простору. Вона не лише сприяє самовираженню, але й формує суспільну думку, популяризуючи українську мову та культуру. Подальші дослідження можуть зосередитися на впливі україномовного контенту на глобальну аудиторію чи ролі ШІ в розвитку інтернет-культури.

Інтернет-культура є динамічним і багатогранним явищем, що відображає сучасні соціальні, технологічні та культурні процеси. Її характеристики – від меметики до субкультур – демонструють, як цифровий простір формує нові способи комунікації та самовираження. Водночас двоїстість культури (креативність проти токсичності) та її залежність від технологій створюють виклики, які потребують подальшого дослідження, особливо в контексті впливу на суспільство та індивідуальну поведінку.

Література

1. Захарчин Г.М., Любомудрова Н.П., Швед Л.Ю. Інформаційна культура в інформаційному суспільстві. *Регіональна економіка та управління*. 2019. № 2. С. 96-99.

СЕКЦІЯ 8. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОВОЗНАВСТВІ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Юр Ольга

/ м. Дніпро /

КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ, ЯКА ЦІКАВИТЬ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

На тлі повномасштабного вторгнення російської федерації на територію суверенної України інформаційна війна набрала значно більших обертів. На перший погляд здається, що вона не приносить таких руйнувань чи втрати людських ресурсів, проте її розмах жахає. Головне її завдання – заволодіти розумами людей, особливо молодого та середнього віку. Нав'язування російських наративів через кінематограф, музику та мережу Інтернет стало вже доволі звичним. Однак, якщо фільми, кліпи російських виконавців та пропагандистські відео часто потрапляють нам на очі «за рекомендацією» або випадково, то є один вид мистецтва, при виборі якого людина опирається лише на власний смак та вподобання – це література.

Сучасна українська або іноземна література в українському перекладі стала одним із значущих важелів в «боротьбі за розуми». Вона викликає жвавий інтерес в суспільства та вражає своєю різноманітністю. Так, проаналізувавши офіційні сайти українських видавництв, книжкові інтернет-магазини, книгарні, можна простежити, що саме останнім часом з літературних творів, пов'язаних з російсько-українською війною, цікавить населення України. В нашому огляді ми зупинимося на найбільш популярних інтернет-ресурсах видавництва та продажу літератури, а також розглянемо найцікавіші видання.

Станом на жовтень 2025 року у ТОП-20 видавництва «Наш Формат» потрапило одразу дві книги, які так чи інакше пов'язані з сучасною російсько-українською війною. Перше видання – це новинка 2025 року «Постпутін. Росія, з якою нам доведеться жити наступні 50 років» Вадима Денисенка (1974 рік нар.) та Віталія Пировича. На сайті видавництва наведений такий короткий опис: «Якою буде Росія в наступні 50 років? Чи зміниться траєкторія її руху після Путіна в бік лібералізації? Або ж навпаки, диктатор і після смерті залишиться впливовим фактором життя країни-агресора, а консервація режиму продовжиться на основі його «культу»?»[2]. Автори книги ретельно проаналізували стан «російського режиму», який опирається на три стовпи – ФСБ, силові структури та політичні еліти, а також припустили, що може статися з росією після закінчення правління путіна.

Друге видання, яке увійшло до ТОПу та тримається там вже близько двох років, – «Вірші з бійниці» (2023) Максима Кривцова (1990–2024) на позивний «Далі». Максим Кривцов був добровольцем з 2014 року, після початку повномасштабного вторгнення рф він не зміг залишатися осторонь та повернувся на фронт, де й віддав своє життя за незалежність України. В пам'ять про нього його друзі видали збірку віршів, якими «Далі» говорив і про війну, і про кохання, і про почуття, і про навколишній світ: «Прочитайте ці вірші. Побудьте поруч. Зіпріться на обвалену стіну. Подихайте сирістю й порохом. Послухайте, як співають птахи на початку весни і працює ворожа техніка на дванадцяту годину. А тоді підійдіть до бійниці – й дивіться»[3].

Наступним ресурсом, що потрапив до нашого огляду, стала одна з найбільш популярних серед українців інтернет-платформа для продажу книг «Yakaboo», яка пропонує книги у паперовому, електронному та аудіоформатах багатьма мовами. Окрім рекомендацій за інтересами та огляду новинок, на сайті також можна ознайомитися і з вибором читачів за попередній місяць. Так, до прикладу, в ТОПі за вересень можна знайти роман-антиутопію «1984» (1948) Джорджа Орвелла (1903–1950), в якому розповідається про тоталітарний режим

з культом особистості його лідера «Великого Брата». В описі до цього роману, є така фраза: «…Дивно, але реалії твору, написаного у жанрі антиутопії більше 60 років тому, у деталях збігаються з тими, що ми спостерігаємо у наші дні» [4]. Дійсно, в цьому творі можна віднайти дуже багато паралелей з сучасними диктаторськими і тоталітарними режимами, зокрема, й «путінським», а найбільш відома цитата з роману «Війна – це мир. Свобода – це рабство. Неуцтво – це сила» [5, с. 8] коротко та змістовно характеризує такі форми правління.

Окрім цього роману, в ТОПі продовжують перебувати вже декілька років такі книги, як: роман-антиутопія «451° за Фаренгейтом» (1953) Рея Бредбері (1920–2012), давньо китайський трактат військової справи «Мистецтво війни» (рік перевидання 2015) Сунь Цзи, біографічне видання «Моя війна» (2024) Валерія Залужного (1973 рік нар.) та ін.

У «ТОП продажів» видавництва «Старого Лева» опинилося цікаве видання Анни Грувер (1996 рік нар.) «Вільний у полоні», присвячене науковцю, історику, релігієзнавцю, поету та філософу Ігорю Козловському (1954–2023), який з 2016 року, майже два роки перебував у полоні так званої «донецької народної республіки», пережив жорстокі тортури та був звільнений з полону в 2017 році у результаті обміну. Цей твір-біографія про волелюбну і стійку людину з гідністю та власними непохитними принципами. В описі до книги зазначається, що це не просто книга, діалог з читачем, це можливість для кожного знайти відповіді на власні питання у мудрих словах І. Козловського[1].

Ще одне видавництво, яке потрапило до огляду, – «Ліра-К». У категорії «Топ продажів» можна побачити унікальний альманах київського митця Володимира Реброва (1982 рік нар.) «Війна очима українського художника» (2023). Книга представляє собою збірку малюнків у чорно-білій кольоровій гамі, доповнену віршами сучасних молодих українських поетів, а також власними думками художника. Ця мистецька хроніка передає глибокі почуття

розгубленості, страху, розпачу, болю українського суспільства у перші дні повномасштабного вторгнення.

Під час огляду різноманітних ТОПів та категорій книжкових сайтів, можна також помітити зацікавленість читачів у мотиваційній й психологічній літературі, зокрема людей цікавили такі видання: «Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі» (рік перевидання 2020) Віктора Франкла (1905–1997), «Вибір. Прийняти можливе» (2017) Едіт Єви Еґер (1927 рік. нар), «Стіни в моїй голові. Жити з тривожністю і депресією» (2020) Володимира Станчишина (1984 рік нар.), «Емоційний інтелект» (1995) Деніела Ґоулмана (1949 рік нар.), «Переломний рік. 365 днів, щоб стати людиною, якою ви справді хочете бути» (2023) Бріанна Вест (1992 рік нар.) та ін. Така зацікавленість зрозуміла і пояснюється втомою, стресом, умовами суворого сьогодення, в яких живуть українці.

Проаналізувавши декілька сайтів популярних видавництв та книжкових інтернет-магазинів, ми можемо спостерігати, що розвиток документальної літератури, яка присвячена людям і подіям сучасної російсько-української війни, продовжується, а інтерес до неї не вщухає. Також читачів продовжує цікавити й художня, вже класична, література, за допомогою якої вони можуть провести паралелі з сьогоденням, проаналізувати прихований підтекст, зрозуміти причини певних подій та знайти відповіді на питання, які постійно турбують українське суспільство. Не останнє місце за попитом займають і видання для ментального здоров'я, що допомагають справлятися з психологічним навантаженням та боротися зі стресом в повсякденному житті.

Література

1. Грувер А. Вільний у полоні. Видавництво Старого Лева. 2025. URL: https://starylev.com.ua/knyga-vilnyy-u-poloni (дата звернення: 11.10.2025);

2. Денисенко В., Пирович В. Постпутін. Росія, з якою нам доведеться жити наступні 50 років. Наш Формат. 2025. URL:

https://nashformat.ua/products/postputin.-rosiya-z-yakoyu-nam-dovedetsya-zhyty-nastupni-50-rokiv-709806 (дата звернення: 11.10.2025);

3. Кривцов М. Вірші з бійниці. Наш Формат. 2023. URL: https://nashformat.ua/products/virshi-z-bijnytsi-709687 (дата звернення: 11.10.2025);

4. Орвелл Дж. 1984. Yakaboo. 2015. URL: https://www.yakaboo.ua/ua/1984-1342782.html (дата звернення: 11.10.2025);

5. Орвелл Дж. 1984. Київ: Видавництво Жупанського, 2015. 312 с.

Панченко Дмитро

/ м. Харків /

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ДОБУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ІНТЕГРАЦІЯ CAT-ІНСТРУМЕНТІВ ТА НЕЙРОМЕРЕЖ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) та цифрових технологій докорінно трансформує професійну діяльність перекладача. Використання машинного перекладу, нейромережевих моделей, систем автоматизації перекладацьких процесів і локалізаційних платформ змінює вимоги до компетентностей фахівців [2].

Класична парадигма перекладу як виключно лінгвістичного акту вже не відповідає вимогам ринку. Сучасний перекладач має бути не лише мовним фахівцем, але й технологічно підкованим менеджером інформаційних потоків та постредактором машинного перекладу [3]. У цих умовах заклади вищої освіти мають адаптувати навчальні програми, інтегруючи сучасні інструменти та технології для забезпечення конкурентоспроможності випускників.

Штучний інтелект та CAT-інструменти змінюють професію перекладача, вимагаючи нових підходів до навчання. Інтеграція технологій у освітній процес

дозволяє формувати актуальні компетентності, проте потребує обережного балансування між інноваціями та етичними принципами. Модернізація програм, підготовка викладачів та розвиток критичного мислення – ключові умови ефективної трансформації перекладацької освіти [5].

CAT-інструменти (Computer-Assisted Translation), такі як SDL Trados, MemoQ, Smartcat, локалізаційні платформи (Memsource/Phrase, Crowdin) та інші, вже тривалий час використовуються у професійному середовищі, але лише частково присутні в освітньому процесі [4]. Їхня інтеграція у підготовку перекладачів сприяє формуванню практичних навичок роботи з пам'яттю перекладів, глосаріями, термінологічними базами, автоматичною сегментацією тексту. Це розвиває точність, послідовність і оперативність перекладацької діяльності.

Паралельно з CAT-системами дедалі активніше застосовуються інструменти штучного інтелекту: DeepL, ChatGPT, Google Translate Neural, ModernMT, Grammarly, LanguageTool, а також нейромережеві сервіси локалізації [2]. Вони сприяють вдосконаленню якості перекладу, редагуванню, стилістичній адаптації й аналізу мовного матеріалу. Проте їх використання вимагає сформованого критичного мислення, уміння перевіряти достовірність результатів і уникати буквального копіювання, а отже, потребують опанування навичок написання промптів.

Інтеграція цих технологій у навчальний процес може здійснюватися через спеціалізовані дисципліни (наприклад, в нашому університеті це «Інформаційні та аналітичні технології», «Перекладацькі системи та технології», «Системи автоматичного перекладу та постредагування», «Сучасні методи аналітичної обробки інформації»), практичні тренінги, лабораторні заняття, командні проєкти й симуляції реальних перекладацьких завдань. Важливо поєднувати традиційні методи підготовки з інноваційними, формуючи цифрову, комунікативну й міжкультурну компетентності студентів.

Сьогодні одним із ключових завдань є підготовка викладачів до роботи з новими технологіями, оновлення матеріально-технічної бази, забезпечення доступу до ліцензійних програм, платформ і хмарних сервісів. Ефективним також є залучення практиків-перекладачів, проведення семінарів, майстер-класів, навчальних воркшопів. Імітація реальних замовлень через проєктну діяльність передбачає роботу в команді з використанням хмарних CAT-систем. Практикуми мають фокусуватися на створенні та управлінні пам'яті перекладів та термінології, а також на розробці індивідуальних стилів постредагування. Симуляції мають відтворювати повний цикл перекладацького проєкту: від аналізу вихідного тексту та підготовки ресурсів до фінальної верифікації якості (QA-перевірки в CAT-інструментах) [5].

Викладач трансформується з єдиного джерела знань на координатора, ментора та технологічного фасилітатора. Його роль полягає у навчанні критичному оцінюванню результатів роботи ШІ, управлінні перекладацькими ресурсами та формуванні етичного ставлення до технологій.

Очевидно, що переваги використання ШІ в навчанні є вагомими. Вони включають розвиток професійних компетентностей, таких як технологічна грамотність, підвищення продуктивності та швидкості роботи, формування навичок управління якістю та термінологією. Студенти набувають здатності швидко адаптуватися до нових інструментів, що є важливим для фрілансу та роботи в перекладацьких агентствах [2].

Окремої уваги потребують виклики, пов'язані з академічною доброчесністю, авторськими правами, ризиком зниження якості перекладу через надмірну автоматизацію. Студентів необхідно навчати контролювати результати роботи штучного інтелекту, редагувати і постредагувати тексти, розуміти обмеження автоматизованих інструментів і працювати над розвитком власного мовного чуття.

Постає проблема розмежування власної роботи студента та результатів, згенерованих ШІ. Необхідне чітке регулювання використання ШІ-інструментів і

формування культури відповідального цитування результатів нейромереж. Існує ризик, що фокус на постредагуванні може призвести до деградації навичок самостійного перекладу. В цьому випадку освіта повинна підкреслювати, що ШІ є асистентом, а не заміною для лінгвістичної експертизи та культурної обізнаності, тому майбутнім перекладачам потрібно розвивати лінгвістичне та критичне мислення для виявлення та виправлення прихованих помилок (галюцинацій) машинного перекладу та оцінки його відповідності соціокультурному контексту.

Перспективним напрямом, на наш погляд, є формування змішаного (гібридного) підходу до навчання, коли студенти самостійно виконують переклад за допомогою CAT-інструментів та нейромереж, а потім здійснюють колективне обговорення, редагування та аналіз отриманих результатів. Це сприяє розвитку відповідальності, аналітичного мислення, командної взаємодії та професійної рефлексії.

Для ефективної подальшої підготовки перекладачів у добу ШІ варто впроваджувати модульні курси з практичного використання CAT-інструментів, розробляти етичні кейси для обговорення меж застосування ШІ, створювати міждисциплінарні проєкти, що поєднують переклад, ІТ та менеджмент та забезпечувати підвищення кваліфікації викладачів у сфері цифрових технологій.

В цілому підготовка перекладачів потребує комплексної модернізації освітнього процесу. Інтеграція CAT-інструментів і нейромереж не лише наближає навчання до сучасних ринкових стандартів, але й формує нову модель перекладацької компетентності, що поєднує цифрову грамотність, критичне мислення, мовну майстерність і технологічну адаптивність. На нашу думку, освітні програми мають готувати не виконавців рутинних операцій, а фахівців нової генерації – технологічно грамотних, адаптивних, здатних керувати складними перекладацькими проєктами у цифровому середовищі. Вважаємо, що збалансоване поєднання традиційних підходів з інноваційними

забезпечить конкурентоспроможність випускників та сприятиме підвищенню якості перекладацької освіти в умовах глобалізації та цифровізації.

Література

1. Bowker L. (2020). Translation Technology and Ethics. *Routledge*, pp. 262–278.

2. Gaspari, F., Toral, A., & Naskar, S. (2022). *Machine Translation and the Future of the Translator Profession*. In *Translation and Technology*, *Routledge*.

3. Guerberof Arenas A. (2022). The Role of Professional Experience in Post-editing from a Quality and Productivity Perspective. In *Machine Translation*, 36, pp.147–177.

4. Kenny, D. (2017). Machine Translation for Translators. *Routledge*.

5. O'Brien S. (2021). Training Translators for the Future: Digital Competences and Employability. In *Translation Spaces*, 10 (1), pp. 1–17.

Безвугляк Олена

/ м. Київ /

СПЕЦИФІКА ВИВЧЕННЯ ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Формування давньоукраїнської літератури відбувалося в умовах складної історичної динаміки, що охоплює період від християнізації Русі (988 р.) до кінця XVIII століття. Цей етап розвитку української культури позначений активним впливом християнської традиції, візантійської духовності, а згодом – європейських гуманістичних і барокових ідей. Літературна творчість того часу була тісно пов'язана з релігійними, освітніми та політичними процесами, що визначали культурну парадигму українського суспільства. Літературознавець Петро Білоус про особливості давньоукраїнського письменства говорить так: «Художньо-образному мисленню давньоукраїнської літератури властиві

символізм та алегоризм (середньовічна доба), складна метафоризація й антитетика (барокова доба). Взявши за основу, наприклад, що «Слово про Ігорів похід» – не ілюстрація історичних подій, а художній твір, легше збагнути естетичні механізми творення, моделювання тексту, його глибину (підтекст), горизонти (образний контекст)» [Білоус, с.13]. Запровадження християнства стало поворотним моментом у розвитку писемної культури. Саме з прийняттям нової релігії виникає потреба в перекладі богослужбових текстів, створенні житій, проповідей, повчань. Візантійська модель християнської літератури була адаптована до місцевих умов, що сприяло формуванню унікального стилю – монументального, глибоко сакрального, з орієнтацією на морально-етичне виховання.

Одним із ключових осередків літературної творчості XI–XII століть був Києво-Печерський монастир. Саме тут створювалися житія святих, зокрема житіє Феодосія Печерського, яке стало зразком духовної біографії. Монастирська традиція сприяла розвитку жанру повчань, проповідей, а також літописання – як форми історичної рефлексії.

Літописна традиція є формою культурної пам'яті. Так, «Повість минулих літ» - одна із найвизначніших пам'яток давньоукраїнської літератури – є не лише історичним джерелом, а й літературним текстом, що формує національну свідомість. Літописна традиція поєднує хроніку подій із морально-етичними оцінками, створюючи образ Русі як сакрального простору, обраного Богом.

У період Ренесансу та Реформації українська література зазнає значних змін. З'являється полемічна проза, що реагує на виклики католицизму та унії. Твори Івана Вишенського, Мелетія Смотрицького, Захарії Копистенського демонструють високий рівень філософської рефлексії, риторичної майстерності та культурної самосвідомості. Цей етап позначений переходом від сакрального до світського мислення, що розширює функції літератури як інструменту суспільного впливу.

Жанрова система та стильові особливості давньоукраїнської літератури є своєрідними і дещо незвичними для сучасного читача. Давньоукраїнська література вирізняється багатством жанрових форм, які формувалися під впливом християнської традиції, візантійської риторики, а згодом – західноєвропейських культурних моделей. Її жанрова система є свідченням високого рівня духовної рефлексії, естетичного мислення та культурної адаптації.

На сьогодні постає потреба переосмислення ролі давньоукраїнської літератури у сучасному культурному дискурсі, особливо в умовах національного відродження, інформаційної війни та пошуку нових смислів у традиційних текстах. Давня література не є архаїчним реліктом, а виступає динамічним чинником, що продовжує впливати на формування світоглядних засад, етичних норм і художніх моделей сучасної української культури. Саме тому слід занурити сучасного учня у світ давнього письменства, познайомити його із жанровою системою, яскравими постатями та відомими пам'ятками давньоукраїнської літератури. Проте слід зробити цей процес цікавим та інтерактивним. Саме тому існує нагальна потреба комплексного дослідження феномену давньоукраїнської літератури як культурного явища, із яким слід цікаво і продуктивно знайомити сучасного здобувача загальної середньої освіти. Використання інтерактивних методів та прийомів вивчення давнього українського письменства є одним із таких продуктивних способів засвоєння специфіки та краси давньої літератури під час уроків в закладі загальної середньої освіти.

Література

1. Білоус П.В., Білоус О.П. Українська література XI–XVIII ст.: навч. посіб. для самостійної роботи студента. К.: ВЦ «Академія», 2010. 360 с. (Серія «САМ!»).
2. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: А.С.К., 2004. 192 с.

Сторонкіна Римма

/ м. Київ /

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ЗДОБУВАЧАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Загальновідомо, що володіння мовою дає змогу людині увійти до світу відповідної культури. Це, безсумнівно, стосується й студентів, які є громадянами іноземних держав та навчаються у вишах України. Незважаючи на обрану освітню програму, згадані здобувачі повинні опанувати українську мову на рівні, що дозволив би їм успішно спілкуватися як у професійній галузі, так і в повсякденному житті. Важливим компонентом для формування комунікативних умінь і навичок є знання діалектних слів, які останнім часом викликають цікавість у представників різних національностей, які мешкають на території України.

На нашу думку, актуальним є студіювання найпоширенішої говіркової лексики студентами – гостями країни. Сьогодні питання методики вивчення української мови як іноземної у вищій школі активно досліджують Т. Алексєєнко, І. Кушнір [1], Т. Беценко [2; 3], К. Вакуленко [4], Л. Даниленко [5], Т. Матвієнко [6], Л. Умрихіна [7] та ін.

Мета статті – розробити систему вправ, які сприяють опануванню української діалектної лексики й водночас розвиткові творчих здібностей студентів-іноземців.

Нижче запропоновано низку завдань, що допоможуть поступово вивчити згаданий словниковий шар.

1. Прочитайте речення. Зверніть увагу на виділені слова. З'ясуйте їх значення. Яким українським говіркам властиві ці лексеми?

*1. Відпродай, **ґаздо**, мені хату, / вино, і віск, і решту свіч, / аби я мав де панувати / і **банувати** ніч у ніч… 2. На хлібі – три пташки-зозульки, а тісто глевке – і тому западається в центрі **княгиня** із **князем** на бричці… 3. …Ангелик в **яферах** дрімав / і все гадав, що нам тут добре. 4. …в руці – маю **ружу**, / язик – за оружжа, / а в серці / якась / коляда. 5. …вівці мої вівці / ніжна моя **маржино** / не поколіть собі губи / у чорну ожину… 6. Може то бджолина **матиця** в біленькім вулику / щось нам гарне пророчить…* (Іван Малкович).

Довідка: *банувати* ‘сумувати, журитися’, *ґазда* ‘господар’, *князь* ‘молодий (на весіллі)’, *княгиня* ‘молода (на весіллі)’, *маржина* ‘худоба’, *матиця* ‘єдина на всю сім’ю бджола, що відкладає яйця, матка’, *ружа* ‘квітка’, *яфери* ‘чорниці’.

2. Уважно роздивіться карту українських говорів («Атлас української мови»), зокрема її легенду (http://litopys.org.ua/ukrmova/um151.htm). Відшукайте на ній гуцульський говір, для якого характерні слова, наявні в розглянутих вище реченнях (вправа 1).

3. Перегляньте відео «“До фраса!” – Закарпатський діалект» (https://www.youtube.com/watch?v=Eo1OwbnQiKY). Чи можна його вважати науковим? Випишіть незнайомі слова та з’ясуйте їх значення за допомогою матеріалів з інтернету. Підготуйте мініслoвник закарпатських діалектизмів. Що ви тепер знаєте про закарпатський говір?

4. З’ясуйте значення слова *кнайпа* за допомогою мережі «Інтернет». Які матеріали ви взяли до уваги? У якому регіоні України поширена ця лексема?

Отже, подані вправи стануть у пригоді всім, хто прагне сформувати й у подальшому вдосконалити лінгвокраїнознавчу компетентність здобувачів, занурити їх у пошуково-дослідницький простір, прищепити любов до мови країни, де здобувають відповідну кваліфікацію у виші.

Література

1. Алексєєнко Т. М., Кушнір І. М. Застосування технології «обернений клас» у навчанні української мови як іноземної. International scientific and practical conference «Philological sciences, intercultural communication and translation studies: theoretical and practical aspects» : conference proceedings, February 26–27, 2021.

Venice : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2021. С. 129–132. URL: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/106/2927/6213-1 (дата звернення: 12.10.2025).

2. Беценко Т. П. Використання творчих завдань під час вивчення української мови як іноземної. *Інноваційні ініціативи організації навчання іноземних здобувачів вищої освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : Видавництво ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2020. С. 14–16. URL: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2020konf/__04.20.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

3. Беценко Т. П. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту як інноваційний різновид креативно-пізнавальних завдань, рекомендованих у процесі вивчення української мови як іноземної. *Інноваційні ініціативи організації навчання іноземних здобувачів вищої освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : Видавництво ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2020. С. 17–21. URL: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2020konf/__04.20.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

4. Вакуленко К. Р. Застосування інтерактивних методів навчання під час вивчення української мови з іноземними студентами. *Інноваційні ініціативи організації навчання іноземних здобувачів вищої освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : Видавництво ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2020. С. 24–26. URL: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2020konf/__04.20.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

5. Даниленко Л. В. Мотивація іноземних студентів до вивчення української мови в умовах зросійщеного мовного середовища (на прикладі груп індійських студентів англомовної форми навчання). *Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19 квітня 2019 р.). Біла Церква : Білоцерківський НАУ, 2019. С. 17–19. URL: https://science.btsau.edu.ua/sites/default/files/tezy/zbirnik_tez_aktual_problem_viklad_ukr_movi_uak_inozem.pdf (дата звернення: 12.10.2025).

6. Матвієнко Т. І. Сучасні методи у вивченні української мови як іноземної у ЗВО. International scientific and practical conference «Philological sciences, intercultural communication and translation studies: theoretical and practical aspects» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Venice : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2021. С. 35–39. URL:

http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/106/2846/6132-1 (дата звернення: 12.10.2025).

7. Умрихіна Л. Основні принципи викладання української мови як іноземної. *Сучасна українська лінгводидактика: теорія і практика навчання мови в закладах освіти* : колективна монографія / за заг. ред. О. О. Маленко. Харків : ХНПУ – ХІФТ, 2024. С. 246–262. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/items/b3800012-570b-4113-bdc8-f329c896fcaf (дата звернення: 12.10.2025).

Шамлі Марина,

Євмененко Олена

/ м. Київ /

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне діджиталізоване освітнє середовище потребує нових навичок як від учня/студента, так і від вчителя/викладача. Викладачі мають орієнтуватися на студентоцентровані матеріали, які розширюють можливості учнів працювати незалежно. При цьому ефективність використання цифрових технологій визначається не потужністю обраного інструменту, а його здатністю сприяти самостійному осмисленню навчального контенту, надаючи студенту контроль над процесом.

Цифрові інструменти (інтернет-платформи, програми, конструктори, мобільні додатки тощо) можуть бути класифіковані за їхнім впливом на час взаємодії. Синхронне навчання (наприклад, заняття в режимі реального часу через відеоконференції в Zoom, Google Meet, Teams тощо) забезпечує швидкий зворотний зв’язок та організовану комунікацію. Натомість асинхронне навчання (наприклад, навчальні платформи LearningApps, Rosetta Stone, AI-репетитори тощо) пропонує гнучкість та індивідуальний режим навчання.

Методологічна цінність цифрових технологій полягає у їхній здатності вирішувати важливі педагогічні проблеми. Зокрема, вони дозволяють подолати проблему недостатньої диференційованості навчання, надають інструменти для персоналізації, особливо в гетерогенних групах. Крім того, цифрові технології скорочують часовий розрив між опануванням нового матеріалу та контролем результатів, а також сприяють розвитку навичок самостійної роботи.

Багатоцільове призначення технології мають і для вивчення іноземних мов. Цифрові платформи забезпечують ефективне середовище для розвитку усного мовлення, залучаючи психолінгвістичні механізми. Аудіо- та відеоматеріали активно використовують візуальне та аудіальне сприйняття, а інтерактивні вправи та повторення сприяють перенесенню мовних моделей у довготривалу пам'ять.

Онлайн-ресурси надають можливості для вдосконалення комунікативних навичок. Взаємодія у цифровому середовищі (спілкування через відеоконференції або чати з носіями мови чи іншими студентами, формулювання текстових повідомлень, створення спільнот для розв'язання прикладних чи наукових завдань тощо) дозволяє отримати практичний досвід використання мови у різноманітних ситуаціях, допомагає студентам адаптувати своє мовлення до різних контекстів, що є необхідним для ефективної комунікації в іншомовному оточенні.

Елементи гейміфікації, властиві додаткам на кшталт Duolingo, підвищують залучення та мотивацію студентів, завдяки грі формують позитивний емоційний досвід.

З появою інструментів на основі штучного інтелекту (як-от репетиторів з мов Univerbal, TalkPal, Jumpspeak) стало можливим практикувати розмову в реальному часі понад 20 мовами. Ці інструменти сприяють відпрацюванню вимови, моделюють реальні мовленнєві ситуації, залучають рольові ігри тощо. Такі програми як Lingvist та Glosa допомагають розширити словниковий запас, пропонують широкий вибір інтерактивних ресурсів.

Водночас «просте використання технологій без урахування освітніх цілей та методологічних принципів може призвести до незадовільних результатів» [1, с. 66]. Тому викладач повинен ретельно спланувати й збалансовувати використання якісного цифрового контенту задля комфортного засвоєння матеріалу. «Ризики цифровізації для суспільства полягають у дегуманізації освітніх, а далі і всіх інших соціальних відносин, можливому поглибленню кризи інтелектуальної культури людей, їхньої здатності до творчості, зростання прагматизму та індивідуалізму на основі цінностей особистого комфорту та егоїстичного споживання» [2, с. 304]. Тому цифрові технології повинні фасилітувати навчання та співпрацю, а не спричиняти втрату особистого контакту викладача та студента.

Література

1. Цифрові інструменти у викладанні гуманітарних наук: постановка проблеми і потенціал розвитку /Білоцерківська Ю. О., Блага О. Б., Ільїна Ю. Ю., Остащук В. І. *ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY TECHNICZNEJ W KATOWICACH*. 2023. nr 16. s. 63-74.

2. Ворначев А. Цифровізація у процесі вивчення англійської мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 71, том 1. С. 301-306.

Ільченко Анжела

/ м. Київ /

ШІ – ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ У ЗСО

Сьогодні штучний інтелект (ШІ) вже перетворився з фантастичної ідеї на реальність, яка стала невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Його використання поширюється на широкий спектр — від персональних асистентів у

мобільних пристроях до високопродуктивних систем обробки даних у промисловості.

Штучний інтелект без сумніву відкриває нові горизонти в освітній сфері. Для сучасного вчителя-філолога стає все важливішим активно впроваджувати ці технології у свою професійну діяльність. Інтеграція ШІ в уроки української мови та літератури є необхідною, оскільки це сприяє підготовці учнів до ефективної адаптації й успішної роботи в умовах нинішнього інформаційного суспільства.

Розвиток технологій штучного інтелекту в освітньому середовищі є важливим напрямком сучасного розвитку. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі має великий потенціал для покращення ефективності навчання та персоналізації освітнього процесу [2, ст. 252]. Штучний інтелект може перетворити роль вчителя, зробивши його фасилітатором, наставником і партнером у процесі навчання. Незважаючи на технологічний прогрес, важливо пам’ятати про те, що учитель залишається не тільки джерелом знань, але й ментором, який сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей, соціальних та інших навичок, які не завжди легко вимірювати алгоритмічними методами. У процесі навчання велику роль, і сьогодні, і в майбутньому, відіграє взаємодія між учнями та вчителем. Технології можуть підтримувати цей зв’язок, але ніколи його не замінять. Замість конкуренції, штучний інтелект служить другом вчителя, поліпшуючи його роль і збільшуючи його важливість. Роль штучного інтелекту в освіті полягає в підтримці вчителів та учнів, роблячи навчання більш доступним, цікавим та ефективним. Інтеграція технологій може стати джерелом індивідуалізованого навчання, що адаптується до потреб кожного учня. Відсутність жорстких рамок у навчанні дозволяє кожному учневі розвиватися у власному темпі та за власними інтересами. Таким чином, впровадження штучного інтелекту в освіту створює потужні можливості для інновацій та покращення освітнього процесу, але водночас підкреслює неперевершену роль вчителя у формуванні повноцінної та глибокої освіти. Отже, хоча штучний інтелект вносить значний вклад у поліпшення освіти,

ключову роль грає взаємодія між людьми. Вчитель залишається необхідним посередником, який сприяє розвитку інтелекту, характеру та етичних цінностей учнів. Всіляке технологічне вдосконалення має служити основній меті – надати якісну освіту для кожного учня.

Педагоги мають активно вивчати можливості технологій та забезпечити їхню інтеграцію в навчальну програму. З іншого боку, учні та їхні батьки можуть брати участь у визначенні та обговоренні нових методів навчання, щоб забезпечити врахування різних точок зору. Також, слід враховувати, що розвиток штучного інтелекту в освіті повинен супроводжуватися постійною підтримкою та навчанням вчителів. Освітяни повинні мати можливість володіти новими технологіями, розуміти їхні переваги та обмеження, а також вміти ефективно інтегрувати їх у свою педагогічну діяльність. Програми професійного розвитку для вчителів, спрямовані на освоєння цифрових технологій, стануть важливою частиною успішного впровадження штучного інтелекту в освіту.

На думку Содоль О., одна з найважливіших переваг штучного інтелекту в освіті – це його здатність забезпечувати персональний досвід навчання. Такі технології штучного інтелекту, як обробка природної мови, глибоке та машинне навчання, допомагають здобувачам освіти отримувати доступ до навчальних матеріалів швидше та ефективніше, ніж будь-коли раніше. Також штучний інтелект може створювати персональні шляхи навчання та надавати індивідуальний зворотній зв'язок, дозволяючи здобувачам освіти навчатися у своєму власному темпі та стилі [3]. Окремо слід виділити індивідуалізацію навчання дітей з особливими. У дослідженні [1] зазначається, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) розглядаються як засіб полегшення освітньої інклюзії, що дає можливість усім людям з різними вадами інтелекту, зору, слуху чи моторики отримати доступ до формальної освіти та, загалом, досягти основних цілей освіти як права, а не як привілею [1, с. 352].

На сучасному ринку існує велика кількість штучних інтелектуальних інструментів, які можна ефективно застосовувати для викладання української

мови і літератури. Вони пропонують функції, що значно розширюють можливості як учителів, так і учнів. Серед найпоширеніших систем генеративного штучного інтелекту варто відзначити ChatGPT від OpenAI, Gemini від Google та Copilot від Microsoft. На уроках української мови ці моделі можна використовувати для створення диктантів, вправ на пошук синонімів, формування речень та інших практичних завдань. А на уроках літератури вони стануть корисними для складання характеристик персонажів, аналізу літературних творів, написання продовження історій або навіть імітації діалогів з авторами та їхніми героями.

Отже, штучний інтелект став невід'ємною частиною сучасного життя, відкриваючи значні можливості для модернізації та персоналізації освітнього процесу, зокрема у викладанні української мови та літератури. Незважаючи на те, що інструменти ШІ є потужними помічниками у підвищенні ефективності та доступності освіти, їхня роль полягає не в заміні, а у доповненні і підтримці роботи вчителя. Для успішного впровадження ШІ необхідно забезпечити професійний розвиток педагогів і зберігати людську взаємодію як основу для формування критичного мислення та повноцінної особистості учнів.

Література

1. C. S. González-González, J. Muñoz-Arteaga, C. A. Collazos Educational inclusion through ict. IEEE Revista Iberoamericana de Tecnologias del Aprendizaje, 16, 2021. Pp. 352–354. URL: https:// ieeexplore.ieee.org/document/9686555;
2. Мельник А.В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. 7 квітня 2023 р. Глухів, 2023. С. 250–253 URL: https://cutt.ly/twDG6sN8.
3. Содоль О. Потенціал штучного інтелекту у вищій освіті. URL: https://nubip.edu.ua/ node/126807.

Пісня Наталія

/ м. Київ /

ЛІТЕРАТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Проблема булінгу все частіше висвітлюється як така, що відповідає реаліям сьогодення і є загрозою безпечному освітньому середовищу, адже за даними ЮНІСЕФ, майже 67 % дітей у світі потерпає від цькувань однолітків.

Як правило, мотивами поширення булінгу є побудова ієрархічної вертикалі в колективі. «У багатьох дітей формується уявлення про те, що пересування в ієрархії, статусність індивіда в групі, залежать не стільки від його здобутків, прагнення до справедливості, скільки від підтримки лідера групи» [1, с. 9]. Серед форм прояву булінгу виділяють фізичні, словесні, соціальні, кібербулінг. Часто діти бояться або соромляться зізнатися, що вони потерпають від цькувань. Отже, необхідно провадити постійну роботу щодо попередження агресивної поведінки, створення нетерпимості до насилля.

Література може бути дієвим інструментом для формування толерантного освітнього середовища. Програма Нової української школи (НУШ) заохочує вчителів до використання художніх творів для обговорення важливих соціальних питань.

Уроки літератури створюють простір для діалогу. Обговорюючи поведінку та мотиви героїв, учні можуть краще зрозуміти причини й наслідки цькування, навчитися розпізнавати різні форми булінгу (зокрема, психологічного або онлайн-цькування). Вивчення художніх творів, де герої заступаються за жертву, мотивує учнів до активних дій задля допомоги постраждалим, сприяє розвитку емпатії.

Хоча в типовій освітній програмі немає закріпленого списку «антибулінгової» літератури, вчителі можуть використовувати твори, де є

приклади цькування, агресії або несправедливого ставлення. Пригадаємо хоча б казку Г. Х. Андерсена «Гидке каченя», в якій мешканці пташиного двору незлюбили каченя, яке народилося не таким, як усі. «Але бідолашне каченя, що останнім вилупилося з яйця і було таке погане, - клювали, штурхали і качки, і кури. А ще й глузували з нього» [2]. Підставою для цькування стає зовнішня відмінність. Каченяті доводиться багато пережити, перш ніж зрозуміти власну красу. Так само зовнішній вигляд (нестандартна фігура) стає підставою для знущань над школяркою у повісті Алевтіни Шавлач «Пампуха». У творі порушено не тільки проблему глузування однолітків, але й булінг з боку вчителя. Саме вчителька Мая Михайлівна стає тією, хто вигадав дівчині прізвисько Пампуха, а її постійні зауваження щодо ваги, харчування ставали для Гані найдошкульнішими. Унаслідок цього в дівчинки з'являються харчові розлади, апатія.

«Володар мух» В. Ґолдінґа є прикладом формування соціальної ієрархії. Автор зображує групу хлопчиків, які опиняються на острові. Підлітки без нагляду дорослих перетворюються на жорстоке середовище. Роман допоможе підліткам зрозуміти, як формуються лідери, проаналізувати чому хтось стає переслідуваною жертвою, прослідкувати механізми агресії.

На думку науковців, зокрема Н. Прібиткової, типові жертви булінгу мають свої риси: «вони полохливі, вразливі, замкнуті й сором'язливі; вони часто тривожні, невпевнені в собі, нещасні й мають низьку самооцінку; вони схильні до депресії й часто думають про самогубство; якщо це хлопчики, вони можуть бути фізично слабкішими за своїх ровесників» [3, с. 6]. Знаходимо підтвердження цій тезі в художніх творах Джоан Роулінг про Гаррі Поттера, у повісті Марини Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських», романі Стівена Кінга «Керрі» тощо.

Вчителі можуть використовувати різні методи та інструменти для роботи з темою булінгу, зокрема:

- проєктна робота (запропонувати учням створити плакати, відеоролики, презентації присвячені булінгу);

- дискусійні клуби (організувати обговорення твору в форматі дискусії, де кожен учень може висловити свою думку про поведінку героїв);

- створення «дерева рішень» (разом з учнями розібрати конфліктну ситуацію з твору та побудувати схему можливих варіантів її вирішення);

- рольові ігри (запропонувати учням розіграти ситуації з твору, а потім обговорити, які емоції відчувають жертви та агресори).

Отже, використання літератури для обговорення булінгу – це ефективний інструмент для формування безпечного та толерантного освітнього середовища.

Література

1. Стоп шкільний терор. Особливості цькувань у дитячому віці. Профілактика та протистояння булінгу. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://school7.ck.ua/wp-content/uploads/Doslidzhennya-buling.pdf

2. Андерсен Г. Х. Гидке каченя. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=256

3. Соболь Є. Ю., Корнійченко А. О. Булінг в освітньому середовищі – детермінанти та форми. *Наукові записки. Серія : Право | SCIENTIFIC NOTES. SERIES: LAW*. 2020. Випуск 8. С. 4–9.

Віннік Дар'я

/ м. Київ /

СПЕЦИФІКА ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У ЛІТЕРАТУРНИХ ТЕКСТАХ

У сучасному мовознавстві значну увагу приділяють дослідженню прецедентних феноменів як важливого елемента комунікативної й культурної пам'яті народу.

Їхнє використання не лише забезпечує економію мовленнєвих зусиль, дозволяючи замість довгих пояснень викликати цілий комплекс сенсів та

асоціацій, але й підсилює емоційний фон спілкування та слугує маркером приналежності до певної лінгвокультурної групи. Дослідження прецедентних феноменів дозволяє виявити національні домінанти та основні культурні цінності, оскільки вони є архівом найважливіших історичних, літературних і міфологічних знань, які забезпечують глибину, виразність і зв'язок поколінь у процесі комунікації [1, с. 73].

Прецедентні феномени – це мовні одиниці (такі як, імена, тексти, висловлення чи ситуації), що добре відомі певному культурному середовищу та викликають у читача стійкі асоціації з конкретними подіями, особами чи творами. Вони стають засобом міжтекстової взаємодії, формують діалог між автором і читачем, між минулим і сучасним.

Мета дослідження – з'ясувати специфіку функціонування прецедентних феноменів у літературних текстах, зокрема в сучасній українській поезії, та визначити їхню роль у творенні художнього змісту. Щоб розкрити секрети використання культурних «натяків» – відомих імен, цитат чи подій, які ми називаємо прецедентними феноменами – у сучасній українській поезії. У дослідженні ми прагнемо з'ясувати, які саме «натяки» найчастіше використовують поети, як вони їх змінюють чи переосмислюють (наприклад, чи додають гумору або іронії), та показати їхню важливість у творенні глибокого змісту, адже ці «культурні коди» допомагають текстам бути багатозначними, передають авторське ставлення до світу і, головне, роблять читача співучасником, активуючи його спільну з поетом культурну пам'ять для кращого розуміння тексту.

У межах роботи передбачено аналіз різних типів прецедентних феноменів: прецедентних імен (наприклад, біблійні, історичні, міфологічні персонажі), прецедентних текстів (цитати, алюзії, ремінісценції), висловлень і ситуацій, що апелюють до колективного культурного досвіду. Зокрема, ми детально вивчимо, як саме ці «культурні натяки» вплітаються в поетичні твори. Наше завдання – побачити, як поет змінює їхнє початкове значення, щоб вони відповідали його особистому стилю та ідеям. Ми також визначимо, як ці натяки

допомагають тексту стати глибшим, створюють діалог між новим віршем та старими текстами, а також «пробуджують» спільну культурну пам'ять читача. Для цього ми зосередимося на мовному та стилістичному аналізі того, як і де ці слова та фрази використані у вірші.

Особливу увагу приділено творчості Сергія Жадана, у поезії якого прецедентні феномени виконують не лише естетичну, а й соціокультурну функцію. Вони допомагають авторові осмислити досвід покоління, передати історичну пам'ять і національну ідентичність.

Наприклад, звернення до біблійних і літературних образів у віршах автора утворює багатошарову систему символів, де поєднуються сакральне й повсякденне, минуле й сучасне.

Актуальність дослідження зумовлена потребою глибшого розуміння того, як через прецедентні феномени в літературі відбувається переосмислення національних і світових культурних кодів. Вивчення цього явища на матеріалі сучасної української поезії, зокрема поезії Сергія Жадана, дозволяє виявити особливості формування інтертекстуального простору та виокремити, як культурна пам'ять реалізується у нових мовно-естетичних формах.

Отже, прецедентні феномени є важливим засобом художнього мислення, що забезпечує зв'язок між традицією і сучасністю, збагачує зміст літературного тексту та сприяє його глибшому сприйняттю читачем.

Література

1. Лазаренко С.В., Назаренко О.М. Типологія прецедентних феноменів сучасного українського публіцистичного тексту: соціокультурний вимір. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Т. 31 (70) № 1 Ч.1. С. 72–77. DOI https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-1/14.
2. Жадан С. В. Життя Марії : Книга. meridian-czernowitz, 2015. 184 с.

СЕКЦІЯ 9. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНІСТИКИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Глушкова Дар'я

/ м. Київ /

УКРАЇНІСТИКА БЕЗ КОРДОНІВ. МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ ТА ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ

У XXI столітті процес глобалізації та становлення інформаційного суспільства докорінно змінюють підходи до збереження та розвитку гуманітарних наук. Українська філологія, літературознавство, історіографія та культурологія – об'єднанні в понятті «україністика» - набувають нового виміру, виходячи далеко за межі традиційних аудиторій. Сучасні інформаційні технології, цифрові архіви та масові відкриті онлайн – курси дають змогу не лише популяризувати українську мову, літературу, культуру й історію у світі, а й інтегрувати їх у світовий науковий дискурс. Міжнародні освітні програми, партнерства університетів, цифрові музеї та мультимедійні платформи відкривають доступ до україннознавчих матеріалів у режимі 24/7 з будь-якої точки планети. Це сприяє тому, що україністика перетворюється на міждисциплінарний, мобільний та відкритий до співпраці простір, здатний реагувати на виклики часу: від потреб збереження культурної спадщини до протидії дезінформації.

Особливою актуальності ця трансформація набула після 2014 року та в умовах повномасштабної війни з 2022 року, коли зростає потреба у зміцненні національної ідентичності, збереження культурної пам'яті та представленні України у світовому просторі як незалежної, самобутньої й культурно багатої держави.

Міжнародні програми підтримки україністики відіграють ключову роль у поширенні знань про Україну за межами країни та у зміцненні її культурної присутності у світовому просторі. Програма Лисяка – Рудницького спрямована на те, щоб допомагати університетам, науковим центрам і культурним інституціям за кордоном розвивати та підтримувати українознавчі студії. Вона фінансує лекційні курси, конференції, публікації та наукові обміни, завдяки чому дослідження української мови, літератури, історії та культури стають доступними ширшому колу іноземних науковців і студентів. Це дозволяє не лише зберігати наукову якість українознавчих досліджень, а й інтегрувати їх у глобальний академічний дискурс [1].

Паралельно, у межах Horizon Europe – найбільшої науково – дослідної програми ЄС – реалізується низка проєктів, у яких беруть участь українські університети, дослідницькі інститути та культурні організації. Ці проєкти охоплюють як цифрову гуманітаристику та збереження культурної спадщини, так і інноваційні освітні рішення. Вони допомагають українській науці інтегруватися у європейський науковий простір, залучають фінансування та створюють спільні дослідницькі мережі з провідними університетами ЄС [2].

Цифрові освітні платформи та онлайн – курси стали одним із ключових інструментів популяризації україністики та поширення знань про Україну у світі. Платформа Prometheus – це провідний український проєкт у форматі масових відкритих онлайн – курсів (MOOC), який пропонує понад 90 курсів для аудиторії, що вже перевищила 700 тисяч зареєстрованих користувачів. Її роль виходить далеко за межі лише технічного доступу до лекцій: платформа формує цілі освітні програми, адаптовані до українського контексту, і співпрацює з міжнародними партнерами. Так, у 2024 році за підтримкою Prometheus Університет Іллінойсу організував серію безкоштовних бізнес-курсів для українських студентів та підприємців, що дало змогу тисячам людей отримати знання світового рівня навіть у складних воєнних умовах [3].

Міжнародна платформа Coursera також активно долучилася до розвитку україністики у цифровому середовищі. Серед найпопулярніших її курсів – «The Making of Modern Ukraine» та «Ukraine: History, Culture and Identities», створені у співпраці з Українським інститутом, EdEra та Києво – Могилянською академією. Вони розраховані як на українських, так і на міжнародних слухачів, і доступні кількома мовами, що значно розширює аудиторію українознавчих знань [4].

Важливим є й те, що за результатами опитування викладачів українських університетів Prometheus визнано найпопулярнішою платформою для навчання в Україні (54,7%), тоді як Coursera стала найпопулярнішою серед закордонних платформ (31,2%). Це свідчить не лише про високий рівень довіри до цих ресурсів, але й про зміни в освітніх підходах, коли цифрові формати доповнюють або навіть замінюють традиційні навчальні методи.

Цифрові архіви та онлайн-ресурси відіграють вирішальну роль у збереженні та поширенні українознавчих знань, особливо в умовах глобалізації та воєнних викликів. Ukrainica – це електронна бібліотека, створена Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського у співпраці з Гарвардським українським науковим інститутом та Українським інститутом. Вона містить оцифровані колекції рідкісних книжок, архівних документів, періодики та картографічних матеріалів, що робить її унікальним джерелом для науковців та всіх, хто досліджує українську історію та культуру. «Ізборник» - це онлайн-бібліотека, яка збирає та систематизує тексти з історії, літератури, філософії та культури України. Тут можна знайти як середньовічні літописи, так і твори класиків української літератури, а також наукові дослідження. Проєкт є важливим інструментом для збереження та вільного доступу до джерел, які формують українську національну пам'ять. Ukraïner – це мультимедійний проєкт-експедиція, який досліджує регіони України та розповідає їхні історії через фото, відео, тексти та підкасти. Матеріали доступні кількома мовами, що дозволяє знайомити з українською культурою міжнародну аудиторію та

створювати цілісний образ країни у світовому інформаційному просторі. Museum of Civilian Voices – цифровий музей, створений Фондом Ріната Ахметова, який документує свідчення цивільних українців про життя під час війни. Проєкт зберігає особисті історії, фото, відео та аудіозаписи, формуючи велику базу матеріалів для істориків, правозахисників і майбутніх поколінь. Це не лише інструмент пам'яті, але і спосіб доносити правду про війну світові.

Література

1. Сайт ukrainian institute https://ui.org.ua/sectors/lysiak-rudnytsky-ukrainian-studies/.
2. Сайт офісу Горизонт Європа в Україні https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme/.
3. Освітня платформа Prometheus https://prometheus.org.ua.
4. Освітня платформа Coursera https://www.coursera.org.

Андрієць Ярослав

/ м. Київ /

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕСХАТОЛОГІНИХ УЯВЛЕНЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ

У більшості релігій сформовані свої, індивідуальні уявлення про Кінець світу, або Армагеддон. Найчастіше він зображується як вирішальна битва між силами Світла та Темряви, фіналом якої буде загибель людства. У кожного народу є своє розуміння Армагеддону, закладене на генетичному рівні. Вивченням питань, що стосуються кінця світу займається есхатологія.

Есхатологія (грецьк. eschatos – останній, кінцевий і logos – слово, вчення) – складова частина будь-якої релігії, що сягає корінням глибокої давнини. Есхатологія розглядає або посмертне життя окремої людини, або загибель

всього людства. Поява міфів про кінець світу – віяння, що поширилося з II в. до н. е., на Близькому Сході, в Ірані, Палестині, в Римській імперії. Але есхатологічні мотиви можуть нести в собі не тільки релігійні вірування. У сучасному світі все більше людей переймаються песимістичними настроями щодо загибелі людства, навіяними техногенними катастрофами, глобальним потеплінням, різким скороченням запасів корисних копалин, забруднення світового океану, катастрофою на ЧАЕС, збройними конфліктами, війнами тощо.

Думки про кінець світу, есхатологічні мотиви супроводжували людство в усі часи. З міфології есхатологічні уявлення перетекли в релігію, філософію та літературу. В українській літературі ці мотиви зустрічаються у давньому українському письменстві, фольклорі, у творах Т. Шевченка, І. Франка, у поезіях пізніх символістів, у творчості Юрія Клена, О. Стефановича, І. Драча, Любка Дереша, О. Ульяненка, А. Дністрового, Г. Тарасюк, та ін.

Згадки про Кінець світу з позиції есхатології можна знайти майже у всіх розвинених міфологічних системах. Вивченню цих проблем приділяли увагу М. Еліаде, Дж. Фрезер, Г. Франкфорт, Дж. Уілсон, Т. Якобсен та ін. На думку дослідників, есхатологізм являє собою свідомість надії, свідомість оптимізму й ствердження буття в потойбіччі.

Яскравим прикладом української сучасної есхатологічної літератури є роман молодого письменника Любка Дереша – «Культ» (2001). Представлений у романі демон Йог-Сотот належить до пантеону з міфів Ктулху. А також роман Галини Тарасюк «Храм на болоті», де зображено наслідки страшної катастрофи на ЧАЕС, яка була пророкована Богородицею.

Під назвою роману «Культ» Любка Дереша одразу розуміється поклоніння та пов`язані з ним ритуальні дійства, обряди. З іншого боку, назва може мати зовсім інший сенс, під культом можна розуміти не тільки поклоніння міфічним істотам, але ще й розум, любов, силу, особистість, або предмети діяльності людини, чи особистисті, що визначають образ епохи, їх ще називають

«культовими». В результаті наслідування ми маємо ряд груп, тобто субкультурних течій зі своїми правилами та способом життя, під які молодь і намагається підлаштуватися. Розуміючи такі процеси, Любко Дереш описує молодіжні шкільні течії, пов`язані як з наркотиками, алкоголем, так і з пошуком свого місця в житті. Окрім того, «культ» може нести в собі і руйнівний аспект, це пов`язано з первинним об`єктом поклоніння, якоюсь ідеєю, стилем, що виконує функцію об`єднання особистостей. Таку групу, що є асоціальною можна віднести до розряду деструктивних груп. До таких груп Дереш відносить гопів, доступно і яскраво описує мету їхнього об`єднання, також до деструктивних груп можна віднести майже всіх школярів, представлених Дерешем. Вони об`єдруються за популярністю, за поганими звичками та таке інше. Вживання алкоголю, наркотиків, неосвіченість, грубість, профанація сімейних, культурних ідеалів та звичаїв. Але Любко Дереш ще залишає нам надію на спасіння від всього бруду та зла, що панує в світі. На фоні любові його героїв – сексуальної, розпусної, педофілічної, брудної, він показує кохання, що поєднане сентиментальними почуттями, це кохання Юрко Банзая і Дарці Борхес, яке в кінці книги з сексуального бажання перетворюється на кохання жертовне, піднесене, духовне. Коли гинуть основні і другорядні герої, Юрко Банзай і Дарця Борхес прямують до утопії тільки тому, що кохали.

Структурно роман можна поділити на дві частини, які гармонійно переплітаються між собою. Перша частина показує життя підлітків та вчителів у селищі Мідні Буки, що марнують своє життя. Учні школи думають тільки про себе та наркоту, серед них панує розпуста, пияцтво, жорстокість та бруд. В іншій частині Дереш розкриває витоки загадкових подій, що відбуваються в школі. Умовно першу частину роману можна назвати побутовою, а другу – культовою, або містичною, бо саме вона розкриває перед читачем таємний світ, що приховує книга. Загадкові явища, що відбуваються в школі, дедалі більше розгортаються до середини роману, і відкидають на другий план його побутову сторону.

Фантасмагоричну частину роману Любко Дереш засновує на міфах, створених письменником Говардом Лавкрафтом. Дереш запозичує у фантаста демона Азатота та Йог-Сотота, а також міста, які вигадав Лавкрафт – це Данвич та Іннсмут.

Роман Галини Тарасюк має яскраво символічну назву – «Храм на болоті». Це наче оселя для душі, спасіння, олтар чистоти, де можна знайти захист, спокуту та надію серед пекельного трясовиння, серед уражених радіацією чорних гниючих лісів. В своєму романі авторка звертається до страшних подій минулого – катастрофи на ЧАЕС, та переплітає їх з подіями сучасності, що відбуваються в місцевості неподалік Прип`яті.

Авторка визначає жанр твору як роман-притча. Цей жанр є цілком виправданим, бо «Храм на болоті» є притчею про людські душі, заблукані, грішні, спокушені дияволом, які шукають порятунку і спокути у Матері Божої.

Також письменниця звертається до апокрифічного жанру, показуючи спокутуюче життя в Храмі священика, отця Георгія, колишнього «великого начальника» на ЧАЕС, одного з винуватців катастрофи.

Весь твір пройнятий релігійними мотивами, осердям яких є стародавня козацька ікона Богоматері, що об`єднує усіх героїв навколо себе. Галина Тарасюк показує ікону надзвичайної сили – вона мироточить та лікує людей, її Храм – це наче маленький острівець раю, посеред пекельного Кривавого болота.

За легендою, цей Храм «нібито сама Матір Божа зняла з неба і своєю святою рукою поклала на купину посеред трясовини – на спомин про мужніх козаків...» [2, с.57] які воювали в цій місцевості під проводом Богдана Хмельницького. Ще задовго до аварії, Божа Матір пророкує страшну катастрофу, посилаючи до Георгія Бунчужного, тоді ще начальника з атеїстичними поглядами на життя, Волхва з посланням: «Мене прислали сюди знайти вас і сказати, що той експеримент, який ви запланували, не треба проводити. Реактор може не витримати... Може статися непоправне... Я просто

– посланець, посланий попередити вас… Мене послала Мати! Сказала: «Його звати Георгій Бунчужний! Іди, знайди і передай: «Гординя незрілого розуму – погибель для світу. Треба спинити зухвальство. Інакше – вогонь вирветься з пекельного черева – на ШОСТИЙ день і позначений буде числом ЧОТИРИ». [2, с.121] Цей релігійний есхатологічний мотив є яскравим прикладом «непочутого пророка». Влада змушує душу людини гнити, та підносити свою особистість «над Богом», тому і Георгій Бунчужний на п'єдесталі влади ослухався пророцтва. Але коли він, скинутий зі своєї посади, уражений радіацією, ледь живий, відомий лагідним голосом Богородиці, переповзши через криваве трясовиння опинився в Храмі посеред болота, до душі його нарешті торкнулася Богородиця. «Козацький новоспечений піп», отець Георгій, має трагічну і світлу долю, він запалює в душах людей своєї невеличкої пастви віру, надію на майбутнє, якої так не вистачало в тих отруєних від вибуху на ЧАЕС лісів.

Головною ідеєю, якою пройняті всі герої та всі події роману є те, що за все в житті прийдеться платити, і за все відповідати, якщо не на цьому, то на тому світі обов`язково, і що всі людські діяння, особливо ті, які спрямовані наперекір природі, будуть відплачені людьми сповна. «Творець направду розчарований в людині. В нього вже готовий проект нової земної цивілізації: це будуть істоти, позбавлені грубої матеріальної залежності, ненаситності, якої перетворює нас, людей, на вічно голодного звіра. Їх живитиме Божий дух та енергія Божественного Космосу… хоч і будуть вони народжені людьми, себто земними жінками» [2, с.126]. Авторка пророкує нову цивілізацію, чисту, позбавлену зла та жадоби, і вводить дитину такої раси. Це була маленька дитинка-мутант, яка живилася енергією, спілкувалася на телепатичному рівні, шкіра хлопчика мала зеленуватий колір, а сам він був легенький мов пір`ячко, і очі світилися синім кольором. Можливо це і є перша людина нової цивілізації, більш досконалої, та позбавленої пороків та спокус сучасного людства.

Цей роман – про пошуки істини, надії, спокутування гріхів, про те, що ніколи не пізно одуматися, проаналізувати своє життя та ступити на іншу

стежку, прямуючу до світла і віри. Катастрофа на ЧАЕС ще довго буде відлунням звучати в душах людей, буде нагадувати всім і кожному до чого може призвести необдумана людська діяльність, зарозумілість, зречення від Всевишніх сил, та проголошування себе богами. І щоб страшні події 26 квітня 1986 року не повторилися, а залишилися далеко в історії, треба не забувати що людина непідвладна над Планетою, вона тут тільки гість. Есхатологічні питання, які підіймає в романі-притчі Галина Тарасюк, актуальні і визначені часом, бо не даремно в сучасному світі з`явилося таке явище, як «суспільна депресія», бо це означає що людству потрібна надія, і підтримка. І саме таку надію можна отримати в романі-притчі «Храм на болоті».

Література

1. Дереш Л. Культ. Львів: Кальварія, 2001. 218 с.
2. Тарасюк Г. Храм на болоті. Бровари: Відродження, 2007. 243 с.

Луб'яницький Костянтин

/ м. Київ /

СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ПОП-КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ

З часів відновлення незалежності українська видавнича та бібліотечна справа почали роботу над виданнями та наданням доступу до інформаційних продуктів українською мовою. Це стосується як фахової та навчальної літератури, так і творів, що вважаються світовими бестселерами та проявами масової (поп-) культури.

У результаті аналізу дослідження Гурової І. В. «Популярна культура як практика створення смислів і значень» було охарактеризовано термін «поп-культури» як прояв об'єднання великої кількості людей на основі культурних

проявів, що повсякденно генерує генерацію смислів і сенсів, а також здатне об'єднувати людей у субкультури [6]. У дослідженні підкреслюється акцент на низових прошарках суспільства, що формують більшість, а також окремих спільнот, що формуються на основі конкретного твору чи формату відтворення. Словник Кембріджського університету підтверджує цю думку та зазначає, що популярною культурою є «*музика, телевізійні серіали, кіно, книги тощо, чим насолоджуються звичайні люди, а не експерти в тій чи іншій галузі*» [4].

Тому забезпечення цієї більшості цікавими для них виданнями є важливою задачею для бібліотек, що може позитивно вплинути на кількість активних відвідувачів.

Здебільшого проявами масової культури є книги, фільми, серіали, музика, комікси тощо, творці яких є або сучасниками або твори яких активно стають об'єктами переосмислення та творчої рефлексії після смерті автора чи припинення творчої кар'єри.

Прикладом першої категорії можна назвати серію романів «Гаррі Поттер», що стали світовим бестселлером і вплинули на формування щонайменше покоління людей, а другої — творчість Г. Ф. Лавкрафта, з якої сучасні автори позичають вигаданих персонажів з метою сствоерення адаптації, інтерпретації чи неофіційного продовження, а також пародійних чи сатиричних творів.

Попри значне збільшення видань українською від часів проголошення незалежності, проте бібліотеки продовжували зберігання російськомовних видань творів, яких ще на той момент не було українською.

Активна українізація бібліотек почалася в 2014 році, проте помітна різниця поміж кількістю книг українською та російською проявилася лише після повномастабного вторгнення Росії в Україну в 2022 році, коли бібліотеки почали вилучати російськомовні книги з власних фондів.

Якщо популярні романи, новели та здебільшого суто текстові твори в Україні були стандартним явищем, то такі специфічні форми прояву творчості

як комікси чи манґа українською мовою до 2022 року практично не були представлені в українських бібліотеках.

До цього етапу залучення читачів до поп-культури в бібліотеках відбувалося зокрема завдяки шкільній програмі. Через рекомендації до ознайомлення з творами, які представлені в навчальній програмі, діти та їхні батьки звертаються як до шкільних, так і публічних бібліотек. Проте ознайомлення дітей з проявами масової культури таким шляхом відбувається зазвичай побічно через адаптації оригінальних творів.

Таким залученням до поп-культури є використання творів, які стали популярними чи наразі відоміші за адаптаціями в іншій формі медіа. Наприклад, роман Діани Вінн Джонс «Мандрівний замок Хаула» має аніме-адаптацію, кадри з якої використовувалися в шкільному підручнику «Зарубіжна література: підручник для 7-го класу» за авторства Волощук Є. В [5].

Наразі масова культура активно розповсюджується завдяки бібліотекам шляхом оновлення фондів популярними виданнями, як то манґою чи коміксами, а також проведенням презентацій, тематичних клубів тощо в межах бібліотечних установ.

Прикладом співпраці видавництв з бібліотеками в межах надходжень коміксів і манґи є активна діяльність видавництва MAL`OPUS, що надсилає манґу та комікси до бібліотечних установ по всій Україні, про що активно звітує в своїх соціальних мережах [1].

Окрім видавництва MAL`OPUS, з бібліотеками співпрацює видавництво Nasha Idea в сфері проведення манґа-клубів і презентацій. Зокрема у видавництва налагоджені зв’язки з Бібліотекою української діаспори ім. Джона Маккейна в м. Дніпро, де було проведено обговорення манґи “Літо, коли помер Хікару”[3] та планується щодо манґи “100 бажань до перетворення на зомбі”[2].

Також існують твори масової культури, що мають цифровий вигляд (відео, аудіо, відеоігри тощо). Частину з них споживачі можуть відтворювати завдяки комп’ютерам, спеціальній апаратурі (програвачам) і відповідним електронним

ресурсам при дотриманні правил установи, як то використання навушників чи використання за потреби персонального аккаунта.

Для вирішення всіх вище описаних проблем бібліотечним установам необхідно:

1. Переосмислення підходів до формування попиту на класичну, спеціалізовану та популярну літературу в установі;

2. Активніше слідкувати за книжковим ринком в Україні, аналізувати попит на ту чи іншу літературу й купляти її;

3. Налагоджувати зв'язки з видавцями для поставлень сучасної літератури та проведення спільних культурних заходів;

4. Активніше представляти себе у якомога більшій кількості соціальних мереж;

5. При сприянні Міністерства освіти і культури України розробляти навчальні та культурні програми із залученням творів, які відносяться до масової культури, а також забезпечувати технічні можливості відтворення продуктів поп-культури, якщо вони мають специфічний формат.

При дотриманні цих пунктів кількісного та якісного масштабування українські бібліотеки здатні зарекомендувати себе як інформаційні ресурси з актуальними джерелами інформації.

Тому в наслідок аналізу викладеної інформації можна стверджувати, що розвиок поп-культури в межах бібліотечних установ у першу чергу залежить від діяльності видавництв. Це стосується як оновлення фондів сучасними виданнями, якими цікавиться молодь та які задіюються у навчальній програмі, так і комунікації бібліотечних установ і видавництв поміж собою заради організації тематичних заходів з метою популяризації читання.

Таким чином бібліотеки вкотре підкреслюють свою соціальну роль не лише як джерела знань, а майданчика для висловлення та просування. На даний момент ця діяльність вже проводиться в поодиноких випадках і повинна

стати прикладом для наслідування та взаємодії не лише з видавцями книг, але й інших проявів поп-культури.

Реалізувати це можна зі сприяння Міністерства культури та Міністерства освіти України, які узгоджують список творів, включених до шкільної програми, а також фінансування бібліотек та забезпечення установ необхідним обладнанням для відтворення творів поп-культури в якомога більшому спектрі можливостей.

Література

1. Malopus Comics. Допис у соцмережі *X (Twitter)* [Електронний ресурс]. (дата звернення: 10.10.2025. Режим доступу: https://x.com/malopus_comics/status/1900549406987887015.

2. Nasha Idea**.** Гелловінський манґа-клуб для тих, хто іще не перетворився на зомбі [Електронний ресурс] // *Telegram*. 16.10. 2025. Режим доступу: https://t.me/nashaidea/4579 (дата звернення: 16.10.2025).

3. Nasha Idea. Манґа-клуб “Літо, коли помер Хікару” [Електронний ресурс] / NashaIdea. Режим доступу: https://x.com/NashaIdea/status/1965822872154460557 (дата звернення: 14.10.2025).

4. pop culture. *Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus*. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/pop-culture (date of access: 20.10.2025).

5. Волощук Є. В. Зарубіжна література : підруч. для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Євгенія Волощук, Олена Слободянюк. — Київ : Генеза, 2015. —259 с.

6. Гурова, І. В. Популярна культура як практика створення смислів і значень // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 3. С. 102–107. DOI: 10.32461/2226-3209.3.2022.266071.

Ковальчук Ольга,

Кузнецова Галина

/ м. Глухів /

КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Процеси державотворення та інтеграції України в європейський освітній простір окреслюють нові, підвищені вимоги до професійної компетентності педагога, і до вчителя зосібна. Учитель має бути не лише носієм глибоких знань, а й еталоном мовної культури в процесі професійної комунікації, й особливо в її науковому вимірі. Культура наукової української мови є надважливим складником педагогічної комунікації. Ідеться передусім про аналіз, інтерпретацію та презентацію наукових джерел із певної освітньої галузі, про спробу написання тексту наукового дискурсу в одному чи кількох його жанрових різновидах, про вміння та здатності на високому рівні вибудовувати фахові доповіді з опертям на увесь арсенал засобів сучасної української літературної мови, мовленнєво довершено організовувати освітній процес у закладах загальної середньої освіти.

Недостатнє володіння нормами наукового стилю, термінологією, процедурами і технологіями цитування та логікою викладу матеріалу перешкоджає ефективній взаємодії з фаховою літературою, з учнівською аудиторією, не дає змоги на відповідному рівні спродукувати науковий текст. Слушною є думка К. Маргітич і про те, що «зі збільшенням в університетських програмах обсягу годин на самостійну роботу навички письмового реферування, написання статей, тез, доповідей, підготовки усного публічного (наукового) мовлення стають особливо важливими. Науковці наголошують: задля формування ключових компетентностей майбутнім фахівцям необхідно оволодіти й науковим стилем» [4, с. 148].

З огляду на це формування культури наукової української мови є одним із ключових завдань у системі підготовки майбутніх учителів, що засвідчує й огляд наукових джерел [1; 2; 3; 4; 5; 6 та ін.]. Сьогодні проблему формування наукової культуромовної компетентності аналізують за новим мовознавчим напрямом – еколінгвістичним (Г. Білавич, М. Білоус, М. Калько, В. Калько, С. Клочко, К. Маргітич, І. Погрібний, О. Сербенська та ін.).

Культура наукової української мови – це складник загальної культури мови. Аналіз мовознавчих, культурологічних праць засвідчує, що термін «культура мови» має низку визначень. Нам імпонує дефініція, сформульована Л. Мацько та Л. Кравець, у якій культуру мови поіменовано мовознавчою наукою, «яка на основі даних лексики, фонетики, граматики, стилістики формує критерії усвідомленого ставлення до мови й оцінювання мовних одиниць і явищ, виробляє механізми нормування і кодифікації (введення в словники та в мовну практику)» [5, с. 6]. Визначення має біполярний зміст, оскільки культуру мови популяризує і як науку, і як рівень володіння особистістю культурою сучасної української літературної мови. Означене дає підстави говорити про культуру наукової української мови і як про науку, і як про навчальну дисципліну, що окреслюють не лише перелік теоретичних відомостей, а й знань, умінь, сутність яких усвідомлено має опанувати вчитель.

Мета та завдання культури наукової української мови як освітнього компонента спрямовані на випрацювання в майбутніх здобувачів вищої педагогічної освіти навичок, здатностей послуговуватися усвідомлено опанованими теоретичними знаннями й практично дотримуватися орфографічних, орфоепічних, граматичних, лексичних, синтаксичних норм, уміннями доцільно використовувати всі мовні засоби відповідно до вимог наукового стилю, його підстилів, жанрів, мети та відповідної сфери освітнього спілкування.

Окрім цього, культура наукової української мови спонукає майбутнього вчителя зосередитися на сутності комунікації як процесу взаємообміну

інформацією в соціономічній сфері – середовищі, яке функціонує на засадах комплексних взаємодій у колі «людина – людина», «людина – група людей», «людина – освітній простір», «людина – соціальні мережі» тощо. В умовах воєнного стану функціонування вітчизняної освіти, розвою Штучного інтелекту, засилля різних інформаційно-комунікаційних ґаджетів, інструментів, електронних платформ простежуємо, що освітня комунікація перетворюється на процес самостійного пошуку, опрацювання, аналізу, синтезу, узагальнення, опанування, засвоєння, трансформування учасниками освітнього процесу необхідної навчальної, наукової інформації.

Професійно-педагогічна комунікація вчителя набуває системних основ безпосередніх / опосередкованих зв'язків, взаємодій учителя та учнів, що реалізуються за допомогою вербальних (мовних) і невербальних (позамовних) засобів з опертям на комп'ютерну комунікацію з метою пошуку необхідного навчального, навчально-методичного матеріалу, аналізу змісту освітніх модельних програм, методичних рекомендацій, платформ, напрямів із підвищення кваліфікації тощо. Означена робота проводиться з інформацією, що функціонує в межах наукового стилю та його основних підстилів – власне науковому, науково-навчальному, науково-популярному.

З огляду на це вчителеві передусім варто ґрунтовно оволодіти сутністю та змістом наукового стилю, основними його категоріями (інтертекстуальністю, діалогічністю, відкритістю) та ознаками, із-поміж яких науковці (М. Баган, О. Горошкіна, Т. Груба, П. Дудик, А. Коваль, О. Корчова, Г. Кузнецова, І. Кухарчук, Л. Мацько, О. Мацько, Г. Онуфрієнко, П. Селігей, І. Холявко та ін.) виокремлють:

- точність і однозначність (глибоке знання предмета дослідження, точне послуговування термінологією та уникнення двозначності);
- логічність і послідовність (чітка структура наукового тексту, наявність логічних зв'язків між частинами);

- об'єктивність і доказовість (наведення наукового обґрунтованих фактів, перебігу процесів, зокрема й організації освітнього процесу, якщо він є об'єктом вивчення, покликання на думки, запозичені із попередніх текстів);
- ясність і зрозумілість (логічне, взаємопов'язане розгортання думок в усній та писемній формі; мовленнєва чіткість, якщо науковий текст виголошується, а саме: правильне вимовляння звуків, звукосполук, унормоване наголошування, додержання темпу, виразності, розміреного ритму і ввічливості);
- аргументація, посилання на джерела (апарат цитування та бібліографічний опис).

Варто зосередити увагу й на тому, що для майбутнього вчителя володіння культурою наукової мови є багатофункційним інструментом як на етапах здобуття вищої освіти, так і під час професійної діяльності. Оволодіння професійними компетентностями на засадах дескрипторів «знання, уміння, навички, комунікація, автономія і відповідальність» розпочинається під час навчання в педагогічних закладах вищої освіти, «відшліфовування» ж компетентностей відбувається в процесі професійного практичного досвіду та самоосвіти.

Із-поміж здатностей, що дають змогу вправно оперувати основами наукової української мови та виформовують культуру наукового комунікування, є вміння працювати з бібліографічними джерелами, швидко й точно студіювати зміст *первинних* (стаття, монографія, дисертація тощо) і *вторинних* (рецензія, анотація, реферат, тези, есе, підручники, навчальні посібники тощо) наукових жанрів та укладати науково-навчальні матеріали, які є складниками професійної комунікації. Мовиться про конспекти уроків, навчальні програми, рецензії, відгуки, звіти; усні доповіді та успішні виступи на педагогічних радах, наукових конференціях, практичних семінарах, вебінарах тощо. Кожен жанр наукового стилю, форма його реалізації вимагають бездоганного укладання інформації в науково-навчальному дискурсі.

Культуромовна наукова комунікація інтегрується з мовою шкільного предмета, який викладає вчитель. Опанування основ структурування наукового тексту, принципів та етапів роботи над науковим текстом, а саме: винайдення задуму (формулювання теми, мети, завдань), укладання плану, рубрикування частин тексту, добір фактичного матеріалу, претекстів, які потрібно проаналізувати, з'ясування проблемних аспектів та розв'язання їх, стилістичне оформлення матеріалу, перевірка логіки, правильності, чіткості розкриття досліджуваної теми, формулювання висновків – усе це дає змогу вчителеві долучитися самому і залучити учнів до наукової роботи, до участі в мовних конкурсах (приміром, конкурси ім. П. Яцика, Т. Г. Шевченка тощо), до конкурсів, які проводить Мала академія наук; до наукових заходів (конференцій, семінарів, вебінарів, круглих столів тощо) регіонального, усеукраїнського, міжнародного рівнів.

Культура наукової української мови скеровує вчителя не лише до оволодіння уміннями писати, виголошувати наукові, науково-навчальні тексти, доповіді, а й до опанування умінь слухати себе та всіх учасників освітнього процесу, корегувати усне наукове, науково-навчальне мовлення.

Надважливим складником професійної комунікації вчителя, на опанування сутності якого зорієнтовує культура наукової української мови, є академічна доброчесність – сукупність етичних принципів, окреслених законодавчими документами (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність»), правил опрацювання, трансформування, цитування наукових джерел у процесі викладання, навчання, провадження наукової, навчальної діяльності, а відтак – формування і забезпечення чесності, взаєморозуміння в освітньо-науковому просторі, у підвищенні довіри на національному та міжнародному рівні до української освіти та науки.

Отже, лише високий рівень сформованості культури наукової української мови дасть змогу учителеві стати повноцінним учасником фахового діалогу та

ефективно транслювати знання наступним поколінням, вивищувати наукові надбання держави.

Література

1. Баган М.П. Культура української наукової мови: посібник для самостійної роботи студентів. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2022. 48 с.

2. Горошкіна, О. М., Груба, Т. Л. Українська наукова мова: теорія і практика. Навчально-методичний посібник. Суми: Університетська книга, 2023. 108 с.

3. Кузнецова Г. П., Корчова О. М., Кухарчук І. О., Холявко І. В. Культура мовлення та риторика : навчальний посібник. Глухів : Глухівський ПНУ ім. О. Довженка, 2020. 324 с.

4. Маргітич К. Є. Культура наукової мови як наукова проблема. *Суспільство та національні інтереси.* 2024, №1 (1). С. 145–15. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/11081/11140 (дата звернення: 12.10.2025)

5. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови. Навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.

6. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

СЕКЦІЯ 10. МОВА ЯК ЗБРОЯ НАРОДУ В БОРОТЬБІ ЗА ПЕРЕМОГУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Воробйова Марія

/ м. Київ /

ПРОМОЦІЯ ЧИТАННЯ ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКОГО МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА

На сьогодні, під час російсько-української війни, ми як ніколи повинні бути на захисті українського мовного середовища та збереження таким чином інформаційної безпеки. Одним із елементів, що може посприяти цьому напрямку є розвиток звички читання серед українців.

За результатами соціологічного дослідження проведеного на замовлення Українського інституту книги: щоденне читання є звичною практикою лише для близько 8 % українців. Водночас приблизно 27 % респондентів зазначили, що читають книжки щонайменше раз на тиждень, а 46 % – хоча б раз на місяць. Щоб уникнути таких тривожних показників розробляються стратегії розвитку читання від міністерств, а також програми, конкурси та проєкти, що спонсоруються державою або за рахунок фінансування від закордонних програм розвитку культури [6].

Розглянемо приклади:

- Стратегію розвитку читання на 2023 – 2032 роки «Читання як життєва стратегія».
- Мистецький конкурс культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на організацію та проведення заходів з промоції читання.

Першим прикладом є Стратегія розвитку читання на 2023 – 2032 роки «Читання як життєва стратегія» розроблена у 2023 році Міністерством культури та стратегічних комунікацій. Вона має сприяти створенню звички в українців до читання та є складовою гуманітарної безпеки України. Як зазначає Олександр Ткаченко: «Читання має об'єднувати українців, виконувати завдання національної консолідації, модернізації та розвитку української культури, зміцнення й розвитку нашого потенціалу».

Стратегічні напрями, що розглядаються у документі для досягнення мети:

- Доступ до книги. Підтримка та розвиток книжкової екосистеми.
- Формування звички і потреби в читанні. Читання як тренд [1; 5].

Стратегія вже сприяє розвитку культури читання серед українців. За час її реалізації було створено програму «єКнига» для тих, кому виповнилося 18 років. Вона ініційована у 2024 році для сприяння читання серед молоді та підтримки українського книговидавничого ринку. Наразі державною допомогою на придбання книг вже скористалося понад 200 тисяч 18-річних українців. Молодь також активно дарувала книжки бібліотекам куплені за програмою «єКнига» [2].

Другим прикладом є Мистецький конкурс культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на організацію та проведення заходів з промоції читання. Пріоритетні напрями конкурсу:

- Як говорити з дітьми про війну і травму?
- Популяризація української літератури та корінних народів України, різних жанрів для різних вікових категорій української та іноземної аудиторії.
- Створення тренду читання як дозвілля, читання для навчання, розвитку критичного та аналітичного мислення, вміння пояснювати власну думку для досягнення професійного розвитку і соціальної адаптації як неодмінної передумови досягнення успіху в житті, для підтримки ментального здоров’я.

- Деколонізація у сфері української літератури та бібліотечної справи.
- Формування сучасних практик, що можуть бути використані для популяризації читання серед дітей та підлітків, батьків, зокрема практики раннього читання дітям серед майбутніх батьків.
- Формування практик, спрямованих на розвиток читання серед громадян, які потребують соціальної адаптації [4].

Учасники конкурсу можуть надіслати Українському інституту книги:

- методичні та інформаційні матеріали для батьків, бібліотекарів, вчителів та викладачів закладів освіти і дошкільного виховання, перекладачів з української мови, видавців, книготорговців, популяризаторів читання, широкої аудиторії читачів;
- тематичні добірки, порадники з читання для українських та іноземних читачів;
- мультимедійні профайли українських авторів і видавців, переклад англійською, промоційні та комунікаційні заходи;
- літературні фестивалі, тематичні акції, літературно-публіцистичні та авторські зустрічі, конференції та інші події з промоції української і перекладної літератури та читання;
- тематичні літературні огляди;
- літературні, перекладацькі та книжкові семінари, конкурси тощо [4].

У 2024 році переможцями Мистецького конкурсу культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на організацію та проведення заходів з промоції читання стали соціально важливі проєкти, а саме:

Всеукраїнська кампанія популяризації читання книг шрифтом Брайля особами з порушенням зору та незрячими «Невидимі сторінки», яку розробила ТОВ ФІРМА «АНТОЛОГІЯ». Акція спряє стиранню бар'єрів між людьми та робить читання доступним для кожного.

Проєкт «Фантастична Україна», що був реалізований з 27 вересня по 25 жовтня. Українські письменниці Світлана Тараторіна, Дарія Піскозуб, Наталія

Матолінець, Ірина Грабовська та Наталія Довгопол провели низку зустрічей із читачами у бібліотеках і книгарнях Київщини, Львівщини, Вінниччини та Житомирщини. Тематикою зустрічей були питання розвитку української фантастики, взаємодії з міжнародними тенденціями та ролі літературної творчості в умовах війни.

Фестиваль «Читай українське!», який відбувся 16-17 жовтня у Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей імені Т.Г.Шевченка. Під час якого пройшли творчі зустрічі, дискусії, презентації книжок та автограф-сесії із сучасними українськими авторами [3; 4].

Отже, спираючись на всі наведені приклади впровадження проєктів, програм, конкурсів і стратегій. Можемо чітко розуміти важливість промоції читання, як чинника зміцнення мовного та культурного середовища, а також боротьбі у інформаційній війні.

Література

1. В Україні затвердили дев'ятирічну стратегію розвитку читання – Мінкульт. *Суспільне Новини*. URL: https://suspilne.media/amp/403340-v-ukraini-zatverdili-devatiricnu-strategiu-rozvitku-citanna-minkult/ (дата звернення: 14.10.2025).

2. «єКнига»: понад 200 тисяч 18-річних українців скористалися державною допомогою на придбання книжок | Міністерства культури та стратегічних комунікацій. *Міністерства культури та стратегічних комунікацій*. URL: https://mcsc.gov.ua/news/yeknyga-ponad-200-tysyach-18-richnyh-ukrayinczіv-skorystalysya-derzhavnoyu-dopomogoyu-na-prydbannya-knyzhok/ (дата звернення: 14.10.2025).

3. Культурно-мистецькі проєкти з промоції читання: УІК оголосив результати конкурсу | Міністерства культури та стратегічних комунікацій. *Міністерства культури та стратегічних комунікацій*. URL: https://mcsc.gov.ua/news/kulturno-mysteczki-proyekty-z-promocziyi-chytannya-uik-ogolosyv-rezultaty-konkursu/ (дата звернення: 14.10.2025).

4. Оголошення про організацію та проведення мистецького конкурсу культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на організацію та проведення заходів з промоції читання. *Український інститут книги*. URL: https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/ogoloshennya-pro-organizaciyu-ta-provedennya-misteckogo-konkursu-kulturno-misteckih-pro-ktiv-spryamovanih-na-organizaciyu-ta-provedennya-zahodiv-z-promoci-chitannya-2 (дата звернення: 14.10.2025).

5. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року "Читання як життєва стратегія" та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-р#n15 (дата звернення: 14.10.2025).

6. Як підвищити рівень читання та забезпечити розвиток книжкової екосистеми в Україні: відбулася презентація Стратегії розвитку читання на 2021-2025 роки. Український інститут книги. URL: https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/yak-pidvischiti-riven-chitannya-v-ukra-ni-u-mkip-prezentuvali-strategiyu-rozvitku-chitannya-na-2021-2025-roki (дата звернення: 14.10.2025).

Дубовик Наталія,

Касьян Дмитро

/ м. Київ /

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ В УКРАЇНІ ТА ЗМІНИ У СВІТОВІЙ СИСТЕМІ ОБОРОННИХ АЛЬЯНСІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФРАНЦУЗЬКОГО ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН)

Анексія Криму та подальша війна на території Донбасу в 2014–2022 роках поставили перед країнами Європи питання про ефективність безпекових інституцій і міжнародного права в цілому. Для політичних еліт західного світу стало очевидним, що система міжнародної безпеки, разом з оборонними союзами, сформованими після Другої світової війни, виявилася малоефективною і не здатною забезпечити суверенітет та територіальну цілісність держав. За таких умов експертні осередки європейських країн неодноразово зверталися до аналізу впливу російської агресії проти України у 2014–2022 роках на перспективи функціонування оборонних альянсів як гарантів безпеки.

Одним із таких аналітичних центрів є Французький інститут міжнародних відносин — провідна дослідницька установа Франції, що займається вивченням проблем міжнародних відносин і забезпечує платформу для дискусій, присвячених актуальним глобальним викликам [1].

Слід зазначити, що експерти Інституту від початку російської агресії в Криму та на Донбасі уважно стежили за реакцією США як ключової держави НАТО на події в Україні та оцінювали здатність Альянсу вплинути на Москву з метою припинення війни. Проте небажання або неспроможність адміністрації Барака Обами у 2014–2015 роках зупинити агресію Кремля на півдні та сході України продемонстрували європейцям ненадійність Вашингтона як головного союзника. У зв’язку з цим у французькому політичному та експертному

середовищі актуалізувалася дискусія щодо ефективності НАТО як оборонного альянсу і перспектив безпеки європейських держав в умовах російської агресії проти України.

Зазначеній проблематиці була присвячена аналітична розвідка Жана-Іва Ена «Атлантичне партнерство в умовах багатополярності: кінець ілюзій», опублікована 1 грудня 2015 року. У своєму дослідженні автор констатує, що Європейський Союз перебуває у стані системної кризи, зумовленої комплексом внутрішніх викликів — від проблеми міграційної політики до управління єврозоною. Унаслідок цього принцип колективного консенсусу, заснований на спільному інтересі, поступово замінюється практикою дотримання національних «червоних ліній». За спостереженням Ена, модель Європи, що базувалася на принципах раціональної солідарності, трансформується в Європу, де домінують національні прерогативи окремих держав-членів. Саме ці розбіжності, на думку автора, підривають політичну єдність ЄС та унеможливлюють формування узгодженої позиції на міжнародній арені. Ен підкреслює, що ключовою проблемою є не брак ресурсів, а відсутність солідарності, яка й зумовила фактичний провал політики спільної безпеки та оборони, задекларованої в Сен-Мало 1998 року [2].

Аналізуючи вплив подій в Україні у 2014–2015 роках, Жан-Ів Ен відзначає, що «українська криза» лише загострила приховані та відкриті суперечності між державами ЄС, що активно використовуються Російською Федерацією з метою послаблення європейської єдності. Хоча в період інтенсивної фази бойових дій на сході України серед країн ЄС спостерігалася відносна єдність у засудженні дій Кремля, брак внутрішньої солідарності швидко проявився. Опитування громадської думки в Німеччині, Франції та Італії продемонстрували небажання значної частини населення підтримати застосування сили у випадку, якщо будь-яка з країн-членів НАТО стане об’єктом збройного нападу з боку Росії. Водночас європейські суспільства продовжують покладатися на безпекові гарантії США як ключового члена НАТО: вони не готові надавати взаємну підтримку один

одному, але зберігають переконання, що Сполучені Штати залишаться гарантами їхньої безпеки [2].

Натомість Жан-Ів Ен наголошує на утопічності подібних сподівань. Події останніх десятиліть засвідчили суттєву трансформацію зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів, які більше не розглядають Європу як «пріоритетний стратегічний театр». Присутність США у європейському регіоні поступово скорочується на тлі зростання зацікавленості американської адміністрації регіонами Близького Сходу та Азійсько-Тихоокеанського простору. Більше того, досвід операцій у Косово, Іраку та Афганістані засвідчив, що в умовах кризових ситуацій Вашингтон ухвалює рішення автономно, без попереднього узгодження інтересів з європейськими партнерами по НАТО.

Відповідно, російська агресія проти України поставила перед Європою нові виклики: її слабкість і внутрішня роз'єднаність стимулюють Кремль до подальшої ескалації, тоді як США, керуючись стратегічними інтересами у інших регіонах, можуть піти на домовленості з Москвою, залишивши європейських союзників сам на сам із безпековими загрозами. У цьому контексті Ен наголошує: «в історії союзів зрада є правилом, а допомога — винятком» [2]. Отже, на його думку, для Європи настав момент ухвалення рішень, спрямованих на забезпечення її політичної та оборонної автономії, оскільки підтримка Вашингтона не є гарантованою і залежить від внутрішньополітичних пріоритетів США.

Продовженням дискусії щодо впливу США на перебіг регіональної війни на Донбасі стало аналітичне дослідження Тетяни Костуєвої-Жан «Чи може прихід Трампа посилити кризу в Україні?», оприлюднене 6 лютого 2017 року. Авторка підкреслює зміну тональності та підходів американської політики щодо Росії після формування адміністрації 45-го президента США, у межах якої почали лунати заклики до відновлення партнерських відносин з Кремлем. Хоча постійна представниця США при ООН Ніккі Гейлі заявила про збереження санкцій до моменту повернення Україні контролю над Кримом [4], загальний

зовнішньополітичний курс Дональда Трампа виглядав значно сприятливішим для Москви, ніж для Києва. Показовим є те, що на тлі публічних заяв американського президента про підтримку Володимира Путіна українська сторона тривалий час безуспішно намагалася встановити прямий контакт із Білим домом у період загострення ситуації на фронті. Така невизначеність посилювала ризики ескалації, оскільки український уряд фактично втрачав можливість оперативно привертати увагу міжнародної спільноти до російської агресії та порушення територіальної цілісності України. Саме тому, на думку Тетяни Костуєвої-Жан, «Сигнали задобрювання, надіслані Росії 45-м президентом США, вірогідно, сприяли ескалації насильства на сході України за останній тиждень» [4].

Важливою для розуміння ширшого геополітичного контексту конфлікту є також аналітична розвідка Марка Жульєна, присвячена формуванню військово-політичної взаємодії між Росією та Китаєм, оприлюднена напередодні повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. У статті «Незважаючи на видимість єдності, між Китаєм і Росією існують суттєві структурні відмінності» автор підкреслює наявність глибоких розбіжностей у стратегічних цілях обох держав. Серед них — політико-економічна експансія Китаю в Казахстані та Середній Азії, яку Москва традиційно розглядає як власну зону впливу, а також конкуренція за присутність у країнах Центральної Африки, де інтереси Пекіна і Кремля дедалі частіше перетинаються [3].

Попри це, співпраця між Росією і Китаєм базується на спільних ідеологічних передумовах, які на сучасному етапі дозволяють обом державам відкласти існуючі протиріччя на другий план. За оцінкою Жульєна, неписаний союз між Москвою та Пекіном зміцнюється спільністю реваншистських намірів: Росія прагне інкорпорації території України, тоді як Китай розглядає аналогічні сценарії щодо Тайваню та акваторій Південно-Китайського моря. При цьому обидві держави апелюють до так званих «історичних прав», які не мають юридичного підтвердження в міжнародному праві [3].

Крім того, Росію та Китай об'єднує подібне світоглядне несприйняття ціннісної моделі західної цивілізації. У цьому контексті М. Жульєн зауважує: «У Москві і Пекіні існує загальна думка, що США є "згасаючою державою" і що у неї більше немає ні політичної волі, ні суспільної підтримки для участі у конфліктах високої інтенсивності проти потужних регулярних армій. Провали в Іраку та Афганістані, де американці зіткнулися з набагато слабшим противником, лише зміцнюють це переконання. Українська криза, у цьому відношенні, є перевіркою цієї гіпотези і покликана дати відповідь на запитання: наскільки далеко готові піти США для захисту своїх цінностей?» [3].

Література

1. Dubien Arnaud. Russie-Ukraine : opacité des réseaux énergétiques. https://surl.li/plkity

2. Haine Jean-Yves. Le Partenariat atlantique à l'épreuve de la multipolarité : la fin des illusions. https://surl.li/svfygq

3. Julienne Marc. Malgré les apparences, il y a des divergences structurelles entre la Chine et la Russie. https://surl.lu/dyfgne

4. Kastoueva-Jean Tatiana. L'arrivée de Trump peut-elle aggraver la crise en Ukraine ? https://surl.lt/tmwjpj.

Макатьора Альона

/ м. Київ /

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВИ

У XXI столітті війни дедалі частіше точаться не лише на фізичному, а й на інформаційному фронті, де зброєю стають слова, тексти, символи та наративи. В умовах російської агресії проти України саме українська мова перетворилася

на одну з найважливіших форм опору. Вона не лише засіб спілкування – це код національної свідомості, інструмент ідентифікації та чинник безпеки держави.

Інформаційна війна – це боротьба за інтерпретацію реальності. У таких умовах мова стає стратегічним ресурсом, адже саме вона визначає, як суспільство осмислює події, відрізняє правду від дезінформації, як за допомогою слова розкрилює національну ідентичність та формує культуру мови і політику спротиву агресії. Означена думка простежується у праці Л. Масенко «Мова і політика». Авторка зазначає, що « <…> доля державного суверенітету напряму залежить від нашої колективної спроможності повернути українській мові право формувати загальнонаціональне культурне середовище» [3, с. 6–7]. Дослідниця наголошує на потребі всебічного функціонування української мови в ЗМІ як умови зміцнення її щоденної комунікативної функції [3, с. 82], детально описує вразливість української мови в умовах «ненасильницької» асиміляції, переконує, що це вимагає послідовної мовно-культурної політики й нормативного забезпечення статусу державної мови [3, с. 101–104]. Окрім цього, Л. Масенко доводить, що мовна політика є не лише культурним, а й політичним чинником. Науковиця аналізує наслідки радянської русифікації, зазначаючи, що «русифікація охопила всі сфери суспільного життя і призвела до того, що залежність у мовній сфері потягла за собою залежність у свідомості» [3, с. 82]. Явище «лінгвоциду» авторка окреслила як найтоншу форму духовного колоніалізму, «коли знецінення мови веде до втрати національної гідності» [3, с. 103]. Отже, відродження української мови у всіх сферах суспільного життя Л. Масенко трактує як процес духовної деколонізації та відновлення культурної суб'єктності народу.

Упадають в око й наукові доробки щодо мовно-культурної державної стратегії і тактики О. Сербенської, яка зазначає: «Вислів "культура мовлення" пов'язують з любов'ю, прив'язаністю до рідної мови, почуттям поваги до державної мови та її багатовікової традиції, з турботою про її повноцінне функціонування, а також з діяльністю суспільства та індивідуума, спрямованою

на якнайкраще пізнання, збагачення, вдосконалення та розвиток мови. Це також почуття відповідальності за свої мовленнєві дії» [5, с. 151–152]. О. Сербенська культуру слова розглядає як показник морального та інтелектуального рівня мовця, наголошує, що «культура усного мовлення є не лише володінням нормами літературної мови, а й показником культури мислення, поведінки, моралі мовця» [5, с. 5]. У цьому контексті висока мовна культура означає здатність «говорити так, щоб не образити слухача, не порушити етичних норм спілкування» [5, с. 7]. Простежуємо, дослідниця процес розвитку культури мовлення визначає значущим засобом виховання відповідальності за слово і водночас важливим чинником інформаційної безпеки суспільства. З огляду на це мовна політика, освіта, медіаграмотність мають бути невід'ємними складниками державної стратегії безпеки і культурного розвитку.

Українська мова об'єднує суспільство, підтримує моральну стійкість і формує позитивний національний наратив, у центрі якого — ідеї свободи, гідності, єдності. У воєнний час слово стало не менш важливим, аніж зброя, а боротьба за правильне називання речей, явищ, процесів (війна, окупація, агресія) — частиною фронту боротьби за правду. У сучасному науковому дискурсі проблематика мови як чинника національної безпеки та зброї в інформаційній війні досліджується міждисциплінарно — у межах соціолінгвістики, культурології, політології, філології, комунікативістики, лінгводидактики тощо. Дослідники наголошують: мова — це не лише засіб комунікації, а також простір мислення, спосіб ідентифікації й механізм формування національної стійкості.

Зосібна науковці Н. Чупрінова, І. Севрук, Ю. Соколовська переконують, що мовна політика безпосередньо впливає на стабільність держави, а ослаблення ролі державної мови в освіті, інформаційній сфері чи медіа створює передумови для дестабілізації суспільства, адже інформаційний простір формується не лише змістом повідомлень, а й мовою, якою вони передаються

[1]. Висновки авторів корелюють із позицією Ради національної безпеки і оборони України, згідно з якою «захист мовного середовища є частиною національної безпеки» [6].

У монографії *«Інформаційна війна»* (2020) Р. Гула, О. Дзобань, І. Передерій подають наукове визначення інформаційної війни як «цілеспрямованого впливу на масову свідомість за допомогою маніпулятивних технологій і засобів комунікації» [1, с. 37]. Дослідники зазначають, що маніпулювання смислами здійснюється через добір лексичних засобів, інтонацій та зміщення акцентів, адже «зміна смислових акцентів, емоційних оцінок і навіть термінології здатна змінити сприйняття подій аудиторією» [1, с. 39–40]. У цьому контексті точність і ясність українського слова виступають ефективною противагою пропагандистським технологіям, оскільки забезпечують прозорість і достовірність інформації.

Слушними нині є міркування Л. Кравченко про те, що українська мова виступає засобом консолідації суспільства, гарантом державної єдності та символом ідентичності українського народу [2, с. 6]. Функціонування української мови як державної в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства, це, на думку дослідниці, – передумова стабільного розвитку суспільства, адже саме мова формує довіру між громадянами та державою»[2, с. 9]. У своїх переконаннях і спонуках авторка опирається на Закон України *«Про забезпечення функціонування української мови як державної»* (2019), номінує його «символом консолідації суспільства, яке захищає власний комунікативний простір» [2, с. 10], оскільки саме Закон закріплює повнофункційність української мови в освіті, медіа, культурі та державному управлінні, що є прямою реалізацією концепції «мовної безпеки» [4].

Безперечно, у сучасній гібридній війні мова перетворюється на засіб стратегічного впливу. Вона визначає, як формується громадська думка, конструюється ідентичність, підтримується національний дух. Кожне слово, вжите у публічному просторі, може або підсилювати, або послаблювати

інформаційну безпеку держави. Тому лінгвістична культура, освітня політика та медійна відповідальність виступають сьогодні компонентами оборони смислів.

Наголосимо, що під час війни особливої ваги набуває вивчення української мови в тимчасово переміщених регіонах і серед молоді, яка раніше спілкувалася переважно російською. Державні ініціативи – курси «Єдині» при Міністерстві культури, онлайн-платформи *«Навчайте українською»* та *«Мова. ДНК нації»* – стали елементами мовного фронту, адже вони зміцнюють культурну безпеку країни, через українське слово виховують почуття патріотизму, об'єднують генетично, територіально й соціально.

Сьогодні й культурна дипломатія активно використовує мову як засіб міжнародної комунікації. Переклад українських книжок, створення англомовних і багатомовних видань, субтитрування фільмів українського виробництва, виступи українських митців на міжнародних фестивалях – усе це посилює «м'яку силу» України та протидіє інформаційним кліше, нав'язаним ворогом.

Українське суспільство також усвідомило, що, окрім інформаційної, консолідаційної, миротвірної, культурної, мова у процесі жахливої війни виконує ще одну надважливу функцію – психологічної підтримки. Через поезію, пісню, публічне слово, читання художніх прозових творів українці переосмислюють травму, зберігають внутрішню рівновагу й віру в перемогу. Літературні акції, воєнні щоденники, подкасти українською мовою допомагають не лише інформувати, а й лікувати суспільство словом. Українська мова стала особливим символом нації, реальною зброєю у боротьбі за свідомість людей. Саме через мову формується світогляд, вибудовується спільна ідентичність, підтримується інформаційна безпека.

Отже, сучасна наука розглядає мову не лише як культурне явище, а й як механізм збереження національної ідентичності та інформаційної стійкості. Роль українського слова у війні – об'єднувати, захищати і забезпечувати здатність суспільства мислити власними категоріями. Сила слова може бути рівнозначною силі зброї. Завдяки українській мові формується наратив правди,

який протистоїть дезінформації, фейкфам і пропаганді. Українська мова об'єднує громадян у спільному прагненні до свободи і миру, зберігає моральну єдність суспільства, є засобом осмислення досвіду та духовного відродження.

Література

1. Гула Р., Дзобань О., Передерій І. Інформаційна війна*: монографія.* Полтава: ПНТУ, 2020. 220 с.
2. Кравченко Л. Українська мова як засіб об'єднання суспільства та чинник національної безпеки України. *Українське мовознавство.* 2022. № 1 (51). С. 5–27.
3. Масенко Л. Мова і політика. 2-ге вид., допов. Київ: Соняшник, 2004. 120 с.
4. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII // *Відомості Верховної Ради України.* – 2019. – № 21. – Ст. 81.
5. Сербенська О. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 268 с.
6. Чупрінова Н. Ю., Севрук І. І., Соколовська Ю. В. Українська мова як чинник національної безпеки. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки.* 2023. Т. 34 (73), № 1. С. 150–154. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/21.pdf (дата звернення: 12.10.2025).

Лазоренко Георгій

/ м. Київ /

БІБЛІОТЕКА ЯК ПРОСТІР МОВНОЇ СТІЙКОСТІ: ПРОСВІТНИЦЬКІ ІНІЦІАТИВИ Й КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Повномасштабна російсько-українська війна посилила роль мови як маркера ідентичності та практики щоденного спротиву. Водночас інформаційна війна зробила вразливими комунікаційні канали, у яких громадяни отримують

новини, інтерпретації та «готові» оцінки подій. У цих умовах бібліотека дедалі частіше виступає не лише сховищем фондів, а інституцією комунікації та просвіти, здатною підтримати мовну стійкість громади через системні освітні ініціативи й відповідальну роботу з інформацією [2; 4].

Під мовною стійкістю в контексті бібліотечної діяльності пропонуємо розуміти сукупність сталих практик: 1) регулярне й природне використання української мови в публічній взаємодії; 2) підтримку позитивних мовних установок; 3) розширення україномовного контенту в офлайн- та онлайн-середовищі громади; 4) протидію мовним маніпуляціям, що працюють на легітимізацію наративів агресора [7, с. 3]. Бібліотека, як доступний «третій простір», здатна забезпечити умови для такого поєднання: безпечний майданчик, довіру до фахівця й регулярність взаємодії.

Однією з основ мовної стійкості є медіаграмотність. Вона функціонує як «інформаційна зброя» проти дезінформації та маніпуляцій, формуючи навички критичного мислення, аналізу джерел і відповідального поширення контенту [3, с. 194-196]. Дослідження бібліотечної сфери підкреслюють: інформаційна безпека особистості прямо залежить від рівня її медіаграмотності та здатності розпізнавати фейки, замовний контент, пропаганду [2, с. 68-69]. Відтак бібліотечні просвітницькі програми, що поєднують критичне читання медіа з популяризацією української мови, мають подвійний ефект: знижують вразливість аудиторії до пропаганди та розширюють україномовне середовище.

«Бібліотечна медіаосвіта» може бути реалізована як короткі модулі (30-60 хв) і цикли занять (4-8 зустрічей): перевірка новин за принципом «Хто? Що? Де? Коли? Чому?», базові техніки фактчекінгу, розбір маніпулятивної лексики, «мовні пастки» в заголовках, етика репостів, поняття інформаційної гігієни. Важливо, що такі формати доречно проводити українською мовою з акцентом на термінологію та коректні мовні моделі, оскільки саме мовна оболонка часто є інструментом нав'язування потрібних смислів у медіаповідомленнях [3, с. 199-202; 7, с. 309-311].

Ефективність мовно-просвітницької роботи залежить від комунікаційної політики бібліотеки. В умовах воєнного стану особливого значення набувають кризові комунікації: швидкість інформування, узгодженість повідомлень у різних каналах, тональність емпатії, регулярність оновлень, підкріплення інформації надійними джерелами [4, с. 65-66]. У цьому контексті бібліотека має діяти як «точка довіри», що не конкурує з новинними медіа, а пропонує перевірені довідкові орієнтири, методичні поради та зрозумілі маршрути доступу до офіційної інформації.

Цифровізація бібліотечних послуг у період карантину та воєнного стану суттєво розширила можливості дистанційної взаємодії з користувачами, зокрема через сайти, соціальні мережі, віртуальні довідки та онлайн-події [5, с. 57-59]. Це створило передумови для мовної підтримки аудиторії і в онлайні: регулярні дописи «слово дня», короткі поради з правопису, добірки україномовної літератури та подкастів, публічні читання, відеоогляди книжок, сторітелінг про локальну історію українською. Такі практики не потребують великих ресурсів, але системно «підживлюють» мовне середовище й формують відчуття норми україномовної комунікації.

Окремий напрям – бібліотека як простір мовного навчання та культуротворчих практик. Узагальнення сучасних підходів показує, що бібліотеки активно реалізують інноваційні інформаційно-творчі практики: гуртки, клуби, майстер-класи, лекції, події для різних вікових груп, формуючи освітньо-консультативний простір [6, с. 26-30]. У воєнних реаліях ці формати доцільно сфокусувати на мовній стійкості: розмовні клуби українською (для підлітків, дорослих, внутрішньо переміщених осіб), «тихі читання» з обговоренням, зустрічі з авторами, кіноперегляди українською з модерацією, майстерні з написання листів підтримки та волонтерських оголошень коректною українською.

Щоб такі ініціативи працювали системно, бібліотеці доцільно закласти просту модель управління проєктом: 1) аудит потреб громади (анонімні міні-

опитування в залі та онлайн); 2) календар мовно-просвітницьких активностей на 4–6 тижнів; 3) «пакет комунікації» (шаблони анонсів, єдиний стиль, повторювані рубрики); 4) партнерства (освітні центри, університети, волонтерські ініціативи, місцеві медіа); 5) вимірювання результатів (відвідуваність, охоплення дописів, повторні участі, якісні відгуки).

Невід'ємною частиною мовної стійкості є робота з наративами. В інформаційному просторі війни поширюються тексти, що маскують пропаганду під «побутову думку» або «нейтральну аналітику», і значна частина впливу здійснюється саме через мовні коди, емоційно-оцінні номінації, нав'язування «правильних» рамок інтерпретації [7, с. 2]. Тому бібліотечні заняття можуть включати елементи «мовного фактчекінгу»: як розпізнати мову ворожнечі, як відрізнити опис факту від оцінки, як працюють евфемізми та підміна понять, чому важливо коректно називати події та суб'єктів (агресор, окупація, депортація тощо).

Підсумовуючи, бібліотека в умовах інформаційної війни здатна бути інфраструктурою мовної стійкості громади. Її сильні сторони – довіра, доступність, регулярність контактів і професійні компетентності роботи з джерелами. Поєднання просвітницьких мовних ініціатив із системним розвитком медіаграмотності та продуманою кризовою комунікацією дозволяє бібліотеці протидіяти дезінформації, підтримувати україномовний публічний простір і зміцнювати соціальну згуртованість на щоденному рівні.

Література

1. Гранчак Т. Ю. Бібліотечно-інформаційна діяльність і медіаграмотність. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 3. С. 40-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2018_3_11.

2. Кривець М. П. Роль публічних бібліотек у забезпеченні інформаційної безпеки та формуванні медійної грамотності особистості. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 4. С. 68-75. URL: https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2021.249326.

3. Горбань Ю., Олійник О. Медіаграмотність як чинник захисту інформаційного простору від ворожої дезінформації в час війни. *Український інформаційний простір*. 2024. Число 13. С. 194-205. URL: https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(13).2024.300896.

4. Сахарова М. П., Хіміч Я. О. Розробка та актуалізація комунікаційної політики бібліотеки в умовах воєнного стану: кризові комунікації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 65-74. URL: http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/4419.

5. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е., Добровольська В. В. Інформаційне обслуговування користувачів бібліотек технічних закладів вищої освіти України в умовах карантину та воєнного стану: порівняльний аналіз. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 57-65. URL: http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/4418.

6. Ільницький В. А. Інформаційно-творча діяльність бібліотек: актуальність сучасних практик. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 26-31. URL: http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/4414.

7. Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика : монографія. Відп. ред. Б.М. Ажнюк. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2024. 616 с.

Єфремов Вадим

/ м. Київ /

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Актуальність теми. У сучасних умовах тимчасової окупації частини територій України російська пропаганда виконує роль одного з ключових інструментів інформаційного та психологічного впливу. Її цілеспрямоване

застосування спрямоване на легітимацію окупаційної влади, трансформацію ідентичності населення та послаблення опору. Вивчення основних напрямів і механізмів пропаганди є необхідним для вироблення ефективних стратегій протидії та забезпечення подальшої реінтеграції деокупованих громад [1; 2].

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових досліджень засвідчує, що пропаганда на ТОТ розгортається у кількох основних напрямах. Насамперед це легітимація окупації, що реалізується через організацію псевдореферендумів, створення формально-правових атрибутів «нової влади» та насадження уявлення про «нормальність» зміненого статусу територій [1; 6]. Значний блок становить ідеологічна асиміляція, яка виявляється у зміні освітніх програм, тиску на педагогічних працівників та поширенні міфологізованих історичних наративів, орієнтованих на формування у дітей та молоді «спільної» ідентичності [3; 5]. Важливим напрямом є інформаційна ізоляція, окупаційна влада блокує українські медіа та канали зв'язку, натомість забезпечує домінування російських інформаційних ресурсів, у тому числі телебачення, друкованих ЗМІ та цифрових платформ [5; 6]. Цей процес доповнюється застосуванням репресивних заходів, що створюють атмосферу страху та водночас підсилюють ефективність пропагандистського впливу [7].

Механізми функціонування пропаганди на ТОТ також мають системний характер. До них належить багаторазове повторення ключових меседжів у різних форматах, що підсилює їхню сприйнятність; поєднання реальних фактів із дезінформацією, що ускладнює їх спростування; використання місцевих колаборантів та підконтрольних експертів для створення ілюзії «автентичності» повідомлень [1; 4]. Окреме значення має цифрова складова - поширення меседжів через соціальні мережі та месенджери, зокрема Telegram, із використанням бот-мереж і спеціально створених каналів [8]. Наративи при цьому будуються багаторівнево: для внутрішньої російської аудиторії підкреслюється «подяка місцевих», для населення ТОТ - демонструється

«покращення життя», тоді як міжнародній спільноті транслюється псевдолегітимаційний дискурс [6; 9].

У науковій літературі виокремлюється також питання протидії. Дослідники наголошують, що ефективна стратегія має поєднувати короткострокові заходи - відновлення доступу до незалежних медіа, поширення фактчекінгових матеріалів, інформаційні кампанії - із довгостроковими діями, серед яких оновлення освітніх програм, психологічна підтримка населення та формування стійкості до маніпуляцій [2; 5; 8].

Висновки. Російська пропаганда на тимчасово окупованих територіях функціонує як багатокомпонентна система, що поєднує легітимаційні, ідеологічні, інформаційні та репресивні напрями впливу. Її механізми включають повторюваність меседжів, поєднання правди та дезінформації, використання місцевих посередників та цифрових платформ. Ефективна протидія можлива лише за умов комплексного підходу, що охоплює як інформаційні та освітні стратегії, так і соціально-психологічні заходи з урахуванням травматичного досвіду населення [2; 7; 8].

Література

1. Присяжнюк Ю., Синявська Л. Неоімперська політика росіян на тимчасово окупованих українських територіях: випадок дидактичної історії. History e-journal. 2024. № 2. С. 60–69.

2. «Гібридна» війна Росії. Національна безпека і оборона (журнал Центру Разумкова). 2016. № 167–168.

3. Є. Міненко. Вплив російської пропаганди На суспільно-державну стабільність україни: аналіз методів та наслідків. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. Випуск 3 (69), 2023

4. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій:

матеріали наук.-практ. кругл. столу, м. Харків, 6 жовт. 2023 р. Одеса : Олді+, 2023. 150 с. DOI: 10.32782/06092023

5. McGlynn J. Russian Propaganda Tactics in Ukraine's Newly Occupied Territories. *Russian Analytical Digest / SSOAR*. 2024.

6. Analysis of Russia's Information Campaign against Ukraine. NATO StratCom COE. Riga, 2016.

7. Measuring the Reach of Russia's Propaganda in the Russia-Ukraine War. RAND Corporation Research Brief. 2024.

8. Hybrid warfare and disinformation: A Ukraine war perspective. *Global Policy*. 2023.

9. Russian propaganda and everyday nationalism: depictions of occupied territories on Russian television. *Nationalities Papers*. Cambridge University Press, 2025.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алексєєва Маргарита, студентка 2 курсу спеціальності «Журналістика та соціальні комунікації», Маріупольський державний університет, м. Київ

Андибор Анастасія, студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» Маріупольського державного університету, м. Київ

Андрієць Ярослав, студент другого (магістерського) рівня ОПП «Філологія. Українська мова та література», Маріупольський державний університет, м. Київ

Анісімова Ольга, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

Артеменкова Олена, доктор філософії, старший викладач кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Безвугляк Олена, вчитель гімназії «Києво-Могилянський колегіум», студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня ОПП «Середня освіта. Українська мова та література як іноземна», Маріупольський державний університет, м. Київ

Безуса Катерина, здобувач вищої освіти 2 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Маріупольського державного університету, м. Київ

Безчотнікова Світлана, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету, м. Київ

Белла Марина, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету, м. Київ

Березовський Олег, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, м. Київ

Берест Ігор, доктор історичних наук, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Берест Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», м. Харків

Бойко Віта, кандидат історичних наук, старший дослідник, заст. директора з наукової роботи Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, м. Київ

Буга Анастасія, здобувачка вищої освіти, кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Булик Максим, кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету, м. Київ

Віннік Дар'я, студентка 4 курсу ОПП «Філологія (українська мова та література)», Маріупольський державний університет, м. Київ

Вовк Наталія, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності НУ «Львівська політехніка», м. Львів

Вовченко Вікторія, здобувачка вищої освіти 1 курсу бакалаврського рівня ОПП «Інформаційна справа, керування документаційними процесами» Маріупольського державного університету, м. Київ

Вовченко Костянтин, студент 4 курс спеціальності «Комп'ютерна інженерія», НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», інспектор деканату психолого-педагогічного факультету Маріупольського державного університету, м. Київ

Воробйова Марія, бібліотекар ІІ категорії Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Гей Світлана, доктор філософії з історії, Афінський національний університет імені Каподистрія, факультет історії та археології, м. Афіни, Греція

Глушкова Дар'я, доктор філософії, доцент, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків

Головченко Марія, старший викладач кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, м. Київ

Гончар Олег, аспірант 4 року спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Горбашевська Марина, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту та фінансів Маріупольського державного університету, м. Київ

Горохова Анастасія, здобувач вищої освіти 2 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Журналістика» Маріупольського державного університету, м. Київ

Гришин Віталій, аспірант 3 року спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Харківська державна академія культури, м. Харків

Громак Артемій, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Гузєєв Артур, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Журналістика» Маріупольського державного університету, м. Київ

Данькевич Юлія, к. філол. н.; доцент, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ

Демидова Юлія, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики Маріупольського державного університету, м. Київ

Добровольська Вікторія, доктор наук з соціальних комунікацій; професор, завідувач кафедри артменеджменту та інформаційних технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Дорошев Євгеній, здобувач вищої освіти 4 курсу першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Дубовик Наталія, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ

Думанський Нестор, старший викладач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів

Євмененко Олена, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української філології Маріупольського державного університету, м. Київ

Ємельянова Тетяна, кандидат історичних наук, директор Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву, м. Київ

Єфремов Вадим, студент 2 курсу другого (магістерського) рівня освітньої програми «Національна безпека», Національна академія Служби безпеки України, м. Київ

Єфремова Оксана, старший викладач кафедри соціальних комунікацій, заступник декана факультету філології та масових комунікацій, Маріупольський державний університет, м. Київ

Жерносєков Андрій, здобувач вищої освіти 4 курсу першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Журенко Микита, директор бібліотеки Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, студент 1 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Збанацька Альона, аспірантка спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, м. Київ

Збанацька Оксана, докторка наук з соціальних комунікацій, професорка, професорка кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю Київського національного університету культури і мистецтв, головний бібліотекар Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, м. Київ

Іванова Олена, здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національний транспортний університет, м. Київ

Іванова Тетяна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету, м. Київ

Ільченко Анжела, студентка 1 курсу магістратури ОПП «Середня освіта. Українська мова та література» Маріупольський державний університет, м. Київ

Касьян Дмитро, студент другого (магістерського) рівня ОПП «ОП Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю», Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ

Керман Олексій, ТРК «Україна, студент 2 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Кирпосенко Поліна, студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Кладітін Максим, оператор/фотограф відділу інформації та зв'язків з громадськістю, здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня освітньої програми «Керування документаційними процесами та розвиток цифрової громади» Маріупольського державного університету, м. Київ

Ковальська Леся, доктор історичних наук; професор, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ

Ковальчук Ольга, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Косенко Станіслав, здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня освітньої програми «Керування документаційними процесами та розвиток цифрової громади» Маріупольського державного університету, м. Київ

Костюченко Богдан, студент другого (магістерського) рівня спеціальності «Системний аналіз», Маріупольський державний університет, м. Київ

Красинський Олексій, аспірант, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Кудлай В'ячеслав, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри інформаційних комунікацій, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Кузнецов Роман, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Кузнецова Галина, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Кузьменко Андрій, студент 2 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Кукурудзяк Іван, здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Психологія» Маріупольського державного університету, м. Київ

Кулешов Сергій, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу документознавства Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, м. Київ

Курасова Сніжана, здобувачка 4 року навчання третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, м. Київ

Лазоренко Георгій, студент 2 курсу першого (бакалаврського) рівня освітньої програми «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Лісогор Вікторія, директор КУ «Центральна міська публічна бібліотека Маріупольської міської ради з філіями», м. Дніпро

Луб'яницький Костянтин, здобувач вищої освіти 4 курсу першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Макатьора Альона, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Марковець Олексій, аспірант 3 року третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національний університет «Львівська політехніка» м. Львів

Мельничук Ірина, кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету філології та масових комунікацій, Маріупольський державний університет, м. Київ

Мовчан Олександр, магістрант, Національний транспортний університет, м. Київ

Молчанов Едуард, здобувач 3 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Маріупольського державного університету, м. Київ

Новальська Тетяна, доктор історичних наук, професор, професор кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю Київського національного університету культури і мистецтв, м. Київ

Овдієнко Євгенія, студентка 4 курсу бакалаврського рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Маріупольського державного університету, м. Київ

Опря Марк, студент другого (магістерського) рівня спеціальності «Системний аналіз», Маріупольський державний університет, м. Київ

Охріменко Ганна, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри інформаційно-документних комунікацій Національного університету «Острозька академія», м. Острог

Палеха Юрій, кандидат історичних наук, професор кафедри інформаційно-аналітичної діяльності та інформаційної безпеки Національного транспортного університету, м. Київ

Панченко Дмитро, кандидат філологічних наук, доцент, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», м. Харків

Пасічник Михайло, доктор історичних наук, професор, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Патрицький Володимир, асистент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Перетятко Анастасія, здобувач освіти 4 курсу першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Петрова Ірина, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету, м. Київ

Пісня Наталія, студентка 4 курсу ОПП «Середня освіта. Українська мова, українська література, зарубіжна література», Маріупольський державний університет, м. Київ

Політова Олена, кандидат історичних наук, завідувач кафедри інформаційних комунікацій Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Салагуб Людмила, доктор філософії, тренер всеукраїнського рівня, провідний фахівець відділу аспірантури Маріупольський державний університет, м. Київ

Сальнікова Наталія, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету, м. Київ

Січкаренко Галина, доктор історичних наук, доцент, Національний транспортний університет, м. Київ

Скочиляс Віталій, аспірант спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Національний університет «Львівська Політехніка», м. Львів

Спрінсян Василь, кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій НУ «Одеська політехніка», президент Національної спілки документознавців України, заслужений працівник освіти України, м. Одеса

Сторонкіна Римма, студентка 2 курсу магістратури, ОПП «Середня освіта. Українська мова та література як іноземна», Маріупольський державний університет, м. Київ

Табачна Катерина, студентка 2 курсу магістератури спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національний транспортний університет, м. Київ

Ткаченко Андрій, студент 2 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Трач Ольга, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності НУ «Львівська політехніка», м. Львів

Трима Діана, директор Центру збереження ідентичності ТОТ, Маріупольський державний університет, м. Київ

Тур Оксана, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, професор кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

Тюрменко Ірина, доктор історичних наук, професор, професор кафедри української мови, історії та інформаційної діяльності Державного університету «Київський авіаційний інститут», м. Київ

Улановська Анна, здобувачка вищої освіти 2 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Маріупольського державного університету, м. Київ

Федотова Оксана, доктор історичних наук; старший науковий співробітник, професор кафедри інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Київ

Філіпова Людмила, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій Харківської державної академії культури, м. Харків

Хіміч Ярослава, кандидат історичних наук, доцент кафедри артменеджменту та інформаційних технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Цапій Владислав, студент 3 курсу бакалаврського рівня спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Маріупольського державного університету, м. Київ

Чередник Людмила, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

Шабуніна Вікторія, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

Шамлі Марина, студентка 2 курсу магістратури, ОПП «Середня освіта. Українська мова і література як іноземні» Маріупольського державного університету, м. Київ

Шевченко Олена, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, голова підкомісії В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України, професор кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

Шевчук-Кануннікова Олена, здобувачка магістерського рівня, спеціальність «Публічне управління та адміністрування» Національна академія внутрішніх справ, м. Київ

Шелестова Анна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій Харківської державної академії культури, м. Харків

Шикова Оксана, магістр 1 курсу, спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», Національний транспортний університет, м. Київ

Юр Ольга, науковий співробітник КЗК «Дніпропетровський національний історичний музей імені Д.І. Яворницького» Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро

Яворська Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Яриновський Олександр, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Gentile Michael, PhD, Professor in human geography, University of Oslo, Norway, Oslo

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО 3

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ..... 8

Спрінсян Василь ДО ПИТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 8

Шевченко Олена ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ: ВИКЛИКИ І РІШЕННЯ 12

Філіпова Людмила, Шелестова Анна ДОКУМЕНТНІ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ 18

Добровольська Вікторія МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В13 БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 22

Збанацька Оксана МІЖНАРОДНЕ ТОВАРИСТВО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗНАНЬ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ 26

Тюрменко Ірина ДІАЛОГИ КУЛЬТУР ЧЕРЕЗ ВИШИВКУ: СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ В УКРАЇНСЬКИХ І ЧЕСЬКИХ ОРНАМЕНТАХ 31

Палеха Юрій ВИМОГИ ДО СИСТЕМИ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ 34

Охріменко Ганна СПЕЦИФІКА ПЛАНУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЕКТІВ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ») 40

Політова Олена ЗНАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ» У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В13 «БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА» 44

Ковальська Леся ОСМИСЛЕННЯ ЧАСУ ТА УТРИВАЛЕНІ ПІДХОДИ У СПРИЙНЯТТІ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЯХ 49

Хіміч Ярослава СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В13 «БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА» 55

Вовк Наталія, Трач Ольга СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ПЛАТФОРМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ БРЕНДУ ВИПУСКОВОЇ КАФЕДРИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ 60

Чередник Людмила КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ: МІЖОСОБИСТІСНИЙ ТА ЦИФРОВИЙ РІВЕНЬ 66

Думанський Нестор ВИКОРИСТАННЯ ФОРМАТІВ WEBP ТА WEBM У ГАЛУЗІ ОЦИФРУВАННЯ АРХІВНИХ ТА БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ 71

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ 76

Новальська Тетяна ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ЯК ОСЕРЕДКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 76

Gentile Michael THE MEDIA LANDSCAPE OF THE DONBAS 81

Анісімова Ольга АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ВИМОГ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ПРОТОКОЛІВ І ДІЛОВОДНИХ ПРОЦЕДУР 106

Безчотнікова Світлана, Горохова Анастасія ВІЗУАЛЬНИЙ НАРАТИВ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ В КРИЗОВИХ УМОВАХ 110

Мельничук Ірина ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНА ПРОЗА РОМАНА ІВАНИЧУКА: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ.....115
Євмененко Олена НОВЕЛИ ҐЕО ШКУРУПІЯ: ЖАНРОВІ ЕКСПЕРИМЕНТИ.....120
Трима Діана ПРОГРОМАДСЬКА КОМУНІКАЦІЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ З ТОТ В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....126
Жерносєков Андрій СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКА ЯК УСТАНОВА НАДАННЯ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ОТГ.....133
Гончар Олег ВІД ШРИФТУ ДО СПІЛЬНОТИ: ГАЗЕТА «CZCIONKA» І СТАНОВЛЕННЯ ТОВАРИСТВА ВЗАЄМОПОМОЧІ ДРУКАРІВ ЛЬВОВА.....139
Головченко Марія ДОКУМЕНТ ЯК НОСІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: СУЧАСНИЙ ВИМІР І КЛАСИЧНІ ПІДХОДИ.....144
Безуса Катерина РОЛЬ БІБЛІОТЕК У РОЗВИТКУ ГРОМАД В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....148
Молчанов Едуард ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ СТУДЕНТІВ-ВПО: ПРІОРИТЕЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНИХ СЕРВІСІВ.....152

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ АГЕНЦІЙ, БІБЛІОТЕК, СЛУЖБ ДІЛОВОДСТВА ТА АРХІВІВ 158
Федотова Оксана ВИКОРИСТАННЯ КАНАЛІВ ІНФОРМАЦІЇ НА ЕТАПАХ ЗБОРУ ТА КОНСОЛІДАЦІЇ ДАНИХ.....158
Яворська Тетяна ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В ПРОЦЕСІ АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ДОКУМЕНТІВ.....163
Красинський Олексій ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФОРМАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ CRM-СИСТЕМ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НАУКОВИХ УСТАНОВ.....167
Опря Марк ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН НА ЕНЕРГОНОСІЇ З УРАХУВАННЯМ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ.....171
Журенко Микита ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ БІБЛІОТЕК ЗВО ЯК ЗАСІБ ПІДТРИМКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....174
Шикова Оксана ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РАЙОННИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ: ДОСВІД АДАПТИВНОГО РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ МАРКА ВОВЧКА ЦБС ГОЛОСІЇВСЬКОГО РАЙОНУ М. КИЄВА.....180

СЕКЦІЯ 3. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ, КУЛЬТУРОЛОГІЇ, ФІЛОЛОГІЇ, ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ІНШИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ, ДОТИЧНИХ ДО СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ .. 184
Ємельянова Тетяна ЕЛЕКТРОННІ АРХІВИ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....184
Демидова Юлія КАР'ЄРНІ МАРШРУТИ ДЛЯ ВИПУСКНИКІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗВО ТА STEM: СПІЛЬНІ РІШЕННЯ З РОБОТОДАВЦЯМИ.....191
Берест Тетяна ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ МОВИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ.....197
Кузнецова Галина КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ «ВІЛЬНЕ ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ»: ГЕНЕРАТИВНА ЧИ ОПОСЕРЕДКОВАНА РОЛЬ.....199

Кудлай В'ячеслав, Петрова Ірина КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ ДИСОНАНС І ЙОГО УСУНЕННЯ: ПОЗИЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА» В ГАЛУЗІ С «СОЦІАЛЬНІ НАУКИ, ЖУРНАЛІСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЯ» 204
Белла Марина КОРПОРАТИВНІ КОМУНІКАЦІЇ У МЕДІА- ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ 211
Збанацька Альона КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА БІБЛІОТЕЧНИХ КОНСУЛЬТАНТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ 216
Громак Артемій РОЛЬ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ 221
Іванова Олена ОПТИМІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 224
Яриновський Олександр СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 229
Салагуб Людмила УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ: ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ МЕТОДОЛОГІЧНИЙ «БУСТЕР» (ПІДСИЛЮВАЧ) ІЗ ЛІТЕРАТУРНИМИ ФОКУСАМИ vs "RED FLAGS" В ОСВІТІ ТА НАУЦІ 233
Кузнецов Роман ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ «БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ») 239
Вовченко Вікторія ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРОСТОРУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ 245

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТНИХ ФОНДІВ УСТАНОВ 250
Кулешов Сергій, Бойко Віта ЩОДО УНІКАЛЬНОСТІ ДЕЯКИХ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ, ВНЕСЕНИХ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ 250
Берест Ігор, Патрицький Володимир ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ВИДІВ СТРАХОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ 254
Бойко Віта, Березовський Олег КЛАСИФІКАЦІЯ ФОНДІВ І ДОКУМЕНТІВ, ЩО ЗБЕРІГАЮТЬСЯ В АРХІВАХ УКРАЇНИ 259
Петрова Ірина, Цапій Владислав ЗБЕРІГАННЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ: ВИСВІТЛЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ У ФАХОВІЙ ПЕРІОДИЦІ 263
Данькевич Юлія ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ АРХІВНИХ УСТАНОВ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 270
Марковець Олексій OSF ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ 274
Курасова Сніжана БІБЛІОТЕКИ ЯК КОМУНІКАЦІЙНІ ЦЕНТРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 279
Петрова Ірина, Овдієнко Євгенія НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ 283
Кладітін Максим СТРУКТУРА, ФОНДИ, НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ТА ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ 287

Вовченко Костянтин ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОЦЕСАХ ЦИФРОВОЇ КАТАЛОГІЗАЦІЇ ТА АРХІВУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ 292
Кирпосенко Поліна РОЛЬ ОЦИФРУВАННЯ У СИСТЕМІ ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІВНИХ ФОНДІВ: ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ МІСТА КИЄВА 297
Косенко Станіслав ТРАНСФОРМАЦІЇ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ 300

СЕКЦІЯ 5. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 306
Пасічник Михайло ДО ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ЯК НАУКОВОГО НАПРЯМУ 306
Лісогор Вікторія ВИМУШЕНО ПЕРЕСЕЛЕНА БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР ПІДТРИМКИ МАРІУПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ (ДОСВІД РОБОТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. В.Г. КОРОЛЕНКА М. МАРІУПОЛЬ) 312
Артеменкова Олена, Буга Анастасія МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПРОПАГАНДИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ 315
Гей Світлана ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТОПОНІМІЇ ГРЕЦІЇ 322
Скочиляс Віталій ОГЛЯД ПРОФСПІЛКОВОЇ ПРЕСИ ХІХ СТ.: ДОКУМЕНТОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ 326
Дорошев Євгеній, Кудлай В'ячеслав СОЦІАЛЬНА АРХІТЕКТУРА БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК КИЄВА) 332
Улановська Анна ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВА БАЗА ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ 338
Шевчук-Кануннікова Олена ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ОСНОВА КОМУНІКАЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ 344

СЕКЦІЯ 6. МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ, КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА 349
Горбашевська Марина БІЗНЕС-ЛОГІКА В КУЛЬТУРНИХ ТА ОСВІТНІХ ПРОЄКТАХ: ЯК ПЕРЕНЕСТИ ІНСТРУМЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ 349
Гришин Віталій КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 352
Табачна Катерина ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ 356
Кузьменко Андрій НАЦІОНАЛЬНІ ПРОЄКТИ З ОЦИФРУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КІНОСПАДЩИНИ.....360
Ткаченко Андрій МЕНЕДЖМЕНТ ЗМІН У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВАХ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 365
Андибор Анастасія ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ МАРІУПОЛЬСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ 368
Керман Олексій СТРАТЕГІЯ ПЕРЕХОДУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО ЦИФРОВИХ СТАНДАРТІВ МОВЛЕННЯ 373

Кукурудзяк Іван СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА КОМУНІКАЦІЇ В ГРОМАДІ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ ТРАВМАТИЧНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ВОЛОНТЕРІВ 378
Костюченко Богдан ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОБЛІКОМ СТУДЕНТІВ КАФЕДРИ НА ОСНОВІ МЕТОДІВ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ 382
Перетятко Анастасія АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, РІШЕННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ 384

СЕКЦІЯ 7. ПРИКЛАДНІ СТУДІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЖУРНАЛІСТИЦІ, РЕКЛАМІ ТА ЗВ'ЯЗКАХ З ГРОМАДСЬКІСТЮ 391
Тур Оксана, Шабуніна Вікторія ДРОН-ЖУРНАЛІСТИКА ТА 360-ГРАДУСНЕ ВІДЕО: ІННОВАЦІЙНІ ФОРМАТИ ТА ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ 391
Іванова Тетяна, Гузєєв Артур КОНЦЕПЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ КАМПАНІЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОГО СУПРОВОДУ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 394
Булик Максим ПРОЯВИ РОСІЙСЬКОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ МЕДІА: ТИПОЛООГІЗАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ 398
Сальнікова Наталія ПОЛІТИКА У СТРІЧЦІ: ЯК СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЗМІНЮЮТЬ КОМУНІКАЦІЮ МІЖ ВЛАДОЮ ТА ГРОМАДЯНАМИ 404
Єфремов Вадим ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА-РЕСУРСІВ ДЛЯ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ 407
Алексєєва Маргарита, Єфремова Оксана ГЕНЕРАЦІЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ВІДЕОКОНТЕНТА ЗА ДОПОМОГОЮ ШІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ 409
Січкаренко Галина, Мовчан Олександр КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНТЕРНЕТ-КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ 414

СЕКЦІЯ 8. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОВОЗНАВСТВІ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ 421
Юр Ольга КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ, ЯКА ЦІКАВИТЬ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ 421
Панченко Дмитро ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ДОБУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ІНТЕГРАЦІЯ CAT-ІНСТРУМЕНТІВ ТА НЕЙРОМЕРЕЖ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС 425
Безвугляк Олена СПЕЦИФІКА ВИВЧЕННЯ ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 429
Сторонкіна Римма ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ЗДОБУВАЧАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ 432
Шамлі Марина, Євмененко Олена ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 435
Ільченко Анжела ШІ – ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ У ЗСО 437
Пісня Наталія ЛІТЕРАТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 441
Віннік Дар'я СПЕЦИФІКА ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У ЛІТЕРАТУРНИХ ТЕКСТАХ 443

СЕКЦІЯ 9. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНІСТИКИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА 446

Глушкова Дар'я УКРАЇНІСТИКА БЕЗ КОРДОНІВ. МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ ТА ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ 446

Андрієць Ярослав ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕСХАТОЛОГІНИХ УЯВЛЕНЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ 449

Луб'яницький Костянтин СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ПОП-КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ 454

Ковальчук Ольга, Кузнецова Галина КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 459

СЕКЦІЯ 10. МОВА ЯК ЗБРОЯ НАРОДУ В БОРОТЬБІ ЗА ПЕРЕМОГУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ 465

Воробйова Марія ПРОМОЦІЯ ЧИТАННЯ ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКОГО МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА 465

Дубовик Наталія, Касьян Дмитро РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ В УКРАЇНІ ТА ЗМІНИ У СВІТОВІЙ СИСТЕМІ ОБОРОННИХ АЛЬЯНСІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФРАНЦУЗЬКОГО ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН) 470

Макатьора Альона РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВИ 474

Лазоренко Георгій БІБЛІОТЕКА ЯК ПРОСТІР МОВНОЇ СТІЙКОСТІ: ПРОСВІТНИЦЬКІ ІНІЦІАТИВИ Й КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ 479

Єфремов Вадим ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ 483

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 487

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Редактори
Юлія Демидова,
Ірина Мельничук

Упорядники
В'ячеслав Кудлай,
Олена Євмененко,
Оксана Єфремова
Ірина Петрова,
Оксана Федотова

Наукове видання

СТУДІЇ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Збірник матеріалів ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю
23-24 жовтня 2025 року

Маріупольський державний університет

Комп'ютерна верстка:
Юлія Настаченко

Підписано до друку 01.12.2025 Зам. 177/25
Обсяг 20,83 друк. арк. Формат 60x84/16. Тир. – 100

Редакційно-видавничий відділ Маріупольського державного університету.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 7869 від 28.06.2023 р.
03037, Київ, вул. Преображенська, 6